

ISSN 1897-7685

ROCZNIK
MUZEUM PAPIERNICTWA

tom III

Duszniki-Zdrój 2009

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Jan Bałchan, Agnieszka Chudziak, Piotr Pregiel (redaktor naukowy)
Maciej Szymczyk (redaktor naczelny), Teresa Windyka

Projekt okładki
Artur Goliński

Korekta tekstów w języku polskim
Aneta Wołczańska

ISSN 1897-7685

© Copyright by Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju

Wydanie tomu dofinansowane przez

Polską Wytwórnię
Papierów Wartościowych S.A.

Gminę Duszniki-Zdrój

Wydawca

Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju
ul. Kłodzka 42, 57-340 Duszniki-Zdrój
www.muzpap.pl

Skład i druk

Usługi Poligraficzne Bogdan KOKOT vel Kokociński, Nowa Ruda

Na okładce

s. 1 – widok dusznickiej papierni od strony zachodniej
s. 4 – przerys filigranu papierni dusznickiej z 1743 r.

Książka wydrukowana na papierze offsetowym 80 g/m² Speed-E 80,
wyprodukowanym przez International Paper-Kwidzyn S.A.
strony kolorowe na papierze powlekanym 150 g/m² Proxima Gloss

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
-------------	---

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

H. Jarmułowicz, <i>Tak powstawało Muzeum</i>	9
J. Bałchan, <i>Muzeum Papiernictwa pod kierownictwem Władysława Kazimierzaka w latach 1969–1981</i>	19
B. Schweizer-Makowska, <i>Od muzeum zakładowego do muzeum światowego</i>	27
T. Windyka, <i>Zbiory Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju</i>	33
M. Szymczyk, <i>Muzeum Papiernictwa u progu XXI wieku</i>	47

SŁOWNIK PAPIERNIKÓW

R. Sachs, D. Błaszczyk, <i>Słownik papierników śląskich do 1945 roku. Część III M–R</i>	61
---	----

RECENZJE

<i>Forty years of Świecie Mill. Czterdzieści lat zakładu w Świeciu</i> (M. Szymczyk)...	149
---	-----

KRONIKA MUZEUM PAPIERNICTWA

J. Bałchan, A. Chudziak, <i>Kalendarium Muzeum Papiernictwa 1992–2005</i>	155
M. Szymczyk, <i>Kronika 2008 roku</i>	199

WSTĘP

U schyłku 2009 r. ukazuje się kolejny – już trzeci – tom „Rocznika Muzeum Papiernictwa”. Periodyk zdołał okrzepnąć i na trwałe wpisał się w działalność Muzeum jako jedna z ważniejszych form realizacji głównego celu instytucji – upowszechniania wiedzy o papiernictwie. Stał się również doskonałym przekąźnikiem informacji o przedsięwzięciach realizowanych przez zespół pracowników dusznickiego Muzeum.

Pierwsze dwa tomy spotkały się z życzliwym przyjęciem ze strony osób zainteresowanych historią papiernictwa, dziejami Dusznik-Zdroju oraz przyjaciół naszego Muzeum. Wielu czytelników wśród pochlebnych opinii przekazało nam również uwagi, które są niezwykle pomocne przy redagowaniu kolejnych tomów.

Obecny tom składa się z czterech działów: Artykuły i rozprawy, Słownik papierników, Recenzje oraz Kronika Muzeum Papiernictwa.

W pierwszym dziale zamieszczamy 5 artykułów przybliżających dzieje Muzeum. Teksty są poszerzonymi wersjami referatów wygłoszonych podczas konferencji jubileuszowej, która odbyła się 10 października 2008 r.

Pierwszy artykuł przygotował Hubert Jarmułowicz, który w okresie tworzenia Muzeum był zastępcą dyrektora ds. ekonomicznych w Bardeckich Zakładach Celulozowo-Papierniczych i z tego względu jego zaangażowanie w sprawy powstającej placówki było znaczące. Hubert Jarmułowicz przenosi nas w czasy Michała Kowalskiego – pierwszego kierownika Muzeum Papiernictwa – i przybliża nam tę bardzo zasłużoną dla instytucji postać, która wywarła decydujący wpływ na kształt tworzonego Muzeum. Jego staraniem kontynuowano remonty zabytkowej papierni, zgromadzono liczne eksponaty, wreszcie 26 lipca 1968 roku otwarto dla zwiedzających pierwsze sale wystawowe.

Drugi artykuł przygotował Jan Bałchan – kierownik Działu Papiernictwa Współczesnego. Omawiane są w nim lata, w których placówką kierował Władysław Kazimierczak – człowiek wywodzący się ze struktur branży papierniczej. W Muzeum przeprowadzono wówczas wiele prac zapoczątkowanych przez Michała Kowalskiego, m.in. uruchomiono pokazową produkcję papieru czerpanego i otwarto wystawę prezentującą osiągnięcia przetwórstwa papierniczego.

Kolejna prezentacja, autorstwa Bożeny Schweizer-Makowskiej, kierującej Muzeum w latach 1982–2005, przybliży okoliczności wyłączenia instytucji z Bardeckich Zakładów Papierniczych, borykających się na początku lat 90. XX w. z problemami organizacyjnymi, co zapewniło finansowanie bezpośrednio przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu. Wydarzenie to, zrealizowane przez Bożenę Schweizer-Makowską, uznajemy dziś za najważniejszy sukces organizacyjny w dziejach instytucji. Umożliwiło ono zatrudnienie pracowników merytorycznych, opracowanie zbiorów muzealnych, urządzenie nowych wystaw, opracowanie i wdrożenie programów edukacyjnych, wreszcie przeprowadzenie remontów młyna papierniczego.

Czwarty artykuł, przygotowany przez Teresę Windykę, kierującą Działem Historycznym, poświęcony został zbiorom zgromadzonym w zabytkowym młynie papierniczym. Dzięki kolekcjonerskim pasjom kolejnych pokoleń dusznickich muzealników Muzeum może poszczycić się największymi w kraju zbiorami dokumentującymi chlubne tradycje papiernictwa na ziemiach polskich od XVI w. do czasów współczesnych.

Ostatni z zamieszczonych tekstów, przygotowany przez Macieja Szymczyka, jest próbą określenia znaczenia Muzeum Papiernictwa po czterech dekadach istnienia. Dziś dusznicka instytucja zaliczana jest do najaktywniejszych muzeów w regionie, co jest zasługą całego zespołu pracowników.

W obecnym tomie nie został zamieszczony artykuł jednego z ubiegłorocznych prelegentów – dra Józefa Dąbrowskiego. Ostateczny tekst nadesłany do redakcji okazał się znacznie obszerniejszy od standardowych artykułów i według planów zostanie wydrukowany w kolejnym tomie.

W drugim dziale „Rocznika” zamieszczona została trzecia część Słownika śląskich papierników, autorstwa Rainera Sachsa i Doroty Błaszczyk. Już dziś wiemy, że opracowanie spotkało się z pozytywnym przyjęciem środowiska historyków papiernictwa, którzy oczekują na kolejne części. Ostatni fragment słownika według planów opublikowany zostanie w czwartym tomie „Rocznika”.

W bieżącym numerze wznawiamy dział z recenzjami, w którym omówiona została praca historyczna dotycząca zakładów celulozowo-papierniczych w Świeciu. Wyrażam nadzieję, że w następnych latach ukażą się kolejne publikacje dotyczące tematów leżących w zainteresowaniu „Rocznika” i obecność recenzji w piśmie nie będzie zagrożona.

Ostatnia część „Rocznika” dotyczy historii Muzeum Papiernictwa. Tej dalszej – z lat 1992–2005 – oraz najnowszej za ubiegły rok. Kalendarium z okresu, gdy Muzeum rozpoczęło działalność jako samodzielna instytucja kultury, jest ostatnią z trzech części przypominających wcześniejszą historię. Zostało opracowane na podstawie kronik Muzeum Papiernictwa przez Jana Bałchana i Agnieszkę Chudziak. Wydarzenia z dziejów najnowszych Muzeum można śledzić na bieżąco; podobnie jak w poprzednich tomach, również w obecnym przedstawiamy kronikę ubiegłego roku, obfitującego w niezwykle wydarzenia, spośród których najważniejsze to zakończenie przebudowy papierni, odznaczenie Muzeum przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Srebrnym Medalem Gloria Artis oraz Nagroda Kulturalna Sejmiku Województwa Dolnośląskiego SILESIA 2008.

Składam podziękowania wszystkim autorom, którzy zechcieli opracować materiały zamieszczone w trzecim tomie „Rocznika Muzeum Papiernictwa”. Tradycyjnie szczególnie dziękuję doktorowi Piotrowi Pregielowi – redaktorowi naukowemu – za cenne uwagi, przydatne w pracach nad niniejszym tomem.

Wydanie obecnego tomu zostało dofinansowane przez Gminę Duszniki-Zdrój oraz Polską Wytwórnę Papierów Wartościowych S.A. Świadczy to o tym, że „Rocznik” doczekał się kolejnych przyjaciół, którym za wsparcie serdecznie dziękuję.

Maciej Szymczyk
Dyrektor Muzeum Papiernictwa

ARTYKUŁY

I

ROZPRAWY

TAK POWSTAWAŁO MUZEUM

Czterdziestolecie to jubileusz szacowny nawet dla instytucji, ale z punktu widzenia ludzkiego życia to niezwykle długi okres. Kiedy wiosną tego roku dyrektor Maciej Szymczyk, z wrodzoną mu grzecznością i kurtuazją, poprosił mnie o przygotowanie wystąpienia na dzisiejszą uroczystość, argumentując, że przecież muszę wiele wiedzieć na temat działań, które doprowadziły do powstania Muzeum Papiernictwa, ze zgrozą uświadomiłem sobie, że jestem jedną z ostatnich osób – boję się dochodzić, czy nie ostatnią – aktywnie w tych działaniach uczestniczących.

A muszę wiedzieć dlatego, że od 12 października 1965 r. byłem zastępcą dyrektora do spraw ekonomicznych, a od 1 grudnia 1971 do 31 października 1973 r. – dyrektorem naczelnym Bardeckich Zakładów Celulozowo-Papierniczych w Bardzie Śląskim, w skład których wchodziła Zabytkowa Papiernia – Muzeum w Dusznikach Zdroju, dzisiejsze Muzeum Papiernictwa. Z tego powodu mój podpis figuruje pod wieloma dokumentami związanymi z działaniami prowadzącymi do powstania Muzeum, poczynając od protokołu przejęcia przez Bardeckie ZCP jego budynku od władz miejskich Dusznik-Zdroju.

Trawestując tytuł publikacji Stefana Gajewskiego *Zanim powstało muzeum*, wydanej w 1968 r., swojemu wystąpieniu nadałem tytuł *Tak powstawało Muzeum*.

Przygotowując dzisiejsze wystąpienie, zapoznałem się oczywiście z niepełną, niestety, dokumentacją archiwalną zgromadzoną w zbiorach Muzeum Papiernictwa, ale w znacznym stopniu polegam też na własnej, z natury rzeczy zawodnej pamięci (to jednak było 40 lat temu) i na wspomnieniach osobistych kontaktów z uczestnikami ówczesnych działań – szczególnie z Janem Michałem Kowalskim. Pozwalam sobie również na pewne osobiste refleksje i domniemania.

Zanim powstało Muzeum, obiekt starej papierni bądź starego zakładu papierniczego (bo takich nazw używano w ówczesnej korespondencji) od marca 1947 r. do stycznia 1952 r. podporządkowany był przemysłowi papierniczemu, ściślej Młynowskiej Fabryce Papieru, a pod koniec tego okresu Bardeckim Zakładom Celulozowo-Papierniczym, do których, w ramach kolejnej reorganizacji branży papierniczej, włączono młynowską fabrykę.

Jan Michał Kowalski

Wprawdzie wykonano w tym okresie najpilniejsze prace zabezpieczające papiernię przed dalszą dewastacją, ale w styczniu 1952 r. przejęły ją władze miejskie Dusznik w nadal kiepskim stanie, który w ciągu następnych 10 lat ulegał pogorszeniu. Za początek działań, które doprowadziły do powstania Muzeum, uważam więc uchwałę Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Dusznikach-Zdroju z 12 października 1961 r. w sprawie zorganizowania muzeum papierniczego w zabytkowej papierni.

Starania władz miejskich, w składzie których była grupa miłośników tego szacownego zabytku, spowodowały, że wkrótce Wojewódzki Konserwator Zabytków we Wrocławiu, za dotację od Ministerstwa Kultury, zlecił Przedsiębiorstwu Konserwacji Zabytków remont budynku papierni. W latach 1962–1965, kosztem 2,6 mln złotych¹, wykonano gruntowny remont dachów oraz renowację podłóg i wielu drewnianych elementów konstrukcji budynku.

Gdy roboty remontowe dobiegały końca, aktualna stała się sprawa ustanowienia gospodarza obiektu i określenia sposobu jego użytkowania. Władze wojewódzkie, reprezentowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zamierzały przekazać zabytkową papiernię Przedsiębiorstwu Pracowni Sztuk Plastycznych. Zaproponowana przez to przedsiębiorstwo wizja zagospodarowania budynku przewidywała produkowanie w nim papieru czerpanego, ale wyłączała działalność muzealną. Przeciw takiemu ograniczeniu koncepcji wykorzystania zabytkowej papierni protestowały władze miejskie Dusznik, jednak do jej rzeczywistej zmiany, prowadzącej ostatecznie do powstania Muzeum, doprowadziły – według mnie – starania Jana Michała Kowalskiego.

Dobiegający 60 lat wdowiec i ojciec dorosłych już i samodzielnych dzieci – dalej posłużę się cytatami z noty pośmiertnej opublikowanej w 1969 r. w „Przeglądzie Papierniczym” przez Kazimierza Sarneckiego – „trafił do Zabytkowej Papierni jako doświadczony użytkownik papieru. Miał za sobą długie lata pracy w handlu papierem i przetworami papierniczymi, w introligatorstwie i drukarstwie, także w księgarstwie. Pozostawał pod przemożnym urokiem papieru, był zasugerowany papierem, w pewnym sensie hołdował dobrze pojmuwanemu kultowi papieru. Wszystkie siły, cały zapał, energię, doświadczenie i niezaprzeczalny zmysł organizacyjny oddał bez reszty sprawie Muzeum. Z myślą o Muzeum, w trosce o jego powstanie, zasoby i postać potrafił dotrzeć wszędzie; niewystarczająco zorientowanych umiał przekonać o potrzebie istnienia tej placówki, obojętnych zmuszał do współpracy. Zakrojone szeroko plany realizował, nie bacząc na trudności i nie licząc się ze swoim zdrowiem, ze schorowanym sercem, które podobnemu tempu i wysiłkowi nie było zdolne podołać. Opanowany ideą Muzeum, zapominał czasem, że tworzywo do budowy umiłowanego pomnika historii papiernictwa to nie tylko entuzjazm, ale i środki finansowe, których uzyskanie na potrzeby przedsięwzięcia nietypowego dla przemysłu było skomplikowane”².

¹ Przeciętna miesięczna płaca brutto w gospodarce narodowej w 1965 r. wynosiła dwa tysiące złotych – *Rocznik Statystyczny 1968*, Warszawa 1968, s. 544.

² K. Sarnecki, *Z żalobnej karty. Jan Michał Kowalski*, „Przegląd Papierniczy” 1969, nr 3, s. 102.

Michał Kowalski znalazł się na stałe w Dusznikach w kwietniu 1965 r. Służbowo przeniesiony z Katowic na stanowisko kierownika dusznickiej drukarni, natychmiast zajął się, w porozumieniu z władzami miejskimi, organizacją Muzeum Papiernictwa, a na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – nadzorem nad końcowym etapem robót remontowych budynku zabytkowej papierni. Nie znaczy to jednak, że jego zafascynowanie ideą organizacji Muzeum Papiernictwa narodziło się w tym momencie.

Zabytkową papiernię mógł widzieć już w 1959 r., kiedy po przebyciu pierwszym zawale serca przebywał w sanatorium w Kudowie-Zdroju.

Wiemy również, że do jego znajomych zaliczał się znany bibliofil, kolekcjoner, twórca ekslibrisów, miłośnik grafiki i heraldyki – aby wymienić tylko niektóre z jego zainteresowań – Tadeusz Przyppkowski. Jak wspomina córka Michała Kowalskiego, Anna Laskowska, listy, które ojciec otrzymywał od niego, pisane były odręcznie, specjalnym mazakiem, na papierze czerpanym.

Kiedy na początku lat sześćdziesiątych przy Muzeum Techniki w Warszawie powstał społeczny komitet zagospodarowania zabytkowej papierni w Dusznikach, jednym z jego członków reprezentujących branżę papierniczą był Michał Kowalski.

I wreszcie dziełem Michała Kowalskiego jest datowany 15 czerwca 1964 r. w Katowicach „Wstępny projekt zagospodarowania zabytkowej papierni z 1605 roku w Dusznikach”, przewidujący powołanie przedsiębiorstwa przemysłu terenowego, obejmującego zabytkową papiernię i dusznicką drukarnię, zajmującego się produkcją papierów czerpanych, drukiem okolicznościowych i bibliofilskich wydawnictw oraz prowadzeniem ekspozycji muzealnej.

Stały pobyt w Dusznikach rozpoczął Michał Kowalski od osobistej rozmowy z wiceministrem Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego Janem Grudzińskim. Później dotarł również do wiceministra kultury Kazimierza Rusinka i jak można sądzić, skłonił go do wizyty w zabytkowej papierni w dniu 24 stycznia 1966 r. i udziału w konferencji z władzami wojewódzkimi i miejskimi. Już dwa dni później, 26 stycznia 1966 r., doszło do porozumienia między wspomnianymi wiceministrami co do tego, że zabytkową papiernię przejmuje Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, a ściślej papiernia w Jeleniej Górze, w celu zorganizowania w niej muzeum i czerpalni papieru. Ministerstwo Kultury zagwarantowało natomiast pomoc finansową na prace remontowe i adaptacyjne. Dyspozycję przejęcia przekazano szybko do Zjednoczenia Przemysłu Celulozowo-Papierniczego w Łodzi (ZPCP), które zgłosiło do niej jedną zasadniczą uwagę, a mianowicie tę, że najbliższym dla Dusznik przedsiębiorstwem przemysłu papierniczego są zakłady w Bardzie Śląskim, a nie w Jeleniej Górze. Ministerstwo przystało na tę zmianę i pismem ZPCP z 28 lutego 1966 r. Bardeckie Zakłady Celulozowo-Papiernicze (BZCP) otrzymały polecenie przejęcia zabytkowej papierni. Brak jakichkolwiek (poza dokumentacją robót remontowych) dokumentów charakteryzujących obiekt papierni, jej stan techniczny, wartość i wyposażenie, a także mapy katastralnej i wypisu z księgi wieczystej spowodował, że

BZCP, otrzymawszy polecenie działania w pełnej zgodzie z obowiązującymi przepisami, wzbraniały się przed przejęciem. Presja ze strony zwierzchników i władz miejskich Dusznik spowodowała jednak, że krótki i ogólnikowy z konieczności protokół przejęcia podpisano 31 marca 1966 r. Podpisałem go również ja jako przedstawiciel BZCP wraz z dyrektorem naczelnym i radcą prawnym.

W tym momencie wspaniała wizja utworzenia muzeum zderzyła się z brutalną rzeczywistością, ściśle regulowaną planami, limitami i ograniczeniami biurokratycznymi.

Ponieważ wszelkie plany na rok 1966 były już dawno zamknięte, a limity rozdzielone, BZCP nie otrzymały środków na pokrycie kosztów funkcjonowania papierni ani dodatkowych etatów i funduszu płac dla jej kierownika i kilku osób dozoru. Pewnym ułatwieniem w tej sytuacji było wyznaczenie przez Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego (MLiPD) inż. Józefa Zalewskiego jako stałego przedstawiciela śledzącego postępy działań wokół organizacji muzeum. Jego stosunkowo częste wizyty w zabytkowej papierni i raporty składane następnie w resorcie wiele razy dawały alibi BZCP dla działań nie zawsze zgodnych z przepisami. Mimo nieprzyznania limitów inwestycyjnych zlecono na przykład przygotowanie dokumentacji na prace adaptacyjne i projekty ekspozycji muzealnych Biuru Projektów Przemysłu Papierniczego. Wprawdzie komisja oceny projektów inwestycyjnych MLiPD już w lipcu 1966 r. określiła orientacyjną wysokość nakładów inwestycyjnych na 4 mln złotych i termin oddania papierni do użytku na drugi kwartał 1967 r., jednak środków inwestycyjnych na rok 1967 również nie przyznano. Z przejściowego finansowania inwestycji ze środków przyznawanych na rok 1967 i lata następne na działalność bieżącą zabytkowej papierni tłumaczyłem się przed nadzorującym nas oddziałem Narodowego Banku Polskiego.

Tymczasem Michał Kowalski nie próżnował. Jeszcze przed przejęciem papierni urządził w niej trzy sale muzealne i udostępniał je osobom szczególnie zainteresowanym. Wypełniały je eksponaty ocalałe w Dusznikach, np. sita czerpalne, jak również sprowadzone przez niego z różnych zakładów papierniczych i poligraficznych.

Już w 1965 r. Michał Kowalski wydał broszurę Kazimierza Sarneckiego o zabytkowej papierni. W jej stopce redakcyjnej figuruje jako twórca projektu i opracowania technicznego. Zbieraniu eksponatów poświęcał wiele energii; penetrował zakłady papiernicze, drukarnie i przetwórnice papieru. Opracował i wydał drukiem specjalny apel o przekazywanie eksponatów, a ofiarodawcom składał podziękowania na piśmie. Sam otrzymałem takie podziękowanie za wyciągniętą ze składowiska makulatury i przekazaną do Muzeum księgę o tematyce religijnej z 1672 r. Ponieważ urządzenia czerpalni papieru miały przekazać Warszawskie Zakłady Papiernicze w Jeziornie, a holender do przygotowywania masy papierniczej – Zakłady w Jeleniej Górze, mimo braku obowiązującego wówczas limitu bezosobowego funduszu płac i przyzwolenia zwierzchników, zlecił ustnie remont i kompletację tych urządzeń pracownikom wymienionych zakładów. Formalne załatwienie sprawy wyceny tych prac i zapłaty za nie trwało ponad rok.

Już po przejściu papierni akcją zbierania eksponatów i uzyskiwanie przychylności różnych osób i instytucji wsparły wręczane im linoryty przedstawiające jej budynek. Twórcą dwu takich linorytów był gliwicki plastyk Zygmunt Acedański, znany Michałowi Kowalskiemu jeszcze z czasów pobytu na Śląsku. Wprawdzie podstawową tematyką prac plastycznych Zygmunta Acedańskiego i jego żony Ireny Nowakowskiej-Acedańskiej była architektura, to jednak z powodzeniem wystąpili także jako autorzy wystroju plastycznego ekspozycji muzealnej. Zlecenia na wykonanie wspomnianych prac Michał Kowalski udzielił im oczywiście ustnie. O tej niesubordynacji Michała Kowalskiego, którą w piśmie BZCP do ZPCP w maju 1967 r. określono łagodnie jako „niedostateczne zorientowanie w zasadach udzielania zleceń z bezosobowego funduszu plac”, pracownicy działu inwestycji Zakładów w Bardzie mówili: „Kowalski nie wierzy w dziennik Ustaw i Monitor Polski”. Mieli chyba prawo do takiej opinii, gdy np. stanęli przed koniecznością zaksięgowania faktury za zakupiony nowy kredens z płyt pilśniowych, podczas gdy do ewidencji wpisano zabytkową, bogato rzeźbioną szafę, bo Michał Kowalski wymienił się tymi meblami z jakąś starszą mieszkanką ziemi kłodzkiej.

W latach 1966–1968 większych robót inwestycyjnych w papierni nie prowadzono. Powodem był słaby postęp prac projektowych, wykonywanych przecież przez jednostki organizacyjne podporządkowane władzom przemysłu papierniczego, a także brak środków inwestycyjnych. Nie przydzielało ich ani zjednoczenie, ani resort leśnictwa, nie wpłynęły również, mimo wcześniejszych deklaracji, od Ministerstwa Kultury, które obwarowało ich przekazanie takimi wymogami formalnymi (zgodnymi zresztą z obowiązującymi wówczas przepisami), że nie zdołano ich spełnić.

Minister Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego Roman Gesing otwiera 26 lipca 1968 r. Muzeum Papiernictwa. W głębi z-ca dyr. ds. ekonomicznych Bardeckich Zakładów Celulozowo-Papierniczych Hubert Jarmulowicz i kierownik Muzeum Michał Kowalski

Brak było również uregulowań formalno-organizacyjnych. Wprawdzie BZCP przejęły papiernię 31 marca 1966 r., ale przez prawie dwa lata fakt ten nie został formalnie potwierdzony. Dopiero gdy zbliżał się termin otwarcia Muzeum, zarządzenie Ministra LiPD z 27 marca 1968 r., ale obowiązujące od 1 stycznia 1968 r., potwierdziło wejście papierni w skład BZCP. Marzeniem Michała Kowalskiego była zabytkowa papiernia jako samodzielne przedsiębiorstwo podporządkowane bezpośrednio ZPCP. Przygotował nawet odpowiedni projekt statutu, jednak statut zatwierdzony wspomnianym zarządzeniem ustalił, że papiernią zarządza dyrektor zakładów w Bardzie, działający poprzez jej kierownika.

Wszystko to nie przeszkadzało jednak dobremu tempu działań prowadzących do uruchomienia ekspozycji muzealnej. Bardeckie Zakłady Celulozowo-Papiernicze siłami własnych warsztatów i oddziału wykonawstwa inwestycyjnego wykonały szereg niezbędnych drobniejszych prac budowlanych i stolarskich, a także w ciągle prowizorycznej instalacji elektrycznej. Tempa działań nie zmniejszyła nawet choroba Michała Kowalskiego, który w 1967 r. doznał drugiego zawału serca. Postępowało bowiem zlecone w grudniu 1966 r. opracowywanie scenariuszy ekspozycji muzealnej i jej wystroju plastycznego. Scenariusze przygotowali: Jadwiga Siniarska-Czaplicka, Kazimierz Sarnecki, Wojciech Gallas, Kazimiera Maleczyńska i Wanda Tomaszewska, zaś wystrój plastyczny Zygmunt i Irena Acedańscy. Nieco później, znów w znacznej mierze siłami własnymi BZCP, przystąpiono do budowy stelaży i gablot ekspozycyjnych, a także instalacji oświetleniowej przyszłej ekspozycji.

Postępowały również prace remontowe i kompletowanie urządzeń czerpalni, mimo formalnego braku środków finansowych, które na ten właśnie cel znalazły się dopiero w planie na rok 1968. Wydatny udział w tych działaniach miał mistrz czerpalnik z Jeziorny Teodor Chojnowski. Jego ścisła współpraca z Michałem Kowalskim zaowocowała między innymi wykonaniem w Jeziornie partii papieru czerpanego z filigranem zabytkowej papierni.

Kiedy zbliżał się termin oficjalnego otwarcia ekspozycji muzealnej, na początku lipca 1968 r. Michał Kowalski doznał kolejnego, trzeciego już zawału serca. Mimo że oznaczało to bardzo poważne zagrożenie nie tylko zdrowia, ale wręcz życia, trafiwszy do duszniczego szpitala, okazał się wyjątkowo niesubordynowanym pacjentem. Już po kilku dniach choroby schodził do telefonu, a następnie zażądał zainstalowania go przy łóżku, a także dostarczenia maszyny do pisania. Wbrew stanowisku lekarzy i wobec odmowy spełnienia tych życzeń przez rozumiejących zagrożenie urzędników papierni, skłonił do dostarczenia mu tych urządzeń oddanego mu szeregowego pracownika. Na dzień przed otwarciem ekspozycji wypisał się na własne żądanie ze szpitala i – jak wspomina córka Anna Laskowska – do późnych godzin wieczornych przebywał w papierni, doglądając ostatnich przygotowań.

Uroczystego otwarcia ekspozycji muzealnej 26 lipca 1968 r. dokonał Minister Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego Roman Gesing. Wśród zaproszonych gości byli dalsi pracownicy ministerstwa: Bronisław Machura – dyrektor Departamentu Tech-

Pierwsza ekspozycja muzealna (sala nr 2)

Pierwsza ekspozycja muzealna (sala nr 4)

niki i Inwestycji, Józef Zalewski i Tamara Bryjowa – nadzorujący ze strony resortu sprawy zabytkowej papierni, dyrektorzy obu zjednoczeń papierniczych: Jerzy Olejniczak i Tadeusz Górny oraz kierownictwo lokalnych władz administracyjnych i partyjnych. Meldunek o zakończeniu pierwszego etapu organizacji Muzeum złożył ministrowi dyrektor Bardeckich Zakładów Celulozowo-Papierniczych Jan Pospolita, bo to on, zgodnie z zatwierdzonym kilka miesięcy wcześniej statutem zabytkowej papierni, formalnie nią kierował. Kierownika Michała Kowalskiego uhonorował minister Roman Gesing, kiedy dziękując w swym przemówieniu instytucjom i przedsiębiorstwom uczestniczącym w powstawaniu Muzeum, jego jedyne wymienił z imienia i nazwiska. Przy zwiedzaniu ekspozycji muzealnej w roli przewodników wystąpili niektórzy wspomniani już wcześniej autorzy jej scenariuszy.

Wśród gości uczestniczących w otwarciu byli również lekarze z duszniczego szpitala, przygotowani na ewentualne doraźne ratowanie zdrowia Michała Kowalskiego. Wprawdzie taka konieczność nie zaszła, ale – jak wspomina córka – kondycja fizyczna ojca była bardzo kiepska i nazajutrz, gdy wystąpił w roli przewodnika dla wycieczki zwiedzającej nowo otwartą ekspozycję, musiała go zastąpić już po zwiedzeniu pierwszej sali.

Muzeum otwarto wbrew uwarunkowaniom technicznym ze względu na wcześniejsze deklaracje resortu i presję władz lokalnych oraz osobiste zaangażowanie i przebojowość Michała Kowalskiego. Po kilku miesiącach trzeba je było zamknąć dla zwiedzających, gdyż nie posiadało żadnych urządzeń grzewczych i solidnej, bezpiecznej instalacji elektrycznej. Brakowało również odpowiednich warunków sanitarnych i bytowych dla zwiedzających i pracowników. Stan zaawansowania prac projektowych i pojawiające się wreszcie środki inwestycyjne pozwalały planować wykonanie brakujących instalacji i urządzeń w 1969 r.

Niestety, tych działań Michał Kowalski już nie doczekał. Jeszcze w czasie rekonwalescencji po lipcowym zawale, którą wbrew zaleceniom lekarzy i całego kręgu współpracowników i przyjaciół, spędzał głównie w papierni, doznał kolejnego zawału. Tym razem ostatniego. Po jednodniowym pobycie w duszniczym szpitalu zmarł 11 listopada 1968 r. Jego pogrzeb zgromadził liczne grono kolegów, przyjaciół i znajomych. Przemówieniami nad otwartą mogiłą żegnali go Józef Zalewski w imieniu resortu i całej braci papierniczej, a poseł Drzewiecki – przewodniczący sejmowej komisji leśnictwa i przemysłu drzewnego – w imieniu kolegów szkolnych. Wśród pokrywających grób kwiatów znalazły się wieńce od Ministra Leśnictwa i Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego.

Następcy Michała Kowalskiego na stanowisku kierownika Muzeum Papiernictwa, a mówić należy o trojgu z nich, z powodzeniem kontynuowali rozpoczęte dzieło. Władysław Kazimierczak, solidny gospodarz z szerokim rozeznanie branży papierniczej i licznymi w niej znajomościami znakomicie ułatwiającymi skuteczne działanie, zrealizował wszystkie planowane przedsięwzięcia inwestycyjne i w 1970 r. uruchomił czerpalnię. Bożena Schweizer-Makowska doprowadziła Muzeum do dzisiejszego, kwitnącego stanu, z pełnym powodzeniem walcząc ze

skutkami katastrofalnej powodzi w 1998 r. Spowodowała także, że zarówno do niej, jak i do jej następcy mówimy już „Panie Dyrektorze”, a nie „Panie Kierowniku”, bowiem od 1993 r. Muzeum Papiernictwa jest samodzielną placówką. Jej następca, Maciej Szymczyk, efektywnie kontynuuje modernizację Muzeum, czego dowodem są pokazane nam nowe sale, i snuje plany dalszej rozległej rozbudowy.

Te kilka ostatnich zdań właściwie winienem sobie darować. To przecież temat dla odrębnych obszernych referatów wygłaszanych przez zupełnie inne osoby.

THE WAY THE MUSEUM WAS FOUNDED

Summary

The paper mill, which presently is the seat of the Museum of Papermaking, was subordinated to the national papermaking industry back in the years 1947–1952. In 1952 the building was taken over by the municipal authorities of Duszniki-Zdrój but it was only on October 12th in 1961 that the resolution was passed to have a museum of papermaking founded there. A few more years had to pass before the idea of how the museum would operate was worked out by Jan Michał Kowalski who was head of the institution in 1965–1968. Due to his efforts in 1966 the paper mill was again taken over by papermaking industry which subordinated it to *Bardeckie Zakłady Celulozowo-Papiernicze* and provided financing for the foundation of the museum. Restoration works were continued and first exhibits were received, specialists in the history of papermaking were contacted and canvassed for cooperation to provide assistance to Mr Kowalski with exhibition arrangements. Thanks to Mr Kowalski's personal engagement, his idea of the Museum of Papermaking was being swiftly implemented. Shortly before the official opening of The Museum to visitors, J.M. Kowalski suffered from his third heart attack. In spite of that, on his own demand, he was checked out from hospital a day before the opening in order to see to the final preparations. The Museum was opened on July 26th in 1968. The celebration gathered such celebrities as Roman Gesing, the minister of Forestry and Timber Industry, the management of papermaking industry, the management of *Bardeckie Zakłady Celulozowo-Papiernicze* (including the Author of hitherto article who at that time was deputy economic manager in the plant in Bardo) and a number of people supporting the Museum in its birth. Following the opening of the exposition, despite his health condition, J.M. Kowalski continuously engaged himself in activities in the Museum. After a few months of hard work he suffered his fourth, the final heart attack. He passed away on November 11th in 1968. The undertaking he had launched was continued by his successors: Władysław Kazimierczak, Bożena Schweizer-Markowska and is presently managed by Maciej Szymczyk.

Translation
Aneta Ożga

SO ENTSTAND DAS MUSEUM

Zusammenfassung

Die Papiermühle, in dem das Papiermuseum heute seinen Sitz hat, war in den Jahren 1947–1952 das Papierverarbeitungsindustrie unterstellt. 1952 wurde das Objekt von den Stadtbehörden der Stadt Duszniki-Zdrój übernommen, doch erst am 1. Oktober 1961 wurde der Beschluss gefasst, ein Museum der Papiergeschichte dort einzurichten. Das Konzept des Museums wurde allerdings etwas später von Jan Michał Kowalski, der in den Jahren 1965–1968 als Leiter des Museums fungierte, erstellt. Seine intensiven Bemühungen haben aber erst 1966 Früchte gebracht, als das Gebäude erneut von der Papierindustrie übernommen wurde, die das Objekt dem Papier- und Zellulosenverarbeitungsbetrieb in Bardo unterstellte und Mittel für die Einrichtung des Museums sicherstellte. Die Überholungen des Gebäudes wurden fortgesetzt, erste Ausstellungsstücke aufgenommen, Fachleute für Geschichte der Papierverarbeitung eingestellt, die dem Jan Michał Kowalski bei der Vorbereitung der ersten Ausstellungen behilflich waren. Dank dem persönlichen Einsatz des Museumleiters wurde sein Konzept für das Papiermuseum rasch umgesetzt. Kurz vor der offiziellen Eröffnung der Stelle für Besucher hat Jan Michał Kowalski seinen dritten Herzinfarkt erlitten. Trotzdem ließ er sich einen Tag vor der Eröffnung der Ausstellungen auf eigenen Wunsch vom Krankenhaus entlassen, um die notwendigen Vorbereitungen persönlich zu überwachen. Das Museum wurde am 26. Juli 1968 eröffnet. An der Feier nahmen der Minister für Forstwesen und Holzverarbeitungsindustrie Roman Gesing, die Leitung der Papierverarbeitungsindustrie, Leitung des Papier- und Zellulosenverarbeitungsbetriebes in Bardo (darunter der Autor dieses Textes, der damals als stellvertretende Betriebswirtschaftsleiter in dem Betrieb fungierte) sowie zahlreiche Sympathisanten des im Entstehen begriffenen Museums teil. Nach der Eröffnung der Ausstellung setzte sich J.M. Kowalski ohne Rücksicht auf seine Gesundheit intensiv für die Angelegenheiten des Museums ein. Nach einigen Monaten schwerer Arbeit erlag er seinem vierten und letzten Herzinfarkt und verstarb am 11. November 1968. Sein Werk wird von seinen Nachfolgern: Władysław Kazimierczak, Bożena Schweizer-Makowska und zur Zeit Maciej Szymczyk fortgesetzt.

*Übersetzt von
Janusz Mrówka*

Jan Balchan

**Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju
Dział Papiernictwa Współczesnego**

Rocznik Muzeum Papiernictwa
2009, t. III
ISSN 1897-7685

MUZEUM PAPIERNICTWA POD KIEROWNICTWEM WŁADYSŁAWA KAZIMIERCZAKA W LATACH 1969–1981

Władysław Kazimierczak w momencie powierzenia mu spraw związanych z organizacją Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju w styczniu 1969 r. miał 46 lat. Z wykształcenia był magistrem prawa i administracji. Zanim pojawił się w dusznickiej papierni, pełnił wiele odpowiedzialnych stanowisk w różnych zakładach papierniczych, nie posiadał jednak żadnego doświadczenia w zarządzaniu jednostką muzealną. Nie było to jednak przeszkodą dla Dyrekcji Bardeckich Zakładów Celulozowo-Papierniczych (BZCP), która uznała, że w 1969 r. w dusznickim Muzeum wysiłki koncentrować się będą przede wszystkim wokół prac remontowych. Dlatego też sprawy zabytkowej papierni w tym czasie powinna prowadzić osoba posiadająca niezbędne kwalifikacje i doświadczenie w zakresie finansowania i realizacji inwestycji¹. Kierownictwo bardeckich zakładów nie rozważało początkowo powierzenia Władysławowi Kazimierczakowi stanowiska kierownika Muzeum; miał on jedynie dokończyć wszystkie prace remontowe i adaptacyjne. Uznano, iż sprawę tę należy odłożyć na czas późniejszy, przy czym liczone na pomoc Muzeum Śląskiego w Katowicach, które wskazałoby odpowiedniego kandydata, będącego fachowcem w zakresie muzealnictwa².

Władysław Kazimierczak

Władysław Kazimierczak urodził się 2 maja 1923 r. w Puczniewie w pow. łódzkim. Szkołę powszechną ukończył w Łodzi i tam też rozpoczął naukę w szkole średniej, którą musiał przerwać ze względu na wybuch drugiej wojny światowej. W 1940 r. w związku z trudną sytuacją materialną podjął pracę jako ślusarz w Łódzkiej Fabryce Maszyn i Urządzeń Oldakowski i Niemał, którą w 1942 r. niemiecki

---

¹ Archiwum Zakładowe Muzeum Papiernictwa (AZMP), *Organizacja Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju 1961-1968* (3/7), s. 168 – pismo Bardeckich Zakładów Celulozowo-Papierniczych do Zjednoczenia Przemysłu Celulozowo-Papierniczego z 30 stycznia 1969 r.

² Tamże, s. 168.

okupant przeniósł wraz żoną do Pabianic-Dąbrowa. W zakładach tych Władysław Kazimierzczak pracował do 1945 r. W Pabianicach także ukończył po wojnie technikum ekonomiczne. W 1946 r. związał się z polską branżą papierniczą, rozpoczynając pracę w Łódzkich Zakładach Cewek Przędzalniczych w Fabryce Cewek nr 4 w Pabianicach, gdzie w latach 1949–1951 pełnił funkcję kierownika zakładu. Następnie w latach 1951–1952 odbył roczny kurs administracji w Poznaniu, który później uzupełnił studiami wyższymi na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego. Swą karierę zawodową kontynuował jako dyrektor handlowy Żywieckiej Fabryki Papieru, w której pracował do końca listopada 1952 r. Od grudnia 1952 r. do marca 1953 r. zatrudniony był w Niedomickiej Fabryce Celulozy jako dyrektor ekonomiczny. Podobne stanowisko, po przeniesieniu, piastował od kwietnia 1953 r. do sierpnia 1954 r. w Myszkowskich Zakładach Papierniczych. We wrześniu 1954 r. objął kierownictwo Pabianickich Zakładów Papierniczych, które sprawował do marca 1963 r. Od 1 kwietnia 1963 r. do 2 listopada 1967 r. pełnił funkcję dyrektora naczelnego Głuchołaskich Zakładów Papierniczych, skąd został odwołany przez władze Zjednoczenia Przemysłu Celulozowo-Papierniczego³ po kontroli przeprowadzonej przez Inspektorat Kontrolno-Rewizyjny w Opolu. Od listopada 1967 r. Władysław Kazimierzczak pozostawał do dyspozycji Zjednoczenia w Łodzi, będąc formalnie zatrudniony w Głuchołaskich Zakładach Papierniczych. Taki stan rzeczy trwał do końca lutego 1968 r.⁴ Z początkiem marca tego roku skierowano go do Bardeckich Zakładów Celulozowo-Papierniczych jako starszego inspektora ds. technicznych, gdzie zetknął się z problemami związanymi z organizacją Muzeum Papiernictwa w zabytkowym młynie papierniczym w Dusznikach-Zdroju.

Bardeckie zakłady przejęły papiernię w marcu 1966 r.⁵ Po dwóch latach przygotowań, 26 lipca 1968 r., otwarto Muzeum. Niestety, kilka miesięcy później zmarł jego pierwszy kierownik – Michał Kowalski⁶. Rada Muzealna, która po raz pierwszy zebrała się 23 stycznia 1969 r., na wniosek dyrektora BZCP powierzyła Władysławowi Kazimierzczakowi funkcję pełnomocnika do spraw Muzeum⁷. Rada ustaliła, że powinien on przede wszystkim doprowadzić do ponownego otwarcia Muzeum, które od listopada 1968 r. było nieczynne z powodu braku instalacji centralnego ogrzewania i prowadzonych w budynku prac remontowych. Zaleciła także, aby dusznicka placówka nawiązała współpracę z Muzeum Ślą-

³ AZMP, *akta osobowe Władysława Kazimierzczaka (1/56)*, s. 6, pismo Zjednoczenia Celulozowo-Papierniczego do Władysława Kazimierzczaka z dnia 6 marca 1968 r. W piśmie tym nie podano rzeczywistych powodów odwołania, mowa jest tylko o stwierdzonym „Nienależnym i sprzecznym z przepisami wykonywaniu swych obowiązków”.

⁴ Tamże, s. 2.

⁵ AZMP, *Organizacja Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju 1961-1968*, s. 63 – protokół przekazania papierni.

⁶ AZMP, *akta osobowe Michała Kowalskiego (1/67)*, s. 2.

⁷ AZMP, *Posiedzenia – Rada Muzealna 1969–1970 (3/1)*, s. 1–3 – protokół z posiedzenia Rady 1969.

skim w Katowicach w celu przeszkolenia wybranych pracowników w zakresie zarządzania instytucją muzealną, katalogowania i inwentaryzowania zbiorów. W ten sposób nabyte doświadczenie zalecano wykorzystać w Dusznikach przy uporządkowaniu dokumentacji muzealiów i księgozbioru⁸. Rada Muzealna zobowiązała również Władysława Kazimierczaka do sprawnego zakończenia remontu i uruchomienia produkcji papieru, co wymagało doprowadzenia wody do budynku papierni, wybudowania nowego transformatora i kotłowni w celu zabezpieczenia odpowiedniej ilości energii elektrycznej i ciepła oraz opracowania dokumentacji dotyczącej systemu odprowadzania ścieków. Brakowało także odpowiedniej dokumentacji związanej z ochroną przeciwpożarową obiektu. Teren wokół papierni nie był uporządkowany i ogrodzony. Pojawiły się problemy ze znalezieniem wykonawcy tych prac. Trudności pogłębiał jeszcze brak pełnego pokrycia finansowego wszystkich wydatków, na co zwracano uwagę podczas posiedzeń Rady Muzealnej w styczniu 1969 i w lutym 1970 r. W związku z tym dodatkowych funduszy szukano w Zjednoczeniu Przemysłu Celulozowo-Papierniczego, w Ministerstwie Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego oraz w Ministerstwie Kultury i Sztuki⁹.

Władysław Kazimierczak po objęciu stanowiska pełnomocnika do spraw Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju dał się poznać jako sprawny organizator i zarządca. W połowie 1969 r. do prac remontowo-budowlanych przystąpiły w papierni trzy ekipy. Zakłady Remontowo-Montażowe w Krapkowicach zajęły się montażem urządzeń w czepalni i przygotowaniem produkcji papieru, Przedsiębiorstwo Instalacji Przemysłowej „Install” z Opola – budową kotłowni i instalacją centralnego ogrzewania. Pozostałe prace wykonała brygada Oddziału Wykonawstwa Inwestycyjnego (OWI) z Barda¹⁰. Większość tych inwestycji udało się zrealizować do końca 1970 r.¹¹.

Postęp prac umożliwił ponowne otwarcie Muzeum dla zwiedzających, co nastąpiło 9 sierpnia 1970 r. Ekspozycję z 1968 r. poddano zmianom według scenariuszy opracowanych przez doc. dr Jadwigę Siniarską-Czaplicką z Instytutu Celulozowo-Papierniczego w Łodzi, mgr Tamarę Bryjową i inż. Józefa Zalewskiego z Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. Aranżację plastyczną wystawy przygotował artysta plastyk prof. Zygmunt Acedański¹².

---

⁸ Tamże, s. 2.

⁹ Tamże, s. 5 – informacja kierownictwa Muzeum z realizacji programu inwestycyjnego i wykonania uchwał Rady Muzealnej z dnia 23 stycznia 1969 r.

¹⁰ AZMP, *Organizacja Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju 1961–1968*, plan rzeczowo-finansowy robót remontowo-inwestycyjnych na lata 1970–1972.

¹¹ AZMP, *Posiedzenia – Rada Muzealna 1969–1970*, s. 20–29 – informacja kierownictwa Muzeum z realizacji programu remontowo-inwestycyjnego i wykonania zaleceń Rady Muzealnej z dnia 13 lutego 1970 r.

¹² AZMP, *Wystawy stałe w Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju, scenariusz i korespondencja w sprawie rozbudowy wystawy „Historia papiernictwa” (6/4)*.

W 1970 r. w czerpalni zamontowano wszystkie niezbędne urządzenia do produkcji papieru. Z Warszawy przyjechał Teodor Chojnowski, znawca techniki ręcznego wyrobu papieru, i na przełomie 1970 i 1971 r. zaczął się rozruch produkcji oraz szkolenie pierwszych duszniczych czerpalników¹³. Czerpanie papieru na sprzedaż

Wystawa przetwórstwa papierniczego

rozpoczęto w maju 1971 r. Czerpane były arkusze w formacie A4, A3 oraz w nietypowym formacie 40/52 na dyplomy. W maju wyprodukowano 101 kg papieru, w czerwcu już 312 kg¹⁴. Pierwszymi odbiorcami duszniczego papieru były archiwa państwowe, inne muzea, Filharmonia Wrocławska, Wojewódzka Rada Narodowa we Wrocławiu, wojsko oraz Związek Artystów Plastyków. W 1972 r. ukazało się pierwsze wydawnictwo w formie książkowej na duszniczym papierze czerpanym – program festiwalu Wratislavia Cantans¹⁵. Pokaz czerpania papieru kończący zwiedzanie muzeum stał się magnesem, który w szybkim tempie zaczął przyciągać do Dusznik rzesze turystów. Świadczy o tym zwiększenie się liczby zwiedzających Muzeum Papiernictwa; w 1970 r. papiernię odwiedziło prawie 16 tysięcy osób, w drugiej połowie lat siedemdziesiątych już powyżej 70 tysięcy¹⁶. Z roku na rok wzrastał także popyt na duszniczy papier czerpany, który można było nabyć bezpośrednio u producenta z pominięciem centralnego rozdzielnictwa papieru.

Sprawne przeprowadzenie prac remontowo-budowlanych, otwarcie Muzeum i uruchomienie produkcji papieru – wszystko to zadecydowało o przyznaniu Władysławowi Kazimierzakowi funkcji kierownika Muzeum Papiernictwa w 1971 r. W zarządzaniu papiernią nowemu kierownikowi pomagali współpracownicy, zwłaszcza Anna i Jerzy Ruchniewiczowie. Jerzy Ruchniewicz pełnił funkcję zastępcy kierownika, brał czynny udział w rozruchu czerpalni, po czym powierzono mu nadzór nad ręcznym wyrobem papieru. On także doprowadził do otwarcia muzealnej drukarni,

¹³ AZMP, *Posiedzenia – Rada Muzealna 1969–1970*, s. 24 – informacja kierownictwa Muzeum z realizacji programu remontowo-inwestycyjnego i wykonania zaleceń Rady Muzealnej z dnia 13 lutego 1970 r.

¹⁴ Tamże, s. 26.

¹⁵ Tamże, s. 46.

¹⁶ AZMP, *Sprawozdania statystyczne z działalności Muzeum Papiernictwa dla GUS (14/2)*, s. 1–10.

w której pracował na stanowisku zecera¹⁷. Anna Ruchniewicz natomiast sprawowała merytoryczną opiekę nad biblioteką i ekspozycją stałą oraz odpowiedzialna była za ewidencję i konserwację duszniczkich muzealiów¹⁸.

W kolejnych latach uwaga nowego kierownictwa Muzeum skupiła się na uporządkowaniu terenu wokół papierni, rozbudowie ekspozycji stałej oraz zakończeniu porządkowania zbiorów bibliotecznych.

W trakcie prac związanych z organizacją biblioteki w dwóch pomieszczeniach na pierwszej kondygnacji strychowej budynku papierni odkryto malowidła ściennie. Powiatowy Konserwator Zabytków zalecił wówczas wykonanie odkrywek na wszystkich ścianach i stropach obu pomieszczeń w celu zbadania charakteru malowideł oraz stanu ich zachowania. W ten sposób odkryta została polichromia pochodząca z XVII i XVIII w. Inwentaryzację malowideł oraz ich wstępne zabezpieczenie przeprowadziła w latach 1970–1974 Pracownia Konserwacji Zabytków we Wrocławiu¹⁹.

W pierwszej połowie lat siedemdziesiątych ogrodzono teren wokół papierni, zagospodarowano skarpę od ul. Sprzymierzonych i wybudowano zejście-pochylnię na dziedziniec muzeum, co pomogło rozładować w sezonie turystycznym tłok oczekujących na wejście do papierni²⁰. W 1974 r. uruchomiono w muzeum drukarnię typograficzną, która wyspecjalizowała się w drukach na papierach ręcznie czerpanych²¹. Zatrudniona w niej została m.in. żona kierownika Muzeum – pani Zofia Kazimierczak. Drukarnia funkcjonowała do 1998 r. W latach 1974–1976 na dziedzińcu Muzeum wybudowano wiatę – pawilon dla ciężkich eksponatów. W 1976 r. rozbudowano ekspozycję stałą. Na pierwszym piętrze, w części drewnianej papierni, otwarto nową wystawę pt. „Osiągnięcia przemysłu papierniczego w XXX-leciu PRL”²². Jej scenariusz przygotował Zdzisław Godlewski. Wystawa ta symbolicznie obrazowała zmiany, jakie zaszły w polskiej branży papierniczej. W 1972 r. połączono Zjednoczenie Przemysłu Celulozowo-Papierniczego oraz Zjednoczenie Przemysłu Przetworów Papierowych i Materiałów Biurowych, tworząc Zjednoczenie Przemysłu Papierniczego. Stąd

Dziedziniec muzealny z zejściem oraz fragment wiaty na ciężkie eksponaty (z prawej)

¹⁷ AZMP, *Akta osobowe Jerzego Ruchniewicza (1/112)*, s. 3.

¹⁸ AZMP, *Akta osobowe Anny Ruchniewicz (1/111)*, s. 3.

¹⁹ AZMP, *Dokumentacja konserwatorska polichromii 1969–2000 (20/45)*, s. 1–55.

²⁰ Dział Naukowo-Oświatowy Muzeum Papiernictwa, *Kronika Muzeum Papiernictwa*, s. 13.

²¹ Tamże, s. 13.

²² Tamże, s. 13.

w dusznickim Muzeum zaprezentowano ekspozycję składającą się głównie z różnorodnych wyrobów papierowych codziennego użytku oraz materiałów biurowych, które rzadko wówczas można było spotkać w sklepach. Otwarcie nowej ekspozycji można uznać za finał pierwszego etapu prac związanych z uruchomieniem Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju.

W wyniku starań podejmowanych przez Michała Kowalskiego i kontynuowanych przez Władysława Kazimierczaka oraz zespół ich współpracowników udało się uchronić przed zupełną dewastacją pochodzący z 1605 r. dusznicki młyn, stanowiący unikatowy zabytek barokowej architektury użytkowej, który w lipcu 1968 r. udostępniono zwiedzającym. W następnych latach Muzeum stało się jednym z ważniejszych w Polsce miejsc upowszechniania wiedzy o dziejach papieru i technologii papierniczej.

Kolejnym krokiem, jaki należało podjąć, była realizacja zapisów znajdujących się w statucie Muzeum i powołanie do życia odpowiednich działów merytorycznych: Historii Papiernictwa, Papiernictwa Współczesnego, Pracowni Konserwatorskiej oraz Biblioteki Naukowej, w których zatrudnione zostałyby osoby o odpowiednich kwalifikacjach. Nie ulega wątpliwości, że umożliwiłoby to rozwinięcie działalności wystawienniczej, naukowo-badawczej czy edukacyjnej. Niestety, tak się wówczas nie stało. Następne lata przyniosły zastój i stagnację. W grudniu 1981 r. Muzeum zostało zamknięte na czas stanu wojennego²³. Z początkiem stycznia 1982 r. po 42 latach pracy Władysław Kazimierczak przeszedł na emeryturę. Po kilku latach przeprowadził się z Dusznik ponownie do Głuchołazów²⁴. Jego następcą został Zbigniew Strzygocki, który kierował Muzeum do lutego 1984 r., kiedy nowym kierownikiem została Bożena Makowska²⁵.

Władysław Kazimierczak zmarł 5 czerwca 2006 r. i został pochowany na cmentarzu w Głuchołazach.

THE MUSEUM OF PAPERMAKING UNDER WŁADYSŁAW KAZIMIERCZAK'S MANAGEMENT IN 1969–1981

Summary

The article presents the history of the Museum of Papermaking under the management of Władysław Kazimierczak in the 70s of the 20th century. The author presented Mr Kaimierczak's professional career till the moment when *Bardeckie Zakłady Celulozowo-Papiernicze* following the motion by the Museum Council

---

²³ Tamże, s. 22.

²⁴ AZMP, *Akta osobowe Władysława Kazimierczaka*, s. 4.

²⁵ Dział Naukowo-Oświatowy Muzeum Papiernictwa, *Kronika Muzeum Papiernictwa*, s. 22.

entrusted Mr Kazimierczak with the bulk of the reconstruction matters including the position of the manager of the Museum in Duszniki. The most significant Museum events are presented in the article: reopening of the paper mill in August 1970 to visitors, extending the permanent exhibition with displays on paper processing in 1976 and Władysław Kazimierczak's greatest organizational success which was launching hand paper production at the beginning of 1971.

*Translation
Aneta Ożga*

**DAS PAPIERMUSEUM
UNTER DER LEITUNG VON WŁADYSŁAW KAZIMIERCZAK
IN DEN JAHREN 1969–1981**

Kurzfassung

Das Artikel schildert die Geschichte des Papiermuseums unter der Leitung von Władysław Kazimierczak in den 70er Jahren des vergangenen Jahrhunderts. Der Autor präsentierte den beruflichen Werdegang von Władysław Kazimierczak vom Zeitpunkt der Übergabe durch den Papier- und Zellulosenbetrieb in Bardo auf Antrag des Musealrates, die Gesamtheit der mit der Überholung der Papierfabrik zusammenhängenden Angelegenheiten, einschließlich der Übernahme der Stelle des Museumleiters in Duszniki. Genannt wurden die wichtigsten Ereignisse aus der Geschichte des Museums: Wiedereröffnung für Besucher im August 1970, Erweitern der Festausstellung um das Thema der industriellen Papierverarbeitung im Jahre 1976 sowie der größte organisatorisch Erfolg von Władysław Kazimierczak – die Aufnahme der manuellen Papierherstellung am Anfang 1971.

*Übersetzt von
Janusz Mrówka*

OD MUZEUM ZAKŁADOWEGO DO MUZEUM ŚWIATOWEGO

Zacznę od mojego dzieciństwa. Z okna mojego pokoju w oddali widać było przejeżdżające pociągi. A ten o 22.10, do Warszawy, zawsze gwizdem oznajmiał swój wjazd na stację w Polanicy-Zdroju. Wyobrażałam sobie wtedy, że kiedyś nim wyjadę. Daleko. W świat. Marzenia o podróżach rozbudzała moja mama, warszawianka, którą po wojnie los rzucił na Dolny Śląsk. Mama chciała do Grecji i Egiptu, ja z kolei zobaczyć Indie, Peru i Wyspy Polinezji.

Gdy 20 lutego 1984 r. przekroczyłam próg Muzeum Papiernictwa, wprowadzana przez dyrektora Bardeckich Zakładów Papierniczych (dalej BZP), mgr inż. Jana Majkowskiego, podskórnie czułam, że zaczynam największą przygodę mojego życia. Takie słowa jak muzeum i zabytek kojarzyły mi się zawsze z piękniejszą stroną życia. Tutaj dostrzegłam, że są prawnie unormowane.

Statut Muzeum, który jak relikwię przekazał mi mój poprzednik, Zbigniew Strzygocki, był aktem prawnym, który wybiórczo akceptowały i realizowały BZP. A wszystko to z uwagi na pkt. 3 par. 2, mówiący, że do czasu określenia przez Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego innych zasad finansowania, środki potrzebne na rozwój i utrzymanie Muzeum zapewniają BZP w ramach finansowanej działalności pozaoperacyjnej. Ten zapis nigdy nie został zmieniony. Inne regulacje statutowe, jak aktywność naukowo-merytoryczna, w tym oświatowa, wydawnicza, pozostały martwe.

Muzeum Papiernictwa działało jako oddział BZP, z produkcją papieru czerpanego i drukarnią. Dochody z tego tytułu wraz z wpływami z biletów wstępu stanowiły dochody przedsiębiorstwa. Kryteria wydatków muzealnych nie były określone. Od czego zależały, poza płacami, nie umiem do dziś sprecyzować. Od możliwości, od dobrego humoru, od racjonalności argumentów? Nie wiem.

Aby się w tym mariażu przemysłu i kultury sprawnie poruszać, ukończyłam studia podyplomowe z muzealnictwa. Odbyłam wiele rozmów merytorycznych z panią mgr Krystyną Toczyńską-Rudysz, dyrektor Muzeum Ziemi Kłodzkiej. Ogromne wsparcie w tematach dotyczących historii papiernictwa otrzymałam od panów dra Józefa Dąbrowskiego i Leszka Goetzendorfa-Grabowskiego. Początki moich łódzkich¹ znajomości zawdzięczam pani docent Jadwidze Siniarskiej-Czaplickiej, historykowi papiernictwa i autorce pierwszej muzealnej ekspozycji. Ona to zresztą

---

¹ W Łodzi siedzibę miała większość instytucji związanych z branżą papierniczą. Ich pracownicy wspierali intelektualnie Muzeum Papiernictwa.

pobudziła moją ambicję do profesjonalnego ukształtowania wizji Muzeum znanym już, bo często przeze mnie wspomnianym zdaniem: „A cóż wy tam na rubieżach...” (...możecie...), wypowiedzianym na posiedzeniu Komisji Historycznej Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Papierniczego 25 stycznia 1985 r.

W jubileuszowym roku 20-lecia Muzeum (1988) udało mi się wynegocjować z dyrekcją BZP pewną autonomię działalności, której fundamenty zbudowała Rada Zrzeszenia Przemysłu Papierniczego, jednogłośnie opodatkowując plany poszczególnych przedsiębiorstw. Uzyskane w ten sposób środki miały być przeznaczone na rozwój dusznickiej papierni. Nigdy nam nie ujawniono, kto i ile tych środków przekazał na konto BZP w celu dofinansowania Muzeum.

Moje prasowe wypowiedzi o chęci i konieczności usamodzielnienia Muzeum potraktowano jako „nóż w plecy” tego, który karmi. Wiosną 1989 r. dyrekcja BZP wysłała mnie na rundę objazdową po fabrykach papieru po wsparcie finansowe. Nie wiodło się wtedy fabrykom najlepiej, ale jednak coś tam „użebrałam”. Potrzebowałam oddechu – wzięłam 10 miesięcy urlopu i wyjechałam w świat. Wróciłam pełna energii i zdeterminowana zmianami zachodzącymi w Polsce. Zmieniał się system polityczny, zmieniał system finansowy. Słowo ‘prywatyzacja’ zaczęło być jednym z najpopularniejszych. I niepokojących.

W takiej atmosferze doszło do zmiany dyrektora BZP. Nowym został mgr inż. Kazimierz Cał, dotychczasowy dyrektor techniczny. Wtedy też zaistniała możliwość przedstawienia w Ministerstwie Przemysłu i Handlu mojej idei usamodzielnienia Muzeum. Dyrektor Cał dał mi wolną rękę. Podsekretarz stanu, pan Tokarski, odpowiedzialny w ministerstwie za branżę papierniczą, uczynił pana mgra Tomasza Moszyńskiego osobą do kontaktów ze mną i pomocy w poruszaniu się między departamentami. Dyrektor Departamentu Prawno-Organizacyjnego, po rozmowie i ogólnym zapoznaniu się z ideą przejścia Muzeum pod skrzydła ministerstwa, powiedział wprost: „To trudna sprawa, ale dam pani najlepszą siłę, jaką mam w departamencie”. Była to pani Danuta Olko. Bardzo ostra, bardzo wymagająca. I bardzo życzliwa. Bywałam często w ministerstwie, musiałam odbyć wiele konsultacji, przedkładać kolejne dokumenty. Kiedyś pani Danuta Olko zobaczyła, jak na korytarzu przekładam papiery. Zaproponowała mi pokój z biurkiem i telefonem. Zawsze, kiedy przyjadę!

Sprawa wymagała uzgodnień z Ministerstwem Finansów, wszak trzeba nas było wprowadzić do projektu budżetu państwa na następny rok. Pani Olko ułatwiła mi konsultacje w Departamencie Budżetowym MF. Po tej wizycie, gdzie wstępnie określiliśmy ewentualny budżet Muzeum, miałam już więcej niż nadzieję.

W Ministerstwie Kultury i Sztuki uzgodnienia statutowe prowadziłam z panią Janiną Sikorską, świetną specjalistką od statutów. Jej cenne uwagi pomogły mi napisać projekt statutu, a potem w dyskusji uzyskać aprobatę pani Olko. Było tylko jedno ale... Aby uzyskać zgodę i podpis Ministra Kultury, koniecznie przed końcem roku, ten statut wcześniej musiała oficjalnie sprawdzić pani Sikorska. Pokazała mi imponujący stos statutów i zapytała: Widzi to pani?

Wszystkie wstępne uzgodnienia przebiegły pomyślnie i dostałam pozwolenie na oficjalne złożenie wniosku przez Bardeckie Zakłady Papiernicze o zgodę na podział przedsiębiorstwa i wyodrębnienie Muzeum Papiernictwa jako samodzielnej instytucji kultury. Tym razem Rada Pracownicza BZP podjęła uchwałę dla nas korzystną. Jej zgoda była niezbędna.

Gdy już cały wniosek był gotowy, a przygotowywałam go z panią Kamińską z BZP, okazało się, że pierwsze strony trzeba antydatować, bo dyrektor leży w szpitalu w Ząbkowicach ze złamaną nogą na wyciągu. Pojechałam, pamiętam, taksówką, za własne zarobione pieniądze, po południu, w godzinach odwiedzin. Podpisał. Następnego dnia byłam w Warszawie. Wniosek przyjęto. Zostałam jeszcze raz czy dwa poproszona na konsultacje w sprawie budżetu. Pozostało czekanie.

Jakich argumentów użyto, a może i nacisków, tego nie wiem. Pani Olko jest już emerytowanym urzędnikiem państwowym. I to urzędnikiem z klasą. Mówi: „Nie mogę wszystkiego pamiętać”. Faktem jest, że zarządzenie o utworzeniu z dniem 1 stycznia 1992 r. Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju jako samodzielnej instytucji kultury pod bezpośrednim nadzorem Ministra Przemysłu i Handlu oraz merytorycznym Ministra Kultury i Sztuki podpisali obaj ministrowie w dniu 23 grudnia 1991 r. Była to ważna decyzja, zapobiegająca być może likwidacji Muzeum, tak jak to się stało z BZP.

Okres walki o przyszłość Muzeum był to również czas pracy nad wizją i programem działania Muzeum, prawdziwego Muzeum. Skończyło się oglądanie się na Bardo i obarczanie BZP odpowiedzialnością za niemożliwe. Otrzymaliśmy nieodpłatnie cały majątek Muzeum, obiekty, wyposażenie, zbiory, nawet zapasy magazynowe papieru ręcznie czerpanego – to było niczym posag na nową drogę życia.

Wchodziliśmy w nową formę organizacyjną z optymizmem, ale i z obawą. Pierwszy kwartał przeżyliśmy „z szuflady”, czyli z wpływów bieżących. Raz nawet na wypłatę pożyczyłam pieniądze z Urzędu Miasta. Dotacje z budżetu, w tym limit na płace, otrzymaliśmy od drugiego kwartału.

Po siedmiu latach ministerialnej opieki, w związku z reformą administracyjną państwa, Muzeum przeszło pod skrzydła Urzędu Marszałkowskiego Dolnego Śląska. Od 1 stycznia 1999 r. Muzeum Papiernictwa jest samorządową instytucją kultury.

Miałam szczęście zatrudnić świetnych ludzi, którzy z czasem wyrosli na prawdziwych profesjonalistów, z wielką korzyścią dla Muzeum. Przeżyliśmy razem wiele wzruszeń, otwierając nowe ekspozycje w wyremontowanych salach, odbierając wielokrotnie nagrody w konkursach Ministerstwa Kultury na wydarzenie muzealne, otwierając nasze wystawy w kraju i za granicą, sprząając po wielkiej powodzi. Cieszyliśmy się z kolejnych tytułów uzyskiwanych przez doksztalających się pracowników, jeździliśmy na konferencje i szkolenia, także zagraniczne, i wycieczki, które miały nam dać relaks, ale też pokazać kraj i świat. A potem mogliśmy sobie powiedzieć – bez kompleksów: jesteśmy dobrzy.

Cieszę się, że mogłam tu pracować. Dzięki tej pracy zwiedziłam też świat: Korea Południowa, Kanada, Francja, Austria, Włochy, Rosja, Hiszpania (to zawdzięczam Ministerstwu Kultury), Niemcy, Szwajcaria, Belgia.

Mam też przyjaciół z Międzynarodowego Stowarzyszenia Historyków Papiernictwa (IPH) oraz poznałam wielu artystów sztuki papieru z Międzynarodowego Stowarzyszenia Artystów Sztuki Papieru (IAPMA), z którymi się przyjaźnię i których prace zdobią moje miejsca życia.

I wracam do początku mojego wystąpienia. Chciałam zawsze wyjechać w wielki świat. Wyjechałam. I przyjeżdżam tutaj z radością, bo tutaj też jest wielki świat! Czyż nie?

Gratuluje mojemu następcy, panu drowi hab. Maciejowi Szymczykowi, oraz wszystkim pracownikom medalu Gloria Artis dla Muzeum Papiernictwa. Cieszę się, że Muzeum jest w dobrych rękach, że ma pomysły, że się rozwija. Życzę samych sukcesów.

FROM A FACTORY MUSEUM TO A GLOBAL MUSEUM

Summary

The Autor, while managing the Museum of Papermaking from 20 February 1984, had encountered during the initial few years a number of obstacles posed by the management of *Bardeckie Zakłady Papiernicze* (which the Museum in Duszniki then reported to) as well as organizational problems in the field of the factory vs. museum relations. The trouble peaked on the turn of the 80s and the 90s in the 20th when the plant in Bardo faced increasing financial problems which had a negative effect on the situation of the museum. The solution seemed to be to exclude the museum in Duszniki from the plant and to subordinate it, as an independent cultural institution, directly to the Ministry of Industry and Commerce and of the Ministry of Culture and Arts. Due to the Author's great engagement the goal was finally achieved and the above scenario was realized at the beginning of 1992. That step, considered to be one of the most significant ones in the history of the Museum, enabled transformation of the factory museum into a cultural institution with an extensive exhibition and educational program of a worldwide importance.

Translation
Aneta Ożga

VON EINEM BETRIEBSMUSEUM ZU EINEM WELTMUSEUM

Kurzfassung

Die Autorin hatte als Leiterin des Papiermuseum seit dem 20. Februar 1984 über die ersten Jahre sowohl gegen zahlreiche, durch die Geschäftsführung des Papier-

und Zellulosenbetriebes in Bardo (dem das Museum in Duszniki unterstellt war) gestellte Hindernisse, als auch gegen Probleme zwischen dem Betrieb und dem Museum anzukämpfen. Die Probleme türmten sich um die Wende der 80er und 90er Jahre des 20. Jahrhunderts auf, als der Papier- und Zellulosenbetrieb in Bardo in zunehmend schwierige finanzielle Lage geriet, was sich auf die Situation des Museum negativ auswirkte. Die Lösung der prekären Lage war es, das Museum in Duszniki auszugliedern und es als eine selbständige Kultureinrichtung unter die direkte Aufsicht des Industrie- und Handelsministeriums sowie die sachliche Aufsicht des Kultur- und Kunstministeriums zu stellen. Dank den intensiven Bemühungen der Autorin geschah dies am Anfang 1992. Durch diesen Schritt, der heute als eine der wichtigsten Handlungen in der Geschichte des Museums angesehen wird, konnte ein kleines Betriebsmuseum in eine weltweit anerkannte kulturelle Einrichtung mit reichhaltigem Ausstellungs- und Bildungsangebot umzuwandeln.

*Übersetzt von
Janusz Mrówka*

Wystawa 20 lat Muzeum Papiernictwa w 1988 r. Od lewej: Jan Majkowski – dyrektor Bardeckich Zakładów Papierniczych, Bożena Makowska – dyrektor Muzeum Papiernictwa, Andrzej Kubik – Wojewódzki Konserwator Zabytków i Józef Dąbrowski – historyk papiernictwa

Ekspozycja stała na początku lat 90. XX w. (sala nr 1)

Ekspozycja stała na początku lat 90. XX w. (sala nr 4)

Ekspozycja otwarta w 1997 r. (sala nr 1)

Fot. 5. Wystawa otwarta w 1998 r. (sala nr 4)

Teresa Windyka

Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju

Dział Historii Papiernictwa

Rocznik Muzeum Papiernictwa

2009, t. III

ISSN 1897-7685

ZBIORY MUZEUM PAPIERNICTWA W DUSZNIKACH ZDROJU

Historia powstania i charakter zbiorów

Podstawę zbiorów otwartego w 1968 r. Muzeum tworzyły obiekty pozyskiwane sukcesywnie od 1965 r. od instytucji i zakładów papierniczych, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Dusznikach-Zdroju [dalej: PMRN] oraz osób prywatnych. Wśród przekazów PMRN znalazły się cenne archiwalia: księgi rachunkowe pobliskich parafii katolickich, spisane w XIX w. przeważnie na ręcznie czerpanym papierze dusznickim, luźne arkusze papierów ręcznie czerpanych z filigranami dusznickimi i śląskimi z XVII–XXI w., ale również dziewiętnastowieczne papiernicze formy czerpalne z sitami żeberkowymi i welinowymi. Najcenniejszym przekazem PMRN w latach 1965–1970 były niewątpliwie unikatowe portrety dawnych właścicieli dusznickiej papierni: Samuela Kretschmera, Wilhelma Kretschmera, Antona Benedikta Hellera, jego małżonki Anny Franciski Heller (przekaz z 1970 r.) i Josepha Ossendorfa (przekaz z 1965 r.). Portrety z końca XVII i XVIII w., wykonane techniką olejną, są dziełem anonimowych, zapewne lokalnych twórców. Wyjątek stanowi wizerunek Anny Franciski Heller, przypisywany Casparowi Rothsmannowi, malarzowi czynnemu na Śląsku w drugiej połowie XVIII w.¹ Dziewiętnastowieczne domniemane portrety Marii i Josepha Wiehrów trafiły do zbiorów muzealnych w 1968 r. jako dar od prywatnej osoby.

Zgromadzone muzealia podzielono na historyczne, artystyczne i techniczne. Ta podstawowa klasyfikacja

Portret Josepha Ossendorffa (1733–1779)

¹ B. Patzak, *Ebersdorf in der Grafschaft Glatz*, Guda Obend 1933, Bd. 23, s. 45.

zbiorów utrzymana jest do chwili obecnej, a ich dokumentacją, opracowaniem naukowym i upowszechnianiem zajmują się poszczególne działy merytoryczne muzeum:

– Dział Historii Papiernictwa, dokumentujący rękodzielniczy etap produkcji papieru,

– Dział Papiernictwa Współczesnego, obejmujący historię przemysłu papierniczego od zapoczątkowania maszynowej produkcji papieru (1798 r.) po dzień dzisiejszy,

– Dział Historii Dusznik-Zdroju, dokumentujący kulturowe dziedzictwo miasta i uzdrowiska, utworzony w 1999 r. na mocy porozumienia między Muzeum Papiernictwa a Zarządem Miasta Duszniki-Zdrój jako załączek przyszłego Muzeum Miejskiego.

W Muzeum funkcjonuje także Biblioteka Naukowa, która gromadzi, zgodnie z jego profilem naukowym, publikacje z zakresu historii papiernictwa światowego, europejskiego i polskiego.

Zbiory ikonograficzne dokumentujące historię dusznickiej papierni

W trzech zasadniczych zespołach muzealiów znalazły się również materiały ikonograficzne dokumentujące historię dusznickiej papierni, której początki sięgają drugiej połowy XVI w., a jej zachowane zabudowania pochodzą z XVII i XVIII stulecia. Dość skromny zbiór ikonograficzny, obejmujący grafikę artystyczną i użytkową, akwarele, obrazy olejne oraz fotografie, zawiera prace uznanych artystów niemieckich, tworzących na Dolnym Śląsku na początku XX w.: Paula Austa, Otto Müllera-Hartau², Williego Heyera oraz współczesnych artystów polskich – Ireny i Zygmunta Acekańskich, Witolda Chomicza.

Niezwykle cenny dla współczesnych badaczy dusznickiej papierni materiał ikonograficzny pozwala w przybliżeniu odtworzyć nie tylko historyczny wygląd bryły architektonicznej młyna, ale także stan jego wyposażenia produkcyjnego i mieszkalnego, który w chwili przejęcia papierni przez władze polskie w 1945 r. był szczątkowy. Zachowały się jedynie drewniane i metalowe wieszaki z przełomu XIX i XX w., służące do suszenia tektury oraz kilka dziewiętnastowiecznych papierniczych form czerpalnych z sitami żeberkowymi.

Papiernia dusznicka
W. Heyer, ok. 1930 akwarela

² H. Volkmer, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler des 20 Jahrhunderts*, Leipzig 1953, Bd. 1, VI.

W tym miejscu należy wspomnieć o innym zachowanym elemencie wystroju papierni, mianowicie o unikatowych malowidłach z XVII–XIX w., dekorujących stropy i ściany dwóch pomieszczeń na kondygnacji strychowej, pełniących niegdyś funkcje mieszkalne. Niespójną chronologicznie i stylistycznie polichromię, wykonaną farbami klejowymi przez nieznaną twórców, pokryto w latach 30. XX w. warstwami pobiał. Malowidła, przedstawiające motywy roślinne, sceny rodzajowe i alegoryczne, odsłonięto około 1960 r., a w latach 1985–1987 odrestaurowano³.

Wieszaki do suszenia papieru XIX/XX w.

Polichromia XVII – XIX w.

Zbiory historyczne

Trzon historycznych zbiorów Muzeum stanowią papiery historyczne – wytworzone ręcznie (ręcznie czerpane) i maszynowo oraz papiery zdobione metodami rękodzielniczymi (papiery wzorzyste). Papiery ręcznie czerpane z filigranami, przekazywane sukcesywnie od 1968 r. przez miłośników, badaczy i historyków papiernictwa, tworzą obecnie zamknięte kolekcje muzealne: *Kolekcję Emeryka Czapskiego*, na którą składają się papiery z filigranami włoskich czerpalni z XVII–XVIII w., *Kolekcję Franciszka Pabicha*, utworzoną z osiemnasto- i dziewiętnastowiecznych papierów pomorskich czerpalni, oraz *Kolekcję Jadwigi Siniarskiej-Czaplickiej*, zawierającą papiery polskich i europejskich papierni z XVI–XVIII w. W tej ostatniej kolekcji wyróżniają się jedne z najstarszych polskich zabytków filigranistyki – szesnastowieczne znaki pierwszej papierni polskiej w Prądniku Czerwonym oraz również szesnastowieczne filigrany papierni w Balicach i Mogile.

---

³ *Dokumentacja prac konserwatorskich malowideł*, oprac. M. Szoc, Wrocław 1997, mps w zb. Archiwum Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju.

W latach 1992–2008 Muzeum zgromadziło blisko 3000 arkuszy papierów ręcznie czerpanych i maszynowych. W tej liczbie zawiera się obszerna kolekcja papierów czerpalni śląskich z XVII–XIX w., w tym także papierni dusznickiej.

Filigranany papierni: Prądnik Czerwony 1509, Duszniki ok. 1591, Solec 1832

Zbiór papierów ręcznie czerpanych i maszynowych opracowano i sklasyfikowano według aktualnych metod badawczych opracowanych przez IPH (International Association of Paper Historians)⁴, dzieląc je na następujące grupy:

1. Papiery ręcznie czerpane zidentyfikowanych papierni, uporządkowane według obszarów geograficznych, miejscowości i papierni. Występujące w tym dziale filigrany podzielono dodatkowo według motywów przedstawień.

2. Papiery ręcznie czerpane z filigranami nieznanego pochodzenia, usystematyzowane według motywów przedstawień.

3. Papiery maszynowe produkcji krajowej i zagranicznej oraz współczesne papiery ręcznie czerpane uporządkowane według motywów przedstawień znaków wodnych.

W zbiorze papierów historycznych na szczególną uwagę zasługują unikalne wyroby rzemiosła introligatorskiego – papiery wzorzyste, zdobione przeważnie różnymi metodami rękodzielniczymi. Od 1994 r. dusznickie Muzeum prowadzi systematyczne prace dokumentacyjno-badawcze nad zbiorem papierów wzorzystych, określonym jako *Kolekcja Stefana Szczerbińskiego*. Liczący obecnie ponad 800 arkuszy zbiór zapoczątkowały papiery dekorowane w latach 1911–1958 przez krakowskiego introligatora Stefana Szczerbińskiego, pozyskane przez Muzeum w 1985 r. Zawarte w zbiorze wyroby Szczerbińskiego dają nam ogląd jego introligatorskiej działalności w zakresie zdobienia papierów. W latach 2001–2006 córka Stefana Szczerbińskiego, Barbara, przekazała Muzeum dalsze zabytkowe papiery zgromadzone przez Szczerbińskiego w latach 1913–1961, barwione różnymi metodami w polskich oraz zagranicznych warsztatach introligatorskich⁵.

⁴ *International standard for the registration of papers with or without watermarks*, Version 2.0/1997, Basel 1997.

⁵ Więcej nt. *Kolekcji Stefana Szczerbińskiego* zob. T. Windyka, *Przyczynek do dziejów technik zdobienia papierów*, „Rocznik Muzeum Papiernictwa” – Duszniki-Zdrój 2007, t. 1, s. 34–37.

Papiery wzorzyste, S.Szczerbiński, Kraków 1910

Zbiory artystyczne

Obejmują przede wszystkim obiekty na podłożu papierowym, zarówno zabytkowe, jak i współczesne. Wśród zabytkowych muzealiów wyróżnia się *Kolekcja Królikowskich*, pozyskana przez Muzeum w 1967 r. Zawiera ona szkolne rysunki ołówkiem, tuszem i kredką, wykonane w Sandomierzu w drugiej połowie XIX w. przez Annę i Konstantego Królikowskich, dzieci Franciszki z Martyńskich i Aleksandra Królikowskiego, zasłużonego nauczyciela gimnazjalnego w Końskich, Łomży i Sandomierzu. Do wspomnianej kolekcji należą także karty okolicznościowe, pisane przez członków rodziny Królikowskich: wspomnianych Annę i Konstantego, Jana, Marię i Zofię.

Kolekcja Królikowskich 2 poł. XIX w. – rysunek ołówkiem

Kolekcja Królikowskich 2 poł. XIX w. – rysunki ołówkiem.

Gros współczesnych zbiorów artystycznych stanowią papierowe obiekty wytworzone przez artystów, dla których papier jest podstawowym materiałem twórczym. Zbiór powstał w rezultacie spotkań plenerowych odbywających się na terenie Muzeum od 1997 r. Trafiły do niego prace artystów zarówno polskich: Grażyny Brylewskiej, Marii Diduch, Agnieszki Buchalik-Drzyzgi, Marii Komorowskiej, Ewy Rosiek-Buszek, jak i zagranicznych: Karen Stahlecker, Heleny i Joachima Tschacher.

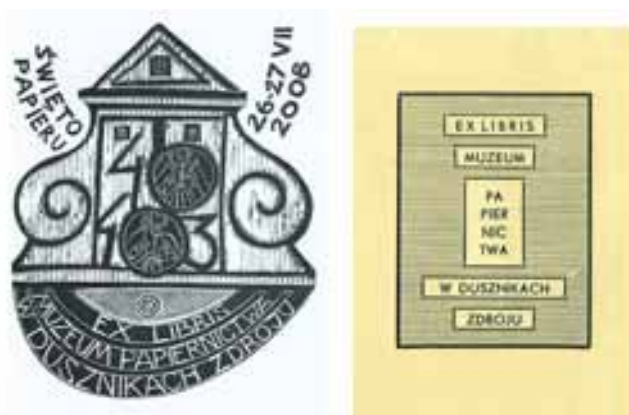
Książka artystyczna, M. Diduch

W 1967 r. Muzeum wzbogaciło zbiory artystyczne o *Kolekcję Karykatur Polskich Papierników*. Autorem 138 rysunków tuszem jest Witold Żur (1915–1975), papiernik, absolwent Politechniki Łódzkiej, współpracownik „Przeglądu Papierniczego”, w którym między innymi zamieszczał także karykatury papierników.

Karykatury papierników polskich, W. Żur 1967, tusz / piórko

Wart odnotowania jest także zbiór ekslibrisów (ponad 200 sztuk) wykonanych w latach 1963–1970 techniką drzeworytu, linorytu i cynkografii przez uznanych (Zygmunt Acedański) i mniej znanych twórców (Czesław Kudła).

Ekslibrisy 1963-2008: K. Kmieć, linoryt, T. Budynekiewicz, linoryt

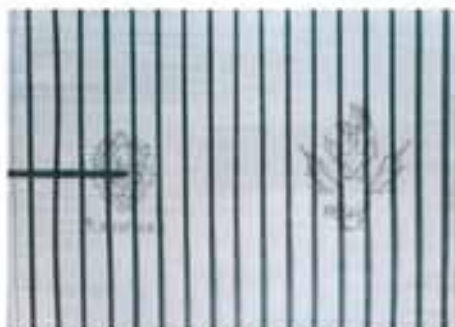
Zbiory techniczne

Podstawę zbioru muzealiów technicznych tworzą urządzenia i maszyny wykorzystywane w procesie przemysłowej produkcji papieru i wyrobów papierowych. Są w nim też narzędzia związane z rękodzielniczym wytwarzaniem papieru – osiemnasto- i dziewiętnastowieczne papiernicze formy czerpalne z sitami żeberkowymi i welinowymi, używane w papierniach polskich, śląskich i niemieckich (11 sztuk) oraz siedemnasto- i osiemnastowieczne prasy wykorzystywane do gładzenia papieru zarówno w młynach papierniczych, jak i w drukarniach (siedemnastowieczna prasa z drukarni w Trzebnicy). W XIX stuleciu formy czerpalne z sitami zastąpiono

eguterami służącymi do nanoszenia znaków wodnych w papierach produkowanych maszyną z sitem płaskim⁶. Muzealna kolekcja liczy zaledwie 5 eguterów używanych w końcu XIX i na początku XX w. w Fabryce Papieru w Dąbrowicy. Oprócz maszyn i urządzeń papierniczych zbiór zawiera także maszyny i urządzenia drukarskie oraz introligatorskie wyprodukowane przed 1945 r.

Maszyna do składania kopert tzw. koperciarka, 1930

Papiernicza forma czerpalna, MP Duszniki Z. XIX w.

Eguter, Fabryka Papieru w Dąbrowicy, ok. 1932

---

⁶ K.T. Weiss, *Handbuch der Wasserzeichenkunde*, Leipzig 1962, s. 297.

Niewątpliwie unikalna, nie tylko w muzealnym zbiorze, jest kolekcja zabytkowej aparatury laboratoryjnej przemysłu celulozowo-papierniczego, licząca ponad 70 urządzeń, pozyskanych w latach 1966–2006 z fabryk papieru i wyrobów papierowych na terenie całej Polski oraz z Instytutu Celulozowo-Papierniczego w Łodzi. Urządzenia służące niegdyś do określania różnych właściwości masy papierniczej i papieru, takich jak: stopień zmielenia masy papierniczej, grubość i gramatura papieru, zostały wyprodukowane w latach 1900–1980 głównie przez firmy: niemiecką Louisa Schoppera z Lipska i szwedzką Lorentzen Wettre ze Sztokholmu.

Aparatura laboratoryjna: aparat do oznaczenia przepuklenia papieru ok. 1930
aparat do oznaczenia oporu przedarcia papieru typu Elmendorf 1925

Unikatowy charakter posiadają też matryce do drukowania tapet z początku XX w. (19 sztuk), przekazane w latach 1966–1969 przez Gnaszyńskie Zakłady Wyrobów Papierowych w Gnaszynie k. Częstochowy. Pochodzą one z Częstochowskiej Wytwórni Obić Papierowych, dawniej Gerke i S-ka, założonej w 1894 r., największej wówczas polskiej fabryki tapet, w której do 1914 r. zdobiono tapety metodą rękodzielniczą z zastosowaniem płaskich matryc drzeworytniczych, uzupełnianych zazwyczaj metalowymi elementami. Jednak gros tapet w tym czasie fabryka częstochowska produkowała sposobem maszynowym, stosując mosiężne, stalowe, gumowe i filcowe walce drukarskie.

Matryce do drukowania tapet, XIX/XX w.
Częstochowska Fab. Obić Papierowych

W zbiorze muzealiów technicznych znajdziemy też kolekcję wzorników papierów i wyrobów papierowych polskich i zagranicznych wytwórni. Kolekcję tworzy blisko 200 egzemplarzy wzorników, pochodzących przeważnie z pierwszej połowy XX w.

Zbiory historyczne Dusznik-Zdroju

Zbiory gromadzone od 1999 r. w Dziale Historii Dusznik-Zdroju liczą obecnie około 500 przedmiotów kultury materialnej i duchowej, ilustrujących dorobek miasta i jego mieszkańców. Znalazły się w nich zarówno wyroby konwisarskie (naczynia z cyny), medalierskie, meblarskie, jak i obrazy olejne oraz grafika użytkowa, którą reprezentuje bogata kolekcja wydanych przed 1939 r. pocztówek z Dusznik-Zdroju i okolic.

Pocztówki z Dusznik-Zdroju (niem. Bad Reinerz), pocz. XX w.

Trzy lata temu Muzeum pozyskało niezwykle rzadki i cenny komplet mebli pochodzących z przedwojennego dusznickiego mieszkania. Zestaw mebli eklektycznych (kredens, stół, 4 krzesła, 2 fotele, sofa oraz kwiatnik), wyprodukowany najprawdopodobniej w latach 1888–1890, jest przykładem obowiązującego po 1871 r. stylu określanego jako narodowy albo neorenesansowy. Meble stanowiły typowe wyposażenie niemieckiego domu mieszczkańskiego z końca XIX w. Powojenni osadnicy zastali je w dusznickiej willi wybudowanej w latach 30. XX w. Prawdopodobnie zostały tam przeniesione z jednego z licznych pensjonatów zdrojowych uzdrowiska dusznickiego, przeżywającego w XIX stuleciu okres świetności. Dziś zdbią one dawne pomieszczenia mieszkalne dekorowane polichromią, mieszczące się na kondygnacji strychowej dusznickiego młyna papierniczego.

Meble, wytw. niem. ok. 1880

Zbiory biblioteczne

Skupione są w Bibliotece Naukowej, która gromadzi, zgodnie z profilem naukowym Muzeum, publikacje z zakresu historii papiernictwa światowego, europejskiego i polskiego. Biblioteka posiada między innymi największą w Polsce, liczącą około 50 egzemplarzy kolekcję katalogów filigranów oraz zbiorów czasopism poświęconych papiernictwu, w różnym stopniu kompletności (1950 egzemplarzy), polskich i zagranicznych. Wśród nich najliczniejszą grupą są periodyki wydane przed 1945 r. w języku niemieckim, ale także angielskim, francuskim i włoskim.

Biblioteka gromadzi również książki z dziedziny księgoznawstwa, historii, historii sztuki, heraldyki i literatury regionalnej (ponad 2970 egzemplarzy).

Ponadto wydzielono w niej zbiory specjalne, które obejmują różnorodnie tematycznie starodruki wydane przed 1800 r. (około 100 sztuk) oraz publikacje bibliofilskie, wydane na papierze ręcznie czerpanym w dusznickim Muzeum (60 egzemplarzy).

Wydawnictwa bibliofilskie na papierze ręcznie czerpanym w Muzeum Papiernictwa

Podsumowanie

W 1992 r. Muzeum, którego ówczesne zbiory zamykały się w liczbie ponad 1000 obiektów, w tym o charakterze unikatowym, uzyskało status samodzielnej instytucji kultury. Od tego czasu dusznicka placówka zgromadziła ponad 5000 muzealiów. Powstały jednocześnie całkowicie nowe kolekcje, które stały się podstawą założonego w 1999 r. Działu Historii Dusznik-Zdroju bądź też poszerzyły istniejące zbiory o nowe wątki tematyczne, związane z drukarstwem i introligatorstwem. Utworzono także kolekcję współczesnej sztuki papieru. Jest ona sukcesywnie wzbogacana i stanowi obecnie dziesiątą część wszystkich zbiorów artystycznych Muzeum. Stale poszerzana jest również – unikalna w skali kraju i bezspornie najważniejsza w muzealnym zbiorze zabytków technicznych – kolekcja aparatury laboratoryjnej przemysłu celulozowo-papierniczego.

Zakres i jakość zbiorów (także bibliotecznych) oraz prowadzone w oparciu o nie działania o charakterze kulturalno-oświatowym i naukowym, czynią dusznickie Muzeum wiodącą w kraju instytucją propagującą wiedzę na temat historii papieru i papiernictwa.

COLLECTIONS IN THE MUSEUM OF PAPERMAKING IN DUSZNIKI ZDRÓJ

Summary

The core of the museum collections in 1968 were exhibits successively collected since 1965, frequently unique ones (oil paintings of the former owners of the paper mill in Duszniki, the 16th c. watermarks of the first Polish paper mill in Prądnik Czerwony). The museum collections, presently comprising over 6000 objects, have been divided into historic, artistic and technical categories. Within these basic groups one can also find iconographic material which illustrates the history of the mill. The Museum also runs the Department of History of Duszniki-Zdrój which deals with the cultural heritage of the town and the spa. There is also a scientific library with collections of publications on the history of global, European and Polish papermaking.

The principal part of the historic collection in the Museum is made of 3000 sheets of hand and machine made paper, mostly with watermarks. The historic paper collection also includes unique specimens of the bookbinding craft: patterned paper decorated using various craft methods.

The artistic collection of 650 items comprises, most of all, objects which have been constructed employing paper, both historic and contemporary. The latter group can boast an outstanding international collection of artistic objects.

Within the technical group one can find devices and machines used in the process of industrial production of paper and paper products. This collection includes a unique

assembly of over 70 pieces of historic laboratory equipment for the cellulose and paper industry, wallpaper printing blocks and samplers of paper and paper products from Polish and foreign plants.

Successive acquisition followed by scientific research and description of new and interesting exhibits will broaden our knowledge on papermaking and thus enrich the Museum's potential in the field of education.

*Translation
Aneta Ożga*

SAMMLUNGEN DES PAPIERMUSEUMS IN DUSZNIKI ZDRÓJ

Kurzfassung

Die Grundlage der Museumssammlungen im Jahre 1968 bildeten sukzessiv seit 1965 erworbene Ausstellungsstücke, manchmal vom einzigartigen Charakter (Ölgemälden ehemaliger Besitzer der Papiermanufaktur in Duszniki, Zeichen der ersten polnischen Papiermanufaktur in Prądnik Czerwony aus dem 16. Jahrhundert). Die heute über 6000 Exponate zählenden Sammlungen wurden in den historischen, den künstlerischen und den technischen Teil aufgeteilt. Diese drei Hauptgruppen enthalten ebenfalls ikonografische Materialien, welche die Geschichte der Papiermanufaktur in Duszniki belegen. Das Museum führt auch eine eigene Abteilung für die Geschichte von Duszniki-Zdrój, wo das kulturelle Erbe der Stadt und des Kurortes aufgearbeitet wird, sowie eine Wissenschaftsbibliothek, die Publikationen aus dem Bereich der globalen, europäischen und polnischen Geschichte der Papierverarbeitung zusammenträgt.

Den Grundanteil der historischen Sammlung des Museums bildet ca. 3000 manuell und maschinell gefertigten Papierbögen, vorwiegend mit Wasserzeichen. Die historische Sammlung enthält ebenfalls einzigartige Erzeugnisse der Buchbinderkunst: in diversen handwerklichen Verfahren gemusterte Papierbögen.

Die etwa 650 Exponate zählende künstlerische Sammlung beinhaltet in erster Linie Objekte auf Papierunterlage, sowohl historisch, als auch gegenwärtig. Unter den letzteren zeichnet sich eine internationale Kollektion von Kunstobjekten aus.

Unter den technischen Exponaten sind Maschinen und Anlagen für die industrielle Papierverarbeitung und Herstellung von Papiererzeugnissen zu finden, darunter u.a. eine einmalige Sammlung von über 70 historischen Laborgeräten aus der Papier- und Zellulosenverarbeitung, Matrizen zum Bedrucken von Tapeten sowie Schablonen für Papier und Papiererzeugnisse von polnischen und ausländischen Papierherstellern.

Die sukzessive Anschaffung und wissenschaftliche Aufarbeitung neuer und interessanter Exponate erweitert unseren wissen im Bereich der Papierverarbeitung und bereichert folglich das Bildungsangebot des Museums.

*Übersetzt von
Janusz Mrówka*

MUZEUM PAPIERNICTWA U PROGU XXI WIEKU

Jubileusz 40-lecia Muzeum Papiernictwa przypadający w 2008 r. jest okazją do podsumowań pozwalających ocenić dorobek instytucji. Przez cztery dekady placówka działająca w zabytkowym młynie papierniczym okrzepła, zgromadziła cenne zbiory, przygotowała liczne wystawy, ale przede wszystkim stworzyła atrakcyjne programy edukacyjne i naukowe i stała się jedną z największych atrakcji ziemi kłodzkiej.

Pod względem organizacyjnym szczególnie istotne dla Muzeum było przekształcenie go w 1992 r. z placówki podległej Bardeckim Zakładom Papierniczym w instytucję kultury Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Dzięki temu udanemu przedsięwzięciu do Dusznik-Zdroju spłynęły środki na utworzenie nowych działów, co umożliwiło podjęcie wszechstronnej działalności merytorycznej. Stworzona wówczas struktura Muzeum w kolejnych latach ulegała nieznacznym modyfikacjom. Dziś funkcjonuje 8 działów realizujących podstawowe zadania instytucji: Dział Historii Papiernictwa, Dział Papiernictwa Współczesnego, Dział Historii Dusznik-Zdroju, Dział Naukowo-Oświatowy, Dział Produkcji Papieru Czerpanego, Pracownia Grafiki, Biblioteka, Pracownia Konserwatorsko-Techniczna¹.

Wśród nich wiodącą rolę w zakresie gromadzenia muzealiów, realizacji zadań w zakresie działalności dokumentacyjnej, naukowo-badawczej i wystawienniczej pod kątem dziejów papiernictwa odgrywają dwa pierwsze działy, z tym że Dział Historii Papiernictwa zajmuje się papiernictwem w okresie wytwórczości rękodzielniczej, a w zakres kompetencji Działu Papiernictwa Współczesnego wchodzi papiernictwo w okresie produkcji maszynowej². Dział Historii Papiernictwa prowadzi

---

¹ *Regulamin Organizacyjny Muzeum Papiernictwa*, wprowadzony Zarządzeniem Dyrektora Muzeum nr 8/2007 z 30.11.2007 r. – Zbiór Zarządzeń Dyrektora Muzeum.

² Umownym momentem rozgraniczającym kompetencje obydwu działów jest wprowadzenie maszynowej produkcji papieru. Maszyna papiernicza została wynaleziona we Francji w 1798 r., jednak jej upowszechnienie nastąpiło dopiero w XIX stuleciu. Na ziemiach polskich pierwsze maszyny papiernicze uruchomiono w latach 30. XIX w. (w 1834 r. w Mioszowie, w 1837 r. w Dąbrowicy i w 1838 r. w Jeziornie), jednak jeszcze do początków XX stulecia w niektórych papierniach czerpano papier wg dawnej techniki, dlatego zainteresowania działów chronologicznie się zazębiają. K.J. Haunreiter, *200th Anniversary of the Paper Machine. The First Hundred Years*, „Tappi Journal” 1997, nr 10, s. 86–96; M. Szymczyk, *Śląskie papiernictwo w okresie industrializacji kapitalistycznej*, Duszniki-Zdrój 2000, s. 87–88, 237.

ewidencję muzealiów historycznych³ (m.in. zbiory arkuszy papierów z filigranami, formy czerpalne, materiały dotyczące dusznickiej papierni) oraz artystycznych⁴ (m.in. obrazy oraz dzieła artystyczne). Dział Papiernictwa Współczesnego zajmuje się gromadzeniem muzealiów technicznych⁵ (m.in. aparatura metrologiczna, urządzenia papiernicze, wzorniki papierów).

Dział Naukowo-Oświatowy koordynuje realizację jednego z głównych celów Muzeum – edukację. Organizuje oprowadzanie po wystawach oraz prowadzi lekcje i warsztaty muzealne z rękodzieła papierniczego. Ponadto współpracuje z innymi działami w zakresie realizacji zadań dotyczących kształtowania wizerunku instytucji.

W związku z lokalizacją budynku papierni w Dusznikach-Zdroju powołano Dział Historii Dusznik-Zdroju, który dokumentuje historię miasta, gromadzi zbiory mające związek z historią miejscowości⁶ oraz współpracuje z dusznickimi organizacjami społecznymi.

Pracownia Grafiki prowadzi obsługę drukarską Działu Produkcji Papieru Czerpanego. Projektuje wzornictwo i dba o właściwy poziom estetyczny wyrobów muzealnych. Ponadto angażuje się w realizację lekcji i warsztatów muzealnych w temacie grafiki.

Biblioteka muzealna gromadzi opracowania naukowe i fachowe z dziedzin objętych przedmiotem działalności Muzeum (papiernictwo, sztuka, region). Ponadto angażuje się w działalność informacyjną na rzecz osób zainteresowanych historią papiernictwa (uczniów szkół, studentów, naukowców). Możemy poszczycić się posiadaniem największego w Polsce księgozbioru dotyczącego historii papiernictwa.

Dział Produkcji Papieru Czerpanego zajmuje się pokazowym wyrobem papieru według historycznej techniki, jak też przetwarzaniem wytworzonych papierów na pamiątki. Dla potrzeb tego działu powołano Pracownię Konserwatorsko-Techniczną, która utrzymuje w sprawności technicznej urządzenia produkcyjne oraz wykonuje formy czerpalne.

Dyrektorowi Muzeum podlegają bezpośrednio następujące stanowiska pracy: zastępca dyrektora Muzeum, kierownik produkcji, główny księgowy, kierownicy działów merytorycznych, punkty sprzedaży, archiwum zakładowe i sekretariat⁷.

Muzeum Papiernictwa może poszczycić się realizacją wielu przedsięwzięć wystawienniczych, edukacyjnych i promocyjnych, które przyniosły sporo sukcesów: nagród w różnych konkursach (m.in. 3 nagrody i 3 wyróżnienia w konkursie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego na najciekawsze wydarzenia mu-

---

³ Zbiory wpisywane są do Księgi Inwentarzowej Muzealiów Historycznych.

⁴ Zbiory wpisywane są do Księgi Inwentarzowej Muzealiów Artystyczno-Historycznych.

⁵ Zbiory wpisywane są do Księgi Inwentarzowej Muzealiów Technicznych.

⁶ Zbiory wpisywane są do Księgi Inwentarzowej Działu Historii Dusznik-Zdroju.

⁷ Por. przyp. 1.

zealne⁸), honorowych odznaczeń⁹ oraz prestiżowych wyróżnień w skali międzynarodowej¹⁰. Odniesione sukcesy są rzeczywiście bardzo istotne, gdyż pozwalają określić nasze miejsce wśród najaktywniejszych muzeów w skali regionu, a może nawet kraju. Jednak od nagród i wyróżnień ważniejsze są indywidualne decyzje zwiedzających, którzy przychodzą oglądać nasze wystawy, zapoznać się z dawną techniką wyrobu papieru, własnoręcznie wykonać arkusz lub na papierze czerpanym odbić grafikę.

Do końca października 2008 r., według statystyki, Muzeum odwiedziło 1736 tys. osób, co daje średnią na poziomie 44 tys. rocznie. W ostatnich latach frekwencja przekroczyła już ponad 60 tys. Zwiedzających w ciągu roku. W naszych lekcjach i warsztatach muzealnych, organizowanych od 1993 r., uczestniczyło ponad 100 tys. osób. W ostatnich latach z lekcji korzysta przeszło 12 tys. osób rocznie. Są to bez wątpienia sukcesy, które umiejscawiają nas w gronie największych atrakcji w naszym regionie.

O tak wielkim uznaniu wobec naszego Muzeum zadecydowało kilka czynników:

- interesujący obiekt leżący na terenie atrakcyjnej dla turystów ziemi kłodzkiej, dodatkowo w pobliżu uczęszczanej trasy przelotowej,
- ciekawe zbiory papierów ze znakami wodnymi (może kojarzyć się to z banknotami, pieniędzmi, papierami wartościowymi),
- pokazy czerpania papieru według średniowiecznej techniki oraz możliwość udziału w czerpaniu papieru, co – jak pokazała praktyka – stało się świetną zabawą, niezwykle cenioną przez turystów.

Wyliczając atuty Muzeum, nie można zapominać o jego pracownikach, którzy każdego dnia sprawiają, że ten obiekt żyje i przyciąga zwiedzających. Nierzadko muzealni przewodnicy w podzięce za kompetentne oprowadzanie otrzymują od zwiedzających brawa, listy pochwalne na temat wystaw, sposobu oprowadzenia lub przeprowadzenia lekcji muzealnych (niekiedy zdarzają się też krytyczne uwagi, dotyczące głównie cen biletów). To właśnie pracownicy Muzeum Papiernictwa są największym atutem tej instytucji, przesądzającym o jej sukcesie. To oni zrealizowali dziesiątki wystaw prezentowanych w Dusznikach-Zdroju, ale również w wielu innych muzeach i bibliotekach w kraju i za granicą. To oni oprowadzili setki tysięcy zwiedzających po muzealnych ekspozycjach, przeprowadzili tysiące lekcji muzealnych lub prezentacji.

---

⁸ Do 2008 r. w konkursie Ministerstwa Kultury Muzeum zdobyło: Nagrodę główną za wystawę stałą *Historia techniki i technologii papiernictwa* (1998 r.), Wyróżnienie za usuwanie skutków powodzi (1999 r.), Wyróżnienie za wystawę *Dzieje papieru i papiernictwa* (2000 r.), II nagrodę za wystawę *Marmurki zaklęte w papierze* (2002 r.), Wyróżnienie za wystawę *Makulatura – surowiec XXI wieku* (2002 r.), III nagrodę za książkę *150 lat H. Füllner, Fampa, Beloit Poland, PMPoland* (2004).

⁹ W 2002 r. Muzeum otrzymało Dolnośląski Klucz Sukcesu dla najlepszej instytucji kultury w regionie, a w 2008 r. za zasługi dla Dusznik-Zdroju honorowe obywatelstwo miasta.

¹⁰ W 2004 r. Muzeum Papiernictwa zakwalifikowało się do finału konkursu Rady Europy na „Europejskie Muzeum Roku” w Atenach.

W czterdziestoleciu Muzeum Papiernictwa przeżyło również kilka trudnych chwil, z których jednak wychodziło wzmocnione, a zespół pracowników wzbogacał się o nowe doświadczenia.

Kryzys gospodarki socjalistycznej oraz pogarszająca się sytuacja Bardeckich Zakładów Papierniczych, którym w latach 80. ubiegłego stulecia podlegało Muzeum, zahamowały rozwój instytucji, stwarzając zagrożenie dla jej bytu (z powodu braku środków na wynagrodzenia bardecka fabryka nałożyła na Muzeum obowiązek sprzedaży papieru toaletowego na okolicznych targowiskach). Wyjściem z trudnej sytuacji okazało się zapewnienie od 1992 r. finansowania działalności Muzeum przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu – ogromny sukces organizacyjny ówczesnej dyrektorki Muzeum – Bożeny Schweizer-Makowskiej.

Pierwsza połowa lat 90. XX w. to także okres walki z pogarszającym się stanem technicznym budynków papierni. Przeciągające się remonty były dużym utrudnieniem dla zwiedzających (którym przez kilka lat oferowano zredukowane wystawy) oraz pracowników. Prace renowacyjne zakończone w 1997 r. wzmocniły bezcenny obiekt papierni. Ponadto w wyremontowanych salach można było urządzić nowe ekspozycje, znacznie bardziej atrakcyjne dla zwiedzających niż dotychczasowe.

W lipcu 1998 r. fala powodziowa załapała papiernię, niszcząc dolne pomieszczenia, w których znajdowały się czerpalnia, drukarnia, suszarnia i magazyny papieru czerpanego, pamiątek i surowców papierniczych. Zniszczony został sklep muzealny, ale przede wszystkim woda podmyła fundamenty suszarni, powodując zagrożenie dla budynku. Po kilku latach Muzeum otrząsnęło się z traumy. Dzięki wysiłkowi całego zespołu pracowników pod kierownictwem Bożeny Schweizer-Makowskiej oraz wsparciu finansowemu budżetu państwa i wielu instytucji obiekt został wyremontowany, a jego otoczenie na nowo urządzone.

Kilka lat po powodzi przystąpiliśmy do realizacji nowych wyzwań: w latach 2007–2008 dzięki środkom pozyskanym z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego adaptowaliśmy dawną suszarnię na salę wystawienniczo-konferencyjną oraz usunęliśmy większość barier architektonicznych, utrudniających poruszanie się w budynku osobom niepełnosprawnym. Dodatkowo poważnie wzmocniliśmy stropy. Ponadplanowo udostępniliśmy zwiedzającym oryginalną osiemnastowieczną suszarnię papieru. W nowej sali, która jest największym w Muzeum pomieszczeniem wystawienniczym, zaprezentowaliśmy już kilka ekspozycji, a 10 października 2008 r. zorganizowaliśmy w niej konferencję jubileuszową poświęconą czterdziestoleciu Muzeum.

Muzeum nie jest wolne od problemów. Największym z nich jest niedobór pomieszczeń. Gdybyśmy mieli więcej miejsca w czerpalni, moglibyśmy realizować więcej lekcji muzealnych, na które – szczególnie w maju i czerwcu – chętnych jest więcej niż „mocy przerobowych”. Mamy zbyt mało magazynów zbiorów. Ciasno jest również w bibliotece. Stąd pomysł budowy drugiego budynku, w którym

mogłyby pomieścić się gabinety pracowników merytorycznych, magazyny zbiorów oraz ekspozycje ilustrujące dzieje dolnośląskiego drukarstwa. Można by urządzić tam również sale do prowadzenia zajęć z drukarstwa i introligatorstwa. Wówczas zwiedzający mogliby zapoznać się z dziejami papiernictwa w istniejącym budynku papierni oraz poszerzyć wiedzę pod kątem dawnych technik drukarstwa w nowym budynku.

To na razie marzenia. Mamy jednak nadzieję, że w nieodległej przyszłości ich realizacja będzie się przybliżać.

W najbliższych latach musimy przystąpić do realizacji wielu projektów, spośród których najważniejsze dotyczą bezcennego budynku młyna papierniczego.

1. W 2009 roku zamierzamy rozpocząć remont całego dachu (w złym stanie znajduje się więźba, a gont, który był kładziony na przełomie lat 50. i 60. XX w. w całości nadaje się do wymiany).

2. Po 2010 r. pojawi się konieczność odnowienia elewacji.

3. Stopniowo będziemy zmuszeni remontować pomieszczenia Muzeum, rozpoczynając od dolnych kondygnacji, w których szkodliwe działanie wilgoci jest najbardziej widoczne.

4. Podejmujemy starania o wpisanie obiektu na listę pomników historii, co znacząco podniesie rangę młyna papierniczego oraz pomoże w zabiegach o pozyskiwanie środków na jego remonty.

Z zamierzeń merytorycznych planujemy realizację około 8–10 wystaw czasowych rocznie, organizowanie następnych edycji festynu „Święto Papieru”, wydawanie kolejnych tomów „Rocznika Muzeum Papiernictwa”, poszerzanie i uatrakcyjnianie naszej oferty edukacyjnej.

Chcemy utrzymywać dobrą współpracę ze wszystkimi naszymi partnerami: ze szkołami, z uczelniami wyższymi, z Dolnośląską Organizacją Turystyczną, z przewodnikami PTTK, z biurami turystycznymi, z branżą papierniczą (w tym ze Stowarzyszeniem Papierników Polskich), z międzynarodowymi organizacjami skupiającymi historyków papiernictwa (IPH) oraz artystów papieru (IAPMA) oraz z każdym, kto zechce korzystać w dobrym celu z potencjału dusznickiego młyna papierniczego.

Muzeum Papiernictwa ma przed sobą dobre perspektywy rozwoju. Dzięki pięknemu młynowi papierniczemu, zaliczanemu do pomników kultury Dolnego Śląska, może liczyć na zainteresowanie zwiedzających. Dotąd mogło liczyć na wsparcie osób i instytucji decydujących o podziale środków na ewentualne remonty i inwestycje; mam nadzieję, że tak będzie nadal, gdyż blask perły zależy w dużym stopniu od dbałości o nią.

Głównym atutem Muzeum
jest jego siedziba:
przepiękny młyn papierniczy

Ekspozycje stałe ilustrują
historię papiernictwa

Pokazy czerpania papieru są jedną z największych atrakcji Muzeum

Wystawy wzbogacone licznymi eksponatami wzbudzają zainteresowanie zwiedzających

Możliwość wykonania własnej kartki papieru zaliczana jest do głównych atrakcji ziemi kłodzkiej

Pracownicy i przyjaciele Muzeum – po zakończeniu Święta Papieru w 2008 r.

Powódź z 1998 r. – największe nieszczęście Muzeum ostatnich lat

Zniszczenia w czerpalni

Czerpalnia po usunięciu skutków powodzi

Przebudowa z lat 2007-2008 – wzmacnianie stropów w budynku głównym

Efektom przebudowy strychu jest nowa sala wystawiennicza

Zainstalowano podjazdy ułatwiające poruszanie się w Muzeum osobom niepełnosprawnym

Fotografie z archiwum Muzeum Papiernictwa

MUSEUM OF PAPERMAKING AT THE THRESHOLD OF THE 21ST CENTURY

Summary

The Museum of Papermaking, which celebrated its 40th anniversary in 2008, belongs to the group of the most important tourist sights of Lower Silesia. This phenomenon is credited both to the fact that the institution is located in a unique paper mill of great historic and architectural value and the activity of the staff who assemble collections, organize exhibitions, run educational workshops and conduct scientific research.

*Translation
Aneta Ożga*

MUSEUM DER PAPIERHERSTELLUNG AN DER SCHWELLE XXI JAHRHUNDERT

Kurzfassung

Das Papiermuseum, das 2008 das 40. Jubiläum seiner Gründung feiert, gehört zu wichtigsten Objekten auf der Tourismuskarte Niederschlesiens. Dies hat es seinem Sitz – einer alten Papiermühle von großen historischen und architektonischen Wert sowie der Aktivität der Museumsmitarbeiter zu verdanken, die unermüdlich neue Exponate beschaffen, Veranstaltungen und Bildungsunterricht organisieren und Wissenschaftsforschungen betreiben.

*Übersetzt von
Janusz Mrówka*

SŁOWNIK
PAPIERNIKÓW

Dorota Błaszczyk
Rainer Sachs
Wrocław

Rocznik Muzeum Papiernictwa
2009, t. III
ISSN 1897-7685

SŁOWNIK PAPIERNIKÓW ŚLĄSKICH DO 1945 ROKU

Część 2 M-R

Konstrukcja haseł

W niniejszym opracowaniu ujęto wszystkich papierników, czeladników papierniczych i zbieraczy szmat z rzemieślniczego okresu produkcji papieru oraz ich rodziny, natomiast z okresu produkcji kapitalistycznej – jedynie członków zakładów, którzy mieli wiodące funkcje ekonomiczne lub technologiczne.

Wobec faktu, iż co najmniej do połowy XIX w. nazwiska zapisywano na Śląsku fonetycznie, ze słuchu, dla uniknięcia błędów, ich zaszeregowanie w niniejszej pracy również następuje według tych samych zasad. W szczególności nie uwzględniono liter wydłużających lub skraccających wymowę danego wyrazu (niemego *h*, podwójnych samogłosek lub spółgłosek), a literę *y* zaszeregowano w tym samym miejscu, co literę *i*. Nazwiska o tej samej wymowie, ale różnej pisowni, zostały zapisane, o ile nie istnieje jedna wyrażna forma przewodnia (np. Bayer z formami ubocznymi Beyer, Baier, Beier lub Busch z wersją zniekształconą Pusch), w formie najwcześniej występującej w źródłach w kolejności alfabetycznej (np. Maier, Mayer, Maier, Meier pod „Maier”). Jeśli różne formy tego samego nazwiska są na tyle podobne, że nie może dojść do pomyłek, zostaną one (o ile są początkiem danego hasła) zapisane w formie najczęściej występującej u tej konkretnej osoby. Dla ukazania różnorodności pisowni tych nazwisk zostały one zapisane w innych miejscach niniejszej publikacji według pisowni danego konkretnego źródła.

Jeśli imiona nie posiadają mniej więcej tak samo często używanych obecnie form ubocznych, na przykład Johann, Hans, Johannes, zapisano je w poprawnej formie ogólnoniemieckiej, a nie w formie źródła śląskiego, czyli dla przykładu forma imienia „Valten”, występująca zwłaszcza do renesansu włącznie, została zapisana w formie poprawnej „Valentin”. W przypadku występowania równouprawnionych form, wszystkie zapisano przy ich pierwszym możliwym zaszeregowaniu alfabetycznym, czyli Johann, Hans, Johannes pod „Hans”.

Jeżeli u osób noszących kilka imion udało się ustalić imię główne, zostało ono podkreślone. Dla zwiększenia przejrzystości układu następujące po sobie żony określono kolejnymi cyframi rzymskimi, a kolejne dzieci cyframi arabskimi. Jeżeli dokładnie wiadomo, która z żon była matką danego dziecka, poprzedzono numer

dziecka numerem matki. Dzieci nieślubne lub wnuczęta oznaczono kolejnymi małymi literami alfabetu. Dla uwydatnienia kontekstów socjologicznych w hasłach zostały podane także wszystkie osoby, u których papiernicy lub członkowie ich rodziny byli świadkami na ślubie lub chrzestnymi.

Używane symbole i skróty:

* – urodzenie

– chrzest

= – ślub

+ – zgon

+* – martwo urodzony

% – pogrzeb

A. A. – Archiwum Archidiecezjalne, potem numer konkretnej księgi metrykalnej (ze względu na to, że data dokładnie dokumentuje miejsce w księgach, w przypadku ksiąg metrykalnych zrezygnowano z podania stron konkretnego zapisu)

a. m. – akta miasta

A. P. – Archiwum Państwowe

EKMŚ – zespół Ewangelickich Ksiąg Metrykalnych Śląska

ew. – ewangelicki

fen. – fenig(i)

fl. – floren(y)

gr – grosz(y)

hal. – halerz(e)

Hintze – tzw. kartoteka Hintzego

J. G. – Jelenia Góra

kat. – katolicki

król. – królewski

Leg. – Legnica

Lit.: – literatura

mieszk.: – adresy zamieszkania

Muz. Nar. – Muzeum Narodowe

O. – Opole

par. – parafia

prus. – pruski

reń. – reński

rzym.-kat. – rzymskokatolicki

srebrn. – srebrny

śl. – śląski

świadek u – świadek na ślubie u

tal. – talar(y)

UB Ręk. – Oddział Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu

USC – Urząd Stanu Cywilnego

Wroc. – Wrocław

Z. G. – Zielona Góra

Źr.: – źródła

Skróty powiatów:

bol. – bolesławiecki

głog. – głogowski

gór. – górski

grad. – grodkowski

jaw. – jaworski

jel. – jeleniogórski

kam. – kamiennogórski

kłodz. – kłodzki

koziel. – kozielski

leg. – legnicki

lubań. – lubański

lubiń. – lubiński

lwów. – lwówecki

mil. – milicki

nys. – nyski

oles. – oleski

oleś. – oleśnicki

oław. – oławski

op. – opolski

prud. – prudnicki

racib. – raciborski

strzel. – strzeliński

syc. – sycowski

szpr. – szprotawski

średz. – średzki

trzeb. – trzebnicki

świd. – świdnicki

wałbrz. – wałbrzyski

woł. – wołowski

wroc. – wrocławski

ząb. – ząbkowicki

ziel. – zielonogórski

złot. – złotoryjski

żag. – żagański

żar. – żarski

M

MAY, współwłaściciel fabryki papy i kartonów MAY & Sohn w Bolesławcu, Niedermühlstr. 31-39, rok założenia: 1907, surowiec: sosny i szmaty, załoga 180 osób, produkcja roczna: 2 100 t papy, 1911 pożar.

Lit.: Bunzlauer Einwohner=Buch 1935/1936, s. 181; Bugaj, Tadeusz, Matwijowski, Krystyn, Bolesławiec, Wrocław, Bolesławiec 2001, s. 148.

MAIH, Balthasar, **mieszki:** 1599–1611, 1620 Świdnica (papiernik), 3.12.1611–1612 Legnica (czeladnik papierniczy), **dzieci:** **1)** Ursula (#1.1.1608 w Świdnicy, chrzestna: Martha, żona Georga Kecke, rusznikarza), **2)** Anna (#27.9.1609 w Świdnicy), **3)** Barbara (*21.5.1612 w Legnicy, #26.5, chrzestna: Barbara, córka Christofa Purwiza, papiernika), **4)** Georg (#22.6.1620 w Świdnicy, chrzestny: Pantaleon Hartel, właściciel papierni).

3.11.1599 świadek w procesie Michaela Newmana, czeladnika papierniczego, przeciwko Martinowi Langerowi; siedział z powodu oskarżenia Hansa Fischera w więzieniu, 28.4.1610 rehabilituje go rada miejska, ponieważ prawdziwość oskarżenia nie została udowodniona; do 1611 dzierżawca papierni w Świdnicy, 16.7.1611 podaje Michael Bruckner, papiernik, przed radą miejską do protokołu, że M. groził, że podpali papiernię, jeśli będzie musiał się z niej wyprowadzić, 10.8.1611 jej właściciel Pankratus Bruckner daruje mu 169 tal. 5½ gr długu i z powodu jego ubóstwa daruje mu jeszcze 4 tal., 19.8.1611 Michael Bruckner oświadcza przed radą miejską, że M. odgrażał się, że jeśli będzie musiał się wyprowadzić, podpali papiernię. Tę wypowiedź potwierdzają przed sądem Marta, żona Christofa Hoffmanna i Ursula, wdowa po Kasparze Olbrichcie. A Anna, córka Christoffa Hoffmanna, była służką M., oświadcza, że ten odgrażał się, o ile będzie musiał się wyprowadzić, wynajmie 12 osób i zabije nowego papiernika, 3.12.1611 wyprowadza się do Legnicy (jego gwarantami są Michael Faulsilber i Georg Barzsch); 20.3.1619 w Świdnicy jest świadkiem w liście prawego urodzenia Sebastiana, syna Jakoba Fennenbergera.

Źr.: A. A., 59d, 59f; Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy; A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 96, s. 328n; nr 103, s. 366n; nr 174, s. 504; nr 188, d. 503; nr 191, s. 261, 336n, 367, 973; A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 2.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 60; t. 2: 2008, s. 107.

MEIER, Gustav Bruno Artur, pomocnik kalandrowy w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** **I**) =16.7.1927 (kościelny i cywilny) z Bertą Elisabeth z domu Haberland, ew., robotnicą fabryczną, **dzieci:** **I/1)** Charlotte Martha Marie (*29.1.1928, #4.3), **chrzestny u:** Paula Josepha Hoffmanna, pomocnika maszynowego (13.5.1923).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/35.

MEIER, Bruno Wilhelm, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I** =23.5.1931 (kościelny i cywilny) z Emmą Else z domu Wittig, ew., pomocą domową, **dzieci: I/1** Manfred Bruno (*15.8.1931, #4.10), **I/2** córka (+*31.5.1934, %2.6), **I/3** Eberhard Siegfried (*22.4.1937, #27.6), **chrzestny u:** Alfreda Fritza Göbla, ew., pomocnika przy maszynie papierniczej (19.4.1936).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/26, 34/35.

MAYER, Georg, czeladnik papierniczy w Świdnicy, oskarża Marthę Pantzig, iż sprzedała mu pierścień wartości 2 tal. reń. za 4 tal. reń., eksperci szacują wartość pierścienia na od 4 do 7 tal. reń.

Źr.: A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 113, s. 360.

MEIER, Helene Minna Elfriede, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mąż:** =27.12.1920 (kościelny i cywilny) z Gustavem Richardem Blümelem, robotnikiem.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

MEIER, Hermann, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I** Berta z domu Gutsche, ew., **dzieci: I/1** Paul Hermann (*2.2.1912, #3.3).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

MAIWALD, August, brygadzysta w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I** Ernestine z domu Heier, ew., **dzieci: I/1** Selma (* i +6.12.1896, powszechna słabość, %9.12), **I/2** Gustav Richard (*1898, +15.6.1898, skurcze, %18.6), **I/3** Erich August (*7.1.1901, #20.1).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/23, 34/50.

MAIWALD, Gottfried, czeladnik papierniczy w Świebodzicach, pow. świd., **chrzestny u:** Leopolda Freunda, ogrodnika kwiatowego (4.1.1818).

Źr.: A. A., 583c.

MELZER, Johann Gotthilf, papiernik w Piechowicach, pow. jel., +23.1.1831, **żona:** Friederike Beate, córka Urbana, papiernika, ta dziedziczy w 1823 po śmierci swego brata Karla Friedricha Urbana, papiernika, papiernię piechowicką (= z Antonem Wilhelmem Albrechtem, papiernikiem).

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 65; Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 43.

MANN, Elisabeth, kucharka w papierni w Dusznikach, pow. kłodz., **chrzestna u:** Elisabeth Marianny Apollonii, nieślubnej córki Ludmilli, córki Ignaza Hanischa, dniówkarza i mieszczanina (10.2.1809).

Źr.: A. A., 655d.

MAHN, Heinrich, mistrz papierniczy w Smardzowie, pow. oleś., **dzieci: 1)** Bertha, **jego dzieci chrzestnymi u: 1:** Anny Berthy Rosalie, nieślubnej córki Christiane, córki Christiana Kittera (+ przed 4.12.1864), mistrza krawieckiego w Nieciszowie, pow. oleś. (4.12.1864).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 5/6.

MAHN, Karl, papiernik w Zwierzętniku, pow. oław., + przed 20.4.1868 w Smardzowie, pow. oleś., **dzieci: 1)** Maria Louise Bertha (*1825, ew., =20.4.1868 we Wrocławiu z Robertem Giebelem (*1831, ew.), ogrodnikiem i wdowcem tamże), **2)** Emma Bertha (*1841, kat., =6.1.1873 we Wrocławiu z Karlem Volkmannem (*1839, kat.), doróżkarzem i wdowcem tamże), **jego dzieci chrzestnymi u: 2:** Augusta Nitsche, kat., czeladnika kowalskiego we Wrocławiu, ul. Drobnera 26d (7.11.1869, 19.2.1871).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 7/12, 7/102, 8/103, 11/83.

MANDE, Daniel, czeladnik papierniczy w Smardzowie, pow. oleś., **dzieci: a)** Daniel (#14.3.1737, nieślubny z Dorotheą Kusch w Dobrej, pow. oleś., chrzestny: Samuel, syn Haschkego, czeladnika papierniczego).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 20/16.

MANCKE, Christof, czeladnik papierniczy w Świdnicy, + przed 23.2.1711, **dzieci: 1)** Maria, **jego dzieci chrzestnymi u: 1:** Friedricha Bliemela, domownika w Nowym Siodle, pow. wałbrz. (23.2.1711).

Źr.: A. A., 205a.

MANRO, Ida, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **dzieci: a)** Erika Wally Selma (*6.12.1913, #25.12, nieślubna).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

MAEHRDEL, Johann, producent papieru, + przed 6.5.1867 w Mioszowie, pow. wałbrz., **dzieci: 1)** Maria Ernestine (*1840, kat.) we Wrocławiu (=6.5.1867 tamże z Johannem Wernerem (*1841, kat.), palaczem lokomotywy tamże, ul. Starograniczna 2).

Źr.: A. A., 597cc.

MARONDEL, papiernik we Wrocławiu, **dzieci: 1)** Antonie, **jego dzieci chrzestnymi u:** Adolpha Ulbricha, czeladnika krawieckiego, ul. św. Mikołaja 58 (25.3.1838).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/37.

MARSCHLER, Richard, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I)** Martha z domu Klahr, ew., **dzieci: I/1)** Horst Gerhard Lothar (*8.2.1936, #8.3).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

MARTIN, Christoph, czeladnik papierniczy i chałupnik w Starych Piekarach, pow. leg., syn Christopa, handlarza papierem w Schneeberg w Saksonii, **żona: I)** =10.1.1721 z Anną Rosiną, córką Balthasara Tintzmana w Starych Piekarach, **dzieci: I/1)** Georg Friedrich (*23.4.1721, #24.4, chrzestni: Andreas Winde, papiernik w Ścinawie, pow. lubiń. (zastąpiony przez Christiana Zippela, dzwonnika w kościele NMP w Legnicy)), **I/2)** Maria Rosina (*15.5.1724, #16.5, chrzestna: Anna z domu Vogt, żona Andreasa Winde, papiernika w Ścinawie), **I/3)** Johann Christoph (*14.2.1734, #15.2), **chrzestny u:** Georga Schirmera, wynajemcy w Piąticy, pow. leg. (25.8.1737), **jego żona chrzestną u:** Johanna Hilbiga, wynajemcy w Starych Piekarach (26.12.1724).

Źr.: A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 8, 8a, 49.

MÄRTIN, Friedrich Moritz Heinrich, producent papy (1855/1856) i doręczkarz (1870) we Wrocławiu, ew., **mieszki.:** 1855 ul. F. Joliot-Curie 22, **żona: I)** Johanna Auguste Amalie z domu Tschokke, **dzieci: I/1)** Karl Paul Herrmann Johann (*7.11.1855, #21.11), **I/2)** Marie Elisabeth Auguste Amalie (*4.11.1856, #26.11).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 5/4.

MARTIN, Johann, papiernik w Dusznikach, pow. kłodz., * w Prodomihl w Saksonii, **żona: I)** Genovefa z domu Scheffel (* Genrawiach, Czechy), **dzieci: I/1)** Marianna (*30.8.1824, #1.9).

Źr.: A. A., 655e.

MATTIG, Christian, czeladnik papierniczy w Křepej, pow. ziel., **chrzestny u:** Hansa Magnusa, ogrodnika (18.9.1661).

Źr.: A. A., 427a.

MATTICH, Christoph, papiernik w Zielonej Górze, **chrzestny u:** Georga Zache-
ra (22.3.1673).

Źr.: A. A., 427a.

MATTICH, Johann, papiernik w Křepej, pow. ziel., **żona: I)** Elisabeth, **dzieci: I/1)** Sophia, **I/2)** Anna, **I/3)** Hans (#5.5.1669), **I/4)** Christian (#18.8.1670), **chrzestny u:** Georga Lischke, chałupnika (13.1.1660), Christofa Magnusa, muzykanta (15.2.1660), Georga Weigenta, owczarza (19.6.1661), Matthiasa Närlicha, owczarza (17.2.1666), **jego dzieci chrzestnymi u: I/1:** Matthäusa Wohna, byłego parobka (21.12.1659), Hansa Kretschmera (2.5.1668), **I/2:** Michaela Bobertaga, woźnicy i rybaka (27.7.1667, 20.7.1670).

M. dzierżawi od miasta Zielona Góra papiernię, 1651 otrzymuje z kasy miejskiej Zielonej Góry 40 tal. 7 gr srebrn. rocznej pensji.

Źr.: A. A., 427a.

Lit.: Majchrzak, Jerzy Piotr, Na tropach dawnej Zielonej Góry, Zielona Góra 1993, s. 125; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 9.

MÄTSCHE, Hermann, pracownik w fabryce papieru w Bartoszowie, pow. leg., **chrzestny u:** Ericha Alfreda Zobirei, ew., woźnicy i starszego sierżanta w Jerzmanicach-Zdroju, pow. złot. (6.2.1944).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

MATZKE, August, papiernik w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I)** Martha z domu Drescher, ew., **dzieci: I/1)** Gerhard Erich (*29.4.1911, #28.5).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

MEUER (MEHR), Andreas, mistrz papierniczy w Świdnicy, **dzieci: I)** Magdaleną (#1.10.1620, chrzestna: Sabina, córka Pantaleona Härtela, właściciela papierni), **chrzestny u:** Georga Mangelwiza, żołnierza (18.12.1619).

Źr.: A. A., 59e, 59f.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 108.

MÄUER, Frieda Minna, pracownica fabryki papieru w Chojnowie, pow. leg., **mąż:** =16.10.1926 (kościelny i cywilny) z Heinrichem Ernestem Reinholdem Hahn, stelmachem.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

MÄUER, Gertrud Minna Emma, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mąż:** =22.5.1920 (kościelny i cywilny) z Friedrichem Karlem Gustavem Klugem, pracownikiem telegraficznym.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

MEYNHART, Nikolaus, papiernik we Wrocławiu, 6.2.1490 zawiera z miastem Wrocławiem umowę o wydzierżawienie papierni.

Lit.: Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 91.

METZNER, Karl Erich, pracownik fabryki papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I)** Emilie Gertrud z domu Mielschen, ew., **dzieci: I/1)** Gertrud Ingeborg (*27.1.1935, #17.3).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

MEIXNER, Christian Friedrich, producent papieru w Wojanowie, pow. jel., + przed 27.11.1865, **dzieci: I)** Reinhold Eduard (*1829, ew.), czeladnik murarski we Wrocławiu (=27.11.1865 z Christiane Ernestine Louise (*1836, ew.), córką Karla Gottfrieda Kramera, mieszkańca w Jaworze).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/101.

MEIXNER, Franz, sługa w papierni w Dusznikach, pow. kłodz., **żona: I)** Theresia z domu Nentwig (* w Makoszycach, pow. kłodz.), **dzieci: I/1)** Franz Wenzel (*27.9.1795, #28.9, chrzestny: Ignaz Fest, czeladnik papierniczy i mieszczanin), **I/2)** Theresia Katharina Regina (*20.9.1796, #21.9, chrzestna: Regina, córka Ignaza Festa, czeladnika papierniczego i mieszczanina).

Źr.: A. A., 655c.

MELANDT, Hans, czeladnik papierniczy w Świdnicy, **chrzestny u:** Christoph Warme, czeladnika papierniczego (26.2.1609).

Źr.: A. A., 59d.

MELZIG, Joseph, szafarz Ossendorfów, **mieszk.:** 1790–1803 Podgórze, 1809–1815 Duszniki (już zawodowo nieczynny), pow. kłodz., **żona:** Barbara, **chrzestny u:** Marianny Elisabeth Ludmiły, nieślubnej córki Rosalii, córki Johanna Auera, siodlarza i mieszczanina w Dusznikach (1.3.1790), Dominicusa Schwertnera, właściciela parceli rolnej w Granicznej, pow. kłodz. (16.9.1790, 14.10.1792, 15.6.1797, 20.10.1799, 30.1.1809), Adalberta Hanischa, chałupnika w Podgórzu (30.10.1791), Heinricha Dintera, stelmacha, żołnierza w pułku v. Götz i mieszczanina w Dusznikach (19.11.1791, 17.1.1796, 8.8.1797, 23.5.1800), Josepha Griese, chałupnika w Podgórzu (24.1.1793, 21.7.1795, 25.10.1798), Antona Wolfa, młynarza i mieszczanina w Dusznikach (26.9.1793), Josepha Andersa, sługi u Madame Ossendorf (5.11.1798, 12.12.1802), potem chałupnika w Podgórzu (22.5.1815), Franza Kuchinke, chałupnika tamże (11.10.1815), **jego żona chrzestną u:** Antona Wachsmanna, chałupnika w Dolinie, pow. kłodz. (19.12.1790), Josepha Dintera, kowala podków i mieszczanina w Dusznikach (9.1.1791, 1.1.1803), Heinricha Dintera, żołnierza w batalionie dyżurnym pułku v. Götza (8.3.1793, 15.3.1794), Jacoba Birgla, tkacza i chałupnika w Podgórzu (27.5.1793, 20.3.1798), Adalberta Hanischa, chałupnika tamże (27.12.1793).

Źr.: A. A., 655c, 655d.

MENDE, Alfred, pracownik papierni w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I)** Anna z domu Tilgner, ew., **dzieci: I/1)** Walter Paul Erich (*24.11.1921, #26.12), **I/2)** Irmgard Edith Elly (*18.3.1926, #5.4).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

MENDE, Anton, w Dańcu, pow. op., stara się 1833 o zgodę na przebudowę swojego młyna zbożowego na młyn papierniczy.

Lit.: Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 40.

MENDE, Ernst Gottlieb, robotnik w fabryce papy we Wrocławiu, **mieszk.:** 1853 ul. Legnicka 67, **żona: I)** Johanna Helena z domu Schmiegel, **dzieci: I/1)** Johann Ernst August (*14.10.1853, #23.10, chrzestny: August Sauer, producent papy).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/48.

MENDE (MÄN), Karl, mistrz papierniczy, **mieszk.:** 1730/1744 Łukawy, pow. żar., 1754 Kutschke, **żona:** Anna Maria, **dzieci:** 1) Johanna, **jego żona chrzestną u:** Christopha Grusmana, sołtysa w Schrotthammer (26.4.1730, 31.8.1734, 18.4.1744), **jego dzieci chrzestnymi u:** 1: Balthasara Molcha, szynkarza w Schrotthammer (26.1.1754).

Źr.: A. A., 140c.

MENTE, Martin, papiernik w Legnicy, * w Saksonii, **dzieci:** 1) Anna Rosina, **jego dzieci chrzestnymi u:** 1: Johanna Benjamina Maya, gytlerza i mieszczanina (12.2.1750).

Źr.: A. P. Legn., NMP w Legnicy, nr 51.

MENDE, Emil, 1896 współzałożyciel firmy Papierfabrik Rothfest – Franke & Mende w Rudawie, w latach 1901–1905 jedyny właściciel papierni. Zakład specjalizował się w produkcji papieru do drukowania.

Lit.: Szymczyk, Maciej, Śląskie papiernictwo w okresie industrializacji kapitalistycznej, Duszniki Zdrój 2000, s. 136–137.

MENDE, Matthäus, czeladnik papierniczy w Świdnicy, **żona:** 1) Maria Magdalena z domu Eckert, **dzieci:** 1/1) Anna Rosina (#17.11.1719), 1/2) Johann Gottfried (#15.7.1722), 1/3) Susanna Elisabeth (#20.11.1724, chrzestni: Valerius Pfau, czeladnik papierniczy, Susanna, żona Ilgnera, dzierżawcy papierni).

Źr.: A. A., 305a, 337c.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 132.

MENDE (MÄN), Matthäus, papiernik, + przed 19.5.1730, **mieszk.:** 1722 Łukawy, pow. żar., 1697, 1723 Schrotthammer, 1725 Kutsche, **dzieci:** 1) Maria Elisabeth, 2) Karl, 3) Christina, **chrzestny u:** Christopha Großmana, sołtysa w Schrotthammer (20.3.1697), **jego dzieci chrzestnymi u:** 1: Georga Damascha, cieśli w Schrotthammer (11.1.1722, 18.7.1728), 2: Johanna Georga Damascha, cieśli i ogrodnika w Schrotthammer, Christopha Grusmana, parobka w Schrotthammer (11.10.1725, 23.9.1727), 3: Hansa Georga Thomascha, cieśli w Schrotthammer (19.5.1730).

Źr.: A. A., 140c, 140d.

MENGE, Anna Rosina, służka w papierni w Niedźwiedzicach, pow. wałbrz., **chrzestna u:** Gottlieba Herrmanna, wolnego ogrodnika (6.10.1830).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 2/5.

MENTZEL, Christian, czeladnik papierniczy w Podgórzynie, pow. jel., *1693, +24.7.1751.

Źr.: A. A., 693f.

MENTZEL, Christof, czeladnik papierniczy, **mieszki.:** 1704–1706 Kunnersdorf (obecnie część Jeleniej Góry), 1711 Jelenia Góra (czeladnik papierniczy i mieszczanin), **żony:** **I** Anna Maria, **II** Rosina z domu Rieger, **dzieci:** **II/1** Anna Rosina (#30.11.1711), **chrzestny u:** Christofa Andera, chałupnika w Zachelmiu, pow. jel. (20.6.1704), **jego żony chrzestnymi u:** **I:** Christofa Endera, chałupnika tamże (4.4.1706).

Źr.: A. A., 693b; Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy.

MENZEL, Gustav Hermann Kurt, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona:** =19.10.1929 (kościelny i cywilny) z Klarą Anną z domu Wilde.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

MENZEL, Wilhelm, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** **I** Emma z domu Biron, ew., **dzieci:** **1** córka (* i +28.4.1921, %30.4), **I/1** Kurt Günter (*4.8.1929, #1.9).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/53.

METHNER, Konrad, współwłaściciel fabryki papieru w Głuchołazach. *4.01.1860, +19.5.1938. Około 1889 do spółki z Augustem Franke założył ścieralnię. Po kilku latach stał się wyłącznym właścicielem tego zakładu. 1.5.1902 z Adolfem Glognerem zawiązał spółkę (firma Glogner & Methner) i przystąpił do budowy fabryki papieru gazetowego. Produkcję uruchomiono w I kwartale 1903. W 1927 głuchołaską firmę przekształcono w spółkę komandytową. K. Methner pełnił obowiązki komplementariusza i dyrektora handlowego fabryki. Firma zatrudniała ok. 450 osób. Przez 30 lat Methner był członkiem zarządu miasta i rajcą (m. in. pracował w komisji przemysłu, lasów, skarbowej oraz uzdrowskiej). Od 1907 był członkiem rady kościelnej przy parafii ew. w Głuchołazach.

Lit.: Szymczyk, Maciej, 100-lecie Fabryki Papieru w Głuchołazach, Duszniki Zdrój–Głuchołazy 2003, s. 21, 27.

MICHAEL, Hermann, dyrektor fabryki papieru, w Zakrzowie (obecnie część Wrocławia), ew., **mieszki.:** park fabryczny, **żona:** **I** Erika z domu Schnapka, kat., **dzieci:** **I/1** Heinrich Alfred (*8.1.1940, #20.1, chrzestna: Anna Michael, ew., dyrektorka fabryki papieru w stanie spoczynku w Glauchau w Saksonii).

Źr.: A. A., 693f.

MICHAEL, Paul Friedrich, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** **I** Helene Frieda z domu Blasius, ew., **dzieci:** **I/1** Gernot (*2.12.1940, #23.3.1941).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

MICHNER, Gottfried, w Bystrzycy, pow. świd., syn Christopha, chłopa tamże, 16.10.1778 zwolniono go z dziedzicznego poddaństwa, aby mógł nauczyć się profesji papiernika.

Źr.: A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 172, s. 146n.

MIDON, Robert Richard, pomocnik przy kalandrze w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) Johanna Berta Marie z domu Peger, ew., **dzieci: I**) Friedrich Klaus (*3.4.1939, #28.5).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

MICKE, Georg, czeladnik papierniczy w Nysie, **dzieci: I**) Georg (%22.8.1686).

Źr.: A. A., 57f.

MILICKE, papiernik w Niedźwiedzicach, pow. wałbrz., **chrzestny u:** Johanna Karla Scholza, mieszkańca (19.4.1831).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 2/6.

MILKE, Paul Richard, pracownik w papierni w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) =17.9.1927 (kościelny i cywilny) z Klarą Metą z domu Flanz, ew., 1927 pracownicą w fabryce papieru, **dzieci: I/1**) Frieda Martha Meta (*12.8.1925, #13.9), **I/2**) Herbert Willi Richard (*24.7.1927, #17.9), **I/3**) Horst Günter (*30.12.1928, #3.2.1929), **I/4**) Erika Gerda (*2.9.1931, #25.10).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/35.

MISELITZKE, Johann Franz, papiernik w Rokitnicy, pow. kłodz., **chrzestny u:** Melchiora Junga, krawca w Dusznikach, pow. kłodz. (22.4.1695 – zastąpiony przez Kaspara Lengfelda z Dusznik, 5.8.1697).

Źr.: A. A., 655a.

MITTMANN, Bruno Ernst, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) Rosa z domu Durak, kat., **dzieci: I/1**) Karl Werner (*15.3.1938, #17.4).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

MITTMANN, Richard Paul, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona:** =30.6.1934 (kościelny i cywilny) z Friedą Marthą Gertrud z domu Thenn, szwaczką rękawiczek.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

MITZSCHERLIN, Heinrich, mistrz sali papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) Minna z domu Meusel, ew., **dzieci: I/1**) Ernst Heinrich (*6.10.1901, #17.11).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/23.

MIETZSCHKE, Hans Christoph, mistrz papierniczy w Unięcicach, pow. lubań., +przed 21.2.1726, **dzieci: 1)** Barbara Dorothea, **jego dzieci chrzestnymi u:** Michaela Heintzego, chałupnika w Krępej, pow. ziel. (21.2.1726).

1712 kupuje papiernię za 850 tal. w Unięcicach.

Źr.: A. A. 427dd.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 45.

MOHAUPT, Gottfried, papiernik w Unięcicach, pow. lubań., **dzieci: 1)** córka, **2)** Maria Theodora (1781 jej mąż Martin Hofmann przejmuje papiernię).

W 1742 kupuje tamtejszą papiernię za 2 000 tal.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 128; Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 155; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 45.

MOKROS, Karl Wilhelm, pracownik w papierni w Chojnowie, pow. leg., *1893, +27.8.1933, %30.8, ew., **żona: 1)** Berta z domu Beier, ew., **dzieci: I/1)** Karl Erich Erhard (*18.4.1920, #9.5).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24, 34/53.

MOLLKOPF, Georg, papiernik w Nysie, + w zdroju w Łądku-Zdroju, pow. kłodz., %11.6.1612.

Źr.: A. A., 536a.

MOLZOW, inspektor papieru w Goszczu, pow. oleś., **żona:** Maria Johanna (*1761, +25.8.1825, szlag, %29.8).

Źr.: A. A., 548f.

MOHN, producent papieru we Wrocławiu, **dzieci: 1)** Maria, **jego dzieci chrzestnymi u:** Roberta Giebla, handlarza starociami, ul. I. Pawłowa 34 (26.1.1873).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/58.

MOSEMANN, pracownik papierni w Chojnowie, pow. leg., **żona:** Marie z domu Zimmer (*1859, +10.5.1920, %13.5).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/53.

MÜNCH, rodzina papierników na Śląsku.

1) Christian, papiernik i mieszkaniec we Wrocławiu, #28.8.1674, syn Kaspara II, mistrza papierniczego w Miłkowie, pow. jel. (por. niżej), **mieszk.:** 1750 przed Bramą

Odrzańską, **żona:** =31.1.1700 z Anną, córką Georga Kahla w Ściegnach Dolnych, pow. jel., **dzieci: 1)** Maria (dzieci: a) Maria Rosina (#9.11.1750, nieślubna)).

Źr.: 24e, 24f, 613a.

2) Kaspar I, mistrz papierniczy w Miłkowie, pow. jel., *1603, %10.3.1666, ojciec Kaspara II, mistrza papierniczego tamże (por. niżej), **żona:** Marta (*1621, %5.5.1676), **dzieci: I/1)** Martha (#22.9.1637, =30.10.1678 z Christofem Worpitzem), **I/2)** Anna (#2.11.1639), **I/3)** Kaspar (%15.8.1640), **I/4)** Kaspar II (#14.10.1642), papiernik (por. niżej), **I/5)** Friedrich (*1644, %12.9.1663), **I/6)** Maria (#28.4.1649, =23.10.1672 z Christophem Breyerem, synem Christofa, słodownika), **I/7)** Christina (#25.1.1658, = z Georgiem Feige, karczmarzem w Krogulcu, pow. jel.), **I/8)** córka (18.4.1661), **chrzestny u:** Matthäsa Epnera (10.8.1638), Christofa Leupolta (1642, dzień św. Michała), Michaela Grimmiga, młynarza (27.4.1643), Melchiora Diela (7.2.1644), Hansa Kahla w Ściegnach, pow. jel. (20.4.1645), **jego żona chrzestną u:** Michaela Brimmiga, młynarza górnego (21.3.1648), **jego dzieci chrzestnymi u: 1:** Georga Kahla, chłopca małego (16.2.1676), **2:** Georga Jerganga, kucharza (6.7.1666).

17.5.1642 kupuje od pana v. Reibnitza dom nr 62 i urządza w nim papiernię (czynsz roczny: ½ ryży papieru); 25.6.1647 funduje większą sumę dla dzwonu, stąd na nim jego nazwisko).

Źr.: A. A., 24b, 24c, 24f-24h.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 68.

3) Kaspar II, mistrz papierniczy w Miłkowie, pow. jel., + przed 31.1.1700, syn Kaspara I, mistrza papierniczego w Miłkowie (patrz wyżej), ojciec Christiana, czeladnika papierniczego (patrz wyżej), **żona: I)** Martha, **dzieci: I/1)** Friedrich (#6.8.1665, %6.11.1665), **I/2)** Hans Kaspar (*1670, %22.11.1670), **I/3)** córka (*1671, %29.8.1677), **I/4)** Juditha (=20.10.1686 z Christofem Herbstem, czeladnikiem papierniczym, synem Jermiasa (+ przed 20.10.1686), mieszczaninem w Lwówku), **I/5)** Christian (#28.8.1674), papiernik, **I/6)** Samuel (#25.7.1676, chrzestny: Christian Reumelt, czeladnik papierniczy, %6.5.1678), **I/7)** Samuel (#1.2.1679), **I/8)** Siegmund (#29.4.1681), **I/9)** Anna Rosina (#9.1.1693, chrzestni: Gottfried Flegel, mistrz papierniczy w Miskowicach, pow. kam., %18.2.1693), **chrzestny u:** Christofa Breyera, chałupnika (19.9.1675), Davida Riesenbergera, kramarza (12.2.1678), NN., pisarza ksiąg metrykalnych (13.5.1678), Georga Kahla, chłopca małego (20.2.1682, 16.9.1682, 19.12.1683), potem handlarza (15.1.1690, 13.3.1692), **jego żona chrzestną u:** Hansa Reimana (22.1.1674), Eliasa Webera, powroźnika (19.6.1674), Georga Siegerta, rzeźnika dolnego (1.9.1675), Matthäusa Ende, piekarza górnego (13.1.1677), Eliasa Seidla, młynarza górnego (19.12.1677), Heinricha Kahla (30.12.1677), Kaspara Wintera, chałupnika (24.7.1678), Kaspara Ende, chałupnika (4.11.1680), Friedricha Seuferta, chałupnika (2.12.1684), Hansa Christofa Kämpffa, grabarza (14.6.1688), Martina Neugenfinda, chałupnika (17.8.1684, 17.11.1686, 2.12.1688), Christofa

Kahla, chałupnika w Juliansdorfie (6.12.1689), Matthäusa Kahla, szewca w Miłkowie (30.12.1693), Georga Böhmischa, pisarza urzędowego (12.11.1694), **jego dzieci chrzestnymi u: I/8:** Kaspara Kahla, jeźdźcy (1.4.1694).

Źr.: A. A., 24d-24i.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 81; t. 2: 2008, s. 123.

MÜNCH, rodzina papierników na Śląsku.

1) Heinrich, +1686 w Wojciechowie, pow. Iwów., najmłodszy syn Valentina, papiernika tamże (patrz niżej), 2.2.1635 przejmuje za 2700 tal. ojcowską papiernię.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 47.

2) Johann Gottlieb Wilhelm, w Jałowcu, pow. lubań., syn Heinricha, papiernika (patrz niżej), 1759–1783 czynny zawodowo, **dzieci: 1)** Johanna Eleonora, **2)** córka, **jego dzieci chrzestnymi u: 1:** Gottlieba Schmidta, szewca i ogrodnika w Haugsdorf, pow. lubań. (22.3.1780).

Czeladnik: Wilhelm Neumann.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 35/4

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 43.

3) Valentin, w Wojciechowie, pow. Iwów., ojciec Heinricha, papiernika (patrz wyżej), **dzieci: 1)** syn, **2)** Heinrich.

1601 kupuje papiernię od Hansa Helbiga, przekazuje ją 2.2.1635 za 2700 tal. swemu najmłodszemu synowi Heinrichowi.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 116; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 47.

MÖNCH, Christian Wilhelm, czeladnik papierniczy w Podgórzynie, pow. jel., * w Hohenkrug w Brandenburgii, **żona:** =4.9.1727 z Johanną Florentiną z domu Geißler, **chrzestny u:** Georga Siegerta, rzeźnika w Miłkowie, pow. jel. (20.3.1692).

Źr.: A. A., 24e.

MÜNCH, Eduard Wilhelm, papiernik w Janowicach Wielkich, pow. jel. (właściciel papierni), **dzieci: 1)** NN (#3.7.1836, chrzestni: Gläser i Ott z Jałowca, pow. lubań., Wilhelm Borsdorf z Sänitz, pow. Rothenburg, wszyscy producenci papieru, żona Siegerta, producenta papieru w Jeleniej Górze).

1854 daruje kościołowi ewangelickiemu w Jałowcu 5 tal. reń. z okazji 200 jubileuszu.

Lit.: Amtsblatt der Königlichen Regierung zu Liegnitz, t. 44: 1854, s. 317; Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum

Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 94; Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 148; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 44, 62.

MÖNICH, Hans Heinrich, mistrz papierniczy w Wojciechowie, pow. lwów., **dzieci: 1)** Hans Christof, **jego dzieci chrzestnymi u: 1:** Christofa Herbsta, czeladnika papierniczego, chałupnika w Piechowicach, pow. jel. (28.1.1694).

Źr.: A. A., 157a.

MÖNNICH, Heinrich Wilhelm, mistrz papierniczy, **mieszki:** 1714–1730 Mroczkowice, pow. lwów. (1714 zakup tamtejszej papierni od Johanna Jakoba Gundermanna), Jałowiec, pow. lubań. (do 1759 właściciel tamtejszej papierni, następcą: Gottlieb Wilhelm Münch, czeladnik: 1753–1761 Abraham Michael Hirsch), **dzieci: 1)** Heinrich Wilhelm (=2.10.1730 z Anną Marią, córką Christiana Urbana, mistrza papierniczego w Piechowicach, pow. jel.), **2)** Maria Agnes (=16.9.1761 z Abrahamem Michaelem Hirschem, czeladnikiem papierniczym swego ojca).

Produkuje dla Fryderyka II Pruskiego papier do banknotów.

Źr.: A. A., 393f.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 100; t. 2: 2008, s. 126; Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 154; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 40, 43, 51.

MÖNNICH, Johann Wilhelm, mistrz papierniczy w Mroczkowicach, pow. lwów. (właściciel tamtejszej papierni).

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 51.

MÖNNICH, Karl Adolf Wilhelm, mistrz papierniczy w Mroczkowicach, pow. lwów. + przed 1810 (1807 kupuje tamtejszą papiernię, nr 31, z masy spadkowej ojca), **żona:** NN (=1809 z Christianem Wilhelmem Leberechtem Elssnerem z Wojciechowa, pow. lwów., stąd ten przejmuje papiernię mroczkowicką).

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 52.

MÖNNICH, Karl Wilhelm, mistrz papierniczy w Mroczkowicach, pow. lwów. (właściciel tamtejszej papierni, nr 31, czynsz roczny: 7 ryz papieru pańskiego, 3 rzyzy papieru do pisania, znak wodny: pocztylion i C. W. M.).

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 51.

MÜNICH, Siegmund, papiernik i mieszkaniec w Dolnych, pow. lwów., **chrzestny u:** Christopha Tschörgego, chałupnika (25.8.1732).

Źr.: A. A., 434c.

MÜNCH, Zacharias I, papiernik w Mroczkowicach, pow. lwów., latem 1610 zakłada na posesji nr 31 papiernię.

Lit.: Bergemann, Joh. G., Beschreibung und Geschichte der Stadt Friedeberg am Queis, Hirschberg 1829, s. 179; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 51.

MÜNCH, Zacharias II, papiernik w Mroczkowicach, pow. lwów., **dzieci: 1)** córka (= z Kasparem Schwertnerem, papiernikiem w Jeleniej Górze, stąd ten przejmuje papiernię).

Przejmuje papiernię od Zachariasia I, papiernika w Mroczkowicach, pow. lwów.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 51.

MOHR (MUHR), Tobias, czeladnik papierniczy w Janońtówku, pow. nys., **żona: I)** Anna Maria, **dzieci: I/1)** Maria Elisabeth (#17.1.1701), **I/2)** Franz (#14.2.1701), **I/3)** Anton (#1.10.1704), **I/4)** Anna Kathrina (#18.11.1706), **chrzestny u:** Kaspera Elsnera, chłopca i sołtysa (3.1.1703, 8.2.1704).

Źr.: A. A., 302a.

MORGENSTERN, Johann, operator maszyny papierniczej w Strupicach, pow. jel., **mieszki:** 1908/1909 nr 40.

Lit.: Adreßbuch der Stadt Hirschberg und der Gemeinden Cunnersdorf und Straupitz für das Jahr 1908/09, Hirschberg [b.r.], s. 280; Adreßbuch der Stadt Hirschberg und der Gemeinden Cunnersdorf, Grunau, Hartau und Straupitz für das Jahr 1909/10, Hirschberg [b.r.], s. 294.

MÜCKE, nadzorca fabryki papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona:** Marie, z domu Hänisch (*1879, +25.5.1935, %28.5).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/53.

MÜLLER, papiernik we Wrocławiu, +1825, **żona:** z domu Seifert (+1768).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/115.

MÜLLER, Johann Daniel Gottlieb, producent papieru, dzierżawca komory miejskiej i mieszczanin we Wrocławiu, *1734, +13.1.1805, wylew krwii do mózgu, %20.1 w krypcie, **mieszki:** 1795 ul. Staromłyńska, **żona:** Christiane Dorothea z domu Seiffert (*1746, +16.10.1819, gorączka, paraliż płuc i ze starości, %20.10.

w krypcie, mieszk.: 1819 ul. Rzeźnicza 45), **dzieci: 1)** córka (#1766), **2)** syn (#1767), **3)** córka (# i +1771), **4)** córka (#1773), **5)** córka (#1778), **świadek u:** Johanna Georga Fuhrmanna, mistrza foluszowego i mieszczanina w Brzegu (13.9.1791), Antona Michaela Schmidta, gospodarza i mieszczanina tamże (9.5.1796), **chrzestny u:** Antona Franza Puscha, folusznika i mieszczanina (10.8.1769, 10.2.1771), Johanna Gottfrieda Scholza, czeladnika papierniczego (26.11.1786), **jego żona chrzestną u:** Johanna Antona Puscha, mistrza foluszowego i mieszczanina (9.1.1767, 8.2.1768, 20.12.1772, 17.1.1775, 18.8.1778, 15.9.1780), Antona Parade, szlifierza na Wyspie Słodowej (19.10.1790), Daniela Gottfrieda Körbera, stolarza i mieszkańca (11.9.1795), potem karczmarza dziedzicznego w karczmie Pod Trzema Lipami przed Bramą Odrzańską na majątku miejskim na Ołbinie (9.12.1796, 7.6.1798, 16.4.1800), Johanna Gottlieba Schummla, sekretarza w królewskim krajowym sądzie apelacyjnym (24.3.1816).

Funkcje: 1786 starszy papierników.

1770 rada miejska Wrocławia zezwala mu na wbudowanie rozrywarki szmat do młyna wrocławskiego; 1793 wynalazca maszyny do gładzenia papieru; 1802 negatywnie zaopiniował wyprodukowany przez Paetzolda, papiernika w Krzaczyńcu (część Kowar), pow. jel., według receptury Engelmana, papier ze słomy, pomimo to otrzymał ok. 50 tal. premii.

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/1, 8/110, 8/111, 8/115, 10/10, 11/15; A. A., 442g, 446b, 446c, 693b, 693c, 693m.

Lit.: Schlesische Provinzialblätter, t. 17: 1793, s. 262; Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 53, 73; Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 56, 72, 81n.

MÜLLER, Gottlieb, mistrz młynarski w Miłkowie, pow. jel., nr 66.

21.6.1852 ogłasza, iż zamierza przekształcić swój młyn wodny w fabrykę papieru z 4 holendrami. Kocioł parowy o 11½ stóp długości i 3½ stóp średnicy ma być ustawiony w już istniejącym małym budynku. Woda do produkcji, która po wykorzystaniu ma być odprowadzana do osadnika, ma być dostarczana przez Łomnicę.

Lit.: Kreiskurrentenblatt des Königlichen Landratsamtes in Hirschberg, nr 23: 1852, s. 146.

MÜLLER, Heinrich, papiernik w Osiecznicy, pow. bol., wzm. 1725.

Lit.: Wernicke, Ewald, Chronik der Stadt Bunzlau von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart, Bunzlau 1884, s. 427.

MÜHLER, Herrmann, właściciel papierni w Podgórzynie, pow. jel., wzmiankowany ostatni raz w 1887, produkuje czerpany papier pakunkowy i zeszytowy.

Lit.: Szymczyk, Maciej, Śląskie papiernictwo w okresie industrializacji kapitalistycznej, Duszniki Zdrój 2000, s. 28.

MÜLLER, Ernst Hermann, pracownik fabryki papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I** =26.5.1928 (kościelny i cywilny) z Else Liną Hedwig z domu Pietschmann, robotnicą obróbki skóry, **II** =22.8.1942 (kościelny i cywilny) z Marie Elli z domu Zeuschner, ew., pomocą domową w pow. zlot., **dzieci: II/1** Karin (*16.8.1944, #19.11).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26, 34/35.

MÜLLER, Johann, papiernik we Wrocławiu, + przed 2.11.1693, **żona:** Susanna (=2.11.1693 we Wrocławiu z Johannem Matthiasem, byłym krawcem i mieszczaninem w Świdnicy).

Źr.: A. A., 449b2.

MÜLLER, Johann Adam, papiernik w Osiecznicy, pow. bol., wzm. 1736.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 20.

MÜLLER, Johann Georg, papiernik w Osiecznicy, pow. bol., wzm. 1736.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 20.

MÜLLER, Johann Gottlieb, papiernik we Wrocławiu, **chrzestny u:** Johanna Schicksala, producenta jedwabiu na Zatumiu (6.5.1786).

Otrzymuje premię za produkcję niebieskiego papieru do pakowania cukru.

Źr.: A. A., 525b.

Lit.: Małczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 122.

MÜLLER, Johann Gottlob, producent papieru, **mieszk.:** 1831 Osiecznica, pow. bol., 1847–1861, 1871–1874 Wrocław, 1867 Kliczków, pow. bol., **żona:** Friederike z domu Heinitz, **dzieci: 1** Auguste Friederike Rosalie (*1837, ew.) we Wrocławiu (=8.7.1867 tamże z Augustem Heinzem (*1833, kat.), pańskim sługą tamże, najstarszym synem Josefa, chałupnika w Trzebieszowicach, pow. kłodz.), **2**) Natalie, **chrzestny u:** Josepha Franza Franke, mieszkańca w Ławszowej, pow. bol. (24.6.1831), **jego żona chrzestną u:** Anny Emilie Caesarine, nieślubnej córki Emilie, wyzn. starokatolickiego, we Wrocławiu, ul. św. Katarzyny 18, córki Gottlieba Klose, wyzn. starokatolickiego, trębacza u kyrazjerów we Wrocławiu (5.3.1847), Augusta Heinze, kat., właściciela restauracji tamże, ul. S. Worcella 20 (22.2.1874), Richarda Emila Hugo, nieślubnego syna Klary Marianny, córki Antona Dziallasa (+ przed 7.3.1874), mistrza murarskiego w Baranowie, pow. Kępno, **jego dzieci chrzestnymi u: 1: Gustava** Adolpha Leberechta Müllera, ew., modelarza w odlewni żelaza we Wrocławiu, ul. R. Traugutta 23 (13.3.1860, 31.3.1861), **2:** Augusta Heinze, kat., właściciela restauracji tamże, ul. S. Worcella 20 (10.12.1871).

Źr.: A. A., 678c; A. P. Wroc., EKMS 5/5, 5/7, 11/33, 11/72, 11/83.

MÜLLER, Josef, czeladnik papierniczy w Goszczu, pow. oleś., **żona: I**) Emilie z domu Hekker, **dzieci: I/1**) Johanna Franziska Theresia (*10.10.1847, #25.10).

Źr.: A. A., 548c.

MÜLLER, Karl Heinrich, papiernik w Osiecznicy, pow. bol., wzm. od 1736, 1744 właściciel dziedziczny tamtejszej papierni.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 20.

MÜLLER, Leonhard, czeladnik papierniczy w Nysie, **dzieci: 1**) Susanna Johanna (%27.3.1686).

Źr.: A. A., 57f.

MILLER, Michael, papiernik w Ścinawie, pow. lubiń., + przed 4.11.1688, **dzieci: 1**) Susanna (dzieci: a) August (#4.11.1688 we Wrocławiu).

Źr.: A. A., 449a2.

MÜLLER, Thomas, papiernik w Toszku, **dzieci: 1**) Josepha (*1768, +21.3.1768, kaszel, %22.3).

Źr.: A. A., 106e.

MÜLLER, Gustav Hermann Willi, pracownik fabryki papieru i starszy sierżant w Chojnowie, pow. leg., **mieszki:** ul. Kolejowa 32, **żona: I**) =22.7.1944 (kościelny i cywilny) z Ilse Margarete Gertrud z domu Stach, robotnicą fabryczną, **dzieci: I/1**) Marga Roswitha (*22.5.1944, #22.7).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/2, 34/35.

MÜLLER, Willibald, pomocnik operatora maszyny papierniczej w Ścinawicy, pow. kłodz., **świadek u:** Gustava Emila Görldta, pomocnika operatora maszyny papierniczej w Kłodzku (13.2.1904).

Źr.: Kłodzko, kat. par. Wniebowstąpienia NMP, księgi ślubów 1902–1911.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 96.

MUMMERT z domu Herzog, Hedwig, pracownica fabryki papieru w Chojnowie, pow. leg., *1879, +1.2.1936, %4.2.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/53.

MUMMERT, Karl Friedrich, producent papy we Wrocławiu, ew., nieślubny syn Rosiny w Moczydlownicy Dworskiej, pow. woł., **mieszki:** 1860 ul. B. Prusa 10, **żona:** =1859 we Wrocławiu z Emmą Marią Auguste, ew., nieślubną córką

Henriette Charlotte Zahn w Strupinie, pow. trzeb., **dzieci: I/1)** Heinrich Oskar Otto (*22.7.1860, #5.8, chrzestna: Alwine, córka Josepha Kinschera, papiernika), **I/2)** Emma Martha Auguste (*8.8.1861, #18.8, chrzestne: Auguste, córka Augusta Sauera, producenta papy we Wrocławiu, Alwine, córka Josepha Kinschera, papiernika tamże), **I/3)** Georg Karl Ernst (*15.10.1863, #1.11, chrzestni: Maria, córka Augusta Sauera, producenta papy, Ernst Deuse, papiernik), **4)** Louise, **chrzestny u:** Berthy Emilie Pauline, nieślubnej córki Emilie, ul. Białoskórnicza 24, córki Augusta Wolfa, mistrza bednarskiego w Namysłowie (15.10.1865), Emmy Marthy Pauline, nieślubnej córki Pauline, córki Wilhelma Hubericha (+ przed 19.1.1868), browarnika (19.1.1868), **jego dzieci chrzestnymi u: I/2:** Idy Pauline Marthy, nieślubnej córki Pauline, ew., we Wrocławiu, Ustronie 5, córki Wilhelma Tschorsniga, robotnika (26.12.1880), **4:** Johanna Scholza, ew., robotnika, ul. Nowowiejska 1a (24.10.1877).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 5/6, 7/15, 7/16, 7/101, 8/54, 8/100.

Lit.: Błaszczuk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 68; t. 2: 2008, s. 141.

MUMMERT, Richard, pracownik fabryki papieru w Chojnowie, pow. leg., *1876, +12.4.1930 w szpitalu, %15.4.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/53.

N

NAJORK, producent papieru we Wrocławiu, **żona:** Anna, **jego żona chrzestną u:** Gustava Neumanna, ew., nauczyciela szkoły elementarnej, ul. Dworcowa 11 (11.8.1869).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 5/6.

NAMBLER, Gallus, czeladnik papierniczy w Świdnicy, **żona:** Martha, **jego żona chrzestną u:** Hansa Krebe (11.5.1597).

3.11.1599 świadek w procesie Michaela Newmana, czeladnika papierniczego, przeciwko Martinowi Langerowi; według wyroku sądowego z 31.3.1610 musi z papiernikiem Michaeliem Schwabbem opuścić papiernię świdnicką w ciągu 14 dni; 26.4.1610 Pankraz Bruckner, właściciel papierni świdnickiej, zarzuca mu, że zdradził tajemnicę wrocławskiemu mistrzowi papierniczemu.

Źr.: A. A., 59b; A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 96, s. 328n; nr 97, s. 139; nr 191, s. 260n.

Lit.: Błaszczuk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 60.

NEBEL, Michael, czeladnik papierniczy i chałupnik w Jarnołtówku, pow. nys., **dzieci: 1)** córka, **2)** Johanna (=1856 we Wrocławiu z Ernstem Friedrichem Wilhelmem

Janderem, pracownikiem Królewskich Kolei Dolnośląsko-Marchijskich, jedynym synem Gottlieba, wolnego ogrodnika w Strzelcach, pow. oleś.).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/99.

NEIDHARDT, papiernik w Osiecznicy, pow. bol.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 21.

NEEK, Willi Franz Otto, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I)** Gertrud Else z domu Stillich, ew., **dzieci: I/1)** Gisela Gertrud Anna (*11.3.1937, #16.5).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

NENTWIG, Elisabet, kucharka w papierni w Dusznikach, pow. kłodz., córka Franza, dzierżawcy, **chrzestna u:** Ignaza Tauza, sukiennika i mieszczanina (14.11.1785).

Źr.: A. A., 655c.

NERGER, Gustav, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **chrzestny u:** Waltera Stocka, kierownika filii (22.10.1944).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

NEUBER, Peter, papiernik w Oławie, + przed 1595, **żona:** Dorothea (+4.10.1617, dzieci: 1) córka (mąż: pisarz zbożowy w Brzegu)).

Źr.: A. P. O., księgi metrykalne ew. par. św. Mikołaja w Brzegu.

Lit.: Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 86.

NEUGEBAUER, Günter Paul Ernst, pomocnik przy maszynie papierniczej w Chojnowie, pow. leg., **mieszki:** Michów, pow. złot., ew., **żona: I)** Elli Frieda Anna z domu Wagenknecht, ew., **dzieci: I/1)** Wolfgang Klaus Günter (*12.10.1941, #22.3.1942).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

NEUHAUS, Franz Paul Otto, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona:** =2.2.1918 (kościelny i cywilny) z Elisabeth Pauline z domu Penausch, kat., wdową po Bergmannie.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/34.

NEUMANN, Anna Klara, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mieszki:** Jerzmanice-Zdrój, pow. złot., **mąż:** =13.11.1920 (kościelny i cywilny) w Chojnowie z Richardem Paulem Schauerem, robotnikiem fabrycznym w Jerzmanicach-Zdroju.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

NEUMANN, Franz, pomocnik operatora maszyny papierniczej w Jeleniej Górze, **mieszki.**: 1905 ul. Sudecka 3, 1906 Grunwaldzka 11, 1912 Osiedle Robotnicze 2.

Lit.: Adreßbuch der Stadt Hirschberg (18 775 Einwohner) und der Gemeinden Cunnersdorf und Straupitz für das Jahr 1905/06, Hirschberg [b.r.], s. 50; Adreßbuch der Stadt Hirschberg und der Gemeinden Cunnersdorf und Straupitz für das Jahr 1906/07, Hirschberg [b.r.], s. 53; Adreßbuch 1912/13 von Hirschberg und Umgebung, Hirschberg 1912, bez paginacji.

NEUMANN, Johann, producent papieru w Oławie, **chrzestny u:** Johanna Wenzla Adamcka, producenta perkalu i mieszczanina w Brzegu (9.7.1812).

1831 daruje 100 tal. kościołowi ew. w Oławie.

Źr.: A. A., 666e; A. P. Wr., a. m. Oławy nr 43, s. 27, 44, 46.

NEUMANN, Johann Eduard Max, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mieszki.**: ul. Kolejowa 14, kat., **żona: I**) Marie Berta Meta z domu Benedix, ew., wdowa po Gambkym, murarzu, **dzieci: I/1**) Emma Else Herta (*27.6.1924, #13.7), **I/2**) Max Hans (*19.7.1931, #23.8).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

NEUMANN, Karl, operator maszyny papierniczej w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) =10.11.1894 (kościelny i cywilny) z Ernestine Pauline z domu Müller, ew., **dzieci: I/1**) Rudolf (*7.4.1897, #6.6).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/22, 34/34.

NEWMAN, Michael, czeladnik papierniczy w Świdnicy, + przed 1619, 14 tydzień po Świętej Trójcy, **żona: I**) Ursula, **jego żona chrzestną u:** Christofa Heydricha (6.8.1608), **dzieci: I/1**) Jakob, rusznikarz w Złotorzy (otrzymuje 27.11.1618 list prawnego urodzenia, =1619).

21.4.1599 i 3.11.1599 Martin Langer musi przed sądem odwołać oszczerstwa wobec N., świadkowie: Balthasar Mayer i Gallus Nomßler, obaj czeladnicy papierniccy.

Źr.: A. A., 59d; Muz. Nar. Wroc., Hintze, rusznikarze, nr 63; A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 96, s. 328n, 307n; nr 191, s. 929.

NEUMANN, Oskar Hermann, pracownik fabryki papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona: I**) Ida Berta Anna z domu Bürgel, **dzieci: I/1**) Anna Hildegard (*11.11.1915, #5.12), **I/2**) Anna Else (*20.11.1916, #10.12).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

NEUMANN, Richard, pracownik fabryki papieru w Chojnowie, ew., **żona: I**) Hulda z domu Werner, ew., **dzieci: I/1**) Paul Heinz (*15.1.1920, #7.3).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

NEUMANN, Wilhelm, czeladnik papierniczy w Jałowcu, pow. lubań.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 44.

NIEDERFÜHR, Wilhelm, operator maszyny papierniczej w Jeleniej Górze, **miesz.**: 1909 ul. Poznańska 14.

Lit.: Adreßbuch der Stadt Hirschberg und der Gemeinden Cunnersdorf, Grunau, Hartau und Straupitz für das Jahr 1909/10, Hirschberg [b.r.], s. 59.

NIEDERGESAEISS, Friedrich Wilhelm, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **miesz.**: Michałów, pow. lubiń., **żona**: =10.11.1917 (kościelny i cywilny) z Ernestine Anną Pauline z domu Kindler, wdową po Mücke w Michałowie.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/34.

NIKLAUS, Karl, papiernik w Żaganiu, + przed 18.2.1844, **dzieci: 1)** Pauline, **jego dzieci chrzestnymi u: 1:** Pauline Auguste Idy, nieślubnej córki Auguste Amalie we Wrocławiu, ul. Grabiszyńska, najstarszej nieślubnej córki Karoline Skade.

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 12/9.

NICLAUS, Wenzel, czeladnik papierniczy w Iławie, pow. żag., *1788, + przed 10.8.1831, **żona: I)** =13.7.1818 z Marią Magdaleną (*1798), najmłodszą córką Heinricha Wunderlicha, mistrza piekarskiego i mieszczanina w Szprotawie (dzieci: a) Maria Rosalie Christiane (*10.9.1831 w szpitalu Wszystkich Świętych we Wrocławiu, #12.9, nieślubna).

Źr.: A. P. Z. G., kościół kat. w Szprotawie, nr 33; A. A., 693f.

NITSCHKE, Benjamin, właściciel fabryki papieru w Jaworku, pow. kłodz., **żona:** Johanna, **chrzestny u:** Wenzla Mayera, pańskiego myśliwego w Starej Łomnicy, pow. kłodz. (7.5.1865, razem z żoną).

Źr.: A. A., 562a.

NITSCHKE, Franziska, kucharka w papierni w Dusznikach, pow. kłodz., **chrzestna u:** Antona Barfusa, mistrza krawieckiego i mieszczanina (9.2.1804, 29.12.1805).

Źr.: A. A., 655d.

NITSCHKE, Anton, zbieracz szmat i chałupnik w Polanowcu, pow. gór., *1755, +14.9.1821, krwotok, %17.9.

Źr.: A. A., 699f.

NÖPEL, Frieda Berta Auguste, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mąż:** =21.4.1928 (kościelny i cywilny) z Gustavem Reinholdem Bradtkem, dróżnikiem kolejowym w Jabłonce, pow. średz.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

NÖPEL, Hermann, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **chrzestny u:** Kurta Titze, ew., pomocnika maszynowego (26.5.1935).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

NÖPEL, Johann Karl Friedrich, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** I) Ernestine Pauline Charlotte z domu Menzel, ew., **dzieci:** I/1) Erna Margarete Hildegard (*25.11.1919, #14.12).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

NÖPEL, Paul Artur, pomocnik przy holendrze w Chojnowie, pow. leg., **żona:** =29.3.1932 (kościelny i cywilny) z Therese Hildegard Anną z domu Marquardt, pomocą domową.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

NÖPEL, Willi Gustav Adolf, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** I) Klara Louise z domu Hoffmann, ew., **dzieci:** I/1) Norbert Paul Hermann (*3.5.1928, #27.5), **chrzestny u:** Paula Ernsta Hermanna Linkego, kolejarza pocztowego w stanie spoczynku w Sobieszowie, pow. jel. (25.3.1934).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

NOWACK, Johann, papiernik, **mieszk.:** 1836–1841 Wrocław (1836 ul. R. Traugutta 56, 1841 ul. Uniwersytecka 20), 1849 Pawłowice, pow. trzeb., 1869 Wrocław-Zakrzów, **żony:** I) Johanne Rosine Karoline z domu Wiedemann, (+ przed 1850), II) =1849 z Johanną Rosiną, najstarszą córką Karla Noacka, budowniczego studni w Krościnie Małej, pow. mil., **dzieci:** 1) Auguste, I/2) Emilie (*29.4.1836, #8.5), I/3) Wilhelm (*1838), mistrz szewski (=25.4.1869 z Agnes (*1842), najstarszą córką Antona Hinterstocka, mistrza szpiclerzowego we Wrocławiu), I/4) Johanne Karoline Emilie (*26.4.1841, #16.5, chrzestny: Karl Heinrich Feuereisen, producent papieru), 5) Anna, **jego żony chrzestnymi u:** II: Gottlieba Milde, czeladnika stolarskiego we Wrocławiu-Hubach, nr 11 (17.6.1857, 23.6.1861), **jego dzieci chrzestnymi u:** 1: Gottlieba Milde, czeladnika stolarskiego w Hubach, nr 11 (26.3.1859), 5: Gottlieba Milde, czeladnika stolarskiego w Nowej Wsi Wrocławskiej, pow. wroc. (4.10.1867).

Źr.: A. A., 613g; A. P. Wroc., EKMS 8/97, 10/3, 10/4, 12/10, 12/11.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 79.

NOEZEL, Friedrich, czeladnik papierniczy u Johanna Gottlieba Elsela w Antoniowie, pow. lwów.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 72; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 58.

ELSSNER, rodzina papierników na Dolnym Śląsku.

1) Christian, w Wojciechowie, pow. Iwów., syn Christopha, ojciec Christiana Gottloba, papierników (patrz niżej), **dzieci: 1)** Christian Gottlob, papiernik (patrz niżej).

Przejmuje 1713 papiernię od ojca, a przekazuje ją 1731 swemu synowi Christianowi Gottlobowi.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 47, 50.

2) Christian Gottlob, papiernik w dolnym młynie w Wojciechowie, pow. Iwów., syn Christiana Gottloba, papiernika w dolnym młynie w Ołdrzychowie (patrz niżej).

1789 przejmuje papiernię po ojcu, ta spali się 17.10.1816, w 1847 wybudowano na tej posesji młyn zbożowy, który w 1905 przebudowano na papiernię.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 50.

3) Christoph, w Wojciechowie, pow. Iwów., ojciec Christiana, papiernika (patrz wyżej).

W 1669 kupuje za 70 tal. reń. ogród folwarczny powyżej karczny w celu budowy papierni (czynsz roczny: 12 tal. reń., po ryzie papieru kancelaryjnego i papieru do pisania, jedna jednostka przędzy), przekazuje ją swemu synowi Christianowi (patrz wyżej); kupuje 1685 papiernię górną (czynsz roczny: po 7½ ryzy papieru kancelaryjnego, tyleż papieru do pisania) od spadkobierców Heinricha Mönnicha, sprzedaje ją 1704 Friedrichowi Rumlerowi.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 47, 50.

4) Christoph Gottlieb, królewski pruski papiernik w Starych Piekarach, pow. leg., *1736, +6.5.1797, %8.5, środkowy syn Christiana Gottloba, papiernika w dolnym młynie w Wojciechowie, pow. Iwów., ojciec Johanna Christiana Ehrenfrieda, papiernika w Iławie, pow. żag. (patrz niżej), **żona: I)** =22.9.1773 w Legnicy z Rosiną Elisabeth (*1737, +7.8.1779, szlag, %9.8, ok. 24.5.1780 płaci za epitafium w kościele 5 tal. reń.), środkową córką Andreasa Gottloba Winde (+ przed 22.9.1773), królewskiego pruskiego papiernika w Starych Piekarach, **II)** =6.6.1780 w Dobrzejowie, pow. leg., z Anną Dorotheą, najstarszą córką Georga Friedricha Klingera (+ przed 6.6.1780), królewskiego pruskiego zarządcy na majątku komory w Starym Lubinie, pow. Lubiń. (=1800, dom. 18 post trinit. (18. niedziela po Niedzieli Trójcy Świętej), w Lampersdorf z Karlem Friedrichem Wilke, pastorem tamże), **dzieci: I/1)** Johanna Juliana (*21.12.1774, #23.12, chrzestni: Gottfried Scholtze, papiernik i mieszczanin w Jeleniej Górze, Johanna Eleonora, najmłodsza córka Andreasa Winda (+ przed 21.12.1774), papiernika w Starych Piekarach, +26.2.1775, szlag, 28.3), **I/2)** Susanna Beata (* i #24.12.1776, chrzestni: Gottfried Scholtze, papiernik i mieszczanin w Jeleniej Górze, Johanna Eleonora, najmłodsza córka Gottloba Winda (+ przed 21.12.1774), papiernika w Legnicy, =30.10.1793

w Legnicy z Christianem Gottliebem Gottfriedem Siegertem (*1772), piernikarzem i mieszczaninem w Jaworze, najstarszym synem Johanna Gottfrieda, właściciela folwarku pod Jaworem i mieszczaninem w Jaworze), **I/3** Johanna Dorothea Charlotta (*10.6.1778, #12.6, chrzestni: Johanna Eleonora z domu August, żona Gottfrieda Scholtze, papiernika i mieszczanina w Jeleniej Górze, Johanna Eleonora, najmłodsza córka Andreasa Winda (+ przed 21.12.1774), królewskiego papiernika w Legnicy, +21.10.1778, kaszel, %23.10), **II/1** Johann Gottlieb (*25.6.1781, #27.6, chrzestny: Gottlieb Seiffert, królewski papiernik w Żukowie (nieobecny, zastąpiony przez Johannę Charlottę z domu Ulrich, żonę Michaela Harnwolffa, handlarza win i ławnika w Legnicy), +10.8.1781, szlag, %12.8), **II/2** Friederika Dorothea Charlotta (*12.6.1782, #13.6, +27.6.1782, skurcze, %29.6), **II/3** Karl August (*6.12.1783, #9.12), **II/3** Johann Christian Ehrenfried (*2.11.1785, #5.11, chrzestny: Johann Gottlieb Seiffert, papiernik w Żukowie), papiernik (patrz niżej), **II/4** Ernst Leopold (*15.11.1787, #19.11, chrzestna: Anna Dorothea z domu Günther, żona Christiana Gottlieba Seifferta, papiernika w Żukowie, nieobecna), **II/5** Friederika Charlotta Dorothea (*6.2.1789, #7.2), **II/6** Karolina Elisabeth (*29.6.1791, #4.7), **II/7** Johann Eduard (* i #21.12.1796), **chrzestny u:** Gottlieba Helma, muszkietera w pułku Stechowa, kompania przyboczna (15.12.1773), Gottlieba Niegkisch, dziedzicznego królewskiego młynarza w kluczu Stare Piekary (14.2.1774, 20.2.1778), Gottfrieda Mentzla, dziedzicznego królewskiego młynarza w młynie górnym w kluczu Stare Piekary (26.7.1774, 26.6.1778, 25.1.1780), Johanna Gotthelfa Knäbla, szewca i mieszczanina w Legnicy (26.9.1788), Johanna Christiana Siebold, czeladnika papierniczego w papierni (12.8.1789), Johanna Christoph Elzela, czeladnika papierniczego (24.5.1796), **jego żony chrzestnymi u:** **I:** Gottlieba Helma, żołnierza w pułku Stechowa, w kompanii przybocznej i ogrodnika w Starych Piekarach (9.3.1775), Gottfrieda Mentzla, królewskiego młynarza w młynie górnym w kluczu Stare Piekary (7.1.1776), Gottlieba Niegkisch, królewskiego pruskiego młynarza w kluczu Stare Piekary i starszego młynarza (24.7.1776), **II:** Gottfrieda Mentzla, królewskiego młynarza w młynie górnym w kluczu Stare Piekary, starszego młynarza i mieszczanina w Legnicy (2.8.1781, niedysponowana i zastępowana przez męża), Johanna Heinricha Hassa, starszego piekarza i mieszczanina w Legnicy (20.5.1782), Johanna Christiana Sienholda, czeladnika papierniczego i mieszkańca w ogrodzie kwiatowym (9.8.1786), Johanna Gottlieba Fritsche, byłego kontrolera sprzedaży soli, obecnie mieszkańca przed Bramą Wrocławską w Legnicy (2.5.1787), Johanna Christoph Elzela, czeladnika papierniczego u jej męża (31.8.1792), **jego dzieci chrzestnymi u:** **II/3:** Johanna Gottlieba Gramatky'ego, mieszkańca w Starych Piekarach (19.9.1792, z powodu młodego wieku zastąpiony przez Friedricha Augusta Klingerta); jego kierownik produkcji August Klingner chrzestny u Traugotta Leberechta Müllera, pasamonika i mieszczanina w Legnicy (26.7.1795), jego woźnica Johann Gottfried Schrödter chrzestny u Gottfrieda Goldmanna, pomocnika woźnicy w Białej Karczmi przed Bramą Wrocławską w Legnicy (21.2.1780), jego

służka Susanna Dorothea Loemberger (*1761) = 11.2.1784 z Johannem Christopphem Pohlem (*1754), dragonem w pułku v. Mahlena, w eskadronie przybocznym i gorzelnika, najmłodszym synem Kaspara, browarnika w Malczycach, pow. leg.; jego służka Maria Rosina, środkowa córka Augusta Meyera (+ przed 22.7.1781), mistrza ciesielskiego i mieszczanina w Jeleniej Górze, chrzestna u Christiana Ludewiga, mieszkańca w Starych Piekarach (22.7.1781).

Źr.: A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 10, 11, 11a, 12a, 53, 53a, 54; Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy.

Lit.: Błaszcyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 72; t. 2: 2008, s. 132.

5) Christian Gottlob, papiernik w dolnym młynie w Wojciechowie, pow. lwów. (1731 przejęty od ojca), *1696, +31.1.1756, syn Christiana, papiernika, ojciec Christoph'a Gottlieba, czeladnika papierniczego w Starych Piekarach, pow. leg. (patrz wyżej), **żona**: Agneta Juliana z domu Müller (*1713, +29.10.1779 w Starych Piekarach, gorączka, %31.10), **dzieci**: **1)** syn, **2)** Christoph Gottlieb (*1736), papiernik w Starych Piekarach (patrz wyżej, =22.9.1773 w Legnicy z Rosiną Elisabeth (*1737), środkową córką Andreasa Gottloba Winde (+ przed 22.9.1773), królewskiego pruskiego papiernika w Starych Piekarach), **3)** syn.

1731 właściciel dolnej papierni w Orłowicach, pow. lwów. i po 1748 papierni w Łęczynie, pow. lubań., w 1737 kupuje za 225 tal. od Hansa Georga Neumanna, młynarza dziedzicznego, posesję w Antonowie, na której dotychczas stał młyn słodowy, i buduje tam papiernię (następca: Melchior Gottlob Elssner).

Źr.: A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 53, 53a.

Lit.: Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 89; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 50, 55, 57, 95, 146.

6) Johann Christian Ehrenfried, papiernik w Jeleniej Górze, *2.11.1785 w Starych Piekarach, pow. leg., #5.11, chrzestny: Johann Gottlieb Seiffert, papiernik w Żukowie, + przed 1866, dom. Septuagesimae (9. niedziela przed Wielkanocą), w Iławie, pow. żag., syn Christoph'a Gottlieba, królewskiego pruskiego papiernika w Starych Piekarach (patrz wyżej), **dzieci**: **1)** Johanne Christiane Pauline (*4.7.1840, ew., 1866, dom. Septuagesimae (9. niedziela przed Wielkanocą), w Modłach, pow. bol., zapowiedź ślubu z Karlem Friedrichem Hertwigem (*22.9.1843, ew.), właścicielem tartaku w Legnicy, jedynym synem Johanna Georga (+ przed 1867 w Modłach), właścicielem parceli rolnej tamże).

Źr.: A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 83.

Lit.: Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 116.

ÖLSNER, Christian Ehrenfried, czeladnik papierniczy w Świdnicy, + przed 23.3.1763, **żona**: **I)** Regina Eleonora z domu Heldorff, **dzieci**: **I/1)** Sophia Elisabeth (*1754), **I/2)** Karl Friedrich August (*1756, + przed 11.1.1764, 22.6.1761 otrzymuje list prawego urodzenia), **chrzestny u**: Georga Wolffa, mieszkańca (9.3.1732).

18.10.1729 oskarża Ernsta Friedricha Mehlmana, mistrza sztyftarskiego i mieszczanina o zniesławienie, M. musi swoje twierdzenia odwołać i ponieść koszty sądowe.

Opiekunowie dla jego pozostawionych dzieci: Christoph Heinrich Oelsner, czeladnik papierniczy (krewny), od 23.3.1763 (po śmierci Ö.) Johann Grenz, producent mączki kostnej i mieszczanin (ten wypłaci 11.1.1764 wdowie po Ö. należną jej część spadku po zgonach jej krewnego Christopha Heinricha Oelsnera i jej syna Karla Augusta, a 11.4.1766 Sophii Elisabeth swoją część spadku).

Źr.: A. A., 305b; A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 102, s. 193; nr 125, s. 784; nr 126, b. pag.

ELSNER, Christian Wilhelm Leberecht, producent papieru w Mroczkowicach, pow. lwów., * w Wojciechowie, pow. lwów., + przed 17.5.1880 w Mroczkowicach, **żona: I**) =1809 z Henriette Ernestine z domu Maettig, wdową po Karlu Adolfie Wilhelmie Münchu, papierniku tamże (stąd przejmuje papiernię, znak wodny: C W L E, wyposażenie w 1816: 1 rozrywarka szmat, kompleks stęp z 5 stępami po 20 tłoków, 1 holender, 1 kadź, zatrudnia 6 zbieraczy szmat i 2 czeladników papierniczych przy kadzi, w 1821 płaci 5 tal. reń. 8 gr podatku, w 1850 sprzedaż papierni w publicznej licytacji, nabywca: Albert Waldow, księgarz z Jeleniej Gory), **dzieci: I/I**) Georg (*1843, ew.), kupiec we Wrocławiu, ul. Uniwersytecka 5/6 (=17.5.1880 tamże z Margarethe (*1859, kat., rodzice: Paul Knaus, kupiec we Wrocławiu, Marie z domu Voelk (druga córka), mieszk.: ul. Oławska), **chrzestny u:** Johanna Karla Wilhelma Bertelmana, producenta papieru i mieszczanina w Środzie Śląskiej (14.9.1828).

16.8.1797, 2.11.1798, 6.11.1798, 7.11.1798 zaskarża przed radą miejską Gryfowa, pow. lwów., tamtejszego mistrza piekarskiego za 15 tal. reń. długu; 31.1.1814 otrzymuje z kasy kontrybucyjnej 258 tal. reń. 11 gr srebrn. 3 fen. za 13½ bel papieru do nabojów; 14.9.1814 otrzymuje od rady miejskiej włącznie z opłatą gońca 5 tal. reń. 2 gr srebrn. za dostarczoną ryzę papieru; w 1829 subskrybuje Joh. G. Bergemann, Beschreibung und Geschichte der Stadt Friedeberg am Queis, Hirschberg 1829.

Źr.: A. A., 449b6; A. P. J. G., a. m. Gryf., nr 9, b. pag.; nr 153, s. 48; nr 232, s. 92; nr 294, b. s.; A. P. Wr., EKMŚ 63/12.

Lit.: Bergemann, Joh. G., Beschreibung und Geschichte der Stadt Friedeberg am Queis, Hirschberg 1829, s. IX; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 52.

OELSNER, Christoph Heinrich, czeladnik papierniczy, + przed 23.3.1763, **mieszk.:** 1.9.1681 Gryfów, pow. lwów., 1735–1747 Świdnica, potem Bystrzyca, pow. świd., **żona: I**) Susanna z domu Abraham, **dzieci: I/I**) Anna Eleonora (* i #22.6.1736, chrzestny: Friedrich Illgner, papiernik w Świdnicy), **chrzestny u:** Christiana Ludwiga, czeladnika papierniczego (29.4.1747).

Funkcje: po śmierci swego krewnego Christiana Ehrenfrieda Oelsnera, czeladnika papierniczego w Bystrzyce, opiekun dzieci po nim, którym też przepisuje spadek po sobie.

Źr.: A. A., 305b, 305c; A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 126, b. pag.

Lit.: Błaszcyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 167; Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 32, 47, 89.

ELSNER, Ernst Erich, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona: I**) =16.10.1937 (kościelny i cywilny) z Metą Friedą Martha z domu Burghardt, ew., krawcową, **dzieci: I/1) Anita** Anna (*9.8.1937, #17.10).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26, 34/35.

ELSSNER, Melchior Gottlob, papiernik w Antonowie, pow. lwów., **dzieci: 1) Maria Elisabeth** (+1781, =17.11.1777 z Christophem Heinrichem Wollsteinem, mistrzem papierniczym w Świeradowie, pow. lwów.), **2) Johanna Juliana** (mąż: Gottfried Scholz, papiernik i mieszczanin w Jeleniej Górze).

Przejmuje papiernię od Christiana Gottloba Elssnera i sprzedaje ją Gottliebowi Ehrenfriedowi Rummlerowi.

Lit.: Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 146; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 57.

ELSNER, Oskar, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mieszk.:** Jerzmanice-Zdrój, pow. złot., **żona: I**) Martha z domu Müller, ew., **dzieci: I/1) Horst Günter** (*1.9.1928, #11.11).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

ELSNER, Robert, papiernik w Kłodzku, *1846, +14.4.1926, ze starości, %17.4.

Źr.: Kat. par. Wniebowstąpienia NMP w Kłodzku, Księga zgonów 1925–1942.

ELSNER, Rudolf, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., + przed 23.4.1941, kat., **żona: I**) Anna Martha Frieda z domu Jakob, ew., **dzieci: I/1-2) Edeltaud** Anna (+1.3.1937, %4.3) i **Margot** Maria (+26.4.1937, %29.4), obie *25.10.1936, #25.12, **I/3) Hans Werner** (*25.11.1937, #5.6.1938), **I/4) Günter** Dieter (*29.1.1939, #9.4), **I/5) Ursula** Marianne (*23.4.1941, #24.8).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26, 34/53.

OELSNER, Wenzel, papiernik i mieszczanin w Dusznikach, pow. kłodz., **żona: I) Barbara** z domu Liebich (* w Dusznikach), **dzieci: I/1) Maria Barbara** Antonia (*13.8.1769, #14.8, chrzestna: Antonia, żona Johanna Josepha Ossendorffa, papiernika, =15.10.1799 z Wenzelem Meisnerem (*1773), czeladnikiem papierniczym, synem Wenzla, cieśli), **I/2) Joseph** Ignaz Wenzel (*8.12.1773, #9.12), czeladnik szewski (=27.9.1807 z Anną Marią (*1774), córką Karla Wohlfarta (+ przed 27.9.1807) sukienika), **I/3) Maria Theresia** Antonia (*1.1.1779, #2.1, chrzestna: Antonia, żona

Johanna Josepha Ossendorffa, papiernika dworskiego i właściciela wolnego majątku w Podgórzu, pow. kłodz., =10.9.1804 z Eliaszem Tschinklem (*1777), czeladnikiem rzeźnickim, synem Eliasa, sukiennika w Deschney, Czechy), **jego dzieci chrzestnymi u: I/3:** Karla Hoffmanna, sukiennika i mieszczanina (25.12.1797, 19.12.1798).

Źr.: A. A., 655c, 655o.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 84.

ELSNER, Wilhelm Gottlieb, producent papieru i właściciel papierni w Starych Piekarach, pow. leg., **żona: I** =1815, 18. niedziela po dniu Świętej Trójcy w Legnicy, z Friederike Louise z domu Hauer, z Grodzca, pow. złot., **II** Johanna Rosina (dzieci: a) Karl Friedrich Wilhelm Jäger (*1826), mieszkaniec w Legnicy, =26.12.1859 tamże z Johanną Juliane (*1829), najmłodszą córką Karla Ehrenfrieda Hamanna, chałupnika w Bronowie, pow. jaw.), **dzieci: I/1** Karl Friedrich Wilhelm (*7.3.1817, #21.3), **I/2** Rudolph Leopold Herrmann (*27.4.1818, #11.5), **I/3** Hermann Alexander Heinrich (*27.6.1820, #2.7), jego woźnica Christian Ehrenfried Brand (*1786), najstarszy syn Christiana Gottfrieda, konserwatora szosy w Złotoryi, =1.11.1818 w Legnicy z Johanną Eleonorą (*1791), 4. córką Gottlieba Langego, wolnego ogrodnika w Pomocnych, pow. jaw.; jego sługa Karl August Schubert (*1788), syn producenta papieru w Johann-Georgen-Stadt, Rudawy, =14.4.1823 z Johanną Eleonorą (*1801), córką Schmidta, karczmarza sądowego w Złotnikach, pow. leg.

Udział w wystawach: 1823, Berlin: Wystawa Narodowa (dyplom honorowy).

Źr.: A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 17–19, 54, 56, 57.

Lit.: Amtsblatt der Königlichen Regierung zu Liegnitz, Bd. 13: 1823, s. 102; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 8.

OLTSCH (OLSCH), Klemens, papiernik, bakalarz i mieszczanin w Świdnicy, **żona:** Anna, wdowa po Stenzlu Guntherze (dzieci z nim: Wenzel i Erasmus (1542, czwartek przed dniem cantate, podział spadku pomiędzy nimi a ich matką: otrzymują do *feria 6 post Elisabeth* (piątku po św. Elżbiety) 1544 po 200 grzywien); 1544, *feria 4 post Laurentii* (środa po św. Wawrzyńcu), umowa o podział majątku w przypadku śmierci jednego z nich: gdy O. umiera, Anna pierwsza otrzymuje 200 guldenów węgierskich i cały majątek ruchomy, za co ma wychować dzieci, z których każde w momencie ślubu ma otrzymać wyposażenie 300 guldenów węgierskich, jeżeli któreś z dzieci umiera, jego wyposażenie przechodzi w równych częściach na pozostałe, jeżeli Anna umiera pierwsza, O. otrzymuje cały majątek, by za to wychować zarówno jej dzieci z jej obu poprzednich małżeństw, jak i ich wspólne, ich wspólne dzieci otrzymują połowę majątku, drugą – jej dzieci z obu poprzednich małżeństw (jej 7 dzieci ze Stanislausem Guntherem ma otrzymać po 200 guldenów węgierskich).

1542, *feria 6 post Margarethe* (piątek po św. Małgorzacie), kupuje za 300 guldenów węgierskich od Gregora Freundta papiernię przy Rowie Rybnym i jego dom przy ul. Koltarskiej (wartość: 500 guldenów węgierskich), 200 guldenów węgierskich płaci od razu, pozostałe 300 do dnia św. Michała 1543, Freundt otrzyma prawo dożywotniego mieszkania w domu, jednej zagrody na ryby i 1 ryzy papieru w Nowy Rok, w papierni znajdują się 2 duże stępy, stęp napędzany osią i zapasy drewna na 2 koła wodne; zobowiązuje się 1548, *feria post Mariae*, że on lub jego następcy usuną na własny koszt budowle kamienne i sklepienia, które zbudował przy papierni, gdy staną się dla miasta niebezpieczne; O. zainstalował 5.10.1555 3 czerpalnie (opłata: po 50 guldenów węgierskich na św. Michała 1553 i 1554, dotychczasowy podatek roczny: 2 grzywny i 2 ryzy najlepszego papieru, odtąd 9½ grzywien i 3 ryzy papieru na św. Michała, za co otrzyma przywilej, że we wszystkich majątkach miejskich nie wolno budować drugiej papierni, jego młyn może być używany tylko jako papiernia); w 1560 O. i jego pasierb Michael Gunther otrzymują list polecający rady miejskiej do księcia brzeskiego, od którego chcą tam wydzierżawić nowo wybudowaną papiernię (Gunther nie chce jej na razie kupować, gdyż chce najpierw sprawdzić, jakie przynosi dochody); zaświadcza 1560, *feria 6 ante Mattaei* (piątek po św. Mateuszu), że Katharina, żona jego ówczesnego czeladnika, umarła 1553 na dżumę i została pochowana; 1560, wtorek po dniu judica, przekazuje szpitalowi św. Michała 5½ morgi z 2 łąnów i 2 morgi roli za młynem Minnermühle koło Kletschkau (obecnie część Świdnicy) przed miastem; od 1562 właściciel papierni w Brzegu.

Źr.: A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 80, s. 56nn; nr 184, s. 137, 188n, 193, 221n, 271; nr 308, b. pag.; nr 310, ob. pag.; nr 713, s. 53, 63.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 83, 101; Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starożytności papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 146.

OPIOLA, Karl, producent papieru we Wrocławiu, **chrzestny u:** Gotthelfa Haufe, właściciela kawiarni (28.3.1832).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 11/30.

OPIOLA, Michael, producent papieru i mieszczanin w Środzie Śląskiej, kat., **żona:** I) Christiane Henriette z domu Hauff, **dzieci:** I/1) Ludwig August Thomas (*25.8.1832, #28.8, +5.10.1835, szkarlatyna), I/2) Julius Emanuel August (*20.3.1834, #31.3, chrzestna: Henriette, córka Sommera, producenta papieru w Moczydlnicy Klasztornej, pow. woł., +22.7.1834, skurcze), I/3) Marie Auguste Caroline (*29.2.1836, #13.3, chrzestny: August Helm, producent papieru), I/4) August Paul Emanuel (*3.3.1837, #14.3, chrzestny: August Helm, producent papieru), **chrzestny u:** Karla Scholza, mistrza rzeźnika i mieszczanina (23.9.1833), Karla Hayna, czeladnika papiernika w Bielanach, pow. średz. (6.3.1836), **jego żona chrzestną u:** Karla Hayna, papiernika w Bielanach (26.10.1834), Gotthelfa Haufego, właściciela kawiarni w Środzie Śląskiej (30.12.1834).

W 1832 płaci 15 gr srebrn. podatku klasowego, zalega ze składkami na naprawę kościoła kat. w Środzie sumą 9 tal. reń. 25 gr srebrn. 2 fen., płaci 1 tal. reń.

Źr.: A. P. Wr., par. kat. św. Andrzeja w Środzie Śląskiej, nr 4, 111, 127, 128; A. P. Wr., EKMS 63/14, 63/15.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 120.

OPITZ, Georg, 17.3.1632 zapada wyrok urzędu królewskiego w Jaworze w sprawie mielenia przez niego zboża w starym młynie papierniczym bez zezwolenia.

Źr.: A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 304, s. 422; nr 307, s. 343.

OPITZ, Hans, właściciel starej papierni, obecnie młynarz krupniczy, w Świdnicy, **żona: I**) Dorothea (+ przed 3.3.1623, synowie: a) Martin Scholtz, b) Christoph Scholtz), **dzieci: I/1**) Georg.

3.3.1623 umowa z jego pasierbami i jego synem I/1: wypłaca każdemu z nich po 2200 tal. za przekazanie mu prawa do wszystkich nieruchomości (papierni, ogrody) i ruchomości rodziny.

Źr.: A. P. Wr., a. m. Świdnicy, nr 192, s. 215.

OPITZ, Otto, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **chrzestny u:** Paula Heinricha Opitza, ew., pracownika w fabryce papieru (14.11.1937).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

OPITZ, Paul Heinrich, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) Berta Frieda z domu Haberland, ew., **dzieci: I/1**) Lothar Reinhard (*4.8.1936, #20.9, +26.4.1937, %29.4), **I/2**) Bärbel Marianne Rosemarie (*9.10.1937, #14.11, chrzestny: Otto Opitz, pracownik w fabryce papieru).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26, 34/53.

OPITZ, Gustav Willi, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **mieszki:** Biała, pow. zlot., **żona: I**) =30.11.1929 (kościelny i cywilny) w Chojnowie z Metą Liną z domu Hübner, ew., **dzieci: I/1**) Gisela Margot (*1.2.1930, #20.4), **I/2**) Dieter Günter Horst (*26.10.1931, #25.12), **I/3**) Margot Christa (*25.12.1936, #21.2.1937).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/26, 34/35.

ORIWA, pracownik fabryki papieru (+ przed 1.12.1910), **żona: I**) Susanna z domu Wallasch (+ przed 1.12.1910), **dzieci: I/1**) Johanna (*1822 Doruchów, pow. ostrzeszowski, +1.12.1910 Drogoszowice, pow. oleś., ew., mąż: Gottfried Woidzik (+ przed 1.12.1910, Czeszyce, pow. oleś.), robotnik, dzieci: a) Rosina, robotnica w Czeszycach).

Źr.: USC Festenberg, + Festenberg, 1910–1913, nr 82.

ÄRTEL, Paul Friedrich, czeladnik papierniczy w Mioszowie, pow. wałbrz., **żona: I** =7.1.1714 z Marią, **dzieci: I/1** Hans Gottlieb (#5.2.1714, chrzestna: Susanna, żona Schneidera, czeladnika papierniczego).

Źr.: A. A., 205b.

OSSENDORF, Johann Joseph, królewski pruski papiernik dworski w Dusznikach i właściciel dziedzicznego majątku sądowego w Podgórzu, obie miejscowości pow. kłodz., + przed 2.1.1779, **żona: I** Josepha Antonia (* w Dusznikach), córka Antona Benedikta Hellera, papiernika tamże, stąd w 1772 O. przejmuje papiernię duszniczką, **dzieci: I/1** Maria Anna Barbara Aloisia Eva (* i #1.12.1761), **I/2** Joseph Franz Thadäus (#1.4.1763), **I/3** Anton Franz Blasius (*11.12.1764), **I/4** Walpurgis Katharina Rosalia (*2.9.1766, #3.9), **I/5** Karl Martin Erasmus (*11.11.1767, #12.11), **I/6** Johann Franz Eustachius (*27.2.1769, #1.3), **I/7** Johanna Genovefa Margeretha (*9.11.1770, #11.11), **I/8** Benedikt Bernhard Dionysius (*25.5.1771, #27.5), **I/9** Josepha Antonia Susanna (*8.9.1773, #11.9, =28.8.1792 z Johannem Koenigrem (*1772), kupcem i mieszczaninem w Prudniku, synem Antona Siegfrieda, starszego kupców, przewodniczącego rady kościelnej i mieszczanina tamże), **I/10** Hedwig Barbara (*3.6.1775, #6.6), **I/11** Maria Antonia Barbara Karolina (*23.2.1777, #25.2), **I/12** Johann Ignaz Anton (*27.11.1778, #29.11), **świadek u:** Antona Benedikta Thama, czeladnika papierniczego (18.2.1768), Adalberta Georga Witwera, mistrza sukienniczego i mieszczanina (24.10.1768), Benedikta Lude, mistrza sukienniczego i mieszczanina (26.10.1768), Wenzla Elsnera (22.11.1768), Johanna Bürgla, gajowego lasu miejskiego i mieszczanina (24.10.1769), Johanna Friedericha Ludwiga Gericke, ew., królewskiego pruskiego poborcy akcyzy (16.2.1773), Johanna Antona Austa, młynarza miejskiego i seniora towarzystwa muzycznego (7.2.1775), Josepha Vogla, browarnika w Szczytnej, pow. kłodz. (24.10.1775), **chrzestny u:** Josepha Schwertnera, chałupnika w Podgórzu (30.4.1761, 5.3.1764, 15.3.1767), Eliasa Roesnera, dniówkarza i mieszczanina (11.11.1761, 29.3.1765, 10.10.1766), Antona Linke, chałupnika w Januszowie, pow. kłodz. (19.11.1761, 2.2.1765, 13.11.1771), Johanna Schmida, inwalidy po służbie w cesarsko-królewskim wojsku (18.9.1762), Johanna Sandmanna, rzeźnika i mieszczanina (24.9.1762, 1.4.1764, 10.7.1766, 9.10.1768, 15.9.1771, 26.11.1772), Wilhelma Wincklera, sukiennika i mieszczanina (26.12.1763), Kaspara Rathsmanna, malarza i mieszczanina (14.6.1764, 25.1.1774), Antona Pohla, domownika w Podgórzu (20.5.1765), Floriana Schindlera, właściciela parceli w Granicznej, pow. kłodz. (7.11.1765), Johanna Antona Jungka, piernikarza i mieszczanina (28.7.1767, 21.2.1771, 6.3.1775), Johanna Franza Welzla, sukiennika i mieszczanina (9.11.1767, 2.6.1770, 17.9.1782), Melchiora Breyera, sukiennika, muzyka i mieszczanina (28.3.1768, 12.6.1777), Antona Thama, czeladnika papierniczego i mieszczanina (20.12.1768, 7.5.1773), Josepha Wittwera, sukiennika i mieszczanina (22.4.1766, 27.1.1769), Karla Hofmanna, czeladnika papierniczego (19.3.1769, 10.4.1772,

18.7.1773, 12.2.1776, 15.5.1778), Benedikta Lude, mistrza sukienniczego i mieszczanina (30.10.1769), Balthasara Klesse, szafarza w Podgórzu (31.10.1769, zastąpiony przez Wenzela Burgharta, organistę), Ignaza Dintera, królewskiego pruskiego gajowego (18.8.1770), Christopha Funcka, handlarza sukna i mieszczanina (25.9.1770), Karła Welzla, sukiennika i mieszczanina (25.10.1771, 19.1.1773), Benedikta Klugera, sukiennika i mieszczanina (12.12.1771, 15.3.1777), Sebastiana Burgharta, sukiennika i mieszczanina (2.9.1773), Johanna Georga Exnera, chałupnika w Podgórzu (1.11.1773), Wenzla Elsnera, czeladnika papierniczego (9.12.1773), Jakoba Rosenkranza, złotnika i mieszczanina (11.4.1774), Josepha Keila, bednarza w Schorz w Czechach (15.1.1775), Michaela Tautza, chałupnika w Januszowie (25.2.1776, 25.6.1778 (zastąpiony przez Wenzla Burgharta, organistę)), Franza Riedla, żołnierza w Bobrownikach, pow. kłodz. (30.5.1776), Heinricha Hanla, czerwonoskórnik i mieszczanina (23.11.1776, 18.10.1778), Antona Förstera, pańskiego szafarza w Łęczycach, pow. kłodz. (2.3.1777), Ignaza Scholza, sukiennika, gospodarza tawerny i mieszczanina (5.10.1768), **jego żona chrestną u:** Antona Hellera, czeladnika papierniczego i mieszczanina (14.9.1761), Antona Stähra, chałupnika w Granicznej (14.1.1762), Josepha Schwertnera, chałupnika w Podgórzu (22.8.1762, 19.3.1766), Johanna Bartholomäusa Seidla, stolarza i mieszczanina (1.4.1764, 29.11.1765, 23.7.1790), Wilhelma Wincklera, sukiennika i mieszczanina (25.9.1765), Kaspara Rathsmanna, malarza i mieszczanina (28.12.1766, 26.9.1771), Antona Pohla, domownika w Podgórzu (17.12.1762), Floriana Schindlera, chałupnika w Granicznej (1.7.1763, 4.6.1764, 3.9.1771), Johanna Franza Weltzela, sukiennika i mieszczanina (26.4.1765), Sebastiana Burgharta, mieszczanina i wynajemcy mieszkania (7.9.1768), Johanna Karla Welzla, sukiennika i mieszczanina (10.4.1769, 13.10.1775), Johanna Antona Jungka, piekarza, piernikarza, rektora bractwa maryjnego i mieszczanina (13.4.1769, 25.3.1773, 22.12.1783, 5.5.1785, 10.9.1786, 12.9.1787), Wenzla Oelsnera, czeladnika papierniczego (14.8.1769, 2.1.1779), Antona Förstera, szafarza w Łęczycach (30.12.1769, 14.10.1772), Melchiora Breuera, sukiennika i mieszczanina (13.2.1770, 26.9.1772), Karła Hofmanna, czeladnika papierniczego (19.4.1770, 2.11.1780), Adalberta Wittwera, sukiennika i mieszczanina (21.6.1770), Franza Riedla, żołnierza w Bobrownikach (18.12.1770, 15.1.1775, 11.8.1778, 24.10.1786, 2.2.1789, 19.3.1791, 7.9.1794, 3.9.1796), potem cieśli i domownika (29.7.1799), Johanna Christopha Oelsnera, gospodarza w gospodzie Pod Niebieskim Jeleniem i mieszczanina (5.2.1771), Antona Thama, czeladnika papierniczego i mieszczanina (12.2.1771, 21.12.1775, 22.12.1780, 24.1.1783), Johanna Georga Exnera, domownika w Podgórzu (24.3.1771, 9.11.1780), Josepha Wittwera, sukiennika i mieszczanina (19.1.1772), Ignaza Dintera, królewskiego pruskiego gajowego w Bobrownikach (22.11.1772), Balthasara Klesse, owczarza w Podgórzu (13.3.1773), Heinricha Hanela, czerwonoskórnik i mieszczanina (24.7.1773, 2.9.1774, 25.9.1781, 25.10.1782, 11.10.1784, 12.11.1786, 20.1.1789), Johanna Michaela Tautza, chałupnika w Januszowie (19.10.1773, 2.6.1781),

Benedikta Lude, sukiennika (7.12.1773), Benedikta Klugera, sukiennika i mieszczanina (11.7.1774, 25.6.1780, 29.6.1784, 12.11.1788, 16.1.1790), Ignaza Scholza, sukiennika, gospodarza tawerny i mieszczanina (21.9.1776), Josepha Niessla, królewskiego pruskiego sztygara w kopalni węgla kamiennego w Kłodzku (2.1.1777), Franza Blauhuta, sukiennika i mieszczanina (25.4.1778), Ignaza Antona Luxa, handlarza i mieszczanina (20.7.1779, 12.12.1780, 12.10.1783, 6.9.1784), Franza Rudla, muszkietera i myśliwego niedźwiedzi (4.1.1781), Ignaza Lindnera, kupca (11.2.1782), Franza Krause, piekarza pieczywa białego i mieszczanina (11.5.1782, 7.6.1783, 27.11.1784, 7.12.1788, 27.1.1790, 14.7.1791, 4.10.1793, 14.12.1794), Karla Friedricha Hübnera, kupca i królewskiego kolektora loteryjnego (4.9.1783), Josepha Süsmuta, sukiennika i mieszczanina (15.3.1785), Johanna Antona Augusta Fritschsa, rektora szkoły miejskiej i nauczyciela wyższych klas (6.11.1785, 15.7.1787, 5.4.1789, 13.2.1791, 6.3.1793, 4.1.1795, 16.10.1796, 1.5.1800, 17.5.1801), Josepha Hanischa, domownika (3.2.1788 (zastąpiona przez swoją córkę I/8), 28.7.1893), Andreasa Schwarza, czeladnika papierniczego i mieszczanina (21.4.1788, 21.1.1790, 2.8.1791, 13.8.1793, 2.2.1796, 11.5.1799), Franza Augusta Sandmanna, kupca (14.7.1788, 3.11.1792, 24.6.1794, 31.12.1795, 16.4.1798), Petera Artela, powroźnika i mieszczanina (2.1.1789 (zastąpiona przez swoją córkę I/8), 17.5.1786, 10.10.1793.), Johanna Gottlieba Schaefera, ew., królewskiego pruskiego szmabelana i senatora (12.7.1790), Antona Ignaza Festa, czeladnika papierniczego i mieszczanina (23.12.1792, 3.9.1795, 16.1.1798, 8.3.1801), Florianą Girtha, czeladnika papierniczego (9.2.1794, 17.4.1796), Matthäusa Langerą, inwalidę w pułku Götza w kompanii majora v. Planitzą (12.2.1794), Johanna Augusta Sandmanna, rzeźnika, właściciela folwarku, kupca płótna, wełny i sukna i mieszczanina (16.6.1794), Ignaza Lengfeldera, starszego mydlarza, handlarza i mieszczanina (15.4.1795, 26.3.1799), **jego dzieci chrzestnymi u: I/6:** Ignaza Püschela, tkacza i mieszczanina (10.8.1778), Adalberta Wittwera, sukiennika i mieszczanina (3.7.1779), **I/8:** Ignaza Lengfelda, mydlarza i mieszczanina (10.12.1783, 5.4.1785, 10.5.1786, 8.5.1787, 25.6.1788, 9.6.1790, 15.12.1791 (zastąpiona przez swoją matkę, ponieważ przebywa we Wrocławiu)), Josepha Hanischa, domownika (7.3.1784, zastąpiona przez swoją matkę)), Petera Paula Artla, powroźnika (16.11.1785, 13.1.1787 (zastąpiona przez matkę, ponieważ przebywa we Wrocławiu)), Friedricha Baera, czeladnika papierniczego i mieszczanina (15.4.1786, 30.1.1790, 10.12.1791, 22.7.1795 (jako żona Johanna Königera, kupca w Prudniku)), Franza Augusta Sandmanna, kupca (11.3.1790, 16.9.1791); jego kucharka Maria Anna Raschdorf z Barda Śląskiego, pow. ząb., chrzestną u Marii Anny Johanny Elisabeth Cathariny, nieślubnej córki Johanny, córki Ignaza Kraeziga (+ przed 24.11.1775), kowala podków we Lwówku, służki u Johanna Baptisty Sedlmayera, kupca w Dusznikach (24.11.1775), jego służka Anna Maria Hauf z Lewina, pow. kłodz., chrzestną u Ignaza Marwana, krawca i mieszczanina (6.8.1778).

Źr.: A. A., 655c, 655c2, 655o.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 50, 77, 93; t. 2: 2008, s. 118n, 127n, 165; Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 103.

OTTO, Ernst Wilhelm Richard, pomocnik przy maszynie papierniczej w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., *1898, +15.10.1927, %19.10, **mieszki.**: 1922 Michów, 1927 Biała, obie pow. zlot., **żona:** =30.9.1922 w Chojnowie (kościelny i cywilny) z Emmą Minną Marthą z domu Kaiser w Białej.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35, 34/53.

OTTO, Friedrich, czeladnik papierniczy we Wrocławiu, + przed 5.2.1842, **żona:** Elisabeth z domu Wiener (*1767, +5.2.1842, ze starości, %8.2).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/124.

OTTE, Georg, kupuje 15.8.1614 papiernię w Starych Piekarach, pow. leg., od Bartholomäusa Gerstmannna na Janowicach, pow. wroc., i Smokowicach, pow. leg., 20.9.1621 sprzedaje ją księciu Jerzemu Rudolfowi.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 6n.

OTTE, Karl, papiernik w Oławie, **dzieci:** 1) NN.

Źr.: Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy.

OTTO, Karl, pracownik fabryki papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona:** I) Martha z domu Hoffmann, **dzieci:** I/1) Martha Gertrud (*17.3.1913, #12.5).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

OTTO, Karl Gottlieb (Gottlob), papiernik we Wrocławiu, + przed 27.5.1815, **mieszki.**: 1814 ul. Mennicza, w domu Eberta, **dzieci:** 1) Christiane Friedricke Elisabeth (#1788, +1792), 2) Karl Friedrich Wilhelm (#1789, +1790), 3) Friedrike Beate Dorothea (#1790, +1792), 4) Karl Gottlieb (#1790), 5) Friedrike Dorothea Elisabeth (#1793, dzieci: a) Friederike (+*15.11.1814, %18.11, nieślubna z Heinrichem Engelem, czeladnikiem stolarskim w Hanowerze), 6) Karolina Christiana Wilhelmine (# i +1796), **jego dzieci chrzestnymi u:** 5: Johann Friederiki Karoliny, nieślubnej córki Wilhelminy Sophii, 2. córki Friedricha Hellwiga (+ przed 27.5.1815), trębacz miejski w Oleśnicy (27.5.1815).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/2, 8/3, 8/113, 8/114, 11/14, 11/93.

OTTO, Wilhelm Paul, pomocnik kalandrowy, ew., **żona:** I) =10.7.1926 (kościelny i cywilny) Margarete Klara Anna z domu Kühn, ew., **dzieci:** I/1) Charlotte Ilse Margarete (*5.10.1926, #14.11, konfirmacja: 23.3.1941).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/35.

OTTO, Wilhelm, producent papieru w Jałowcu, pow. lubań. (3.8.1857) i w Lubaniu, + przed 3.8.1857, **żona:** Anna, **chrzestny u:** Eduarda Wilhelma Müncha, papiernika w Janowicach, pow. leg. (3.7.1836), **jego żona chrzestną u:** Friedricha Augusta Heinricha, kupca i mieszczanina w Lubaniu (3.8.1857).

Funkcje: 1852 sędzia.

1854 daruje kościołowi ewangelickiemu w Jałowcu z okazji 200-lecia istnienia czerwony dywan przed ołtarz, osłony z czerwonego aksamitu dla ołtarza, ambony i chrzcielnicy, a jego żona aksamitny worek na zbiórki pieniężne, zdobiony haftem, i dwa szklane wazony na ołtarz.

Dostawy papieru dla magistratu w Gryfowie, pow. lwów.: 1841: za 7 tal. reń. 7 gr srebrn.: po 1 ryzie papieru conceptowego i kancelaryjnego, za 6 tal. reń. 10 gr srebrn. tzw. papier skarpetkowy dla nowych ksiąg kasowych na rok 1842, 1 tal. reń. 26 gr srebrn. za 1 ryżę papieru conceptowego, 1 ryżę papieru conceptowego, za 1 tal. reń. 26 gr srebrn., 1¼ ryzy papieru skarpetkowego dla nowych ksiąg kasowych, 1 ryżę papieru conceptowego za 1 tal. reń. 25 gr srebrn., 1842: 3 ryzy papieru conceptowego po 1 tal. reń. 25 gr srebrn., 2 ryzy po 2 tal. reń. 10 gr srebrn., 1 księgę papieru pakunkowego za 5 gr srebrn., ¼ ryzy białego papieru skarpetkowego za 1 tal. reń. 7 gr srebrn. 6 fen., 1 ryżę papieru kancelaryjnego za 2 tal. reń. 10 gr srebrn., 1 ryżę 1 tal. reń. 25 gr srebrn., 1 księgę papieru pakunkowego, 5 ksiąg papieru skarpetkowego za 1 tal. reń. 6 fen., 1843: 4 ryzy papieru conceptowego po 1 tal. reń. 25 gr srebrn., 2 ryzy papieru kancelaryjnego po 2 tal. reń. 10 gr srebrn., ½ ryzy dużego papieru kancelaryjnego za 1 tal. reń. 15 gr srebrn., 1844: 2 ryzy papieru kancelaryjnego po 2 tal. reń. 10 gr srebrn., 4 ryzy papieru conceptowego po 1 tal. reń. 20 gr srebrn., ¼ ryzy papieru skarpetkowego za 1 tal. reń. 7 gr srebrn. 6 fen., 1 ryżę papieru kancelaryjnego i 1 ryżę papieru conceptowego za 4 tal. reń. 5 gr srebrn., 1 ryżę papieru conceptowego za 1 tal. reń. 22 gr srebrn., 1 ryżę papieru kancelaryjnego za 2 tal. reń. 10 gr srebrn., 1845: 5 ryz papieru conceptowego po 1 tal. reń. 20 gr srebrn., 1 ryżę papieru kancelaryjnego za 2 tal. reń. 5 gr srebrn., ¼ ryzy papieru skarpetkowego do druku ksiąg kasowych i formularzy rachunkowych za 6 tal. reń. 12 gr srebrn. 6 fen., 1 ryżę papieru kancelaryjnego za 2 tal. reń. 10 gr srebrn., 1 ryżę papieru conceptowego za 1 tal. reń. 22 gr srebrn., 1846: 3 ryzy papieru kancelaryjnego po 2 tal. reń. 10 gr srebrn., 1 ryżę papieru kancelaryjnego i ryżę papieru conceptowego za 4 tal. reń. 14 gr srebrn., 1 ryżę papieru kancelaryjnego i ryżę papieru conceptowego za 3 tal. reń. 20 gr srebrn., 1847: ¼ ryzy papieru pakunkowego za 20 gr srebrn. 5 fen., 1 ryżę papieru kancelaryjnego za 2 tal. reń. 10 gr srebrn., 1 ryżę papieru conceptowego za 1 tal. reń. 15 gr srebrn.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 49/2; A. P. J. G., a. m. Gryfowa nr 180, s. 82n; nr 181, s. 70nn; nr 182, s. 78n; nr 183, s. 76n; nr 184, s. 78n, 82n; nr 185, s. 70n; nr 186, s. 90n; nr 190, s. 61, 86; nr 191, s. 57, 79, 88; nr 192, s. 74, 85; nr 193, s. 56, 79, 93; nr 194, s. 60, 65, 74, 77, 87n; nr 195, s. 53, 76, 101; nr 196, s. 62, 86.

Lit.: Amtsblatt der Königlichen Regierung zu Liegnitz, t. 42: 1852, s. 374; t. 44: 1854, s. 317; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 44, 62.

P

PACHMANN, Theodor, mistrz papierniczy w Mieroszowie, pow. wałbrz., **żona:** **I)** Anna Regina z domu Schreiber, **dzieci:** **I/1)** Johann Friedrich (#11.9.1751, ew., chrzestna: Elisabeth, córka Johanna Friedricha Seiferta, mistrza papierniczego we Wrocławiu), **I/2)** Anna Rosina (* i #9.8.1754, ew.), **chrzestny u:** Michaela Knoblich, chłopa (15.12.1748, 20.12.1752), **jego żona chrzestną u:** Georga Friedricha Krahmera, chłopa (25.12.1750), Michaela Knoblich, chłopa (30.1.1751, 26.1.1755), Jeremiasa Bergmanna, chałupnika (25.12.1753), Jeremiasa Mentzla, krawca i mieszczanina (22.9.1754), Georga Meißnera, chałupnika (16.11.1754), Gottlieba Fingera, ucznia papierniczego (21.5.1755), Johanna Gottfrieda Wentzla, dniówkarza (2.3.1765).

Źr.: A. A., 205c.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 79.

PADUCH, Heinrich Christian, pomocnik przy maszynie papierniczej fabryki papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona:** =12.12.1936 (kościelny i cywilny) z Bertą Hildegard z domu Scholz, sortowniczą papieru.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

PAFF, Karl August, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, ew., **mieszki:** Michów, pow. zlot., **żona:** **I)** Marie Henriette Emma z domu Fichtner, ew., **dzieci:** **I/1)** Ursula Anneliese (*11.1.1935, #21.4), **I/2)** Hildegard Ruth (*23.1939, #9.4).

Źr.: A. P. Wr., 34/25, EKMS 34/26.

PAARSCH, Karl Paul Alfred, pracownik w fabryce papieru i stolarz w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** **I)** Berta Emma Marie z domu Sperling, ew., **dzieci:** **I/1)** Emmi Ingeborg (*10.7.1934, #16.9).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

PASCHE, pomocnik przy kalandrze w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., + przed 17.4.1920, **żona:** Frieda Hedwig z domu Hielscher (=17.4.1920 (kościelny i cywilny) z Ernstem Richardem Jakobem, robotnikiem drogowym).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

PAUL, Hermann Karl, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** **I)** =5.12.1931 (kościelny i cywilny) z Anną Friedą z domu Lubrich, ew., **dzieci:** **I/1)** Ursula Frieda Anna (*3.9.1931, #6.12), **I/2)** Lothar Heinz Günter (*24.2.1934, #1.4).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/35.

BEINLICH, August, mistrz papierniczy w Dusznikach, pow. kłodz., *1772 tamże, +25.4.1828, podagra, %28.4, syn Venanza, mydlarza i mieszczanina, **żona: I**)=8.10.1811 z Marianną (*1787), córką Friedricha Behra, mistrza papierniczego i mieszczanina, **dzieci: I/1-2)** August Joseph (chrzestny Joseph Vincenz, budowniczy instrumentów, handlarz i mieszczanin) i Otto Friedrich (chrzestna: Magdalena, córka Ignaza Festa, czeladnika papierniczego) * i #2.7.1812, **I/3)** Wilhelm Joseph Erdmann (*16.6.1813, #20.6, chrzestni: Joseph Vincenz, budowniczy instrumentów, handlarz i mieszczanin, Magdalena, córka Ignaza Festa, czeladnika papierniczego i mieszczanina, +9.10.1842, wycieńczenie, %13.10), **I/4)** August Benedikt Herrmann (*21.3.1815, #26.3, chrzestni: Josepha, żona Josepha Vincenza, budowniczego instrumentów, handlarza i mieszczanina, Magdalena, córka Ignaza Festa, czeladnika papierniczego i mieszczanina), pisarz gminny w Dusznikach (=27.1.1845 tamże z Ludwiną (*1820), córką Johanna Becka, mistrza garncarskiego), **I/5)** Maria Josepha Benedikta (*14.6.1819, #20.6, chrzestni: Joseph Vincenz, budowniczy instrumentów i senator, Wenzel Czerwenke, papiernik, =14.7.1851 w Dusznikach z Antonem Pfeifferem (*1828), sukiennikiem, synem Franza (+ przed 14.7.1851), mistrza sukienniczego, dzieci: a) Anna (*21.10.1841, #23.10, nieślubna, chrzestna: siostra I/6 matki), **I/6)** Josepha Karolina (*25.1.1822, #27.1, chrzestna: Magdalena, żona Wenzla Czerwenke, papiernika, gospodarza i mieszczanina, dzieci: a) Joseph (*18.1.1851, #26.1, nieślubny), **I/7)** Joseph (*15.3.1825, #20.3, chrzestny: Wenzel Czerwenke, papiernik i mieszczanin), 1851 sierżant policji miejskiej, 1858–1869 mistrz szewski (=8.7.1851 w Dusznikach z Auguste (* tamże, rodzice: Joseph Langer, handlarz zbożem i mieszczanin tamże, Antonie z domu Dörner (* w Gießhübel, Czechy)), dzieci: a) Joseph (*8.5.1858, #16.5), b) Anna Maria (*2.7.1859, #4.7), c) Joseph (*24.9.1860, #26.9), d) Franz (*25.4.1863, #28.4), e) Joseph (*9.8.1864, #11.8), f) Hedwig (*2.11.1869, #7.11)), **świadek u:** Johanna Beinlicha, mistrza sukienniczego (24.5.1814), Wenzla Schwerwenke, papiernika (26.11.1816), Michaela Hoffmanna, papiernika i mieszczanina (21.10.1817), **chrzestny u:** Ignaza Gotschlicha, woźnicy i mieszkańca (6.2.1806), Ignaza Oppitza, sukiennika i mieszczanina (12.4.1808), Methusalem Wöhlfahrta, sukiennika i mieszczanina (18.5.1813), Josepha Pfeiffera, sukiennika, muzyka chóralnego i mieszczanina (23.2.1814, 25.9.1815, 6.12.1820, 25.3.1824), Franza Bürgla, papiernika (21.11.1820), **jego żona chrzestną u:** Methusalem Wöhlfahrta, sukiennika i mieszczanina (3.6.1816), Ignaza Oppitza, sukiennika i mieszczanina (30.3.1817), Franza Bürgla, papiernika i mieszczanina (3.10.1817, 9.4.1822, 11.1.1826), Josepha Pfeiffera, sukiennika i mieszczanina (15.8.1812, 2.4.1818).

Źr.: A. A., 655d-655h, 655o, 655p, 655t.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 50, 62, 77; t. 2: 2008, s. 128.

PEIPE, Wilhelm Artur, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **mieszkał:** Jerzmanice, pow. zlot., **żona: I**) Frieda Selma z domu Thiel, ew., **dzieci: I/1)** Ursula Frieda Margarete (*1.6.1929, #30.6).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

PEITZCHER, Michael, papiernik w Oławie, **żony: I** =24.11.1740 z Barbarą Elisabeth (%26.6.1742), wdową po Benjaminie Bergerze, papierniku i mieszczaninie, **II** =26.6.1742 z Rosiną Elisabeth Epler, **dzieci: II/1** Rosina Elisabeth (#20.9.1743, %26.7.1744), **II/2** Christian Friedrich (#17.8.1749, %18.8.1749), **chrzestny u:** NN (23.11.1739, 16.1.1740).

Źr.: Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 54.

PELKA, Pauline Anna, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mąż:** =1.12.1934 (kościelny i cywilny) z Oskarem Helmutem Worbsem, woźnicą.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

PETTER, Andreas, czeladnik papierniczy w Jarnołtówku, pow. nys., **chrzestny u:** Antona Gäbe, gospodarza (12.6.1745).

Źr.: A. A., 302a.

PETRAUSCH, Alois Paul, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, **mieszki.:** Jerzmanice, pow. zlot., **żona:** =21.5.1932 w Chojnowie (kościelny i cywilny) z Klarą Idą z domu Sorgalla, pomocą domową w Chojnowie.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

PÖTZOLT, Christoph, czeladnik papierniczy w Świdnicy, **żona: I** Anna Maria, **dzieci: I/1** Johann Christian (#1.8.1689), **I/2** Anna Dorothea (#30.10.1690).

Źr.: A. A., 59l.

PAETZOLD, Johann (Karl), producent papieru w Krzaczyńcu, pow. jel., + przed 6.1.1840, **dzieci: 1**) Christiane Friederike (*1805 we Wrocławiu, =30.1.1844 tamże z Augustem Leberechtem Springerem (*1795), mistrzem iglarzem i mieszczaninem tamże, dzieci: a) Immanuel Heinrich Wilhelm (*6.1.1840 we Wrocławiu, #12.1, nieślubny z Franzem Schorzem, sługą w Witoszyczach, pow. gór.), **2**) córka.

W 1802 wykonuje według receptury Engelmana papier ze słomy i pomimo negatywnej opinii wrocławskiego papiernika Müllera otrzymuje 50 tal. premii; później P. produkuje papier fioletowy do pakowania cukru i tkanin lnianych).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 11/32, 11/80.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 73; Małczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 56; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 71.

PELTZ, Johann (Christoph), śmieciarz i mieszkaniec w Goszczu, pow. oleś., **żona: I)** Maria z domu Richling (Rychlyk), **dzieci: I/1)** Anna Rosina (*22.11.1776, #24.11), **I/2)** Franz Michael (*24.8.1779, #25.8), **I/3)** Anna Maria (*13.8.1781, #14.8).

Źr.: A. A., 133e.

PETZELT, Hans Heinrich, czeladnik papierniczy w Podgórzynie, pow. jel., **żona:** Anna, **chrzestny u:** Georga Hoffmanna Starszego (11.2.1718), Tobiasza Scholtza, chałupnika (30.4.1718), **jego żona chrzestną u:** Martina Lödera, chałupnika (17.5.1719), Christiana Seeligera, stolarza i chałupnika (1.8.1720).

Źr.: A. A., 693b.

PEUKERT, Hermann Willi, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **mieszk.:** Jerzmanice, pow. złot., **żona: I)** Minna Klara z domu Hoffmann, ew., **dzieci: I/1)** Georg Günter Werner (*7.1.1930, #9.3).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

PFAU, Valerius, czeladnik papierniczy w Świdnicy, **żona: I)** Anna Rosina z domu Ludwig, **dzieci: I/1)** Valerius (*16.6.1730, #18.6, chrzestni: Susanna, żona Illnera, papiernika), **I/2)** Helena (*16.1.1732, #17.1), **I/3)** Johann Gottlieb (#9.5.1721, chrzestny: Georg Stancke, rusznikarz i mieszczanin w Świebodzicach, pow. świd., list prawego urodzenia 30.10.1743 (świadek: Benjamin Gottlieb Rüdiger, papiernik i mieszczanin)), **I/4)** Valerius (#13.9.1723, chrzestny: Georg Stancke, rusznikarz i mieszczanin w Świebodzicach), **I/5)** Anna Marianna (#5.8.1725, chrzestny: Georg Stancke, mistrz rusznikarski i mieszczanin w Świebodzicach), **I/6)** Johann Gottlieb (#23.12.1727), **chrzestny u:** Matthäusa Mende, czeladnika papierniczego (20.11.1724), Hansa Georga Seydla, dniówkarza (25.9.1738), **jego żona chrzestną u:** Johanna Georga Seydla, dniówkarza (5.3.1735), Johannu Rosiny, nieślubnej córki Gottfrieda Königa, gorzelnika (2.5.1739).

Źr.: A. A., 305a, 305b, 337c; A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 171, b. s.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 132.

PFEFFER, Alois, papiernik w Brzegu, *1808, +15.5.1882, %18.5, **mieszk.:** 1845–1848 w papierni przed Bramą Odrzańską, 1882 ul. Młyńska, **żona: I)** Karoline z domu Franke, **dzieci: I/1)** Louise (*1835, kat., mieszkanie: 1862 Wrocław, ul. św. Katarzyny 18, 1866 ul. Ruska 29, =22.9.1872 tamże z Albertem Gärtnerem (*1817, kat.), papiernikiem i wdowcem, synem Ignaza (+ przed 22.9.1872 w Jungferndorf), chłopa, świadek: Friedrich Busse, papiernik, dzieci: a) Anna Elisabeth Ottilie (*26.12.1862, #4.1.1863), b) Karl Alfred Georg (*1.3.1866, #11.3, nieślubny)), **I/2)** Maria Ottilie (*9.4.1838, #16.4, ew., chrzestni: Ludwig Grosse

i Ferdinand Falch, producenci papieru) we Wrocławiu (=2.3.1863 tamże z Juliu-
sem Robertem Theodorem Heinrichem (*1839, ew.), kucharzem tamże, jedynym
synem Johannya Christiane z domu Heinrich, żony Hoppego, restauratora tam-
że), **I/3**) Heinrich August Alois (*20.10.1840, #25.10, chrzestni: Ludwig Grosse
i Ferdinand Falch, producenci papieru) **I/4**) Karl Wilhelm Adolph (*24.11.1842,
#3.12, kat., chrzestny: Ludwig Grosse, producent papieru), ślusarz we Wrocławiu
(=5.2.1872 z Auguste Alwine Idą (*1852, ew.), córką Gottfrieda Gellricha (+ przed
5.2.1872), handlarza detalicznego w Klinkenhaus koło Reichenbach), **I/5**) Marie
Antonie Bertha (*4.4.1845, #16.4, +24.9.1847, skurcze, %26.9), **I/6**) Albertine
(Ernestine) Auguste Juliane (*20.7.1847, #1.8, +8.9.1848, skurcze podczas wy-
chodzenia zębów, %10.9), **świadek u:** Johanna Platha, kat., czeladnika papierni-
czego (6.12.1843).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/103, 11/83; A. A., 449a14, 613e, 666g, 666h, 666r, 666s, 666v,
666w.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku,
Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 76.

PFEFFER, Heinrich, czeladnik papierniczy w Brzegu, **chrzestny u:** Matthiasa
Josepha Heinricha, nieślubnego syna Johanne Karoline Josephy, córki Ungeratha,
dniówkarza (8.1.1837).

Źr.: A. A., 666g.

PFENDE, Kurt, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mieszlk.:**
Jerzmanice, pow. zlot., **chrzestny u:** Franza Münzberga, kat., woźnicy rolnego
w Jerzmanicach (3.11.1934).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

PFENNENBERGER, Jakob, papiernik w Świdnicy, 28.1.1603 żyrant Simona
Märgnera, białoskórnik dla pożyczki 59 tal.

Źr.: A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 174, s. 498.

PFITZKE, Paul Richard Bruno, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie,
pow. leg., ew., **żona:** I) Lina Minna z domu Klemt, ew., **dzieci:** I/1) Günter Heinz
(*21.1.1938, #17.4).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

FLANSSE, Balthasar, zbieracz szmat w Legnicy, **mieszkanie:** 1627 przed Bra-
mą Chojnowską, **dzieci:** a) Balthasar (#25.2.1627, nieślubny z Marią, córką Georga
Urlota (+ przed 25.2.1627) w Proboszczowie, pow. zlot., chrzestny: Johann, syn
Georga, grawera kamieni w Lubinie).

Źr.: A. A., księga metrykalna NMP w Legnicy, bez sygn.

PFOHL, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona:** Martha z domu Brentmann (*1890, +29.10.1935, %1.11).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/53.

PFOHL, Alfred, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **chrzestny u:** Brunona Pfohla, ew., pracownika w fabryce papieru (23.1.1921).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

PFOHL, Bruno, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** I) Lina z domu Biewald, ew. **dzieci:** I/1) Lina Rotraud (*18.12.1920, #23.1.1921, chrzestny: Alfred Pohl, pracownik w fabryce papieru).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

PFOHL, Emma, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **mąż:** Walter Paul Wilhelm Grimm, polernik betonu, **dzieci:** I/1) Elli Ida (*27.1.1920, #14.3).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

PFOHL, Erich Fritz Hermann, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** I) Frieda Ella Martha z domu Ueberschar, ew., **dzieci:** I/1) Heinz Manfred (*25.9.1942, #13.12), I/2) Erika Ursula (*11.9.1943, #31.10).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

PFOHL, Paul, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, **dzieci:** 1) syn pow. leg., (+*, %6.12.1911).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/52.

PFÖRTNER, Dominikus, 19.5.1618 przekazuje papiernię przy zewnętrznej stronie Rowu Rybnego z ogrodem i suteryną Panthaleonowi Härtelowi.

11.11.1615 król Maciej potwierdza P. w dokumencie wystawionym w Pradze wszystkie przywileje, które otrzymali jego przodkowie w 1551 od cesarza Ferdynanda i w 1573 od cesarza Maksymiliana II na rzecz papierni przy Rowie Rybnym w Świdnicy (w tym przywilej, że w Świdnicy można tylko podczas targów, czyli 4 razy w roku, sprzedawać inny papier niż świdnicki); 12.6.1615 otrzymuje od rady miejskiej Świdnicy: 10 tal. za 2 ryzy papieru królewskiego, 4 tal. za 4 ryzy „papieru z tarczą”, 18 gr białych za 1 ryżę papieru do zdarcia, 32 gr białe za 1 ryżę „papieru ze świnką”, 16 tal. 24 gr białe za 10 ryz najlepszego papieru, 6 tal. za 6 ryz „papieru z tarczą”, 3 tal. 20 gr białych za 4 ryzy „papieru ze świnką”, 3 tal. za 6 ryz papieru do zdarcia, 3 tal. 12 gr białych za 2 ryzy najlepszego papieru, 4 tal. za 8 ryz papieru do zdarcia, 6 tal. 24 gr białe za 4 ryzy najlepszego papieru i 16 tal. 24 gr za 10 ryz tego samego, 19.10.1615: 15 tal. za 9 ryz najlepszego papieru.

Źr.: A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 190, s. 102; nr 192, s. 91; nr 307, s. 344; nr 342, s. 200, 202.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 108; Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 130.

PIDUCH, Anna, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., kat., **mąż:** =25.10.1913 (kościelny i cywilny) z Friedrichem Wilhelmem Franke, ew., robotnikiem w cegielni.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/34.

PIETSCH, Christian, rozrywacz szmat w papierni w Mioszowie, pow. wałbrz., **dzieci:** a) Johann Friedrich (* i #27.12.1757, ew., nieślubny z Anną Rosiną, córką Georga Haufa (+ przed 27.12.1757), chałupnika).

Źr.: A. A., 205c.

PLACHT, Alfred, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** I/1) Ida z domu Tucharutke, ew., **dzieci:** 1) syn (+*13.10.1931, %16.10), I/1) Johanna Auguste Emma (*23.1.1935, #10.3).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/53.

PLACHT, Reinhold, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, *1888, +19.6.1924, %22.6.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/53.

PLATH, Heinrich Johann, czeladnik papierniczy w Brzegu, *1819, + przed 10.1.1870 we Wrocławiu, kat., **mieszki:** Lange Gasse 234, **żona:** I) = 26.11.1843 w Brzegu z Dorotheą (*1823, kat.), córką Antona Pratscha, inwalidy, świadkowie: Alois Pfeffer i Wolf, czeladnicy papierniczy, **dzieci:** I/1) Juliane Karoline Bertha (*27.5.1844, #2.6, kat., =10.1.1870 we Wrocławiu z Josephem Kropfem (*1829, kat., pierwsza żona: Rosina z domu Gische (+ przed 10.1.1870)), dorożkarzem i wdowcem, ul. J. Piłsudskiego 22).

Źr.: A. A., 579dd, 666h, 666r.

PLISCHKE, Alfred Georg, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** I) Elisabeth Frieda z domu Schmolke, kat., **dzieci:** I/1) Brigitte Ingeborg Elfriede (*10.1.1938, #6.3).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

PLIESCHKE, Bartholomäus, czeladnik papierniczy w Legnicy, **mieszki:** 1663 przed Bramą Wrocławską, **żony:** I) Barbara z domu Burckwiz, **dzieci:** I/1) Kaspar (#21.9.1651, chrzestny: Georg Reuter, Nikolaus Stieff, papiernicy, Elisabeth, wdowa po Michaelu Rehornie, papierniku), **chrzestny u:** Friedricha Schubartta, powoźnika przed Bramą Wrocławską (19.12.1663).

Źr.: A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 4, 5.

PLIKSCHKE, Kaspar, papiernik w Legnicy, %30.4.1634, **mieszk.:** 1634 ul. Złotoryjska, **żona: I)** Maria (mieszk.: 1637 ul. Złotoryjska), **dzieci: I/1)** Anna Maria (#26.1.1634), **jego żona chrzestną u:** Georga Bergera z Piekar, pow. leg. (8.12.1637).

Źr.: A. P. Leg., Kościół NMP w Legnicy, nr 4, 96; Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy.

PLÜMICKE, kurlandzki tajny radca w Żaganiu, odbywa podróż do Erfurtu i Regensburga, dofinansowaną przez księcia sumą 300 tal., i próbuje po powrocie produkować papier z różnych surowców.

Lit.: Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 56.

POHL, Anton, sługa w papierni w Dusznikach, pow. kłodz., + przed 30.1.1788, **dzieci: I)** Theresia (*1766, =30.1.1788 z Franzem Bārem (*1764), grenadierem w kompanii kapitana v. Kalkreuth, w pułku v. Götza, syn Antona, tkacza i chałupnika w Bobrownikach, pow. kłodz., świadek: Friedrich Bār, kierownik produkcji w papierni i mieszcza- nin), **chrzestny u:** Antona Pohla, domownika w Podgórzu, pow. kłodz. (11.8.1760).

Źr.: A. A., 655c2, 655o.

POHL, Georg, czeladnik papierniczy w Świdnicy, **chrzestny u:** Susanny z domu Hyller, wdowy po Christophie Schumanie, owczarzu w Kletschkau (obecnie część Świdnicy, 22.6.1732).

Źr.: A. A., 305b.

POHL, Julius, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I)** Emma z domu Geithe, ew., **dzieci: I/1)** Ernst Oskar (*4.11.1914, #22.11), **I/2)** Ernst Artur (*18.5.1927, #6.6), **1/3)** Hermann Kurt (*20.8.1929, #13.10).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24, 34/25.

POHL, Richard, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I)** Selma z domu Fritsch, ew., **dzieci: I/1)** Charlotte Hildegard (*5.4.1926, #16.5).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

POLLNER, mistrz młynarski w Ptaszkowie, pow. kam., w 1818 zamierza w miejscu swego magła wodnego wybudować papiernię

Lit.: Öffentlicher Anzeiger – Beilage z. Amtsblatt der Königlichlichen Preußischen Regierung zu Reichenbach, t. 3: 1818, s. 52.

POLTOREK, Marie, segregatorka papieru w Chojnowie, pow. leg., **mieszk.:** 1939 ul. Małachowskiego 4.

Lit.: Adreßbuch/Einwohnerbuch für die Stadt und den Kreis Goldberg mit den Städten Haynau und Schönau und allen Gemeinden 1939, Breslau 1939, s. 79.

POPULARSCH (Popularski), Joseph, mistrz papierniczy w Dusznikach, pow. kłodz., *1771 w Thanndorf, Czechy, + przed 30.9.1859, syn Josepha w Stiemitz, **żona: I** =27.5.1800 z Anną Maria (*1776 w Żelaznie, pow. kłodz.), córką Josepha Hartwiga (+ przed 27.5.1800), wolnego chałupnika tamże, **II**) Theresia z domu Riesner (*1771 w Vrchlabach, +30.9.1859 w Dusznikach, ze starości, %3.10), **dzieci: I/1**) Anna Maria Josepha Katharina (*19.4.1801, #21.4), **I/2**) Franziska Katharina Theresia (*8.2.1806, #9.2), **II/1**) Amalie (*1847, kat., =21.11.1864 z Robertem Jaenschem (*1841, ew., rodzice: Karl (+ przed 21.11.1864), sukiennik w Rawiczu, Rosina z domu Hausmann (* w Żmigrodzie, pow. mil.), cyrulikiem w Szczytnej, pow. kłodz.), **chrzestny u:** Wenzla Fuxa, czeladnika papierniczego (6.11.1799, 20.1.1803, 12.4.1808), Franza Tauza, sukiennika i mieszczanina (17.10.1800, 19.11.1801), Johanna Andersa, tkacza (29.4.1803, 26.12.1804), Huberta Birgla, gajowego miejskiego i mieszczanina (22.7.1804), **jego żona chrzestną u:** Wenzla Fuxa, czeladnika papierniczego (22.3.1801, 2.4.1805, 7.7.1810), Franza Tautza, sukiennika (15.12.1803, 11.11.1805, 17.7.1808, 2.2.1810), Josepha Andersa, tkacza i mieszczanina (20.12.1807), **jego dzieci chrzestnymi u: I/2:** Franza Volkmera, kowala podków i chałupnika w Dzikowcu, pow. kłodz. (29.6.1831).

Źr.: A. A., 524d, 655c, 655d, 655o, 655u.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 84n.

POPLARSCH, Ludwig, papiernik i mieszczanin w Dusznikach, pow. kłodz., *1808, syn Floriana, papiernika w Pelzdorf koło Vrchlabach, Czechy, **żona: I**) Theresia (*1810), córka Antona Barfussa, mistrza krawieckiego i mieszczanina w Dusznikach, **dzieci: I/1**) Johanna (#30.6.1836, chrzestna: Johanna, córka Josepha Wiehra, właściciela papierni, +3.7.1836, paraliż, %5.7), **I/2**) Friederika Albertina (*19.12.1837, #21.12, chrzestna: Johanna, córka Josepha Wiehra, właściciela papierni, +17.11.1839, wycieńczenie, %20.11), **I/3**) Maria Josepha (*21.5.1841, #27.5, =29.9.1863 z Augustem Esche (*1837, rodzice: Franz, chałupnik w Dönnikau, Klara z domu Hasler (* tamże)), dniówkarzem tamże), **I/4**) Joseph Franz (*10.3.1844, #17.3, +15.10.1854, zapalenie gardła, %18.10), **I/5**) **chrzestny u:** Augusta Rösnera, papiernika i mieszkańca (4.1.1842).

Źr.: A. A., 655e, 655f, 655p, 655t, 655u.

PORWITZ, Balthasar, czeladnik papierniczy w Piekarach, pow. leg., %31.5.1618, **żona:** =11.2.1613 z Ursulą, córką Georga Franke (=10.11.1619 z Georgiem Meurnem, sługą w Karthause (obecnie dzielnica Legnicy)), **dzieci: 1)** Georg (#29.12.1613), **2)** Maria (#23.6.1615), **3)** Ursula (#11.12.1616, chrzestna: Marta, żona Michaela Eihorna, papiernika), **chrzestny u:** Matthäusa Fogla w Piątnicy, pow. leg. (6.9.1598), Martina Weinschisla z Kwiatkowic, pow. leg. (28.12.1598), Matthäusa Heinze, pasterza w Piekarach (6.10.1611, 9.12.1612), Matthäusa Vogla (4.11.1613, 21.11.1614),

Hansa Goltbacha (4.2.1615), Balthasara Scholza (19.4.1615), Georga Francke przed Bramą Wrocławską (29.6.1617), **jego żona chrzestną u:** Hansa Bischoffa, papiernika (10.2.1608, 15.5.1610), Hansa Klampfta (19.7.1614), Jakoba Ludwiga, ogrodnika (5.2.1616, 21.8.1618), Balthasara Scholza, ogrodnika (27.9.1618), Georga Strempla, ogrodnika (6.2.1619), Kaspara Hensla, ogrodnika (15.9.1619).

Źr.: A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 1a, 2, 47, 95; Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy.

PURWIZ, Christof, mistrz papierniczy w Piekarach, pow. leg., **żona:** Ursula (%10.4.1598), **dzieci:** **1)** Anna (=22.5.1607 z Hansem Löhle, krawcem), **2)** Barbara (#26.9.1593, = 13.11.1612 z Hansem Erckenbergerem, siodlarzem), **3)** Georg (#15.8.1595), **4)** Ursula (#17.12.1597), **chrzestny u:** Kaspara Marschela (1592, 1. niedziela *adventus Pauli*, 31.12.1596), Balthasara Ludwiga (22.3.1594), wójta, Jakoba Gepperta, rzeźnika w Legnicy, ul. Środkowa (6.10.1594), Georga Francke w Piekarach (14.2.1595), Matthäusa Fogla (5.8.1595, 10.10.1596, 12.11.1600, 20.12.1601, 3.10.1604, 12.11.1609), Georga Schneidera (24.10.1595), Martina Gepperta, rzeźnika (3.12.1596), Michaela Berchwyza, ongiś w Legnicy, ul. Paderewskiego (13.10.1597), Georga Stempla (16.1.1600, 17.7.1602, 9.7.1604, 24.9.1607), Martina Weinissa (28.3.1601, 29.4.1603), Petera Prausnitza, bednarza przy ul. Środkowej w Legnicy (2.11.1601, 12.10.1604), Georga Herbestta (13.12.1601, 6.3.1605), Hansa Marschela w Piekarach (5.8.1602), Hansa Bischoffa (20.9.1602), Matthäusa Pogrela (7.9.1603), Bartholomäusa Langnera (25.7.1604, 24.1.1606), Matthäusa Jenicha (5.6.1609), **jego żona chrzestną u:** Adama Rosemana (5.12.1594), Hansa Feige, bednarza w Legnicy, ul. Środkowa (4.6.1595), Jakoba Gepperta, rzeźnika w Legnicy, ul. Środkowa (20.10.1596), **jego dzieci chrzestnymi u:** **1:** Kaspera Herberta (27.12.1606), Bartholomäusa Langnera (8.2.1607), **2:** Balthasara Hentschela (3.8.1593), Georga Teschera (18.5.1608), Kaspara Schubertta (21.3.1609), Georga Thege (19.10.1610), Hansa Ludwiga, sołtysa w Piekarach (7.6.1611), Georga Herbsta (4.1.1612), Balthasara Maya, czeladnika papierniczego (21.5.1612).

Źr.: A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 1, 2, 46, 47, 94; Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy.

PÖSCHEL, Anna Frieda, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mąż:** =19.5.1934 (kościelny i cywilny) z Richardem Hermannem Paulem Jackobem, pomocnikiem maszynowym w Konradówce, pow. złot.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

PÖSCHEL, Wilhelm, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **dzieci:** **1)** syn (+*11.11.1931, %14.11).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/53.

POSTLER, Gottfried, robotnik w papierni w Świdnicy, *1695, +11.1.1742, leczył się u fuszarki lekarskiej, **mieszk.:** 1742 Fischergasse, w górnej komórce domu Beera (razem z żoną).

Źr.: A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 107, s. 1228nn.

PREGER, Michael, czeladnik papierniczy w Świdnicy, **dzieci: a)** NN (#17.8.1578, nieślubne z Margarethą, córką starego kupca przy Rowie Rybnym).

Źr.: A. A., 59b.

PRANGE, Ernst, czeladnik papierniczy we Wrocławiu, **mieszk.:** 1834 ul. Piłsudskiego 12, **żona: I)** Karoline z domu Böhmig, **dzieci: I/1)** Karl Richard Herrmann (*21.4.1833, #1.5), **I/2)** Karl Heinrich Adolph (*13.8.1834, #17.1, chrzestny: Ernst Hartig, budowniczy instrumentów, +15.9.1834, suchoty, %19.9), **chrzestny u:** Augusta Roberta Heinricha, nieślubnego syna Johann, ul. Uniwersytecka 8, córki Gottfrieda Scholza (+ przed 9.9.1838), ceglارza w Gole Górskiej, pow. gór. (9.9.1838).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 7/7, 8/37, 8/122, 11/30.

PREISSNER, Franz, czeladnik papierniczy w Brzegu, **chrzestny u:** Johanna Hoffmanna, pocztyliona (17.3.1839).

Źr.: A. A., 666g.

PRENGLER (PRAENDLER), Kaspar, papiernik i mieszkaniec w Goszczu, pow. oleś., **żona: I)** Maria z domu Choi, **dzieci: I/1)** Anna Maria (*22.1.1802, #24.1), **I/2)** Johann Markus (*25.4.1803, #26.4), **chrzestny u:** Martina Mildego, muszkietera w pułku generała v. Frauenfelsa, kompania pułkownika v. Nöffego w garnizonie świdnickim, na urlopie w Goszczu (12.10.1802).

Źr.: A. A., 548a.

PREUSS, Hermann Paul Walter, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mieszk.:** Piotrówek, pow. leg., **żona: I)** =22.5.1926 w Chojnowie z Friedą Selmą Klarą z domu Renner, służącą w Chojnowie.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

PRISILLE, Gustav Paul, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., + przed 9.9.1917, **żona: I)** = 4.5.1912 (kościelny i cywilny) z Pauline Emmą z domu Klenner (dzieci: a) Gertrud Louise (*9.9.1917, #7.10, +15.10.1917, %19.10, nieślubna)), **dzieci: I)** Fritz (*1912, %14.5.1912), **I/1)** Frieda Hilda (*3.9.1913, #12.10), **I/2)** Grete Meta (*19.12.1914, #10.1.1915, chrzestni: Wilhelm Prisille, pracownik w fabryce papieru).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24, 34/34, 34/52, 34/53.

PRISILLE, Wilhelm, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **chrzestny u:** Paula Prisille, pracownika w fabryce papieru (11.1.1915).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

PUPPE, Paul, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **dzieci:**
1) Gertrud (*1910, %14.12.1913).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/52.

PURZ, Emma Minna, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **mąż:** =7.5.1921 (kościelny i cywilny) z Gustavem Alfredem Lange, robotnikiem w cegielni, **dzieci:** I/1) Herbert Albert (*30.1.1921, #7.5).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24, 34/35.

Q

QUANDT, Johann Friedrich, czeladnik papierniczy, kupiec i mieszczanin w Mioszowie, pow. wałbrz., * tamże, + przed 2.11.1879 tamże, **żona:** I) Anne Rosine (Rosalie, Pauline) z domu Taube (*1819, +3.5.1908 w Świebodzicach, pow. świd., ze starości, %6.5), **dzieci:** I/1) Theodor (*1851, ew.), kelner we Wrocławiu, ul. Legnicka 29 (=2.11.1879 we Wrocławiu z Auguste (*1853, kat., rodzice: Wilhelm Lange (+ przed 2.11.1879 w Rawiczu), murarz, Rosalie z domu Rabe), ul. Legnicka 29), I/2) córka (+*23.8.1853, %26.8), I/3-4) Maximilian (+29.1.1856, od urodzenia słaby, %1.2) i NN (obaj *1855).

Źr.: Par. ew. w Wałbrzychu, Księga zgonów par. ew. w Mioszowie, 1849–1856; A. A., 583v, 658cc.

QUÄRGWER, Bruno, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** I) Pauline z domu Konrad, ew., **dzieci:** I/1) Frieda Agnes Erna (*27.11.1911, #24.12).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

R

RABE, Bruno, operator kalandra w Chojnowie, pow. leg., **mieszki:** 1939 ul. Jana Kochanowskiego 6.

Lit.: Adreßbuch/Einwohnerbuch für die Stadt und den Kreis Goldberg mit den Städten Haynau und Schönau und allen Gemeinden 1939, Breslau 1939, s. 79.

RÄDLER, Paul Hermann, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mieszki:** Niedźwiedzice, pow. zlot., **żona:** =3.6.1933 w Chojnowie (kościelny i cywilny) z Anną Marthą z domu Beyer, pomocą domową w Chojnowie.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

RAGOTZY, Franz, czeladnik papierniczy w Goszczu, pow. oleś., **żona:** **I)** Maria z domu Gabriel, **dzieci:** **I/1)** Veronika Barbara (*26.11.1838, #2.12), **I/2)** Joseph (*2.12.1840, #3.12), **jego żona chrzestną u:** Lorenza Kahlego (7.2.1841).

Źr.: A. A., 548b, 548e.

RASPER, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona:** Pauline, z domu Lorenz (*1881, +21.12.1935, %24.12).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/53.

RATHMANN, Friedrich, szafarz na majątku papierniczym w Podgórzu, pow. kłodz., **żona:** **I)** Maria domu Hartwich (* w Łącznej, pow. kłodz.), **dzieci:** **I/1)** Karl Anton Joseph (*10.2.1813, #11.2), **I/2)** Anton Joseph Karl (*2.6.1814, #5.6), **I/3)** Franz Johann Friedrich (* i #10.3.1817).

Źr.: A. A., 655d.

RATSCH, Emma, robotnica papiernicza we Wrocławiu, **chrzestna u:** Friedy Helene, nieślubnej córki Emmy John, ew., szwaczki, ul. Kazimierza Wielkiego 18 (20.4.1910).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/81.

RAUER, Anton, sługa w królewskiej papierni w Dusznikach, pow. kłodz., *1780, syn Josepha (+ przed 13.10.1806), chłopca w Korytowie, pow. kłodz., **żona:** **I)** =13.10.1806 z Anną Marią (*1783 w Bobrownikach, pow. kłodz.), córką Johanna Urbana (+ przed 13.10.1807), chałupnika tamże, **dzieci:** **I/1)** Anton Franz Karl (*2.11.1807, #4.11), **I/2-3)** Maria Johanne Theresia i Franz Ignaz Anton (chrzestny: Anton Heyer, sługa w papierni, oboje *12.9.1808, #13.9), **chrzestny u:** Josepha Schneidera, żołnierza i właściciela parceli tamże (23.2.1805), **jego żona chrzestną u:** Josepha Schneidera, żołnierza w pułku v. Albensleben i właściciela parceli tamże (13.3.1807).

Źr.: A. A., 655d, 655o.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 114.

RAUHAR, Georg, papiernik w Starych Piekarach, pow. leg., **dzieci:** **1)** syn (+8.1.1633, %10.1).

Źr.: Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy.

RAUPACH, Hermann, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., *1863, +21.1.1928 Chojnów, szpital miejski, %24.1, **mieszki.:** 1928 Polanka, pow. leg.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/53.

RAUHUT, Martin Paul, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I)** Anna Ida Martha z domu Rogener, ew., **dzieci: I/1)** Hella Martha Ella (*17.6.1928, #23.9).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

RAUSCHER, Theodor, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., kat., **żona:** =26.10.1929 (kościelny i cywilny) z Klarą Minną Marie z domu Dittebrand.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

RAUSCHER, Wilhelm, papiernik we Wrocławiu, +1806.

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/114.

REGLIKOWSKY, Franz, czeladnik papierniczy w Brzegu, **chrzestny u:** Josepha Albrechta, budowniczego młynów w papierni na Przedmieściu Odrzańskim (17.9.1854).

Źr.: A. A., 666h.

REHORN, Michael, papiernik w Piekarach, pow. leg., %12.7.1626, **żony: I)** Marta (%26.1.1618), **II)** =21.1.1620 z Elisabeth (+ przed 14.6.1657), wdową po Andreasie Straussie, mieszczaninie w Legnicy, przy ul. Siekierskiej, **dzieci: II/1)** Kaspar (#6.12.1620, %14.10.1633), **II/2)** Barbara (#26.8.1622, %10.10.1625), **3)** córka (+7.4.1622), **chrzestny u:** Georga Jungliga (21.1.1617), Georga Hachmana (15.9.1617), Hansa Goldbacha, chałupnika (2.4.1618), Jakoba Ludwiga, ogrodnika (21.8.1618, 14.7.1621), później gospodarza (9.12.1622), Balthasara Scholza, ogrodnika (27.9.1618, 15.5.1621, 1.5.1623), Georga Hache, czeladnika młynarskiego i cieśli (28.2.1619, 5.1.1622, 11.1.1621), Melchiora Ludtwiga, gospodarza (28.10.1619, 21.12.1621), Bartholomäusa Groliga, białoskórnik w Legnicy przy Bramie Głogowskiej (12.2.1620), Georga Hentzschela, ogrodnika w Piekarach (13.4.1620), Kaspara Merschela, ogrodnika (16.9.1620), Balthasara Bergera, ogrodnika (30.1.1621), Matthäusa Tiebla, młynarza w dużym młynie (15.9.1623, 26.10.1625), **jego żona chrzestną u: I:** Balthasara Purbiza, papiernika (11.12.1616), **II:** Martina Lindenera, czerwonoskórnik w Legnicy, ul. Środkowa (16.5.1621), Kaspara Merschela, ogrodnika w Piekarach (31.8.1621, 13.8.1623, 6.1.1626, 12.7.1630), Georga Reimana, chłopca w Legnicy, przed Bramą Głogowską (1.3.1622), Melchiora Ludtwiga, gospodarza (24.3.1624, 30.12.1626), później ogrodnika na wydzierżawionym gruncie (5.3.1631), Hansa Goltbacha, chałupnika (6.2.1625), Kaspara Hansla, ogrodnika (16.2.1625), Adama Tiebla, młynarza (4.5.1625, 26.10.1627, 3.3.1630), Ehlisabeth, wdowy po Balthasarze Scholze (24.8.1625), Balthasara Hoffmana, dniówkarza w Legnicy, przed Bramą Głogowską (13.11.1629, 23.3.1633), Matthäusa Francke, ogrodnika (24.7.1631), Bartholomäusa Schlichta, czeladnika papierniczego (1.1.1643,

21.9.1651), Davida Koßlitz, owczarza w Pątnowie Legnickim, pow. leg. (18.9.1651), jego żona II zastępuje Ursulę, żonę Christofa Wincklera, księżęcego lokaja jako chrzestna Anny, córki Matthäusa Francke, ogrodnika w Piekarach (2.8.1628).

Funkcje jego żony II: 1631 kierowniczką służby na zamku.

Źr.: A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 2–4; nr 46, s. 306; nr 47, s. 95–97; A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 191, s. 260; Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy.

REIBER, Bruno, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) Herta z domu Seiffert, ew., **dzieci: I/1**) Bruno Manfred (*21.4.1932, #24.7), **I/2**) Gustav Hubert (*10.1.1934, #6.5).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

REICH, Georg, czeladnik papierniczy w Zawadzie, pow. ziel., **chrzestny u:** Georga Liebiga, chałupnika (22.9.1679).

Źr.: A. A., 427b.

REICH, Hermann Gustav Paul, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) Martha Anna Klara z domu Müller, ew., **dzieci: 1**) Willi Hermann Helmut (*1918, +19.7.1918, %23.7), **I/1**) Manfred Herbert (*25.10.1930, #30.11).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/53.

REICHE, Paul Alfred, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) Olga z domu Rieske, ew., **dzieci: I/1**) Hans Werner (*27.12.1932, #9.4.1933), **I/2**) Ilse Helga Christa (*30.12.1934, #14.4.1935), **I/3**) Christa Helga Ilse (*25.12.1936, #1.8.1937), **I/4**) Renate Gerda (*3.7.1938, #28.8), **I/5**) Horst Günter (*1.1.1942, #12.4).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/26.

REICHELDT, Rudolf, 1858–1868 właściciel papierni w Piechowicach, pow. jel.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 65.

REICHMEISTER, Heinrich, czeladnik papierniczy w Piechowicach, pow. jel., **dzieci: 1**) córka (#17.11.1647), **2**) Jeremias (#11.10.1649).

Źr.: A. A., 693b.

REICHPIETSCH, Paul, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona: I**) Anna z domu Bartsch, **dzieci: I/1**) Kurt Willi Paul (*13.10.1914, #6.12).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

REIM (też Reimann), Heinrich, papiernik w Krepej, pow. ziel. (od 1699 dzierżawi tamtejszą papiernię), **żona: I)** Anna Maria z domu Ohnsorge, **dzieci: I/1)** Susanna Rosina (#19.10.1695), **I/2)** Christian (#13.5.1697), **I/3)** Johann Gottlieb (#30.7.1698), **I/4-5)** Adam Abraham i Eva Agnes (oboje #16.7.1700), **I/6)** Andreas (#22.2.1702), **chrzestny u:** Heinricha Richtera, owczarza (4.4.1697), Martina Teicherta, chałupnika (13.12.1699), **jego żona chrzestną u:** Michaela Horena, woźnicy (22.7.1696), Hansa Schuberta, gajowego w Zawadzie, pow. ziel. (28.12.1698, 29.9.1700), Michaela Bohra, ogrodnika (11.12.1701), Martina Trachera, dniówkarza w Zielonej Górze (7.5.1703, zastąpiona przez swego męża).

Źr.: A. A., 427b, 427c 427gg.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 9.

REIMANN, faktor papierniczy w Goszczu, pow. oleś., **jego żona chrzestną u:** Roberta Wagnera, byłego gajowego w Twardogórze, pow. oleś. (26.1.1840).

Źr.: A. A., 548b.

REIHMANN, Gottfried, czeladnik papierniczy, **mieszk.:** 1703–1708, 1726–1733 Świdnica, 1711 Podgórzyn, pow. jel.; Osiecznica, pow. bol.; **żony: I)** Justina, **II)** Susanna z domu Neumann (jako wdowa ponoć właścicielka papierni w Przemkowie, pow. żag.), **dzieci: I/1)** Agnes (#10.12.1703 w Świdnicy, chrzestna: Agnes Philippina, żona Rüdigera, papiernika), **I/2)** Gottfried (#17.3.1708 w Świdnicy, chrzestna: Agnes Philippina, żona Rüdigera, papiernika, Friedrich Ilgner, papiernik), **I/3)** Georg Melchior (#1.5.1711 w Podgórzynie, chrzestna: Konstantia, żona Ernsta Geislera, papiernika tamże, list prawego urodzenia: Świdnica, 10.4.1726), **II/1)** Johann Gottfried (*19.11.1730 w Świdnicy, #20.11, chrzestna: Elisabeth, córka Rüdigera, papiernika we Wrocławiu), **I/2)** Johann Christian (* i #7.6.1733 w Świdnicy, chrzestna: Susanna, żona Illgnera, papiernika; list prawego urodzenia: Świdnica, bez daty).

Źr.: A. A., 59m, 305a, 305b; A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 171, b. s.; nr 198, s. 422.

Lit.: Błaszcyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 91, t. 2: 2008, s. 131; Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 156; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 21.

REIMANN, Heinrich Ludwig, właściciel fabryki papieru w Kliczkowie, pow. bol., *6.11.1793, +6.11.1845, tamże, żelazny krzyż nagrobny zachowany przy kościele, **żona:** Henriette z domu Kurtzke (*1807, +23.6.1883, %26.6, mieszk.: 1873 Tomisław, pow. bol.), **dzieci: 1)** Bertha, **2)** Ida Lina Elfriede (*1845, ew., + przed 5.11.1878) we Wrocławiu (=4.5.1868 z Ernstem Juliušem Röslerem (*1840, ew.), kierownikiem produkcji we Wrocławiu, 2. synem Karla Wilhelma, tkacza w Biedrzychowicach, pow. lubań.), **3)** Anna Hulda Elise Bertha (= 5.11.1878 w Tomisławiu z Ernstem Juliušem Röslerem,

właścicielem firmy handlującej papą dachową i wdowcem), **jego żona chrzestną u:** Ernsta Juliusa Roeslera, inspektora fabrycznego we Wrocławiu (21.5.1870, 28.1.1872, 31.8.1873), Williama Juliusa Albrechta Reimanna, kupca (27.12.1870), **jego dzieci chrzestnymi u: 1:** Ernsta Jäkla, szewca i mieszkańca w Kliczkowie (29.9.1835), **2:** Wilhelma Reimanna, kupca we Wrocławiu (22.12.1867), **3:** Ernsta Juliusa Roeslera, inspektora fabrycznego we Wrocławiu (28.3.1869, 28.1.1872).

W 1838 jego żona funduje po 5 tal. reń. dla kas chorych w Kliczkowie i Osiecznicy, pow. bol.

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 11/39-11/41, 11/83, 11/84, 11/107; A. A., 678c.

Lit.: Amtsblatt der Königlichen Regierung zu Liegnitz, t. 28: 1838, s. 294; Olczak, Mariusz, Abramowicz, Zdzisław, Osiecznica i okolice, Warszawa 1999, s. 62; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 21.

REIMANN, Johann Georg, czeladnik papierniczy w Starych Piekarach, najmłodszy syn Johanna Georga, wolnego chałupnika w Michałowie, pow. lubiń., **żona: I)** =20.5.1761 z Anną Rosiną, najstarszą córką Johanna Georga Neumana, młynarza w Bartoszowie, pow. leg., **dzieci: I/1)** Johanna Eleonora (*23.9.1761 w Starych Piekarach, #24.9, dzieci: a) Johann Franz Christian (*25.12.1785 w Świdnicy, #27.12, nieślubny z Franzem Grundem, czeladnikiem murarskim tamże), **I/2)** Anna Rosina (*3.10.1763 w Starych Piekarach, #4.10), **I/3)** Johanna Dorothea (*29.1.1766 tamże, #30.1), **I/4)** Christian Gottlieb (*, # i +26.7.1767 tamże).

Źr.: A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 9, 9a, 50; A. A., 337o; Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy.

RHEINEN, Hermann, producent papieru we Wrocławiu, *1839, +19.9.1873 tamże, gruźlica, %22.9, **mieszki.:** ul. Nowy Świat 15.

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/137.

REINER, Heinrich, czeladnik papierniczy w Podgórzynie, pow. jel., **żona:** =23.9.1688 z Anną Marią, córką Christofa Ansorgena, **dzieci: 1)** Hans Heinrich (#16.4.1689, chrzestny: Hans Christof Hentzschel, mistrz papierniczy), 2) Christoph Friedrich (#14.5.1691, chrzestny: Hans Christof Hentzschel, mistrz papierniczy).

Źr.: A. A., 693b.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 122.

REINHARD, papiernik w Popielówku, pow. lwów., kupuje 1788 średnią papiernię w Popielówku.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 55.

REINSICH, Gustav Hermann Fritz, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) Frieda Martha Emma z domu Schäfer, **dzieci: I/1**) Eberhard (*15.6.1942, #19.7).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

REINSICH, Friedrich Wilhelm, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona:** =4.11.1916 (kościelny i cywilny) z Emmą Bertą z domu Düsterhöft, robotnicą w Goliszowie, pow. złot.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/34.

REINISCH, Hermann, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona: I**) = z Emmą z domu Aterhöft, **dzieci: 1**) Martha (*1911, %8.8.1913), **I/1**) Emma Ida Martha (*25.5.1918, #18.8).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24, 34/52.

REISER, Ignaz, papiernik w Iławie, pow. żag., syn Franza Ignaza (+ przed 27.7.1851), konwisarza w Augsburgu, **żona:** =27.7.1851 w Szprotawie, pow. żag., z Dorotheą Louise Emilie Johanną, córką Johanna Gottfrieda Klose (+ przed 27.7.1851), mistrza drukarza perkalu w Pradze.

Źr.: A. P. Z. G., Kościół kat. w Szprotawie, nr 35, s. 37.

REISNER, dyrektor piapierni w Nowej Bystrzycy, pow. kłodz.

Funkcje: 1910 zastępca męża zaufania Związku Producentów Papieru (Papiermacher-Berufsgenossenschaft) na rejencję wrocławską i prowincję Poznań.

Lit.: Schweidnitzer Kreis=Blatt, t. 71: 1910, s. 7.

REITER (REUTER), rodzina papierników na Śląsku.

1) Georg I, mistrz papierniczy, %13.10.1669 w Legnicy, ojciec Georga II, papiernika (patrz niżej), **mieszki.:** 1616–1626 Świdnica, 1627–1634 Stare Piekary, pow. leg. (książęco-legnicki papiernik), 1635–1657 Legnica (książęcy papiernik i mieszczanin, mieszki.: 1635–1657 ul. Grodzka, 1643 już nieczynny zawodo-wo), **żona: I**) Ursula (%13.7.1631), **II**) =7.1.1632 z Ursulą z domu Bösegeld (%1.1.1641, kamień nagrobny za 3 tal., matka: Barbara, żona Christofa Schubarta, szewca w Legnicy), wdową po Hansie Goldtbachu, gospodarzu winiarni przy ul. Grodzkiej, **III**) =3.12.1641 z Marią (%6.12.1643), córką Christofa Frieaufa, wójta i szafarza gospodarczego w książęcym folwarku zwierzęcym, **IV**) = 14.9.1644 z Marią z domu Ullrich (%23.3.1665 w Legnicy), wdową po Christowie Holgansie, pracowniku folwarku, **dzieci: I/1**) Georg, papiernik (patrz niżej), **I/2**) Maria (#22.6.1620 w Świdnicy), **I/3**) Rosina (#10.4.1623 w Świdnicy, %11.8.1642 w Legnicy), **I/4**) Melchior (#6.4.1625 w Świdnicy, chrzestna: Anna, żona Panthaleona Härtla, właściciela piapierni, %10.1.1633), **I/5**) Gottfried (#21.9.1627

w Starych Piekarach, %30.9.1627), **I/6**) Ursula (#17.8.1629 w Starych Piekarach, %2.4.1630 tamże), **II/1**) Ursula (#19.12.1632 w Starych Piekarach, %5.1.1636 tamże), **II/2**) Christof (#10.9.1634, %17.9.1634), **II/3**) Benjamin (#26.9.1635), **II/4**) Samuel (#26.10.1636, %19.1.1638), **II/5**) Anna Maria (#9.8.1638), **II/6**) Ursula (*1640, %8.1.1641 w Legnicy), **III/1**) Anna Maria (#30.5.1643, =4.7.1662 z Hansem Joachimem Helfferem, piekarzem, synem Konrada (+ przed 4.7.1662), zarządcy prowiantem i mieszczaninem), **chrzestny u:** Georga Fuchsa, zbieracza szmat (20.6.1616), Georga Qesera, dniówkarza (14.5.1618), później producenta spodni z dzianiny (7.2.1621, 24.1.1624), Georga Bartscha, rybaka (30.9.1618), Kaspara Reitera Młodszego, białoskórnika (25.1.1619), Christofa Milicha, dniówkarza (27.1.1619), Kaspara Jupe, czeladnika garncarskiego (21.6.1619), Sebastiana Neugebawera, cholewkarza (16.3.1620, 22.10.1621, 15.7.1625), Christofa Gastmana, krawca (18.9.1620, 24.10.1621, 4.10.1623, 12.3.1625), Michaela Luhieza, czeladnika papierniczego (16.3.1622), Kaspara Scholze, bednarza (10.3.1623), Jonasa Lonzera, szewca (6.8.1623), Valentina Thieme, woźnicy krajowego (1.4.1624), Hansa Scholze, czeladnika papierniczego (26.8.1624), później sołtysa w Starych Piekarach (17.12.1632), Hansa Reicha, rzeźnika kóz (20.2.1625), Kaspara Rittera, białoskórnika (11.4.1625), Georga Moyse, sługi przy wadze (26.1.1626), Adama Thiebla w Starych Piekarach (26.10.1627, 3.3.1630), Thomasa Teuhlera, ślusarza w Legnicy przy ul. Grodzkiej (12.11.1628), Hansa Mühle, rzeźnika na Nowej Ziemi (1.6.1629, 21.3.1632), Friedricha Kurze, rybaka w Pątnowie Legnickim, pow. leg. (3.3.1631), Christofa Bösegelda, mieszczanina w Legnicy, ul. Środkowa (25.10.1632, 27.8.1634), Balthasara Löchela, ogrodnika dzierzawiącego ziemię w Bieniowicach, pow. leg. (17.3.1634), Christofa Äsche, ogrodnika i domownika w Koskowicach, pow. leg. (12.10.1634, 29.6.1636), Georga Schuebartta, papiernika przy młynach (2.7.1635, 6.1.1640), Paula Schreiber w Legnicy, ul. Środkowa (9.6.1636, 8.6.1637), Adama Krausse, czeladnika młynarskiego w Starych Piekarach (18.4.1636), Georga Neuwertta, czerwonoskórnika i mieszczanina (31.8.1636, 6.3.1640), Davida Giellera, grabarza (14.10.1636, 27.1.1647), Christoph Rennera, ogrodnika, ul. Paderewskiego (19.9.1642, 29.4.1646), Valentina Brevera, ogrodnika w Piątnicy, pow. leg. (6.1.1643), Matthäusa Günthera, siodlarza w Legnicy, ul. Grodzka (14.6.1643, 30.10.1645), Hansa Bunde, markietanta (30.8.1643), Hansa Otte Młodszego, kuśnierza, ul. Środkowa (16.5.1644, 6.7.1648), Matthäusa Halwiga, chałupnika w Starych Piekarach (4.9.1644), Georga Melzera, rusznikarza w Legnicy (23.10.1644, 4.6.1651, 15.5.1654), Johanna Kulbe, mydlarza (10.8.1645), Christofa Fiebiega, ogrodnika w Pątnowie Legnickim (29.1.1647), Adam Jägera, siodlarza (5.4.1647), Daniela Stricha, szewca, ul. Grodzka (19.9.1647, 6.4.1650), Ursuli Schaf, wdowy po Christophie Rennerze, ogrodniku, ul. Paderewskiego (3.8.1648), Georga Krauße, zbieracza szmat w Starych Piekarach (30.9.1649), Georga Scholtze, ogrodnika w Legnicy, ul. Paderewskiego (8.1.1651, 15.12.1652, 18.4.1657), Hioba Bähra, złotnika (8.9.1651), Bartholomäusa Plieschke, czeladnika

papierniczego (21.9.1651), Gottfrieda Quesera, mydlarza (12.12.1652), Gerharda Rotenbergera, ul. Grodzka (5.1.1653), Magnusa Büttnera, gorzelnika, ul. Zamkowa (19.11.1653), Balthasara Engla, mieszkańca w Piekarach Wielkich (27.12.1653), Christiana Prellera, mydlarza, ul. Grodzka (1.6.1656, 6.10.1660, 25.7.1662), Melchiora Schmida w młynie Justa (16.8.1658), Christofa Geißlera, dozorca, ul. Grodzka (21.10.1637), Christofa Ratge w Piekarach Wielkich (7.1.1638), Hansa Mißlera, bednarza w Legnicy (21.7.1638 (ul. Grodzka), 28.11.1640 (ul. Śródkowa)), Hansa Helzela, strzelca zaopatrzeniowego (14.10.1641), Balthasara Lemmicha, chałupnika w Koskowicach (22.10.1641), Bartholomäusa Schlichta, czeladnika papierniczego (1.1.1643), Sigmunda Selbstherra, kuśnierza w Legnicy, ul. Grodzka (26.9.1663), **jego żony chrzestnymi u: I:** Zachariasia Zistermana, czeladnika papierniczego w Świdnicy (20.10.1619, 2.2.1621, 29.6.1623, 5.10.1625), Sebastiana Neugebawera, cholewkarza (1.3.1623), Christofa Voigta, dniówkarza (1.10.1623), wdowy po Christofie Königu, handlarzu nożami (4.7.1625), Hansa Quiereßfelda, pisarza wiejskiego w Piekarach, pow. leg. (4.3.1628), Johanna, nieślubnego syna Reginy z Hansem Zästerem, papiernikiem z Marchii (2.12.1628), Matthäusa Helmricha, domownika (2.5.1629, 24.7.1634), później zbieracza szmat na Nowej Ziemi (8.4.1631, 2.5.1638), Kaspara Merschela, ogrodnika (12.7.1630), Hansa Gluetzscha, pisarza (24.11.1630), **II:** Hansa Gluetzscha, pisarza (24.3.1632), Melchiora Gottschalla, siodlarza w Legnicy, Friedricha Azlera, właściciela parceli w Brenniku, pow. leg. (4.9.1633), Christofa Kutschnera (4.10.1633), Hansa Wille (28.11.1634), Balthasara Scholze, słodownika (3.4.1636), Hansa Ludiwiga, sołtysa w Starych Piekarach (1.10.1636), Matthiasa Hellwiga, papiernika (8.4.1637), Dionysiusa Datte, czeladnika papierniczego (4.6.1637, 21.10.1638), Christofa Beera w Piekarach Wielkich (10.8.1637), Christofa Kaluge (25.3.1639, zastąpiona przez swoją matkę), Hansa Nißlera, bednarza w Legnicy, ul. Śródkowa (3.8.1639), Paula Schreiberera, ul. Grodzka (26.12.1639), Davida Billera, grabarza (24.5.1640), Hansa Bätzelta, dniówkarza (25.7.1640), **III:** Hansa Ludwiga, wójta w Starych Piekarach (25.1.1642), Martina Tiege, ogrodnika (4.9.1642), Christofa Meußle, czeladnika młynarskiego (6.10.1642), Johanna Wießlera, bednarza (3.12.1642), **IV:** Melchiora Klemme, ogrodnika w Legnicy, ul. Paderewskiego (24.10.1644), Johanna Wießlera, bednarza, ul. Grodzka (25.10.1644), Davida Giellera, grabarza (22.11.1644), Kaspara Friemela, ogrodnika w Miłogostowicach, pow. leg. (7.8.1645), Adama Groliga, chłopca w Piekarach Wielkich, pow. leg. (18.8.1645), Daniela Stricha, szewca (28.9.1645), Georga Peißgera, ogrodnika w Piekarach Wielkich (9.4.1646), Christofa Stropmela Starszego (16.10.1646), Petera Pauly'ego, szewca wiejskiego (19.11.1646), Kaspara Stentzla, ogrodnika w Ulesiu, pow. leg. (27.11.1646), Georga Mälzera, rusznikarza w Legnicy (17.3.1647, 26.5.1649), Petera Paula, szewca w Piekarach Wielkich (27.10.1648), Martina Zöllera, kowala w Karthause (obecnie część Legnicy, 24.11.1648), Kaspara Frimliga, tkacza, wtedy mieszkającego w Piątnicy (27.9.1649), **jego dzieci chrzestnymi u: III/1:** Melchiora Schmida w młynie

Justa (5.12.1659), Friedricha Brinniga, krawca w Legnicy, ul. Grodzka (20.3.1661), **jego pasierbica Barbara z domu Kod chrzestną u:** Hansa Seydla, czeladnika papierniczego w Starych Piekarach (2.10.1650, 21.11.1652, 28.3.1661), Magnusa Bütnera, dniówkarza (8.8.1651), Jakoba Schücke (4.9.1656).

Jego sługa: Georg Klose (%28.1.1636 w Legnicy).

W biedzie kancelaria miejska Świdnicy kupuje u niego 16.3.1629: 3 ryzy papieru kancelaryjnego po 1½ tal. reń. (= 4½ tal. reń.), 3 ryzy zwyczajnego papieru po 1 tal. reń. (= 9 tal. 13 gr 6 hal.), 3 ryzy papieru pocztowego po 2 tal. reń. (= 17 tal. 18 gr), 6 ryz papieru kancelaryjnego po ½ tal. reń. (= 11 tal. 9 gr); *z powodu prześladowań* 26.1.1631 mieszka u niego Sibille, córka Zachariasa Zestermana, papiernika w Świdnicy; 4.7.1643 uzyska widimizację swego listu herbowego, wystawionego 15.12.1527 przez cesarza Karola V.

Źr.: A. A., 59e-59g; A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 3–5, 47, 48, 95–97; A. A., Księga metrykalna z ew. kościoła NMP w Legnicy, bez sygn.; A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 352, s. 91; Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 66, 84; t. 2: 2008, s. 107, 121, 148, 168.

2) Georg II, mistrz papierniczy, #19.8.1618 w Świdnicy, chrzestny: Panthaleon Härtel, właściciel papierni w Świdnicy, + przed 5.7.1665, syn Georga I, mistrza papierniczego (patrz wyżej), **mieszk.:** 1647 Legnica, 1654–1661 Oława, **żona: I)** Katharina, **dzieci: 1)** córka (*1648, + lipiec 1654), **I/1)** Samuel (#20.6.1661), **2)** Kapsar (*26.12.1663, +2.2.1664, %4.2), **chrzestny u:** Friedricha Kurtza, przewodnika w kompanii pułkownika (28.11.1647).

Źr.: A. A., 59e; A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 97; Muz. Nar. Wroc., Hintze, papiernicy.

REHM, Wilhelm, papiernik w Bogdaszowicach, pow. średz., + przed 12.10.1801, **dzieci: 1)** Friederike Henriette (=12.10.1801 we Wrocławiu z Johannem Gottfriedem Püschelem, krawcem i mieszczaninem w Legnicy), **2)** córka.

Źr.: A. P. Legn., ew. kościół NMP w Legnicy, nr 54.

REHM, Wilhelm, producent papieru i karczmarz w Brzegu, + przed 16.3.1851, **żona:** Eleonore, **świadek u:** Johanna Franza Augusta Straussa, czeladnika produkcji farb (2.2.1836), Ernsta Bartha, mistrza gyrtlerskiego (23.1.1838), **jego żona chrzestną u:** Aloisa Kabierskiego, czeladnika browarskiego i kierownika produkcji w Browarze Zamkowym, Browar Zamkowy (16.3.1851).

Źr.: A. A., 666h, 666p, 666r.

REMIß (REINTZ), Christian, papiernik w Zielonej Górze, **żona: I)** Margareta, **dzieci: I/1)** Hans Wenzel (#18.9.1675), **I/2)** Christian (#12.9.1678).

Źr.: A. A., 427a.

RENNER, Bruno Artur, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona: I)** Frieda z domu Deichsel, ew., pomoc domowa, **dzieci: I/1)** Artur Richard (*21.7.1930, #7.9), **I/2)** Günter Hermann Robert (*2.2.1933, #16.4).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

RENNER, Bruno Richard, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **miesz.: 1941 ul. Lubińska 9, żona: I)** =31.5.1941 w Chojnowie (kościelny i cywilny) z Friedą Emmą Martha z domu Kulms, ew., robotnicą rolną w Michowie, pow. leg., nr 2, **dzieci: I/1)** Else Emma (*24.3.1938, #18.4), **I/2)** Gerda (*15.5.1942, #21.6).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26, 34/35: 31.5.1941.

RENNER, Karl, operator maszyny papierniczej w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **miesz.: 1897 Miechów, pow. leg., żona: I)** Anna z domu Maiwald, ew., **dzieci: I/1)** Frieda Margarethe (*1.11.1897, #26.12).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/22.

RETSCHKE, Michael, czeladnik papierniczy we Wrocławiu, **świadek u:** Sebastiana Retschkego, kat., czeladnika w odlewni dział w Brochowie, pow. wroc. (8.7.1834).

Źr.: A. A., 579bb.

REUL, Hermann Oskar Oswald, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona: I)** Anna Berta z domu Neumann, **dzieci: I/1)** Richard Alfred (*5.10.1915, #28.11).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

REUMELT, Christian, czeladnik papierniczy w Miłkowie, pow. jel., **chrzestny u:** Kaspara Müncha, papiernika tamże (25.7.1676).

Źr.: A. A., 24d.

REUSCHEL, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona: Louise** (*1856, %3.1.1913).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/52.

REUSCHEL, Anna Frieda, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mąż: =29.11.1913** (kościelny i cywilny) z Paulem Ernestem Austem, kat., kowalem.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/34.

REUSCHEL, Friedrich August, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona: =29.11.1913** (kościelny i cywilny) z Veroniką z domu Glogowski, kat., wdową po Heilmannie.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/34.

REUSCHEL, Louise Berta, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **mąż:** =28.11.1925 (kościelny i cywilny) z Wilhelmem Augustem Walterem, pracownikiem w cegielni w Białej, pow. złot.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

RYCHLIKOWSKI, mistrz papierniczy w Dańcu, pow. op., produkuje papier z drewna, zatrudnia 7 robotników, 1875 pożar papierni, po którym nie zostaje podjęta odbudowa.

Lit.: Mientus, Konrad, Aus Herrn Konrads Chroniken, w: Joseph von Eichendorff Konversatorium, z. 57: 2007, s. 122.

RICHTER, Artur, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** I) Selma z domu Zimmer, ew., **dzieci:** I/I) Artur Horst (*27.11.1925, #10.1.1926).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

RICHTER, August, producent papieru w Janowicach Wielkich, pow. jel., **dzieci:** 1) Philipp Reinhold, **jego dzieci chrzestnymi u:** 1: Wilhelma Eduarda Gründera, mistrza stolarskiego w Karpnikach, pow. jel. (22.3.1868).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 22/6.

RICHTER, Eduard, producent papieru w Oławie, **świadek u:** Georga Michalowicza, handlarza papierem (16.11.1838).

Źr.: A. A., 614L.

RICHTER, Heinrich, *1811, +19.03.1880, od poł. XIX w. właściciel fabryki papieru w Miłkowie, pow. jel., w 1872 zakupił maszynę papierniczą u Füllnera w Cieplicach (obecnie dzielnica Jeleniej Góry), przystosowaną do produkcji papieru do drukowania.

Lit.: Todes-Nachricht, Wochenblatt für Papierfabrikation 1880, nr 13, s. 395; Szymczyk, Maciej, Śląskie papiernictwo w okresie industrializacji kapitalistycznej, Duszniki Zdrój 2000, s. 109; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 70.

RICHTER, Heinrich, właściciel papierni w Kunnersdorf (obecnie dzielnica Jeleniej Góry).

Pożyczył od rady miejskiej Jeleniej Góry 500 tal. reń. (płaci 1844, 1845 i 1847, po 25 tal. reń. odsetek, 1846 zobowiązanie to przejmuje papiernik Gottschling).

Źr.: A. P. J. G., a. m. Gryf. nr 183, s. 28n; nr 184, s. 30n; nr 185, s. 20n; nr 186, s. 35f.

Lit.: Błaszczuk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 97; Szymczyk, Maciej, Śląskie papiernictwo w okresie industrializacji kapitalistycznej, Duszniki Zdrój 2000, s. 45; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 75.

RICHTER, Kurt, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie pow. leg., i sierżant, ew., **żona: I)** Frieda z domu Kriebel, ew., **dzieci: I/1)** Erika Brigitte (*22.9.1944, #3.12).
Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

RICHTER, Paul, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **chrzestny u:** Frido Heinza Senfa, ew., pracownika w fabryce papieru (17.8.1941).
Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

RIEDEL, Christoph, producent papieru, + przed 17.11.1840 w Polkowicach, **1)** syn, **2)** syn, **3)** Eduard (*1808, ew.), mistrz stolarski w Bolesławcu (=17.11.1840 tamże z Auguste Theresią (*1823, kat.), jedyną córką Nikolausa Hoffmanna (+ przed 17.11.1840 tamże), inwalidy i podoficera, pasierbicą Gottlieba Bittnera, inwalidy i podoficera.
Źr.: A. A., 677e.

RIEGER, Hermann, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I)** Minna z domu Scholz, ew., **dzieci: I/1)** Günter Heinz Herbert (*8.2.1926, #21.2).
Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

RIEGER, Johann, czeladnik papierniczy w Jarnołtówku, pow. nys., * w Wald, Saksonia, **chrzestny u:** Hansa Georga Francke (6.3.1719).
Źr.: A. A., 302a.

RIM, Joseph, producent papieru we Wrocławiu, **chrzestny u:** Bernharda Suppera, wybielacza wosku, ul. Kuźnicza 3 (29.5.1853).
Źr.: A. A., 693g.

RIND, papiernik, + przed 19.4.1917 w Bystrzycy Kłodzkiej, pow. kłodz., **żona: NN** (+ przed 19.4.1917), **dzieci: Ida** (*8.12.1850, +19.4.1917, kat.), rencistka (mieszkanie: 1917 ul. Starobystrzycka 259).
Źr.: USC w Bystrzycy Kłodzkiej, + Bystrzyca Kłodzka 1917, nr 74.

RINGELHAAN, Johann Franz, czeladnik papierniczy w Dusznikach, pow. kłodz., syn Mathäusa, tkacza i mieszczanina w Handau, Czechy, **żona: I)** =23.1.1725 w Dusznikach z Reginą, córką Samuela Rathmana (+przed 23.1.1725), producenta kół zębatach i mieszczanina tamże, świadek: Anton Heller, papiernik), **dzieci: I/1)** Anna Theresia (#30.10.1725, chrzestna: Maria Johanna, córka Antona Hellera, papiernika i mieszczanina, +12.2.1729, %12.2), **I/2)** Maria Eva (#24.1.1727, chrzestna: Rosina, żona Johanna Antona Hellera, papiernika), **I/3)** Regina Johanna (#24.8.1730, chrzestna: Rosina, żona Hellera, papiernika).
Źr.: A. A., 655b.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 117.

RISH, Christian, * Rączki, pow. nidzicki.

Czeladnik u: Beniamina Scholza, papiernika w Jeleniej Górze (4.7.1798).

Lit.: Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 102.

RIESCHEL, F., papiernik w Miłkowie, pow. jel.

Znak wodny: 1780 F R, poniżej róg pocztowy, wszystko w tarczy herbowej, powyżej korona, poniżej ARNSDORF.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 68.

RIEBE, Johann, czeladnik papierniczy w Mioszowie, pow. wałbrz., **chrzestny u:** Franza Breßlera, dniówkarza i mieszczanina (15.3.1766).

Źr.: A. A., 205c.

RISSMANN, Gottlieb, papiernik w Schönkau koło Żagania, + przed 1855, 2. dzień Zielonych Świąt, **dzieci:** 1) Louise Henriette (=1855, 2. dzień Zielonych Świąt, w Szprotawie z Gustavem Hoya, papiernikiem w Hoya, najstarszym synem Johanna (+ przed 1855, 2. dzień Zielonych Świąt), papiernika w Goszczu, pow. oleś.

Źr.: A. P. Z. G., kościół kat. w Szprotawie, nr 35, s. 53.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 129.

RITTER, Karl, dyrektor fabryki papieru w Zakrzowie (obecnie dzielnica Wrocławia), **chrzestny u:** Ewalda Rittera, ew., mistrza hydraulika we Wrocławiu, ul. B. Drobnera 15 (6.12.1868).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 7/102.

RIETIG, Kurt Bruno Paul, pomocnik przy maszynie papieru w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** I) Martha Frieda z domu Frenzel, ew., **dzieci:** I/1) Helene Ursula (*4.11.1931, #13.12), I/2) Gerd-Rainer Kurt (*27.11.1944, #26.12).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/26.

RODE, Richard Paul, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona:** =21.3.1938 (kościelny i cywilny) z Bertą Emmą Hildegard z domu Scholz, wdową po Hainie.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

ROGEL, Hans, papiernik w Dusznikach, pow. kłodz., 1628, *dominica exaudi* (6. niedziela po Wielkanocy), przystępuje do komunii św.

Źr.: A. A., 655a.

ROHLAND, papiernik we Wrocławiu, **żona:** Anna Christina Elisabeth, **jego żona chrzestną u:** Franz Schwanna, garncarza i mieszczanina na Ołbinie św. Macieja (2.5.1800).

Źr.: A. A., 446c.

ROLLE, Heinrich, pomocnik operatora maszyny papierniczej w Kłodzku, *1894, **rodzice:** Franz, dozorca w dominium w Szalejowie Dolnym, pow. kłodz., Anna z domu Katte, **żona:** =15.2.1919 z Heleną (*1897, rodzice: Maximilian Kuschmann, woźnica piwa w Brandenburgu nad Hawelą, Marianna z domu Marcinia) w Kłodzku.

Źr.: Kłodzko, Par. kat. Wniebowstąpienia NMP, księga ślubów 1911–1924.

RÖHM, Friedrich Wilhelm, papiernik we Wrocławiu, **chrzestny u:** Georga Ernsta Preische, kuśnierza i mieszczanina, nr 486 (29.7.1823).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/22, s. 571.

RONGE, Franz, papiernik w Głucholazach, pow. nys., **żona:** Agnes z domu Langer (+ przed 15.6.1902), **dzieci:** Emilie (*9.9.1875, kat., =15.6.1902 we Wrocławiu z Johannem Hannigem (*15.5.1877, kat., rodzice: Joseph, gospodarz, Karoline z domu Reichelt (+ przed 15.6.1902), piekarzem, Podwale 13).

Źr.: A. A., 658ee.

RÖHR, Georg, zbieracz szmat z papierni w Piekarach, pow. leg., %7.1.1623.

Źr.: A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 95.

ROEHR, Kurt, właściciel fabryki papieru w Miłkowie, pow. jel.

1902 produkuje na maszynach okrągłositowych papy i kartony.

Lit.: Adreßbuch 1912/13 von Hirschberg und Umgebung, Hirschberg 1912, s. 166; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 71.

RÖHRIEG, Christof, zbieracz szmat w Starych Piekarach, pow. leg., **żona:** **I)** Barbara, **dzieci:** **I/1)** Dorothea (#30.10.1645, chrzestny: Hans Wennig, papiernik w Legnicy).

Źr.: A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 4.

RÖHRICHT, Otto Erich Fritz, operator maszyny papierniczej w Chojnowie, pow. leg., **mieszki:** 1939 ul. Legnicka 71, **żona:** **I)** Gertrud z domu Reul, ew., **dzieci:** **I/1)** Fritz Kurt Georg (*18.11.1927, #5.2.1928), robotnica w fabryce papierów.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

Lit.: Adreßbuch/Einwohnerbuch für die Stadt und den Kreis Goldberg mit den Städten Haynau und Schönau und allen Gemeinden 1939, Breslau 1939, s. 81.

RÖHRICHT, Richard, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I)** Hedwig z domu Winderlich, ew., **dzieci: I/1)** Günter Willi Heinz (*22.10.1921, #31.10, +1.11.1921, %4.11).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/53.

RÖHRICHT, Robert, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I)** Marie z domu Peukert, ew., **dzieci: I/1)** Alfred Willi (*3.1.1912, #28.1), **I/2)** Alfred Willi (*1912, %27.2.1912).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24, 34/52.

ROSS, Gustav, operator kalandra w Chojnowie, pow. leg., **chrzestny u:** Hermanna Rossa, ew., robotnika fabrycznego (8.4.1901).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/23.

ROSSAU, czeladnik papierniczy we Wrocławiu, +1779.

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/113.

RÖBEL, Jermias, czeladnik papierniczy w Sobieszowie, pow. jel., syn Christofa (+ przed 19.8.1696), sędziego tamże, **żona:** =19.8.1696 z Rosiną, córką Christiana Wehnera (+ przed 19.8.1696), kowala pił w Ściegnach, pow. jel.

Źr.: A. A., 26b.

ROSE, Johann Kaspar, czeladnik papierniczy w Bystrzycy, pow. świd., **chrzestny u:** Johanna Josepha Rauera, mieszkanka (12.11.1767, 28.10.1769), Franza Boehnischa, chałupnika (20.12.1770).

Źr.: A. A., 305d.

RESSEL, Paul, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **mieszk.:** Biała, pow. złot., **żona: I)** Ida z domu Mertsch, ew., **dzieci: I/1)** Paul Rudolf Walter (*10.10.1919, #9.11).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

ROSENBAUM, Karl, papiernik, **mieszk.:** 1856 Łężyce, pow. kłodz., 1862 Korytów, pow. kłodz., syn Karla, ogrodnika kwiatowego w Jungferndorf, **chrzestny u:** Antona Prause, chałupnika w Łężyce (7.9.1856), Wilhelma Bartscha, krawca w Dusznikach, pow. kłodz. (14.12.1862).

Źr.: A. A. 655g, 657a.

ROSENBURG, Anton Franz, papiernik i mieszczanin w Dusznikach, pow. kłodz., syn Johanna (+ przed 22.2.1694), papiernika w Pradze, **żona:** =22.2.1694 z Susanną Kathariną, wdową po Christianie Wilhelmie Kretschmerze, papierniku w Dusznikach,

chrzestny u: Christopha Benedikta Seibta, senatora (27.3.1694, 26.12.1695, 19.1.1699, 12.7.1700), Melchiora Pohla, sukiennika (27.1.1695), Andreasa Grobša, papiernika (26.7.1695), Johanna Grosa, ogrodnika (13.9.1695), Christopha Hanla, sukiennika (27.11.1695), później szewca i mieszczanina (11.9.1700), Antona Jungka, poszewnika (8.1.1696), Balthasara Pfeiffera, sukiennika (25.5.1696), Michaela Seidla, chłopca (28.5.1696), Heinricha Matzke, obecnie pastora (23.9.1696), Michaela Hatschera, dniówkarza (23.3.1697), Friedricha Schlomsa, szklarza (29.6.1697), Melchiora Grobša, szewca i mieszczanina (29.11.1699), Johanna Zeiske, stolarza i mieszczanina (13.3.1702), Petera Prigera, sukiennika (10.8.1702), **jego żona chrzestną u:** Melchiora Grobša, ogrodnika (27.9.1695), Hansa Langerera, dniówkarza (16.12.1695), Melchiora Weltzla, szewca (19.2.1697, 30.6.1699, 16.4.1702), Kaspara Exnera, sukiennika (20.3.1697), Hansa Pürgla, dniówkarza (2.8.1697), Michaela Seidla, chłopca w Dolinie, pow. kłodz. (7.6.1699, 4.6.1702), Christopha Hoffmana, sukiennika i mieszczanina (24.8.1699, 9.10.1702), Christopha Benedikta Seibta, rajcy (20.2.1703).

26.4.1700 jego żona daruje kat. kościołowi parafialnemu w Dusznikach *czerwoną chorągiew z wybornymi srebrnymi koronkami*.

Źr.: A. A., 655a, 655b.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 99.

ROSENHAGEN, Leberecht, czeladnik papierniczy we Wrocławiu, *1798, +8.8.1840, gruźlica, %11.8.

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/124.

ROSENKE, Emil Ernst, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) Hilda Martha Berta z domu Liersch, ew., **dzieci: I/1**) Gisela Hilda (*22.12.1937, #20.2.1938), **I/2**) Hannelore Dorothea (*4.4.1934, #22.4).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/26.

ROSEMANN, Paul Willi, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) =15.8.1925 (kościelny i cywilny) z Friedą Selmą z domu Heim, ew., robotnicą fabryczną, **dzieci: I/1**) Elvira Helene Hildegard (*20.4.1925, #17.5).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/35.

ROSEMANN, Willi Karl, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie pow. leg., i kierowca w 9 baterii 9 pułku artylerii polnej, *1892, +29.10.1918, %1.11 w Chojnowie, **mieszk.:** 1918 Jerzmanice-Zdrój, pow. złot.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/53.

RÖSLER, Alfred Erich, operator maszyny papierniczej w Chojnowie, pow. leg., 1937 niewierzący, 1939–1944 deista, **mieszk.:** 1939 ul. Kamila Baczyńskiego 4, **żona:**

I) Frieda Gertrud Elise z domu Linke, ew., **dzieci: I/1)** Ursula Frieda (*17.7.1937, #5.9), **I/2)** Helga Ida Martha (*25.4.1939, #11.6), **I/3)** Erika (*13.9.1942, #25.10), **I/4)** Gisela (*11.3.1944, #9.4).

Funkcje: starszy sierżant.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

Lit.: Adreßbuch/Einwohnerbuch für die Stadt und den Kreis Goldberg mit den Städten Haynau und Schönau und allen Gemeinden 1939, Breslau 1939, s. 81.

RÖSLER, Kurt, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:**
I) Emma z domu Wallekat, ew., **dzieci: I/1)** Heinz Kurt (*14.1.1921, #20.2).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

RÖSNER, August, papiernik i mieszkaniec w Dusznikach, pow. kłodz., **żona: I)** Paulina z domu Hübner (* w Senftenberg), **dzieci: I/1)** Maria Theresia (*31.12.1841, #4.1.1842, chrzestny: Ludwig Poplarsch, papiernik i mieszczanin).

Źr.: A. A., 655f.

ROST, Hans, czeladnik papierniczy w Świdnicy, **żona: I)** Anna, **dzieci: I/1)** Hans (#26.1.1635, chrzestna: córka Pantaleona Hertela, właściciela papierni świdnickiej, we Wrocławiu).

Źr.: A. A., 59h.

ROTHER, Friedrich Franz Klemens, papiernik w Mazurowicach, pow. średz., kat., **rodzice:** Franz, mistrz kowalski, Berta z domu Steinert, **żona:** =21.8.1926 z Marie Agnes Hedwig Kattner w Jabłonce, pow. średz. (rodzice: Franz Kattner, kat., właściciel gospodarstwa rolnego w Mazurowicach, Anna z domu Welz).

Źr.: A. A., 552c.

ROTH, Hermann Alfred Herbert, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I)** Emma Selma z domu Ernst, ew., **dzieci: I)** Inge Charlotte Waltraud (*6.6.1938, #25.9).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

ROTHE, Martha Ida Anna, pracownica w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **mężowie: I)** =11.12.1926 z Martinem Alfredem Robertem Krause, 1.3.1929 rozwiedziona, **II)** =26.2.1938 (kościelny i cywilny) z Bernhardem Bruno Hoppe, woźnicą, **dzieci: II/1)** Hans Arno (*5.2.1938, #27.2).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26, 34/35.

ROTHE, Paul Gustav Richard, 1913 pracownik, 1939/1944 mistrz kalandra w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **mieszki:** 1939 ul. Tadeusza Kościuszki 33,

żona: I) Berta Pauline Emma z domu Knoll, ew., **dzieci:** I/1) Oswald (*1911, %25.11.1912), I/2) Agnes Klara Else (*29.9.1913, #19.10), I/2) Paul Richard Martin (*9.5.1920, #6.6), **chrzestny u:** Paula Williego Wolfa, ew., mistrza szewskiego (10.11.1940), Richarda Paula Rothe (+2.3.1944, poległ, ew.), operatora maszynowego (13.8.1944).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24, 34/26, 34/52.

Lit.: Adreßbuch/Einwohnerbuch für die Stadt und den Kreis Goldberg mit den Städten Haynau und Schönau und allen Gemeinden 1939, Breslau 1939, s. 81.

ROTHAAR, Johann, producent papy we Wrocławiu, **chrzestny u:** Christiana Gottloba Karla Friedbergera, mistrza rzeźniczego i mieszczanina (19.11.1844).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/40.

ROTHKIRCH, Karl Oskar, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona:** =1.6.1935 (kościelny i cywilny) z Else Marthą z domu Ziegler.

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/35.

ROTHKIRCH, Karl Otto, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona:** I) Frieda Selma Anna z domu Schubert, ew., **dzieci:** I/1) Klaus Otto Ulrich (*7.6.1939, #24.9).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/26.

ROTHKIRCH, Oswald, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., *1881, %26.12.1912, ew., **żona:** I) Anna z domu Hippermann, ew., **dzieci:** I/1) Karl Oskar (*1.10.1911, #5.11).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24, 34/52.

ROTSCH, Georg, zbieracz szmat we Wrocławiu w majątku miejskim na Olbinie, **dzieci:** Anna Rosina, **jego dzieci chrzestnymi u:** Johanna Christopha Hübtnera, inwalidy tamże (17.3.1732).

Źr.: A. A., 376c.

RÜDIGER, papiernik w Omiecicach, pow. świd., w 1850 jego żona zamierza założyć w swoim domu w Burkatowie, pow. świd., fabrykę krochmalu.

Lit.: Schweidnitzer Kreis=Blatt 1850, s. 222.

RIEDIGER (RÜDIGER), rodzina papierników.

1) Benjamin Gottlieb, papiernik w Bystrzycy, pow. świd., i mieszczanin w Świdnicy, + przed 17.2.1773, syn Christiana Heinricha Gottfrieda, mistrza papierniczego, ojciec Konrada Benjamina, starszego papierników, podporucznika i mieszczanina w Bystrzycy, pow. świd., i Karla Wilhelma, producenta papieru we Wrocławiu (patrz

nizej), **mieszk.:** Świdnica, papiernia na Przedmieściu przy Rowie Rybnym (4 stanowiska do produkcji papieru, podatek roczny: 6 tal. reń. 18 gr 1 3/5 fen. i 4 ryzy papieru kancelaryjnego (wartość: 6 tal. reń.), zakupiona 2.11.1742 we Wrocławiu od swego ojca na tych samych warunkach, na jakich on ją kupił, 20.12.1743 przekazana z należącymi do niej ogrodami, łąkami i kawałkami roli przez Johanna Gottfrieda Ortha, farbiarza i mieszczanina, rozebrana przez Austriaków, 1747 odbudowa (podatki 1747–1763: 1 wiardunek 8 gr srebrn. opłata hipoteki na rzecz szpitala św. Michała w Świdnicy), w czasie wojny 7-letniej zniszczona i nieodbudowana); Bystrzyca, pow. świd., nr 2 (papiernia, zbudowana 1758, 3.1.1784 sprzedana przez wdowę po nim i syna II/7 za 13 880 tal., a dom, ogród i rola lenna za 1400 tal. śląskich jego synowi II/4, przekazanie 13.1.1784); 4.6.1758 Fryderyk II Pruski zezwala na budowę papierni w miejscu starej kuźni miedzi na końcu wsi Bystrzyca, pow. świd., obok majątku Gottfrieda Schuberta (zakupiona wraz z domem, rolą (zasiewy 13 korców 2 garnki) i ogrodem (roczny podatek 6 tal. reń. 16 gr srebrn.) 6.1.1758 za 1400 tal. śląskich od Susanny Barbary z domu Schiltter, wdowy po Gottfriedzie Weist, starszym kotlarzy i mieszczaninie (pełnomocnik: Johann Matthäus Furch, złotnik w Świdnicy, przekazana 11.8.1758 wraz z całym inwentarzem martwym i żywym), odbudowa papierni w starym miejscu została zakazana przez gubernatora, (podatki: stare obciążenia kuźni miedzi, a z momentem uruchomienia produkcji papieru stary podatek w papierze na rzecz magistratu Świdnicy i 6 tal. reń. na rzecz państwa), decyzja, czy w miejscu starej papierni można zbudować młyn zbożowy, należy do gubernatora); **żona:** **I)** Rosina Barbara z domu Fritsch, **II)** Anna Marie z domu Teiniger, **dzieci:** **I/1)** Rosina Eleonora (*10.4.1744, #11.4), **II/1)** Christian Gottlieb (*5.3.1747, #6.3), **II/2)** Christiana Theodora (*9.3.1748, #10.3), **II/3)** Martha Eleonora (*2.12.1749, #3.12), **II/4)** Ernst Heinrich (*25.5.1751, #26.5), **II/4)** Konrad Benjamin (*16.12.1752, #17.12), papiernik, **II/5)** Karl Wilhelm (*25.1.1754, #27.1), papiernik, **II/6)** Maria Dorothea (*30.9.1755, #2.10), **II/7)** Heinrich Gottlob (*13.4.1757, #17.4), 1784 referendarz przy sądzie miejskim we Wrocławiu, **I)** Johanna Eleonora, **chrzestny u:** Gottfrieda Ludwiga, czeladnika papierniczego (2.6.1740), Eliasa Illgnera, czeladnika papierniczego (12.2.1741), później pracza i mieszczanina (29.12.1743, 1.5.1753), Gottfrieda Hantschmana, szafarza na składzie budowlanym (2.11.1742), Christiana Fräntzla, mieszkańca (19.4.1744), później czeladnika papierniczego (2.7.1753, 20.2.1755, 11.5.1757), Johanna Georga Hoffmanna, kucharza miejskiego i mieszczanina przy Rowie Rybnym (2.4.1746, 25.8.1747), Christiana Fritscha, sukiennika (26.1.1752, 9.10.1753, 16.1.1757), Johanna Gräntza, czeladnika papierniczego (5.1.1753), później producenta mączki kostnej (18.10.1755), Johanna Bernta, dniówkarza (16.2.1756), Ernsta Heinricha Stieffe, krawca (11.12.1756), Christiana Gottfrieda Lischlaua, powróznika (14.2.1757), **jego żony chrzestnymi u:** **I:** Christiana Fritsche, mistrza sukienniczego i mieszczanina (12.7.1744), Christiana Frantza, czeladnika papierniczego (27.8.1744), **II:** Christiana Frantza, czeladnika papierniczego (24.6.1748), Christiana Ludwiga, czeladnika papierniczego (8.10.1749),

Johanna Georga Hoffmanna, kucharza miejskiego (30.10.1749, 20.7.1753), Johanna Gräntza, czeladnika papierniczego (3.1.1751), później producenta mączki kostnej (10.6.1754, 18.9.1757), Johanna Barnta, dniówkarza (13.7.1753), Christiana Gottlieba Fritsche, sukiennika (23.5.1755, 26.6.1757), **jego dzieci chrzestnymi u: 1:** Josepha Zühnecke, czeladnika ciesielskiego (29.4.1760).

Funkcje: opiekunem dzieci: Karla Gottlieba, jedynego syna po Friedrichu Thielu, ogrodniku kwiatowym i mieszczaninie (3.11.1745–30.10.1748, poprzednik: Friedrich Ilgner (+ przed 3.11.1745), kupiec i mieszczanin), po Heinrichu Bernhardzie Karge, farbiarzu i mieszczaninie (10.7.1743–11.2.1756, poprzednik: Gottfried Märschel, starszy malarzy), po Franzu Heinrichu Lehmannie, łąziebniku, chirurgu i mieszczaninie (od 18.8.1759), córce Marii Rosiny i Johanny Karoliny po Johannie Gottfriedzie Orthcie, farbiarzu i mieszczaninie (18.5.1759–6.12.1770), swojej pasierbicy Susanny Eleonory Opitz (1767); świadkiem: Gottfrieda Andersa, czeladnika papierniczego i mieszczanina przy zakupie jego domu (23.5.1742), Johanna Gottlieba Zimmermanna, papiernika w Dittersbach w Saksonii w sprawie spadkowej (13.8.1743, 20.12.1743), Christiana Schultza, czeladnika farbiarskiego przy zakupie domu i farbiarni na Nowym Mieście (7.3.1747), w liście prawego urodzenia Johanna Gottlieba, syna Valeriusa Pfaua, czeladnika papierniczego (30.12.1743).

Wyróżnienia: 1755/56 król kurkowy (5.11.1756 otrzymuje zamiast rocznego zwolnienia od podatku 12 tal. 18 gr 1 3/5 fen. ekwiwalentu).

Posiadane nieruchomości: a) „parcelle rolne Rufferów” z majątku chłopskiego Tauberów (3/4 łanu, podatek roczny: 13 tal. 3 gr srebr., 7.2.1763 zakupiony za 780 tal. śląskich od Georga Friedricha Dittericha, dziedzicznego wójta sądowego, 25.6.1766 sprzedane razem z parcelami rolnymi kuźni miedzi za 1500 tal. śląskich swojej pasierbicy Susannie Eleonorze Opitz, żonie Christiana Jentscha (przekazanie przez wdowę po nim i dzieci II/4 i II/7 28.3.1778), której 5.12.1767 dokupuje za 100 tal. reń. dom Rosiny, wdowy po Melchiorze Meisnerze, wolnym chałupniku, b) młyn „Angermühle” na Przedmieściu przy Rowie Rybnym, nr 475 (z 4 miejscami do mielenia, zakupiony 28.9.1772 za 3200 tal., 18.3.1773 przekazany przez wdowę po nim i dzieci II/4 i II/7 Johannowi Gottliebowi Fellmannowi, mistrzowi młynarskiemu i mieszczaninowi).

23.9.1756 płaci miejskiej izbie obrachunkowej w Świdnicy 6 tal. reń. 18 gr 1 3/5 fen. czynszu dziedzicznego i zamiast 4 ryz papieru kancelaryjnego (po 1 tal. reń. 12 gr srebrn.) 6 tal. reń. (= razem 12 tal. reń. 18 gr srebrn. 1 3/5 fen.), dostawy papieru dla rady miejskiej w Świdnicy: 1752: dla garnizonu: 15 ryz 13 książek zwyczajnego papieru conceptowego (po 1 tal. reń. 4 gr srebrn. = 18 tal. reń. 6 gr srebrn. 2 2/5 fen.), dla ratusza: 12 ryz 7 książek zwyczajnego papieru conceptowego (po 1 tal. reń. 5 gr srebrn.), 14 ryz wyborowego papieru conceptowego (po 1 tal. reń. 10 gr srebrn.), 10 ryz wyborowego papieru kancelaryjnego (po 1 tal. reń.), 2 ryzy zwyczajnego papieru kancelaryjnego (po 1 tal. reń. 15 gr srebrn.), 1/4 ryzy papieru pocztowego średniej klasy, 1/4 ryzy małego papieru pocztowego = razem 56 tal. reń. 21 gr srebrn.

9 $\frac{3}{5}$ fen., 1755: odwachowi 21 ryz $\frac{3}{2}$ książki zwyczajnego papieru conceptowego za 24 tal. reń. 16 gr 10 $\frac{4}{5}$ fen., 20 ryz 16 książek 8 kartek zwyczajnego papieru conceptowego za 24 tal. reń. 6 gr srebrn. 10 $\frac{2}{5}$ fen., kancelarii miejskiej: 11 ryz (po 25 gr srebrn.) 16 książek zwyczajnego papieru conceptowego, 6 ryz (po 2 tal. reń.) wyborczego papieru kancelaryjnego, 10 ryz wyborczego papieru conceptowego (po 2 fl.), 3 ryzy zwyczajnego papieru kancelaryjnego (po $\frac{1}{2}$ tal. reń.), $\frac{1}{2}$ ryzy małego papieru listowego (po 20 gr srebrn.), razem 43 tal. reń. 13 gr srebrn. 1 $\frac{3}{5}$ fen., 1756: odwachowi za 43 tal. reń. 12 gr srebrn. $3\frac{1}{4}$ ryzy zwyczajnego papieru conceptowego, radzie miejskiej: $4\frac{3}{4}$ ryzy zwyczajnego papieru conceptowego po 36 gr srebrn. ryza (= 5 tal. reń. 21 gr srebrn.), 23 ryzy małego papieru conceptowego po 40 gr srebrn. ryza (= 30 tal. reń. 20 gr srebrn.), 6 ryz małego papieru kancelaryjnego po 2 tal. reń. ryza (= 12 tal. reń.), 1 ryzę zwyczajnego papieru kancelaryjnego po 1 tal. reń. 15 gr srebrn., $\frac{1}{4}$ ryzy brązowego papieru kancelaryjnego po 20 gr srebrn. (= 25 gr srebrn.), $\frac{1}{2}$ ryzy bibuły po 22 gr srebrn. 9 fen. (= razem 51 tal. reń. 10 gr srebrn. $\frac{9}{5}$ fen.), dla kancelarii miejskiej: 20 ryz małego papieru conceptowego, 8 ryz małego papieru kancelaryjnego, 7 ryz $16\frac{1}{2}$ książki zwyczajnego papieru kancelaryjnego za razem 52 tal. reń. 3 gr 1 $\frac{1}{5}$ fen., 1758: 12 ryz papieru za 14 tal. reń. 9 gr srebrn., 7 $\frac{1}{5}$ fen., $44\frac{1}{2}$ ryzy zwyczajnego papieru conceptowego (po 36 gr = 53 tal. reń. 12 gr), $11\frac{1}{2}$ ryzy wyborczego papieru conceptowego (po $\frac{1}{3}$ tal. reń. = 15 tal. reń. 10 gr srebrn.), $6\frac{3}{4}$ ryzy wyborczego papieru kancelaryjnego (po 2 tal. reń. = 13 tal. reń. 15 gr srebrn.), 1 ryzę szarego papieru kancelaryjnego (po 20 gr srebrn.) = razem 82 tal. reń. 21 gr srebrn. 7 $\frac{1}{5}$ fen.; 1762: 9 ryz dużego papieru kancelaryjnego (= 45 tal. reń.), 14 ryz zwyczajnego papieru kancelaryjnego (= 56 tal. reń.), 1763: 27 ryz małego papieru conceptowego (po 4 fl. = 81 tal. reń. 8 gr srebrn., dla ratusza: 16 ryz papieru conceptowego (po $3\frac{1}{3}$ tal. reń.), 8 ryz papieru conceptowego (po 4 tal. reń.), 3 ryzy dużego papieru kancelaryjnego (po 6 tal. reń.) = razem 107 tal. reń. 8 gr srebrn., 1764: dla odwachu garnizonu: 38 ryz papieru conceptowego (po 2 tal. reń. 4 gr = 82 tal. reń. 8 gr), radzie miejskiej: 12 ryz wyborczego papieru kancelaryjnego (po 4 tal. reń.), 21 ryz zwyczajnego papieru conceptowego (po $2\frac{2}{3}$ tal. reń.) = 104 tal. reń.

23.6.1758 pożyczka 2400 tal. reń. od Marii Eleonory, wdowy po Benjaminie Jentschu, 24.6.1758 1200 tal. reń. od Karla Siegmunda Neumanna, postrzygacza sukna, karczmarza i mieszczanina (zastaw: młyn „Angermühle”), 7.1.1760 od Marii Elisabeth Thomas w Świdnicy 6000 tal. reń. za 5% odsetek rocznych; 15.11.1763 płaci mu Bergmann 6 tal. reń. 18 gr srebrn. 1 $\frac{3}{5}$ fen. czynszu dziedzicznego za 1761 i za 4 ryzy papieru kancelaryjnego 6 tal. reń.; 26.10.1769 ma 2255 tal. reń. długu u Johanna Christiana Thomasa, królewskiego radcy dworskiego na Stanowicach, pow. świd. (rokowania z ramienia R. prowadzi jego szwagier Fritsche, handlarz papierem); 13.11.1764 pożyczka 5000 tal. śl. (zastaw: papiernia w Bystrzycy) od Siegmunda Gotthelfa Ortha, kanclerza w klasztorze w Lubiechowej, pow. złot., i jego krewnych; w 1772 procesuje się z Gottliebem Tammem, piekarzem i mieszczaninem w Świd-

nicy; 17.2.1773 jego pozostawione dzieci II/4 i II/7 otrzymują Johanna Christiana Jentscha, handlarza winami i mieszczanina, za opiekuna; jego spadkobiercy procesują się w 1773 z królewskim urzędem zaopatrzeniowym o zapłatę za dostarczone deski.

Źr.: A. A., 305b, 305c; A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 65, s. 62; nr 72, s. 174; nr 108, s. 81nn, 604n, 614n, 619, 651nn; nr 125, s. 286n, 556n, 654; nr 126, b. s.; nr 127, s. 788nn, 791n; nr 134, s. 495, 501nn; nr 135, s. 69; nr 136, s. 418; nr 138, s. 137n; nr 139, s. 497nn; nr 140, s. 547nn; nr 165, s. 110n, 301n, 308n; nr 167, s. 359n; nr 168, s. 80; nr 170, b. s.; nr 171, b. s.; nr 200, s. 253nn; nr 206, s. 83nn, 131nn, 135; nr 216, s. 53n; nr 222, s. 85; nr 312, s. 151n; nr 370, s. 20, 44, 240, 338; nr 371, s. 20n, 44nn, 194nn, 262; nr 372, s. 20n, 44n, 194n, 252n, 262n, 296; nr 373, s. 20, 44n, 194n, 252; nr 374, s. 3, 22, 202, 268; nr 376, s. 20; nr 377, s. 21, 230; nr 379, s. 20n, 44n, 208n, 246n; nr 380, s. 20, 218, 258nn.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 46, 82n, 98; t. 2: 2008, s. 131, 133, 167; Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 147; Encyklopedia Wrocławia, Wrocław 2000, s. 715.

2) Christian Heinrich Gottfried, mistrz papierniczy, syn Hansa Heinricha, papiernika (patrz niżej), ojciec Benjamina Gottlieba, papiernika (patrz wyżej), **mieszk.:** 1702–1715 Świdnica (20.4.1703 uzyskanie małego prawa miejskiego; 11.5.1703 przejmuje od wszystkich spadkobierców Heinricha Riedigera jego nieruchomości, w tym papiernię przy Rowie Rybnym nr 60 (roczny czynsz od domu 8 tal., w 1723 podwyższony na 12 tal.), na tych samych warunkach jak ten, stąd płaci szpitalowi św. Michała w Świdnicy 1702–1709 8 gr rocznego czynszu, zakup papierni od pozostałych spadkobierców: 13.3.1708 (świadek: Johann Becker, papiernik), 1724–1742 papiernia zostaje wydzierżawiona Friedrichowi Illgnerowi, papiernikowi, 2.11.1742 sprzedaje ją swemu synowi Benjaminowi Gottliebowi (przekazanie 20.12.1743, 4 miejsca do produkcji papieru, obciążenia: 4 rzyzy papieru na rzecz miasta, 8 tal. reń. 10 gr srebrn. 12 fen. – podatek rzemieślniczy, 5 gr srebrn. 6 fen. – podatek gruntowy, 4 gr srebrn. czynszu rocznego dla komandorii i 5 gr srebrn. 6 fen. na rzecz szpitala, zysk roczny: 371 tal. reń. 13 gr srebrn. 6 fen.; R. żąda 20.3.1738 15% obniżki podatku, ponieważ papiernia leży nad Bystrzycą, przez co występują rokrocznie duże uszkodzenia tamy), 1717–1747 Wrocław, **żony:** **I)** Agnes Philippina z domu Sabbath, **II)** Anna Barbara z domu Rudel, **dzieci:** **I/1)** Martha Eleonora (#13.1.1705 w Świdnicy), **I/2)** Johanna Dorothea (#14.9.1706 w Świdnicy), **I/3)** Rosina Barbara (#9.8.1708 w Świdnicy), **I/4)** Susanna Juliana (#27.9.1710 w Świdnicy, ew.), **I/5)** Maria Elisabeth (#9.12.1712 w Świdnicy), **I/6)** Magdalena Sophia (#18.2.1715 w Świdnicy), **7)** Benjamin Gottlieb, papiernik (patrz wyżej), **chrzestny u:** Johanna Heinricha Lietschke, dniówkarza w Świdnicy (25.3.1703), Augusta Stritiera, rybaka i mieszczanina tamże (18.6.1704, 12.5.1711, 15.8.1715), Gottfrieda Altera, rymarza tamże (22.11.1704), Samuela Opitza, mieszkańca tamże (23.3.1711), Sigismunda Geißlera, mydlarza tamże (26.5.1712), Johanna Sigismunda Kuscha,

czeladnika papierniczego i mieszkańca na majątku archidiaconatu we Wrocławiu (9.5.1717, 19.3.1722), Martina Utte, kowala w Nowej Wsi Wrocławskiej, pow. wroc. (27.8.1723), Friedricha Illgnera, dzierżawcy papierni w Świdnicy (8.2.1724), zastępuje Johanna Bechera, papiernika i mieszczanina we Wrocławiu, jako ojciec chrzestny u Johanna Panelta, ogrodnika w Polanowicach, pow. wroc. (1.11.1700), **jego żony chrzestnymi u: I:** Balthasara Ankrutscha, mieszkańca w Świdnicy (19.2.1703, 5.6.1705), Christiana Ziehbeina, czeladnika papierniczego w Świdnicy (12.11.1703, 24.9.1711), Andreeasa Hartmana, krawca w Świdnicy (25.11.1703, 12.1.1705), Gottfrieda Reymana, czeladnika papierniczego w Świdnicy (10.12.1703, 17.3.1708), Friedricha Illgnera, czeladnika papierniczego w Świdnicy (31.8.1705, 4.9.1712), Sabiny, wdowy po Christophe Weissie, krawcu w Zawiszowie, pow. świd. (1.4.1706), Friedricha Müllera, rzeźnika w Świdnicy (27.8.1706, 4.10.1709), Augusta Strittera, rybaka i mieszczanina w Świdnicy (26.3.1707, 23.6.1713), Christiana Reicha, rzeźnika kóz w Świdnicy (25.4.1708), Christiana Zahna w Świdnicy (7.1.1709), Adama Fischera, ogrodnika-właściciela w Kletschkau (obecnie dzielnica Świdnicy, 4.9.1709, 24.10.1711), Johanna Georga Bawera, szewca (23.2.1710), potem dniówkarza (6.7.1712) w Świdnicy, Christoha Hancke, rzeźbiarza tamże (19.7.1713), **II:** Georga Ludwiga, szewca i mieszkańca na Ołbinie, św. Wincentego we Wrocławiu (21.3.1721, 24.6.1724, 3.2.1727, 18.4.1730), Friedricha Illgnera, dzierżawcy papierni w Świdnicy (25.6.1727), **jego dzieci chrzestnymi u: I/1:** Johanna Gottfrieda Ortha, farbiarza i mieszczanina w Świdnicy (24.6.1748), **I/3:** Adama Siebensohna tamże (27.4.1726, 27.5.1728), Christoha Pohla, czeladnika farbiarskiego tamże (26.6.1729), **I/4:** Heinricha Schleifera, ew., mieszkańca na majątku archidiaconatu we Wrocławiu (22.7.1730, 30.11.1731), **I/5:** Gottfrieda Reymanna, czeladnika papierniczego w Świdnicy (20.11.1730), Adama Siebensohna, cholewkarza i mieszczanina tamże (25.9.1730), Rosiny, wdowy po Adamie Siebensohnie, cholewkarzu i mieszczaninie tamże (6.2.1733).

Czeladnicy: Friedrich Illgner, kierownik produkcji: Johann George Sauer (zwolniony po ok. 18 miesiącach pracy bez wynagrodzenia za kradzież papieru wartości około 8 gr miesięcznie na podstawie doniesienia Illgnera).

Funkcje: od 30.6.1713 starszy ulicy przy Rowie Rybnym, 1743 inspektor budowlany młynów miejskich we Wrocławiu.

Nieruchomości (poza papiernią): a) 4 morgi ze stodołą (80 tal. podatku, 27 gr białych 8 halerzy czynszu rocznego, 18 halerzy i półtuszę jako podatek na rzecz biskupa) na końcu wsi Kletschkau w stronę Jagodnik, pow. świd. (30.8.1708 zakupione za 450 tal. śląskich od Rosiny z domu Andersch, wdowy po Wernerze, sprzedawane 12.7.1716 za 600 tal.), b) posesja Viehweide nr 75 tamże (możliwość wysiewu: 3½ korca = 2 tal. 3 gr srebrn. czynszu, dom na niej jest lichy i wąski), c) papiernia w Lesznie (1703).

1702 otrzymuje razem z Jakobem Martinem od spadkobierców Heinricha Rüdigerera pełnomocnictwo do negocjacji w sprawie sprzedaży papierni koło

Drezna; 7.2.1703 rada miejska nakazuje na podstawie skargi R., aby dzierżawca Nowego Młyna w Kletschkau, Friedrich Bräuer, obniżył zaporę o 16 cali, 9.2.1703, aby obniżył go do 14 cali, odlodził i oczyścił kanał, ponieważ jego postępowanie spowoduje częściowe zalanie papierni, 18.5.1703 sąd nakazuje B. zapłatę kosztów procesu o wodę z R.; 31.8.1703 sąd zwalnia w imieniu wszystkich dzieci po Hansie Heinrichu R. z obowiązku opieki: cyrulika Samuela Scholtza i szklarza Andreasa Nonniga, obaj mieszczenie świdniccy; 2.6.1706, 16.9.1707 i 26.10.1707 R. protestuje w magistracie w Świdnicy przeciwko wpuszczaniu wody do Rowu Rybnego z warsztatu pani Irm, produkującego mączkę kostną, 5.8.1707 rada miejska zakazuje tych praktyk pod groźbą 10 tal. reń. grzywny; w tej sprawie poproszono o ekspertyzę papierników z Jeleniej Góry i Janowich, pow. jel., 12.10.1707 dojdzie do procesu z Hansem Friedrichem Hetzelem w tej sprawie; 7.7.1706 i 17.6.1709 prosi radę miejską o naprawę kanału „Kreuzwasser”, odpowiedź rady: dbałość o dobry stan techniczny kanału jest jego obowiązkiem, a nie miasta, stąd 9.6.1707 rada nakazuje starszym sukienników i białoskórników oraz jemu, aby naprawili kanał, który zaopatruje ich młyny w wodę, a 22.7.1707 R. dostarcza ½ kopy desek do naprawy kanału; 23.11.1707 handlarze ryb skarżą się, że R. handluje rybami, 28.11. magistrat nakazuje, żeby przestał handlować rybami albo płacił przepisowy podatek od tego w wysokości 3 tal. śląskich, R. decyduje się na zapłacenie podatku; 16.7.1710 uczestniczy w naradzie dotyczącej budowy tamy i młyna, 24.11.1710 prosi o pomoc przy budowie nowej papierni; 1.12.1710 prosi, aby mu dalej wydzierżawiano Staw Szubieniczny albo nakazano nowemu dzierżawcy zapłacić za znajdujące się w nim ryby, 5.12.1710 zapadnie decyzja, że Staw Szubieniczny do przyszłej jesieni ma wspólnie zagospodarować z młynarzem przy Stawie Szubienicznym; magistrat nakazuje mu dostawę lepszego papieru do urzędu podatkowego; 15.7.1711 pan v. Wallenberg protestuje w urzędzie cesarskim przeciwko planowanej budowie papierni, 23.9.1711 R. protestuje przeciwko planom budowy papierni w Piątnicy, pow. leg., a 19.8.1712 przeciwko planom budowy papierni przez pana v. Wallenberga; oddaje 11.1.1713 swemu bratu Emanuelowi Gottfriedowi 1000 tal. śląskich, wypożyczonych w 1708 roku, i wypożycza od rajcy Sommerfelda 550 tal. śląskich; prosi 17.11.1713 magistrat świdnicki o wystawienie zaświadczenia kaucyjnego na papiernię świdnicką, ponieważ wydzierżawił papiernię wrocławską, a w związku z tym żąda się kaucji w wysokości 6000 tal., w związku z tym prosi radę 22.11.1713 i 1.12.1713 o urzędową wycenę swoich nieruchomości; wypożycza 20.12.1713 od kowala cyrkli Davida Laupitza 400 tal. śląskich na podróż do Wrocławia (suma zostaje zapisana jako hipoteka na papiernię); otrzymuje corocznie daninę z ryb od Georga Gottharda v. Wuntscha na Nowicach, pow. świd.; otrzymuje 1713 zaświadczenie, że sołtys w Nowicach kradł mu siano; upoważnia 13.11.1713 Christopha Gottlieba Zenckera, adwokata urzędowego i sekretarza lennego księstw świdnickiego i jaworskiego, do reprezentowania jego interesów, a 12.12.1713 do przedłożenia swojego rozliczenia pieniędzy jego podopiecznego Osmara Latofskiego za 3 lata

przed sądem dla sierot w Świdnicy, R. sam wynajął papiernię we Wrocławiu, stąd jego obecność jest tam potrzebna; 3.11.1716 umowa dzierżawy papierni wrocławskiej (zastaw: papiernia świdnicka); upoważnia 21.5.1717 Johanna Georga Schucha, adwokata przy sądzie miejskim w Świdnicy, do wystawienia hipoteki 1000 tal. reń. na papiernię świdnicką na rzecz kupca wrocławskiego Tobiasza Krausego; 6.11.1719 magistrat dyskutuje o planowanym nowym projekcie, 4.1.1723 prosi radę miejską o bezpłatną dostawę drewna do naprawy koryta kanału młyńskiego, ponieważ płaci duże podatki, wszyscy rajcy się zgadzają; 1.10.1723 prosi radę miejską o zaświadczenie, że jest mieszczaninem świdnickim, gdyż chce się starać o zwolnienie z opłat miejskich we Wrocławiu (zaświadczenie otrzymał); 1.9.1724 prosi radę miejską, by nakazała mistrzowi Quastowi usunięcie z młynówki nieczystości, które tam rzucił; 26.11.1727 wdowa po młynarzu przy stawie, Wießnerze, skarży się przed magistratem na Friedricha Illgnera, dzierżawcę papierni, że zamknął przepływ wody do stawu, przez co ryby zdychają. Illgner stwierdza, że tak nakazał mu właściciel papierni, R., ponieważ w księdze sądowej znaleziono zapis, że przepływ musi być otwarty, sąd nakazuje jego otwarcie; R. skarży się 1732, że warsztat mistrza ślusarskiego i mieszczanina Johanna Exnera psuje całą wodę rowu młyńskiego, po oględzinach 17.10.1732 warsztat zostaje zamknięty, 2.4.1733 wygrywa proces w tej sprawie, w przypadku złamania nakazu sądowego winowajca płaci po 150 guldenów kary właścicielowi papierni i radzie miejskiej; 11.7.1736 proponuje się R. na urząd starszego ulicy; 7.9.1739 rada miejska żąda objaśnień, dlaczego nie chce partycypować w kosztach budowy tamy przy tzw. Brodzie Świńskim.

Źr.: A. A., 59m, 120a, 120b, 305a-305c, 372a, 376a-376c; A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 69, s. 224, 269, 313, 328, 376, 387, 412, 460; nr 72, s. 174; nr 100, s. 57, 109; nr 101, s. 185n; nr 105, s. 343, 349n, 522n; nr 107, s. 211nn, 227n; nr 129, s. 612nn; nr 134, s. 501nn; nr 152, s. 45, 69, 108, 121, 262, 275n, 279, 283, 285, 306, 321, 329, 335, 343, 354, 363, 366, 368, 374, 709, 716; nr 153, s. 204, 295, 297, 405, 421, 428, 607, 694, 799, 871, 874, 879, 885, 891; nr 154, s. 142n, 845nn; nr 155, s. 431; nr 156, s. 344n; nr 158, s. 170; nr 160, s. 295, 916, 919, 990, 1002, 1005; nr 171, b. s.; nr 197, s. 301, 345, 354, 393; nr 198, s. 34; nr 199, s. 99, 212; nr 203, s. 167nn, 193, 266, 308; nr 225, b. s.; nr 226, s. 289, 692, 699, 317, 334, 439, 703n.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 1: 2007, s. 49; t. 2: 2008, s. 131n, 160; Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 94; Encyklopedia Wrocławia, Wrocław 2000, s. 715.

3) Hans Heinrich, + przed 18.2.1695, ojciec Christiana Heinricha Gottfrieda, mistrza papierniczego (patrz wyżej), **mieszk.:** 1679–1683 Wrocław (mistrz papierniczy i mieszczanin, 1682–1693 dzierżawca papierni), 1680–1695 Świdnica (uzyskuje 10.5.1680 za 12 tal. 18 gr duże prawo miejskie; 1680 kupuje od miasta wszystkie nieruchomości po Panthaleonie Hertlu, odbudowuje papiernię (obciążenia: 8 gr srebrn. rocznego czynszu na rzecz szpitala św. Michała, 13.3.1708 zakupiona od pozostałych

spadkobierców przez jego syna Christiana Heinricha); 15.4.1680 dokupuje tzw. *Domus Monachalis* (była własność dominikanów i dlatego zwolniony z podatku), 1692 Drezno (mieszczanin i dziedziczny właściciel lenny papierni), **żony: I)** Martha, **II)** Rosina (+ przed 6.5.1692), **III)** =6.5.1692 w Legnicy z Anną Elisabeth, córką Johanna Breitenhausa, cesarsko-królewskiego legnickiego pisarza finansowego), **dzieci: II/1)** Hans Heinrich (#27.2.1686), **1)** Anna Dorothea, **2)** Johanna Sophia, **3)** Emanuel Gottfried (kupuje 2.1.1727 kram sukienniczy nr 9 i uzyskuje za 5 tal. duże prawo miejskie Świdnicy), **4)** Anna Eleonora, **świadek u:** Georga Ignaza Zacherta, czeladnika papierniczego we Wrocławiu (25.10.1682), **chrzestny u:** Matthäusa Hautschiga, czeladnika papierniczego we Wrocławiu (30.1.1679, 19.10.1682), Johanna Jakoba Leopolda Kopsiusa w Świdnicy (24.9.1682), Martina Schneidera w Świdnicy (8.6.1685), Georga Grawa w Kletschkowie (obecnie dzielnica Świdnicy, 3.7.1685, 26.9.1692), Zachariasa Häschki w Świdnicy (28.9.1685, 27.10.1686, 29.12.1688, 23.1.1693 – z powodu choroby zastąpiony przez swoją żonę), Georga Tschackera, czeladnika papierniczego we Wrocławiu (2.8.1687), Michaela Mittmanna, hydraulika miejskiego w Świdnicy (8.11.1686, 27.3.1690), Daniela Adolpha, bednarza (6.3.1687), **jego żony chrzestnymi u: I:** Matthäusa Heutschiga, czeladnika papierniczego we Wrocławiu (20.1.1681), Georga Tschackerta, czeladnika papierniczego we Wrocławiu (3.9.1683, 17.3.1685), **jego dzieci chrzestnymi u: 1:** Georga Gerlacha, mistrza ceglarskiego w cegielni w Starych Szczytnikach (obecnie dzielnica Wrocławia, 9.1.1689), **2:** Johanna Saltzmanna, mieszkanka w Świdnicy (7.7.1690), **4:** Christiana Scholtza, wójta w Kilianowie, pow. wroc. (22.8.1719).

Uczniowie: Christian Hansel i Christian Puschman (14–16.1.1688 trafiają na prośbę R. do więzienia miejskiego za uchylanie się od pracy, pijaństwo i gry).

1680 zapłaci miastu za 25 000 cegieł 100 tal.; 1690 kupuje od szpitala św. Michała 10 sążni drewna opałowego; 23.6.1690 blokuje u Christiana Okła, drukarza i mieszczanina, 100 tal. reń. na rzecz spadkobierców Johanna Adama Käßera; 18.10.1690 zaskarża Żyda Hirschla Salomona, za 36 tal. reń. 10 gr srebrn., ten obiecuje rychłą zapłatę; 18.2.1695 funduje 500 tal. reń. na budowę nowej ambony w ew. kościele Pokoju w Świdnicy, ponieważ spadkobiercy nie posiadają tyle gotówki, 18.2.1695 wręczają papier różnych gatunków o wartości 200 tal. reń., budowa ambony w 1729 przez Augusta Gottfrieda Hoffmanna, rzeźbiarza w Świdnicy, poświęcenie: pastor Benjamin Schmolcke, tablica inskrypcyjna podaje mylnie: Pietatis / Et / Liberalitatis / Monumentum / Conrado / Ridigerianum / Anno / MDCC XXIX); 28.11.1695 opiekunowie jego pozostawionych dzieci, znajdujących się u pana Krause we Wrocławiu, proszą świdnicką radę miejską o ustanowienie diet dla nich, 9.2.1699 Samuel Scholtz, cyrulik, i Andreas Nonnig, szklarz i mieszczanin, opiekunowie obu jego zostawionych dzieci, pożyczają w imieniu swoich podopiecznych 800 tal. śląskich od Christopha Kleinego, krajczego tkanin i mieszczanina, 13.7.1700 jego pozostawione dzieci udzielają swojemu opiekunowi Andreasowi Nonnigowi, a 1702 Jakobowi Martinowi i Christianowi Rüdigerowi, pełnomocnictw do negocjacji w sprawie sprzedaży papierni koło Drezna.

Dostawy papieru: 1.4.1689 za 26 gr 3 fen. po 5 książeczek papieru kancelaryjnego i do pisania (na pokwitowania, rachunki i spisy) dla szpitala św. Michała w Świdnicy.

Źr.: A. A., 28a, 31b, 59k, 59l; A. P. Leg., Kościół ew. NMP w Legnicy, nr 49; A. P. Wroc., a. m., EKMS 105/1, Świdn., nr 60, s. 20nn; nr 67, s. 415, 422; nr 68, s. 24, 33, 84; nr 69, s. 23, 90, 132, 177; nr 70, s. 3n, 51, 174, 200, 286; nr 71, s. 173n; nr 72, s. 174; nr 113, s. 36, 410; nr 129, s. 612nn; nr 148, s. 187; nr 149, s. 326n; nr 150, s. 408n; nr 197, s. 161, 243, 301; nr 319, b. s.; nr 368, b. s.; nr 633, s. 113.

Lit.: Sachs, Rainer, Sokół, Teresa, Rzeźbiarz świdnicki Augustyn Gottfryd Hoffmann – zarys życia i twórczości, w: Kroniki Doliny Baryczy, t. 9: 2003, s. 72; Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 107n, 113n; Małczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 32, 46, 89, Encyklopedia Wrocławia, Wrocław 2000, s. 715; Skoczył-Stadnik, Barbara, Kościół Pokoju w Jaworze, Legnica [b.r.], s. 24.

4) Karl (Konrad) Wilhelm, producent papieru, mieszczanin i dzierżawca papierni miejskiej na Wyspie Mieszkańskiej we Wrocławiu, *25.1.1754 w Świdnicy, #27.1, +1828 (przed 15.7) we Wrocławiu, syn Benjamina Gottlieba, papiernika w Bystrzycy, pow. świd., i mieszczanina w Świdnicy (patrz wyżej), **mieszk.:** 1823 ul. Młyńska, **żona:** **I)** Henriette Christiane z domu Fickert (* w Świdnicy, mieszk.: 1832/1833 ul. Kuźnicza 55, 1837–1839 ul. Kotlarska 16 (1827)), **dzieci:** **I/1)** Henriette Dorothea Charlotte (*24.1.1814, #6.2, chrzestny: Karl Benjamin Rüdiger Młodszy, producent papieru w Bystrzycy), **I/2)** Dorothea Henriette Karoline (*1815, +12.11.1852, sercowa puchlina wodna, %15.11), **I/3)** Auguste Emilie Karoline (*7.4.1815, chrzestny: Karl Ruediger, producent papieru i mieszczanin w Świdnicy), **I/4)** Wilhelm (#1817), **I/5)** Karl Heinrich Paul (*18.3.1818, #20.3), **6)** syn (# i +1819), **7)** Friedrich Heinrich Gottlieb (*5.3.1823, #12.3), **świadek u:** Johanna Ernsta Kessla, producenta powozów (29.7.1819), **chrzestny u:** Johanna Christiana Sengliera, kupca (4.5.1817), Sachsa, registratora przy królewskim najwyższym urzędzie górnictwem, ul. Odrzańska 1172 (15.11.1818), Gottfrieda Korba, mydlarza i mieszczanina, ul. Odrzańska 2077 (26.10.1820, 4.4.1823, 24.3.1824, 9.10.1825, 9.12.1827), Johanna Traugotta Wolfa, pańskiego woźnicy, nr 1989 (kwiecień 1822), Johanna Gottlieba Schummla, sekretarza przy najwyższym sądzie krajowym, Ketzerberg 1149 (9.6.1822), później ul. Łazienna 287 (22.8.1824), Wilhelma Gottfrieda Christiana Heinricha, kupca i mieszczanina, nr 2077 (8.6.1823, 24.12.1827), Karla Augusta Klose, kupca, ul. Długa 18 (17.4.1826), Gustava Friedricha Wilhelma Rüdigera, kupca, ul. Kotlarska 14 (1787, 20.5.1827), **jego żona chrzestną u:** Johanna Gottlieba Schummla, sekretarza przy najwyższym sądzie krajowym (24.3.1816), Augusta Tischlera, gospodarza, nr 1866 (2.9.1821, 24.3.1829), Josepha Neumanna, sługi domowego, nr 416 (6.7.1823), Karla Augusta Klose, kupca, ul. Długa 18 (1.8.1824, 15.7.1828), Gustava Friedricha Wilhelma Rüdigera, kupca, ul. Kotlarska 14 (1787, 30.11.1828), potem byłego kupca, ul. Odrzańska 16 (8.4.1830), Wilhelma Gottfrieda Christiana Heinricha, kupca

i mieszczanina, Rynek 2 (7.12.1828, 29.11.1829, 20.2.1831, 13.2.1833, 1.3.1835), Friedricha Keilla, mistrza tokarskiego, ul. Widok 15 (31.10.1830), **jego dzieci chrzestnymi u: I/4)** Wilhelma Painera, księgowego w Nowej Wsi Wrocławskiej, pow. wrocł. (25.2.1855).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/4; 8/16, s. 79; 8/17, s. 516; 8/19, s. 195; 8/21, s. 343; 8/22, s. 151, 413; 8/23, s. 508, 578n; 8/26, s. 226; 8/31, s. 27; 8/33, s. 145; 8/115, 10/2, 10/3, 11/15, 11/16, 11/17, 11/21, 11/26, 11/27, 11/29, 11/103, 12/10; A. A. 693e, 693n.

Lit.: Mehwald, Friedrich, Adreßbuch der Haupt= und Residenz=Stadt Breslau, Breslau 1832, s. XXVII; tenże, Adreßbuch der Haupt= und Residenz=Stadt Breslau, Breslau 1833, szp. LXVIII; tenże, Adreßbuch der Haupt= und Residenz=Stadt Breslau, Breslau 1837, szp. 163; Roland, Gustav (wyd.), Adreßbuch der Haupt- und Residenzstadt Breslau, Breslau 1839, szp. 151; Encyklopedia Wrocławia, Wrocław 2000, s. 715.

5) Konrad Benjamin, starszy papiernik, podporucznik i mieszczanin w Bystrzycy, pow. świd., *16.12.1752, #17.12, syn Benjamin Gottlieba, papiernika w Bystrzycy i mieszczanina w Świdnicy, **mieszko.:** nr 2 (papiernia (przedtem kuźnia miedzi), zakupiona 3.1.1784 za 13 880 tal. reń., a przynależności (dom, ogród i rola lenna (zasiewy na 13 korców 2 garnce) za 1400 tal. reń. od pozostałych spadkobierców (matki i brata Heinricha Gottloba, referendarza przy sądzie miejskim we Wrocławiu), przekazanie: 13.1.1784), **żona:** Johanna Dorothea z domu Salomon, **dzieci:** **1)** Dorothea, **2)** Johanne Charlotte Auguste Marie, **chrzestny u:** Konrada Wilhelma Ruedigera, producenta papieru i mieszczanina we Wrocławiu (6.2.1814, sierpień 1815), Johanna Gottlieba Schummla, sekretarza przy królewskim najwyższym sądzie krajowym, Ketzerberg 1149 (24.3.1816, 9.6.1822), **jego żona chrzestną u:** Johanna Gottfrieda Loefflera, mistrza krawieckiego i mieszczanina (4.1.1807), **jego dzieci chrzestnymi u: 1:** Christiana Benjamin Jentscha, piernikarza i mieszczanina (13.2.1804), **2:** Johanna Gottlieba Schummla, sekretarza przy królewskim najwyższym sądzie krajowym, Ketzerberg 1149 (9.6.1822).

Funkcje: od 11.2.1785 opiekun Christiana Davida i Anny Kathariny Louise, dzieci po Johannie Christianie Jentschu, właścicieli winiarni i mieszczaninie; do 13.9.1792 opiekun Dorothei Christiany Friederiki z domu Orth, żony Seeligera, wnuczki Marthy Eleonory z domu Rüdiger, wdowy po Orth; 3.11.1794 świadek w liście prawego urodzenia Christiana Wilhelma, syna Johanna Gottfrieda Salomona (+ przed 3.11.1794), starszego czerwonoskórników i mieszczanina.

Posiadane nieruchomości: a) tzw. „gospodarstwo Tauberów” w Bystrzycy, pomiędzy gospodarstwem Gottfrieda Thullmanna a dominium (zakupione 16.1 i 18.2.1786 za 1500 tal. od swej przyrodniej siostry Susanny Eleonory z domu Opitz, wdowy po Johannie Christianie Jentschu, kupcu, właścicieli winiarni i mieszczaninie, 1818 sprzedaje go za 400 tal. reń. baronowi v. Reitzensteinowi), 24.1.1788 zamienia się z ogrodnikiem Thielem w celu budowy nowej stodoły na tym gospodarstwie kawałkiem ziemi rolnej pod papiernią na kawałek ziemi rolnej pod kuźnią miedzi, b) rola lenna nr 2 w majątku w Kraszowicach, pow. świd. (50 korców zasiewu, podatek

roczny: 3 tal. reń., zakupiona podczas dysmembracji majątku 22.6.1787 za 2160 tal. reń. od Johanna Davida Jentscha, starszego kupców i mieszczanina w Świdnicy i właściciela lenna w Kraszowicach, przekazana 1.11.1787), c) 1 łan roli w Bystrzyicy (zakupiona 16.1.1786 za 1200 tal. reń.).

20.7.1778 zwalnia razem ze swoim bratem Heinrichem Gottlobem ich opiekuna Johanna Christiana Jentscha, właściciela winiarni i mieszczanina, z jego obowiązków; 24.9.1789 jego żona zaświadcza swemu opiekunowi, Johannowi Melchiorowi Hahnowi, właścicielowi dziedzicznemu i mieszczaninowi w Kletschkau (obecnie dzielnica Świdnicy), że wypłacił jej 1000 tal. i zwalnia go z obowiązków; 1791 otrzymuje 100 tal. za papier wyprodukowany z kory lipy, produkuje papier z morwy syryjskiej i papier chlorowany; w swoim testamencie z 17.4.1795 Rosina Barbara Jentsch ustanowi jego żonę jedyną spadkobierczynią swego dużego majątku, darując każdemu z jego dzieci po 200 tal. reń., stąd jego żona przekazuje 24.1.1798 posesje nr 444 (gospoda) i 445 (kuźnia) Franzowi Pohlowi; w 1809 zalega z 27 tal. reń. 18 gr srebrn. podatku za składowane zapasy; podczas włamania w nocy 8/9.12.1820 skradziono mu z remizy wóz kryty i połowę krytego lekkiego wozu; omyłkowo przypisano mu fundację ambony w ew. kościele Pokoju w Świdnicy (prawdziwy fundator: Hans Heinrich R. (patrz wyżej)).

Źr.: A. A., 305c, 337o; A. P. Wroc., EKMS 8/16; 8/17, s. 516; 11/15; 11/21; a. m. Świdn., nr 128, s. 22nn; nr 140, s. 547nn; nr 141, s. 159; nr 172, s. 136, 476, 596n, 657, 733; nr 173, s. 38, 123; nr 206, s. 139, 165, 185nn, 201nn, 235; nr 255, b. s.; nr 313, s. 105; nr 320, s. 14; nr 388, s. 277n; nr 389, s. 284n, 297n, 309; nr 434, s. 3, 5n; nr 444, b. s.; nr 702, s. 204; Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Wałbrzychu, dokumentacja ew. kościoła Pokoju w Świdnicy.

Lit.: Schweidnitzer Wochenblatt 1818, s. 28; Obrigkeitliche Bekanntmachungen 1820, nr 13; Toenniges, Franz, 350 Jahre Westfälischer Frieden und die drei Friedenskirchen in Schlesien, w: Matthesianer-Verband, Mitteilungsblatt, nr 73, s. 13; Sachs, Rainer, Sokół, Teresa, Rzeźbiarz świdnicki Augustyn Gottfried Hoffmann – zarys życia i twórczości, w: Kroniki Doliny Baryczy, t. 9: 2003, s. 73; Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 56; Pytel, Waldemar, Die Friedenskirche Schweidnitz, Meckenheim [b.r.], s. 6; Seidel-Grzesińska, Agnieszka, Elementy emblematyczne pomników sepulkralnych w kościele Pokoju w Świdnicy, w: Czechowicz, Bogusław, Dobrzyniecki, Arkadiusz (red.), O sztuce sepulkralnej na Śląsku, Wrocław 1997, s. 87; Nowotny, Sobiesław, Rośkowicz, Wiesław, Świdnica, Świdnica 1999, s. 72.

RÜDIGER, Eduard Wilhelm, producent papieru i mieszczanin we Wrocławiu, + przed 9.2.1850, **dzieci:** 1) Karoline Emilie Auguste (*1815, +9.2.1850 tamże, gruźlica krtani, %13.2).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 11/103.

RIEDIGER, Friedrich, papiernik w Świdnicy (uzyskuje 14.7.1681 za 2 tal. 18 gr małe prawo miejskie) i Dreźnie, + przed 1697, *dominica 1 post epiphaniar* (1. niedziela po Objawieniu Pańskim), **żona:** I) Anna Elisabeth (=1697, *dominica 1 post*

epiphancias (1. niedziela po Objawieniu Pańskim), w Brzegu z Kasparem Rauppachem, królewskim brzeskim pisarzem w urzędzie zbożowym, synem Kaspara, młynarza miejskiego w Prochowicach, pow. leg.), **dzieci: I/1** Elisabeth (#25.8.1693), **jego żona chrzestną u: I:** Andrea Reinholdta, powroźnika w Świdnicy (11.2.1694), Johanna Ortha, farbiarza (7.3.1694), Paula Leuckerta, karczmarza w Karczmie Wodnej (28.4.1694).

Źr.: A. P. O., Księgi metrykalne ew. kościoła par. św. Mikołaja w Brzegu, 21/21; A. A., 59l; A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 369, b. s.

RIEDIGER, Heinrich, producent papieru we Wrocławiu, **chrzestny u:** Augusta Tischlera, gospodarza, nr 1866 (14.12.1823, 6.8.1826).

Źr.: A. A. 693e.

RÜDIGER, Hermann, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., **żona:** I) Frieda z domu Fiker, **dzieci: I/1** Frieda Martha Gertrud (*24.8.1913, #14.9).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24.

RUEDIGER, Karl Benjamin, producent papieru w Bystrzycy, pow. świd., *1790, +11.3.1851 w Mioszowie, pow. wałbrz., tyfus, %14.3, 29.8.1842 jego fabryka jest obciążona hipoteką 3000 tal. reń.

Źr.: Ew. par. w Wałbrzychu, Księga zgonów ew. kościoła par. w Mioszowie, pow. wałbrz., 1849–1856; A. P. Wr., a. m. Świdn. nr 563, s. 45n.

RUDOLPH, czeladnik papierniczy w Świdnicy, **żona:** Anna Rosina, **jego żona chrzestną u:** Johanna Christopha Illgnera, gorzelnika i mieszczanina (7.2.1739).

Źr.: A. A., 305b.

RUDOLPH, Gustav, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., *1868, +7.4.1927, samobójstwo (powieszenie), %10.4, ew., **żona: I**) Pauline z domu Lange, ew., **dzieci: I/1** Paul Erich (*31.7.1912, #8.9).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/24, 34/53.

RUF, rodzina papierników w Jarnołtówku, pow. nys.

1) August, mistrz papierniczy, ojciec Karla, mistrza papierniczego tamże (patrz niżej), **żona: I**) Anna Katharina z domu Scholtz, **dzieci: I/1** Ignaz Anton Jakob (#25.7.1735), **I/2** Katharina Elisabeth (#18.11.1736), **I/3** Karl Joseph (#4.1.1739), papiernik (patrz niżej), **I/4** Franz Blasius (#3.2.1741), **I/5** Albert August Johann (#8.2.1743), **I/6** Anna Maria Veronika Theresia Elisabeth Eva (#9.2.1745), **I/7** Gottfried Ignaz Matthäus (#24.1.1747), **I/8** Anna Maria (#26.7.1750), **I/9** Franz Joseph (#30.4.1755), **chrzestny u:** Gottfrieda Küglera (19.2.1735), Antona Grun-deya (29.1.1739, 23.11.1757), Martina Tittricha, mistrza poszewnika (10.2.1740,

6.5.1742, 22.1.1747), Johanna Grundeya, wolnego ogrodnika (11.4.1743), Augusta Berharta, wolnego ogrodnika (18.4.1745), Johanna Georga Rothera, królewskiego żołnierza (1750), Hansa Georga Wilde, ogrodnika (8.4.1752, 8.1.1764), Ignaza Barnnertha, tkacza i wolnego chałupnika (2.7.1765), **jego żona chrzestną u: I:** Antona Grundeya (12.10.1736, 7.8.1753), Johanna Grondeya (19.3.1740, 2.12.1742, 16.10.1745), Hansa Georga Wilde (7.8.1742, 23.12.1760), Antona Gäbe, domownika (12.6.1745), Hansa Georga, nieślubnego syna Anny Kiegler z domu Folgenhauer (17.8.1845), Ignaza Bärnerta, wolnego ogrodnika (20.2.1752, 12.6.1758, 3.3.1761), Martina Tittricha, tkacza (5.8.1752), **jego dzieci chrzestnymi u: I/3:** Hansa Georga Wilde, ogrodnika zagrodowego (3.7.1757), **I/4:** Josepha Zincka, sierżanta w pułku piechoty Angera (29.5.1759), **I/6:** Antona Grundeya, domownika (5.8.1761, 7.12.1763, 7.9.1766).

2) Karl, mistrz papierniczy, #4.1.1739 w Jarnołówku, syn Augusta, mistrza papierniczego, także, **żona: I**) Katarina a domu Langer, **dzieci: I/1)** Maria Johanna Josepha (#9.6.1767), **I/2)** Anna Maria Luzia (#11.12.1769), **I/3)** Karl Michael (#26.3.1772), **I/4)** Anton Joseph Ceslaus (#20.7.1774), **I/5)** Franz Karl (#22.7.1777), **I/6)** Johann Anton (#12.6.1780), **I/7)** Joseph Karl (* i #9.4.1783), **I/8)** Ignaz Bartholomäus (* i #25.8.1786), **chrzestny u:** Antona Thinela, domownika (5.4.1765), **jego żona chrzestną u: I:** Antona Thünela, pańskiego strażnika zamkowego (1.7.1768).

Źr.: A. A., 302a.

RUFF, rodzina papierników w Bielawie Nyskiej, pow. nys.

1) David, czeladnik papierniczy w młynie środkowym, syn Lorenza, papiernika (patrz niżej), **chrzestny u:** Martina Stentzla, chłopa (18.12.1731, 19.10.1733, 4.10.1736, 9.11.1738, 6.2.1743).

Źr.: A. A., 431.

2) Lorenz, papiernik, ojciec Davida, czeladnika papierniczego (patrz wyżej), **żona: I**) Esther, **dzieci: I/1)** Johann (#24.5.1718, chrzestny: Joseph Schwancke, czeladnik papierniczy), **2)** David, papiernik, **chrzestny u:** Martina Püffkego, wolnego ogrodnika (20.8.1719), Melchiora Schmiedta, kowala podków (18.12.1721, 27.7.1723, 14.7.1726, 11.6.1729), **jego żona chrzestną u:** Antona Krieglera, mistrza papierniczego (27.4.1719), Melchiora Schmiedta, kowala podków (15.7.1720, 20.4.1725, 16.11.1726, 24.9.1731), Johanna Christopha Patznera, pańskiego woźnicy (19.10.1729).

Źr.: A. A., 431.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 156.

RUF, Franz, mistrz papierniczy w młynie środkowym w Białej Nyskiej, pow. nys., **żona: I**) Rosalia, **II)** Anna Rosina, **chrzestny u:** Melchiora Schmidta, kowala podków, obecnie sołtysa (26.11.1733), Martina Stentzla, chłopa

(27.5.1745, 3.4.1746, 8.11.1748, 24.4.1752, 29.12.1756), Johanna Wolfganga Koski, gospodarza w pańskiej piwiarni (27.11.1748), Andreea Tiltschera, ogrodnika (3.6.1751), Josepha Waltera, domownika (20.9.1753, 2.4.1754, 27.4.1757), Gottharda Krieglera, czeladnika papierniczego (18.11.1754, 23.1.1761, 16.4.1764), Lorenza Jockischa, pańskiego pisarza urzędowego (17.7.1761, 18.6.1763), **jego żony chrzestnymi u: I:** Gottharda Krieglera, czeladnika papierniczego (4.9.1748), **II:** Gottharda Krieglera, czeladnika papierniczego (17.8.1750, 23.7.1756, 8.1.1759, 25.2.1763), Martina Stentzla, chłopca (28.9.1753), Jeremiasa Jordana, krawca (16.1.1755), Josepha Waltera, domownika (9.3.1755, 23.4.1760), Andreea Tiltschera, wolnego ogrodnika (24.8.1755, 9.3.1760, 5.4.1762), jego żona II zastępuje Josepha, syna Broßiga, w Białej Nyskiej jako chrzestnego u Jeremiasa Jordana (4.1.1749).

Źr.: A. A., 431.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 156n.

RUF, Johann Georg, czeladnik papierniczy w Jarnołtówku, pow. nys., **chrzestny u:** Augusta Bernharta (19.3.1739).

Źr.: A. A., 302a.

RÜGER, Jakob Benjamin, kupiec we Wrocławiu.

1803 produkuje papier ze szmat, gdy produkcja papieru za słomy według receptury dyrektora kancelarii w Środzie Śląskiej okazuje się nierentowna.

Lit.: Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego papiernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 56.

RÜCKER, Christian, czeladnik papierniczy w Podgórzynie, pow. jel., **dzieci:** **1)** córka (#19.3.1697, chrzestni: Johann Christof Hentzschel, mistrz papierniczy tamże, żona Daniela Schwertnera, mistrza papierniczego w Jeleniej Górze).

Źr.: A. A., 26i.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 122.

RÜCKER, Gottlieb (Gottlob), czeladnik papierniczy w Podgórzynie, pow. jel., **chrzestny u:** Hansa Chr. Heinricha, domownika (6.4.1733, 6.7.1734).

Źr.: A. A., 439.

RÜCKER, Tobias, papiernik w Sobieszowie, pow. jel.

1706 wznosi papiernię środkową z jedną kadzią.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 54.

RÜCKNER, August Paul Johann, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., *1892, +3.11.1929, tamże, szpital miejski, %6.11, ew., **mieszk.:** 1928 Michów, pow. złot., 1929 Chojnów, **żona: I**) Urlida, z domu Schinske, ew., **dzieci: I/1) Gerta Elli** (*27.4.1928, #1.7).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/53.

RUMEYßER, Ignatz, czeladnik papierniczy w Białej Nyskiej, pow. nys., **chrzestny u: Johanna** Christopha Patznera, stangreta u hrabiego Franza Friedericha w Trautmannsdorf (7.5.1724, 6.4.1726, 28.5.1728, 19.10.1729), Antona Scholtza, chłopa (27.3.1741, 29.9.1742), Antona Preißnera, chłopa (8.2.1746).

Źr.: A. A., 431.

RUMLEY, papiernik w Kliczkowie, pow. bol.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 21.

RUMLER, producent papieru w Orłowicach, pow. lwów., 20.7.1810 dostarcza urzędowi rachunkowemu w Gryfowie, pow. lwów., za 2 tal. reń. 10 gr srebrn. 8 fen. ryżę wybornego papieru kancelaryjnego.

Źr.: A. P. J. G., a. m. Gryf. 150, s. 34.

RUMLER, czeladnik papierniczy w Orłowicach, pow. lwów., +1838, zapisuje 1838 w swym testamencie kościołowi ew. w Świeradowie 40 tal. reń., a szkole ew. w Wojciechowie 60 tal. reń.

Lit.: Amtsblatt der Königlichen Regierung zu Liegnitz, t. 28: 1838, s. 225.

RUMLER, rodzina papierników na Śląsku.

1) Friedrich, **mieszk.:** 1692 Podgórzyn, pow. jel. (czeladnik papierniczy), 1704 Orłowice, pow. lwów. (1704 zakup papieru, 1733 przejęcie przez jego syna Gottfrieda I), ojciec Gottfrieda I, papiernika w górnej papierni tamże (patrz niżej), papiernik, **chrzestny u: Christofa** Redera, chałupnika w Podgórzynie (29.1.1692).

Źr.: A. A., 626b.

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 48.

2) Gottlieb Ehrenfried, **mieszk.:** 1771–1776 Antoniów, pow. jel. (1771 zakup, 1776 sprzedaż tamtejszej papieru Christophowi Heinrichowi Wollsteinowi), syn Gottfrieda I, w górnej papieru w Orłowicach, pow. lwów. (patrz wyżej), brat Gottlieba II, papiernika tamże (patrz niżej, od którego 1776 przejmuje papiernię), otrzymuje 400 tal. nagrody państwowej; w 1775 daruje parafii krzyż do pogrzebów, a niosącemu krzyż – czarny płaszcz.

Czeladnicy: Christoph Schütz.

Lit.: Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego piernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 146; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 48, 57n.

3) Gottfried I, w górnej piarni (przejętej w 1733 od ojca, przekazanej w 1769 synowi Gottfriedowi II) w Orłowicach, pow. lwów., syn Friedricha, piarnika tamże (patrz wyżej), ojciec Gottfrieda II i Gottlieba Ehrenfrieda, piarników (patrz niżej).

Otrzymuje 500 tal. premii za dobrą jakość papieru.

Lit.: Maleczyńska, Kazimiera, Dzieje starego piernictwa śląskiego, Wrocław 1961, s. 122, 154; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 48.

4) Gottfried II, syn Gottfrieda I, w górnej piarni w Orłowicach, pow. lwów. (patrz wyżej, 1769 od niego przejętej), brat Gottlieba Ehrenfrieda, piarnika (patrz wyżej, który w 1776 przejmuje piarnię).

Lit.: Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 48.

RUMLER, Gottlieb Wilhelm, piarnik w Orłowicach, pow. lwów., + przed 1826, przejmuje w 1810 tamtejszą górną piarnię, **żona:** Friederika (=1825 z Samuelem Gottliebem Kunicke, stąd ten dzierżawi od 1825 piarnię, nadzór: Ehrenfried Schmidt, piarnik w Sobieszowie, pow. jel., kierownik produkcji: Peter Schütz, czeladnik piarniczy, znak wodny: S G K U D, K. kupuje piarnię po śmierci Ernsta Louisa Rumlera).

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik piarników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Piarnictwa, t. 2: 2008, s. 159; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 48n.

RUMMLER, Johann Friedrich, piarnik w Barge, pow. żag.

Uczniowie: 1742–46 Abraham Michael Hirsch (jest także u R. 1747 i 1750–53 czeladnikiem).

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik piarników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Piarnictwa, t. 2: 2008, s. 126; Junker, Ullrich (wyd.), Friedrich v. Hössle, Die Papiermühlen im Regierungsbezirk Liegnitz in Schlesien, Bodnegg 2004, s. 16, 40.

RUPPRICHT, Johann Christoph, czeladnik piarniczy i mieszczanin w Dusznikach, pow. kłodz., syn Christopa, mieszczanina, **żona: I)** =20.11.1708 z Marią, córką Melchiora Wittwera, mieszczanina (świadek: Anton Heller, piarnik), **dzieci: I/1)** Ignaz (#22.8.1714, chrzestna: Anna Rosina, żona Antona Hellera, piarnika), **I/2)** Katharina Rosalia (#27.11.1719, chrzestna: Anna Rosina, żona Antona Hellera, piarnika), **I/3)** Helena (#9.10.1723, chrzestna: Anna Rosina, żona Antona Hellera, piarnika), **chrzestny u:** Johanna Dugdorfa, sukiennika (1.4.1714).

Źr.: A. A., 655b.

Lit.: Błaszczyk, Dorota, Sachs, Rainer, Słownik papierników śląskich do 1945 roku, Rocznik Muzeum Papiernictwa, t. 2: 2008, s. 117.

RÜPPRICH, Fritz Robert Willi, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) Johanne Helene z domu Reinsich, ew., **dzieci: I/1**) Lothar Reinhard (*9.10.1932, #6.11).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25.

RUST, Hans, w Świdnicy 1562, *dom. 6 post Mathei* (6. niedziela po św. Mateusza), przekazują mu Hans Fischer i Franz Gotschalk, opiekunowie syna po Antonie Sturmie, wszystkie prawa do starej papierni przy ul. Wrocławskiej, pomiędzy ogrodami Gregora Frenda i Nikolausa Scholza.

Źr.: A. P. Wroc., a. m. Świdn., nr 99, s. 178, 214n, 345n, 392.

RUTSCH, Ernst, wygładzacz papieru we Wrocławiu, **chrzestny u:** Gottlieba Rutscha, wygładzacza papieru, ul. Legnicka 46 (30.1.1853).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 8/48.

RUTSCH, Gottlieb, producent papieru (1864) i wygładzacz papieru (1853–1865) we Wrocławiu, ew., **mieszk.:** 1846 ul. Legnicka 46, 1864 Plac W. Wróblewskiego 7, **żona: I**) Julie z domu Scholz, ew., **dzieci: I/1**) Maria Pauline Mathilde (*14.1.1853, #30.1, chrzestny: Ernst Rutsch, wygładzacz papieru), **I/2**) Karl August Theodor (*26.2.1864, #13.3), **chrzestny u:** Ernsta Uebricha, maszynisty lokomotywy, Graben 21 (obecnie część pl. Dominikańskiego, 12.10.1862), Karla Zeitnera, robotnika, pl. W. Wróblewskiego 7 (16.2.1863), później handlarza, ul. L. Rydygiera 6 (11.6.1865).

Źr.: A. P. Wroc., EKMS 5/6, 8/45; A. A., 446g, 449a14, 579cc.

RZEPKA, Gottlieb Hermann, pracownik w fabryce papieru w Chojnowie, pow. leg., ew., **żona: I**) Minna, z domu Klawon (*1898, +9.12.1934, %12.12, ew.), **dzieci: I/1**) Gerda Else (*23.3.1930, #20.4), **I/2**) Werner Wolfgang (*24.8.1933, #5.11).

Źr.: A. P. Wr., EKMS 34/25, 34/53.

RECENZJE

Forty years of Świecie Mill.
Czterdzieści lat Zakładu w Świeciu,
Bad Vöslau 2007, ss. 57

W 2007 r., z okazji 40-lecia działalności zakładów celulozowo-papierniczych w Świeciu, ich właściciel – koncern Mondi Packaging – wydał okolicznościowy album poświęcony historii świeckiego kombinatu. Opis jest prowadzony równolegle w języku angielskim (tekst w kolorze czarnym) i polskim (tekst w kolorze czerwonym). Autorem tekstu jest Jan Żukowski, członek zarządu, dyrektor ds. inwestycji i rozwoju. Koncepcję publikacji opracowało CCS Marketing Services z Grazu w Austrii.

Wydawnictwo rozpoczynają wypowiedzi czterech osób: Petera J. Oswalda – prezesa zarządu koncernu Mondi Packaging AG, Macieja Kundy – prezesa zarządu Mondi Packaging Paper Świecie S.A., Veita Sorgera – obecnie przewodniczącego Federacji Przemysłu Austriackiego, a w 1997 r. dyrektora generalnego Frantschach A.G., oraz Leopolda Garbacza – wieloletniego dyrektora generalnego zakładów w Świeciu w okresie socjalistycznej gospodarki centralnie sterowanej oraz w latach transformacji ustrojowej. Ich wystąpienia o charakterze okolicznościowym nawiązują do historii zakładów, przedstawiają wspomnienia z okresu prywatyzacji, określają obecną – bardzo mocną pozycję firmy na rynku papierów do produkcji tektury falistej oraz przybliżają perspektywy dalszego jej rozwoju.

Dalsze części albumu, opracowane przez Jana Żukowskiego, dotyczą poszczególnych okresów z dziejów zakładów. Pierwszy okres to lata 1960–1967. W 1960 r. władze Polski Ludowej (Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego przy Radzie Ministrów) podjęły decyzję o lokalizacji i budowie zakładów celulozowo-papierniczych w Świeciu. Budowa ruszyła w 1961 r., a była realizowana – jak na okres gospodarki socjalistycznej – w dobrym tempie (większość urządzeń celulozowni pochodziła z importu). Już w 1967 r. produkcję rozpoczął pierwszy wydział – celulozownia wiskozowa.

Kolejny rozdział dotyczy lat 1968–1990. Szczególnie pierwsza część tego okresu to intensywne inwestycje: w 1968 r. uruchomiono workownię, rok później rozpoczął się rozruch pierwszej (z pięciu zaplanowanych) maszyny papierniczej. Także w 1969 r. rozpoczęto drugi etap budowy zakładów, w wyniku którego powstała celulozownia siarczanowa. W 1975 r. doszło do tragicznego wypadku – wybuchu

kotła sodowego. Dzięki specjalnym procedurom uruchomionym przez Rząd PRL-u w ciągu pół roku kocioł odbudowano. Kolejne wielkie urządzenia uruchamiano do 1977 r., kiedy to trwająca 16 lat budowa kombinatu dobiegła końca. W Świeciu powstawała szeroka gama produktów: od celulozy wiskozowej, celulozy sosnowej, papierów do produkcji tektury falistej, papierów workowych i kartonów po worki papierowe, tekturę falistą i opakowania tekturowe. Jednak w kolejnej dekadzie powstały trudności ze zdobywaniem części zamiennych do urządzeń. Okazało się wówczas, że uruchomiona jako dodatkowa (niezwiązana z głównym asortymentem zakładów) niewielka maszyna do produkcji deficytowego wówczas papieru toaletowego jest niezwykle cenna, gdyż wytwarzany na niej produkt (nazywany żartobliwie „papierem wartościowym”) ułatwiał załatwianie części zamiennych do innych urządzeń.

Kolejny rozdział poświęcony został latom 1991–1997, w których realizowano w Polsce transformację ustrojową. Zakłady w Świeciu przygotowywały się wówczas do prywatyzacji. W kombinacie przeprowadzono szereg inwestycji ukierunkowanych na poprawę jakości produktów oraz wzrost wydajności, dzięki czemu znacząco wzrósł eksport firmy oraz jej rentowność. Zrealizowano również wiele przedsięwzięć proekologicznych.

Przedostatni rozdział omawia proces prywatyzacji zakładu oraz restrukturyzację (1997–2007). Prywatyzacja przedsiębiorstwa nastąpiła w 1997 r.: 60% udziałów zakupiło konsorcjum austriacko-południowoafrykańskie FraMondi, a 15% akcji trafiło do obrotu na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych. Główny udziałowiec zobowiązał się zainwestować w ciągu 4 lat 175 mln złotych. W 1998 r. przystąpiono do reorganizacji: m.in. wydzielono dwa wydziały przetwórstwa (workownię i kartonazownię). Rok później zrezygnowano z produkcji celulozy wiskozowej i papieru toaletowego, koncentrując się na produkcji asortymentów opakowaniowych. Zakłady w Świeciu korzystały z doświadczeń koncernu w wielu zakresach, dzięki czemu przeprowadzane procesy zachodziły niezwykle sprawnie i bez zbędnych kosztów. Przystąpiono do dużych inwestycji proekologicznych oraz modernizacji workowni i kartonazowni. Usprawniono sprzedaż produktów za pośrednictwem biur sprzedaży firmy Mondi Packaging. W kontaktach z klientami coraz większą rolę odgrywał Dział Serwisu Technicznego.

Dalsze inwestycje ukierunkowano na wzrost wydajności urządzeń, poprawę jakości produktów oraz zapewnienie stabilnych źródeł energii. W 2001 r. uruchomiono nowy plac drzewny – najnowocześniejszy wówczas w Europie. W 2003 r. rozpoczęto eksploatację nowego kotła do spalania odpadów drzewnych, dzięki czemu zapewniono dostawy taniej energii wytwarzanej z biopaliwa. W kolejnych latach zmodernizowano większość maszyn papierniczych, zwiększając wydajność zakładu do 840 tys. ton papieru rocznie. W wyniku przekształceń własnościowych w koncernie (100% udziałów grupy Frantschach przejęło Mondi) nastąpiła zmiana nazwy firmy na Mondi Packaging Paper Świecie.

Ostatni krótki rozdział omawia perspektywy po 2007 r. – dalsze modernizacje istniejącego parku maszynowego oraz plany budowy całkowicie nowej jednostki produkcyjnej – maszyny papierniczej MP 7 o wydajności 470 tys. ton papierów wytwarzanych z makulatury. Pod koniec 2009 r. można dopisać dalszy ciąg tej historii, gdyż we wrześniu bieżącego roku nastąpiło uruchomienie tego urządzenia.

W albumie brakuje kilku bardzo ważnych informacji dotyczących znaczenia firmy. Pominięto je być może z powodu formuły opracowania lub przez skromność. Już w latach 70. XX w. kombinat stał się największym w Polsce producentem celulozy i papieru, a pierwsze miejsce w branży papierniczej dzierży nieprzerwanie do dnia dzisiejszego.

W latach 1989–1990 budowano w Świeciu instalację do produkcji klejów papierniczych z oleju talowego (produktu ubocznego wytwarzania celulozy). Inwestycja była bardzo istotna dla całej polskiej branży papierniczej, gdyż jej celem było zapewnienie dostaw klejów wszystkim zakładom. Wytwórnia na początku lat 90. XX w. została wyodrębniona i sprzedana innej firmie i zapewne dlatego zabrakło dla niej miejsca w albumie o zakładach należących do koncernu Mondi.

W chwili oddawania albumu do druku jeszcze nie zapadły ostateczne decyzje w sprawie budowy maszyny papierniczej (MP) 7 w Świeciu, stąd informacje o niej są niekompletne, jednak dziś możemy zaznaczyć, że maszyna jest nie tylko największą jednostką produkcyjną świeckiej firmy, ale również największą i najnowocześniejszą w Polsce oraz jedną z największych w Europie.

Album wydany jest bardzo starannie. Wykorzystano w nim liczne fotografie archiwalne oraz dobrej jakości zdjęcia współczesne. Tekst i fotografie wydrukowano na wysokiej jakości papierze powlekanym, a na strony poprzedzające poszczególne rozdziały wykorzystano brązowy papier do wyrobu opakowań – zapewne produkt zakładów w Świeciu (szkoda, że w opracowaniu nie podano informacji o tym papierze). Zastosowano twardą oprawę w kolorze pomarańczowym – charakterystycznym dla firmy Mondi.

Książka, przedstawiając dzieje największego i jednego z najważniejszych producentów papieru w Polsce, poszerza wiedzę o rozwoju branży papierniczej w naszym kraju, stąd jej wartość dla osób zainteresowanych historią gospodarczą ostatniego półwiecza, a szczególnie dziejami papiernictwa, jest bardzo duża. Album z pewnością ma szczególne znaczenie dla osób związanych z przedsiębiorstwem – byłych i obecnych pracowników zakładów oraz klientów firmy. Mondi Świecie, dokumentując w tak efektowny sposób swą historię, dołączyło do licznej grupy firm papierniczych w Polsce, które utrwaliły własne dzieje. Opracowanie nie zostało wprowadzone do sprzedaży. Można je zdobyć jedynie kontaktując się Działem Serwisu Technicznego i Marketingu w Mondi Świecie.

KRONIKA
MUZEUM PAPIERNICTWA

Jan Balchan
Agnieszka Chudziak
Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju

Rocznik Muzeum Papiernictwa
2009, t. III
ISSN 1897-7685

KALENDARIUM MUZEUM PAPIERNICTWA 1992–2005¹

1992

Styczeń

Muzeum Papiernictwa staje się samodzielną instytucją kultury

Z dniem 1 stycznia Muzeum Papiernictwa stało się samodzielną instytucją kultury pod bezpośrednim nadzorem Ministerstwa Przemysłu i Handlu oraz pod merytoryczną opieką Ministerstwa Kultury i Sztuki. Z perspektywy czasu było to jedno z najważniejszych wydarzeń w historii Muzeum. Zmiany organizacyjne umożliwiły modernizację dusznickiej placówki, podjęcie prac naukowych-badawczych, rozszerzenie działalności wystawienniczej i edukacyjnej, czym zajęły się nowo utworzone w strukturze Muzeum działy merytoryczne: Historii Papiernictwa, Papiernictwa Współczesnego, Naukowo-Oświatowy oraz Biblioteka Naukowa. Rozbudowany został także pion administracyjny, w skład którego weszły: Dział Produkcji Papieru Czerpanego, Dział Poligrafii oraz Dział Księgowości.

Przystąpiono do remontu budynku drewnianej suszarni. W trakcie prac wzmocniono fundamenty nad dawną Młynówką, zasypaną w latach 60. XX w., oraz wykonano na parterze nowe pomieszczenia socjalne i sanitarne dla pracowników produkcyjnych. Na pierwszym piętrze suszarni zdemontowana została część ekspozycji stałej poświęconej papiernictwu współczesnemu, (uznano już za mocno nieaktualną i nieestetyczną). W salach, gdzie była ona prezentowana, ocieplono ściany i stropy, wypoziomowano podłogi. W czterech pomieszczeniach ekspozycyjnych urządzono gabinety dla pracowników merytorycznych oraz magazyn zbiorów muzealnych i bibliotecznych.

Kwiecień

Targi papiernicze w Katowicach

W celu zwiększenia sprzedaży papieru czerpanego oraz promocji działalności wystawienniczej i edukacyjnej Muzeum jego pracownicy uczestniczyli w Targach Papierniczych w Katowicach, gdzie zaprezentowali wyroby i materiały reklamujące dusznicką placówkę.

---

¹ Opracowano na podstawie: *Kronika Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju od 26.07.1968 do 2002 r.*, rękopis w zbiorach Działu Naukowo-Oświatowego Muzeum Papiernictwa; *Kronika Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju od 2003 do 2008 r.*, rękopis w zbiorach Działu Naukowo-Oświatowego Muzeum Papiernictwa.

Maj

Z myślą o turystach

W sezonie turystycznym od 1 maja do 30 września zaoferowano zwiedzającym wydłużony czas otwarcia Muzeum Papiernictwa do godz. 17.00.

Targi Ekologiczne w Bystrzycy Kłodzkiej

Po kwietniowych Targach Papierniczych w Katowicach Muzeum uczestniczyło w Targach Ekologicznych w Bystrzycy Kłodzkiej, reklamując wśród gości odwiedzających muzealne stanowisko własne wyroby papiernicze.

Czerwiec

Wystawa 90 lat kolei w Dusznikach Zdroju

3 czerwca – 30 lipca

Otwarcie wystawy miało miejsce 3 czerwca, a jej autorem był Ryszard Grzelakowski, prezes Towarzystwa Miłośników Dusznik Zdroju. Wystawa nawiązywała do 150 rocznicy powstania kolei na Dolnym Śląsku i przedstawiała historię kolei w Dusznikach. Można było na niej zobaczyć między innymi prace przedstawiające ówczesne dworce we Wrocławiu, dawne rozkłady jazdy, kolekcje modeli parowozów, portret pierwszego zawiadowcy wrocławskiej stacji. Na wystawie przedstawione zostały również eksponaty związane bezpośrednio z Dusznikami, oddające obraz miasta z przełomu XIX i XX w., takie jak: zdjęcia stacji dylizansów, budowy pierwszego dworca, fotografie poszczególnych fragmentów uzdrowiska: parku, zabytkowych obiektów architektonicznych.

Sierpień

Otwarcie wystawy *Rysunki Po-widziane*

13 sierpnia – 13 września

13 sierpnia odbył się w Muzeum Papiernictwa wernisaż wystawy *Rysunki Po-widziane*. Zaprezentowano prace niewidomego warszawskiego artysty Stanisława Hermanowicza. Kuratorem ekspozycji była Barbara Roźniakowska, kierująca Działem Naukowo-Oświatowym.

Wrzesień

Targi „Natura Sanat” w Polanicy Zdroju

Muzeum Papiernictwa we wrześniu prezentowało swoją ofertę na Targach „Natura Sanat” w Polanicy Zdroju. Impreza związana była z promocją uzdrowisk kłodzkich oraz prezentowała nowości w dziedzinie techniki związanej z balneologią.

Wernisaż wystawy *Współczesne techniki graficzne*

20 września – 8 listopada

Otwarcie wystawy odbyło się 20 września. Została ona przygotowana przez Dorotę Folgę-Januszkowską i Annę Manicką. Zwiedzającym zaprezentowano prace ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Autorki wybrały dzieła wykonane najprostszymi technikami graficznymi, mającymi zarazem najdłuższą historię: drzeworyt, linoryt, gipsoryt, kamienioryt, korkoryt, miedzioryt czy litografia.

Prace konserwatorskie

W 1992 r. podjęto prace konserwatorskie zbiorów, finansowane ze środków własnych. Wykonano konserwację 105 arkuszy papieru czerpanego z filigranami z XVII–XIX w. oraz trzech arkuszy współczesnego pergaminu cielęcego. Podjęto również konserwację 11 sit czerpalnych z XIX w.

Wydawnictwa

– H. Heine, *Sonety z Księgi Pieśni*, Wydawnictwo Artystyczne U. Kurtiak i E. Ley – Fundacja Ochrony Książki, Koszalin 1992. Wydano 330 numerowanych egzemplarzy. Książka ta dwa lata później otrzymała nagrodę Optima Editio na Targach Poznańskich.

– J. Luzar Gulla, *Trójgłos*, Polander Press, Kraków 1992. Wydano 200 egzemplarzy.

Wyciąg ze statystyki za rok 1992

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	35.780
Bezpłatni zwiedzający	450
Produkcja roczna papieru	1600,19 kg
Produkcja roczna galanterii	604,30 kg

1993

Zakończone zostały prace nad scenariuszem nowej stałej ekspozycji *Historia papiernictwa światowego, polskiego i śląskiego* autorstwa dra Józefa Dąbrowskiego i Teresy Windyki. W związku z tym pracownicy merytoryczni rozpoczęli porządkowanie zbiorów muzealnych i bibliotecznych oraz dokumentacji archiwalnej z lat 1966–1992. Przeprowadzono konsultacje naukowe ze specjalistami z różnych dziedzin, w tym z historii papiernictwa, techniki i technologii papierniczej, metrologii, bibliotecznych zbiorów specjalnych i archiwaliów. W ramach szkolenia odbywały

się wyjazdy na wystawy artystów tworzących w papierze, wizyty i praktyki w innych muzeach (np. w Muzeum Techniki w Warszawie, w Muzeum Narodowym we Wrocławiu i w Warszawie).

W ramach prac badawczo-naukowych odbyły się liczne wyjazdy służbowe pracowników merytorycznych do wielu fabryk papieru celem gromadzenia materiałów źródłowych dotyczących polskiej branży papierniczej (koordynatorem prac była mgr Beata Dębowska).

Przygotowania do zmiany ekspozycji stałej objęły również prace remontowe części murowanej duszniczej piapierni. Wykonano ekspertyzę mykologiczną budynku, która ujawniła duże zawilgocenie i zagrzybienie ścian, szczególnie pawilonu wejściowego Muzeum. Konieczne było podjęcie działań zabezpieczających, obejmujących również wyremontowanie drewnianej galeryjki od strony posesji. Prace zostały zrefundowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Styczeń

Promocja Muzeum Papiernictwa na targach papierniczych

Muzeum Papiernictwa zaprezentowało swoje wyroby na Targach Papieru we Wrocławiu.

Kwiecień

Otwarcie wystawy *Mediale Ryszarda Stryjeckiego*

30 kwietnia – 27 czerwca

Ryszard Stryjecki ukończył Wydział Rzeźby Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Ulubionym środkiem wyrazu artysty stał się kamień i brąz. Według autora do przygotowania prac zaprezentowanych w Dusznikach skłoniły go wydarzenia sierpniowe z 1980 r.: „Przyspieszony rytm brzemiennych w skutki wydarzeń sprawił, iż postanowiłem sporządzić medalierską wersję notatek. Forma ta zmusza autora do szukania skrótów, symboli, a wykorzystanie przysłowiowych dwóch stron medalu stwarza możliwości wręcz nieoczekiwane, nie do wyobrażenia w malarstwie czy rzeźbie”.

Maj

Muzeum Papiernictwa przejmuje Izbę Pamięci w Jeziornie

W maju podpisana została umowa pomiędzy Warszawskimi Zakładami Papierniczymi w Konstancinie-Jeziornie a Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju. Na mocy tego porozumienia dusznicza placówka przejęła jeziorańską Izbę Pamięci wraz z czerpalnią, bez wznowienia ręcznego wyrobu papieru w celach komercyjnych. W przejętych pomieszczeniach przeprowadzono remont, po czym Izbę Pamięci udostępniono zwiedzającym.

Lekcje z rękodzieła papierniczego w dusznickim Muzeum

Od 12 maja w ofercie edukacyjnej Muzeum pojawiły się jedno- i dwudniowe lekcje muzealne dla dzieci i młodzieży, prowadzone przez pracowników Działu Naukowo-Oświatowego. Zajęcia te składały się z części teoretycznej i praktycznej. W części teoretycznej uczniowie zapoznawali się z historią papiernictwa, w części drugiej młodzież przygotowywała masę papierniczą, z której następnie samodzielnie czerpała papier. W poszerzonej ofercie edukacyjnej Muzeum znalazło się również nanoszenie filigranów na sito czerpalne, układanie kompozycji kwiatowych, wyrób galanterii z papieru ręcznie czerpanego czy warsztaty drukarskie.

Wyjazd edukacyjny dusznickich muzealników

Pracownicy dusznickiej papierni odwiedzili Muzeum Papiernictwa w czeskich Wielkich Łosinach (Velké Losiny), gdzie zapoznali się z tamtejszymi ekspozycjami i zbiorami z zakresu papiernictwa.

Czerwiec

Dzień Dziecka w Muzeum Papiernictwa

Z okazji Dnia Dziecka 1 czerwca wszystkie dzieci mogły bezpłatnie zwiedzać Muzeum Papiernictwa, własnoręcznie wykonać w nim papier, który po wysuszeniu na pamiątkę zabrały do domu. Akcją tę uznano za doskonałą promocję dusznickiej papierni, a szczególnie oferty edukacyjnej Działu Naukowo-Oświatowego.

Lipiec

Wystawa *Tkanina Unikatowa* Janusza Kucharskiego

24 lipca – 22 września

24 lipca udostępniono zwiedzającym ekspozycję zatytułowaną *Tkanina Unikatowa*, prezentującą prace Janusza Kucharskiego. Artysta w swych tkackich kompozycjach wykorzystał drewno i papier oraz tworzywo stworzone przez samą naturę w postaci gałęzi i trawy. Według autora połączenie tych elementów w jedną swego rodzaju tkaninę stanowi dla niego język, który daje możliwość opowiadania o złożoności natury.

Muzeum Papiernictwa obchodzi jubileusz 25-lecia

Muzeum Papiernictwa 26 lipca obchodziło swoje 25-lecie. Z okazji tej rocznicy w prasie pojawiły się artykuły na temat papierni, m.in. w: „Gazecie Wyborczej”, „Gazecie Gmin”, „Gazecie Robotniczej”. Miesięcznik „Przegląd Papierniczy” wydrukował artykuł rocznicowy autorstwa dra Józefa Dąbrowskiego pt. *Ćwierćwiecze Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju*.

Grudzień

Do Muzeum Papiernictwa zawitała komputeryzacja. Pierwszy komputer posiadał powszechny wówczas edytor tekstu TAG. Wykorzystywany był głównie do pisania pism, a obsługiwała go Jadwiga Janicka. W maju 1995 r. wprowadzono program kadrowo-płacowy „Pracownicy”. W 1996 r. Muzeum wzbogaciło się o kolejny komputer; w styczniu uruchomiono na nim program sprzedaży „FPP”, a w kwietniu „Księgę Handlową”. Projekt wdrażano pod kierownictwem głównego księgowego Janusza Janiszewskiego. Pracownicy merytoryczni pierwsze komputery otrzymali w 1997 r. Komputeryzację Muzeum realizowano we współpracy z Adamem Sereżyńskim.

Prace konserwatorskie

Gruntownej renowacji poddany został obraz olejny *Pejzaż z jeziorem* J.W. Schirmera z XIX w. Prace konserwatorskie sfinansowane zostały przez Wojewódzki Wydział Kultury i Sztuki w Wałbrzychu.

Do konserwacji trafiło również 21 kart dokumentów związanych z osobą Wacława Tuczyńskiego. Był to „Patent na maszynę do wyrobu torebek papierowych z 1891 roku”, 5 arkuszy papierów czerpanych z filigranem, 3 sztuki współczesnych papieruś, 1 arkusz pergaminu. Prace finansowane były ze środków własnych Muzeum.

Wydawnictwa

Jan Kochanowski, *Treny*, Wydawnictwo Secesja – 100 numerowanych egzemplarzy.

Pieśń nad pieśniami, Wydawnictwo Secesja (wg pierwodruku z 1924 r.) – 525 numerowanych egzemplarzy.

T. Tarnawski, *Zaśpiewy Syberyjskie*, Wydawnictwo Pluton, Świdnica 1993 – 200 numerowanych egzemplarzy.

H. Poświatowska, *Ogień zielonych księżyców*, P. Dybowski oraz Wydawnictwo Artystyczne U. Kurtiak i E. Ley, Koszalin 1993 – 359 egzemplarzy nasączonych perfumami używanymi przez autorkę. Do zilustrowania tomiku wykorzystano fotografie z archiwum rodziny Haliny Poświatowskiej oraz maszynopisy i rękopisy wierszy autorki.

J. Ashbery, *No i wiesz*, Fundacja Literatura Świata – 400 numerowanych egzemplarzy.

Wyciąg ze statystyki za rok 1993

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	35.257
Bezpłatni zwiedzający	1.081
Produkcja roczna papieru	484,1 kg
Produkcja roczna galanterii	333,0 kg

1994

Styczeń

Promocja Muzeum Papiernictwa na targach we Wrocławiu

Pracownicy Muzeum prezentowali wyroby z papieru czerpanego na Targach Papierniczych we Wrocławiu.

Luty

Prezydent Lech Wałęsa zachwycał się duszniczką papiernią

7 lutego Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju na kilka godzin stało się jednym z najlepiej strzeżonych miejsc w Polsce, a to wszystko z powodu wizyty Prezydenta RP Lecha Wałęsy, który wraz z rodziną i towarzyszącym mu ks. Franciszkiem Cybulą spędzał ferie zimowe w Zieleńcu. Dyrektor Muzeum Bożena Makowska zapoznała gości z historią papieru oraz dziejami duszniczkiego młyna, po wystawach oprowadziła ich Alicja Kościuk, natomiast pracownicy Działu Naukowo-Oświatowego specjalnie dla prezydenckiej rodziny przeprowadzili pokazowe warsztaty czerpania papieru. Odbyło się również krótkie spotkanie z pracownikami Muzeum.

Marzec

Remont części murowanej budynku duszniczkiej papierni

Prezydent Wałęsa był jedną z ostatnich osób, które obejrzały starą ekspozycję stałą powstałą w 1968 r., którą na początku marca zdemontowano. W Muzeum rozpoczął się remont sal ekspozycyjnych. W budynku zainstalowany został system sygnalizacji antywłamaniowej i przeciwpożarowej. Prace montażowe prowadziła firma Cormax pod nadzorem Ośrodka Ochrony Zbiorów Publicznych, agendy Generalnego Konserwatora Zabytków. Oprócz tego w trzech salach wystawowych wymienione zostały podłogi i legary, instalacja elektryczna, zamontowano ekrany okienne z filigranami grawerowanymi na szkło. Filigrany te stanowiły ilustrację do historii papiernictwa światowego, polskiego i śląskiego. W pawilonie wejściowym wymieniona została podłoga i mury, które zaczęły się rozsypywać. Podczas remontu okazało się, że w czasie lokalnego trzęsienia ziemi nadwyřężona została konstrukcja budynku, dlatego też prace remontowe musiały objąć większy zakres. Z powodu remontu konieczne było zamknięcie Muzeum dla turystów na kilka tygodni. W połowie kwietnia udostępniono do zwiedzania część techniczno-technologiczną, z czerpalnią włącznie; wejście do Muzeum wytyczono od strony posesji. Z powodu powyższych niedogodności i ograniczeń dla zwiedzających o 50% obniżono cenę biletów.

Hiszpanie podziwiają duszniczkie papiery

W dniach 15 i 16 marca Muzeum Papiernictwa wraz z Wydawnictwem Fundacji Ochrony Książki w Koszalinie uczestniczyło w Międzynarodowych Targach

Książki, Papieru, Składu i Druku w Madrycie. Kierownictwo zaprezentowało tam papiery ręcznie czerpane oraz zestaw materiałów reklamowych. Muzealne stanowisko cieszyło się dużym zainteresowaniem uczestników targów.

Maj

Święto kwiatów i... papierów z Dusznik w Książu

W maju Muzeum promowało swe wyroby z papieru czerpanego na Targach Kwiatów i Roślin w Książu.

Wyjazd edukacyjny do Niemiec i Szwajcarii

Pracownicy Muzeum od 29 maja do 2 czerwca byli na wycieczce edukacyjnej w Szwajcarii, gdzie zwiedzali m.in. muzeum papiernictwa w Bazylei.

Sierpień

Lato z Radiem popularyzuje Muzeum Papiernictwa

W I Programie Polskiego Radia w audycji *Lato z Radiem* wyemitowany został wywiad z Ewą Szymczyk, kierującą Działem Naukowo-Oświatowym, na temat Muzeum Papiernictwa i prowadzonych w nim lekcji muzealnych.

Wrzesień

Promocja Muzeum na targach w Polanicy

Anna Stefaniszyn i Beata Dębowska we wrześniu uczestniczyły w Targach Turystycznych „Natura Sanat” w Polanicy, gdzie przedstawiły ofertę Muzeum.

Muzeum zostało członkiem IPH

Muzeum Papiernictwa przystąpiło do IPH – International Association of Paper Historians (Międzynarodowego Stowarzyszenia Historyków Papiernictwa), którego XXII Międzynarodowy Kongres odbył się we wrześniu w Annonay (Francja). W jego obradach uczestniczyły: dyrektor Muzeum Bożena Makowska oraz Teresa Windyka, kierownik Działu Historycznego, która wygłosiła referat: *Mało znane filigrany papierni duszniczej w archiwalnych zbiorach Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju*. Ważnym punktem obrad kongresu była wizyta w słynnych muzeach papiernictwa w Richard de Bas, Canson i Montgolfier w Annonay. Ponadto Bożenie Makowskiej udało się nawiązać niezwykle ważne kontakty z dyrektorami muzeów techniki w Europie, m.in. z Westfälisches Freilichtmuseum w Hagen w Niemczech w czasie konferencji ICOM w Warszawie. W 1994 roku w prasie włoskiej ukazał się artykuł o duszniczym Muzeum autorstwa Aurory di Mauro.

Prace konserwatorskie

Muzeum Papiernictwa nawiązało współpracę z Fundacją na Rzecz Nauki Polskiej, która sfinansowała konserwację 154 arkuszy papierów czerpanych znakowanych filigranami z XVII–XIX w. Natomiast Wojewódzki Wydział Kultury i Sztuki w Wałbrzychu pokrył koszty renowacji 13 sztuk urządzeń metrologicznych z pierwszego ćwierćwiecza XX w., pozyskanych z Żywieckich Zakładów Papierniczych. Ze środków własnych Muzeum Papiernictwa udało się sfinansować odrestaurowanie prasy typograficznej oraz zabytkowych mebli (rzeźbionego stołu, fotela, komody z XVII w.).

Wydawnictwa

Maria z Kossaków Pawlikowska, *Różowa Magia*, Wydawnictwo Artystyczne U. Kurtiak i E. Ley – Fundacja Ochrony Książki, Koszalin 1994 (z pierwodruku z 1924 r.). Wydano 525 egzemplarzy, nasączono je olejkami zapachowymi i oprawiono w jedwab.

Owidiusz, *O kosmetyce twarzy pań*, Wydawnictwo Artystyczne U. Kurtiak i E. Ley, Koszalin 1994. Wydano 150 numerowanych egzemplarzy na papierze ręcznie czerpanym, 30 numerowanych egzemplarzy na papirusie, 90 egzemplarzy, w tym wszystkie papirusy były ręcznie malowane.

Wyciąg ze statystyki za rok 1994

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	37.139
Uczestnicy lekcji muzealnych	1.088
Bezpłatni zwiedzający	1.105
Produkcja roczna papieru	2.309,0 kg
Produkcja roczna galanterii	560,8 kg

1995

Styczeń

Minister Finansów w dusznickiej papierni

21 stycznia Muzeum odwiedził Minister Finansów Grzegorz Kołodko wraz z wicepremierem Czech. Gości z historią obiektu oraz prezentowanymi w nim ekspozycjami zapoznała dyrektor Muzeum Bożena Makowska.

Prace nad nową ekspozycją stałą

W związku z organizacją stałej wystawy dotyczącej historii papiernictwa Muzeum pozyskało interesujący obiekt w postaci ciekawie zaaranżowanej tablicy poglądowej przedstawiającej proces wyrobu pergaminu.

Luty

Dusznicka papiernia honoruje kartę EURO<26

Od 17 lutego osoby posiadające Europejską Kartę Młodzieżową Euro<26 uzyskały 50-procentową zniżkę na zakup biletów wstępu do Muzeum Papiernictwa. Stało się to możliwe dzięki podpisaniu porozumienia między duszniczką placówką a Gdańską Fundacją Integracji Europejskiej.

Kwiecień

Wyjazd na Targi Papiernicze w Katowicach

W ramach promocji pracownicy Muzeum Papiernictwa uczestniczyli w Targach Papierniczych w Katowicach. Wiele osób odwiedzających duszniczkę stanowisko mogło zapoznać się z działalnością Muzeum oraz nabyć wyroby z papieru czerpanego.

Maj

Targi Ekologiczne w Bystrzycy Kłodzkiej

W maju Muzeum Papiernictwa prezentowało swoją działalność na Targach Ekologicznych w Bystrzycy Kłodzkiej.

Czerwiec

Dzień Dziecka w Muzeum Papiernictwa

Z okazji Międzynarodowego Dnia Dziecka 1 czerwca Dział Naukowo-Oświatowy przygotował specjalną ofertę dla dzieci i młodzieży. W dniu swojego święta najmłodszy goście mogli bezpłatnie zwiedzić Muzeum i czerpać papier. Akcja spotkała się z dużym zainteresowaniem szkół i przedszkoli. Skorzystało z niej 606 osób.

Nowe eksponaty w Muzeum Papiernictwa

W ramach przygotowań nowej ekspozycji stałej Muzeum Papiernictwa pozyskało model stępy młotowej, którą na zamówienie duszniczkiej papierni wykonał Leszek G. Grabowski. Stępy w młynach papierniczych wykorzystywane były do przygotowania masy papierniczej poprzez rozwłóknianie w wodzie szmat lnianych.

Wrzesień

We wrześniu pracownicy Muzeum wzięli udział w Targach „Natura Sanat” w Polanicy Zdroju.

Model pierwszej maszyny papierniczej w Muzeum Papiernictwa

W celach ekspozycyjnych Muzeum pozyskało do swych zbiorów model pierwszej maszyny papierniczej, skonstruowanej w 1798 r. przez Nicolasa Louisa Roberta. Model wykonał Leszek Goetzendorf-Grabowski z Łodzi.

Październik

Telewizja Polska promuje dusznicą papiernię

W październiku I Program Telewizji Polskiej zrealizował i wyemitował film edukacyjny o Muzeum Papiernictwa, który ukazał się w cyklu Niezwykłe Muzea. Reżyserem dokumentu był J. Ślubowski, a jego konsultantem Ewa Szymczyk, kierownik Działu Naukowo-Oświatowego w Muzeum Papiernictwa.

Duszniccy muzealnicy zwiedzają niemieckie muzea

W dniach 9–14 października pracownicy merytoryczni Muzeum wzięli udział w wycieczce edukacyjnej do Niemiec. W planach wycieczki przewidziane zostało zwiedzanie: w Zwönitz – Technisches Museum Papiermühle Niederzwönitz, w Lipsku – Deutsche Bücherei, w Düren – Papier Museum, w Hagen – Westfälisches Freilichtmuseum, w Telgte – Museum Heimathaus Münsterland i Krippenmuseum Telgte, w Berlinie – Museum für Verkehr und Technik (Muzeum Transportu i Techniki). W Hagen ustalono także szczegóły organizowanej wspólnie przez Muzeum Papiernictwa i Westfälisches Freilichtmuseum wystawy. Przygotowywana ekspozycja miała być w całości poświęcona duszniczej papierni.

Prace konserwatorskie

Konserwacji poddano XIX-wieczne malowidło religijne na desce dębowej przedstawiające Madonnę Wambierzycką. Koszt renowacji został pokryty ze środków własnych Muzeum.

Wydawnictwa:

Jacques Prevert, *Katarynka L'orgue de Barbarie*, Wydawnictwo Artystyczne U. Kurtiak i E. Ley, Koszalin 1995 – wydano 299 numerowanych egzemplarzy.

Wyciąg ze statystyki za rok 1995

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	41.067
Uczestnicy lekcji muzealnych	2.201
Bezpłatni zwiedzający	2.545
Indywidualne warsztaty czerpania papieru	250
Produkcja roczna papieru (w arkuszach)	75.469
Produkcja roczna galanterii (w sztukach)	13.833

1996

Styczeń

Dusznicki magistrat wspiera Muzeum Papiernictwa

Rada Miejska Dusznik Zdroju przyznała Muzeum Papiernictwa dotację w wysokości 10 tys. złotych. Kwota ta została przeznaczona na zakup wyposażenia do działów merytorycznych.

Marzec

Joanny Stokowskiej *Dialog z trawą i liściem*

7 marca odbyły się w czerpalni Muzeum Papiernictwa pokazowe warsztaty warszawskiej artystki Joanny Stokowskiej, która w swej pracy twórczej wykorzystuje materię roślinną, poddaną wcześniej przekształceniu pod wpływem wody, wysokich temperatur i mocnych chemikaliów. Na spotkanie zaproszeni zostali uczniowie z liceum ogólnokształcącego z klas ekologicznych oraz pracownicy Muzeum Ziemi Kłodzkiej. W czasie pokazu można było zobaczyć, jak Joanna Stokowska tworzy swoje dzieła, oraz samemu wykonać własne kompozycje z traw i liści.

Kwiecień

Muzeum promuje swą działalność

Muzeum wzięło udział w programie „Marki – Markom” – promocja firm handlowych ze znaną i uznaną marką. Przyczyniło się to do promocji Muzeum wśród polskich firm. Papiernia została zaproszona do programu przez Ministra Przemysłu i Handlu wraz z Krajową Izbą Gospodarczą.

Maj

XVIII Ogólnopolski Konkurs Plastyczny *Moja przygoda w muzeum*

Po raz pierwszy Dział Naukowo-Oświatowy zorganizował dla przedszkolaków i uczniów dusznickich szkół konkurs *Moja przygoda w Muzeum*, przygotowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz Muzeum Okręgowe w Toruniu. Najlepsze prace zostały wysłane do Wałbrzycha na etap wojewódzki konkursu, a stamtąd do Torunia na etap ogólnokrajowy. Jury konkursu przyznało nagrodę Gabrieli Radłowskiej, opiekunowi plastycznemu z Przedszkola Publicznego w Dusznikach Zdroju, oraz jej wychowankom: Kordianowi Wiklińskiemu (wyróżnienie), Anecie Blicharz (udział w wystawie) i Alicji Majder (udział w wystawie).

Czerwiec

Dzień Dziecka w Muzeum Papiernictwa

Z okazji Dnia Dziecka 1 czerwca umożliwiono najmłodszym zwiedzającym nieodpłatny wstęp do Muzeum. Z powyższej oferty skorzystało 352 osób. Za połowę ceny biletu wstępu dzieci mogły również własnoręcznie wykonać papier. Skorzystało z tego 201 osób.

Otwarcie wystawy *Papiery ręcznie czerpane w Dusznikach Zdroju/Bad Reinerz*

16 czerwca – 18 sierpnia

Pod takim tytułem zaprezentowana została wystawa w Westfälisches Freilichtmuseum w Hagen (Niemcy). Na wystawie można było zobaczyć wybrane ekspozyty z dusznickiego Muzeum. Przedstawiono na niej historię dusznickiej papierni, aktualną działalność Muzeum. Jej autorami byli: Teresa Windyka i Maciej Szymczyk. Ekspozycji towarzyszyła sprzedaż wyrobów papierowych produkowanych w Dusznikach. Na wernisażu w Hagen obecni byli Bożena Makowska, Teresa Windyka, Beata Dębowska, Jadwiga Janicka oraz burmistrz Dusznik-Zdroju Grzegorz Średziński i Andrzej Kubik – Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Prezentacja Muzeum Papiernictwa w ramach konferencji Progres '96

W dniach 17–19 czerwca Anna Stefaniszyn prezentowała w Łodzi wyroby Muzeum Papiernictwa na VI Międzynarodowej Wystawie Papierniczej, która towarzyszyła XII Międzynarodowej Konferencji Papierniczej Progres '96.

Wrzesień

Kongres IPH w Lipsku

Od 30 sierpnia do 3 września w Lipsku odbywał się XXIII Międzynarodowy Kongres Historyków Papiernictwa. Kierownik Działu Papiernictwa Współczesnego w Muzeum, Maciej Szymczyk, wygłosił na kongresie referat na temat *Wprowadzenie pierwszych maszyn papierniczych na Śląsku*. Oprócz Macieja Szymczyka w Lipsku były obecne również Bożena Makowska i Teresa Windyka.

Targi „Natura Sanat” w Polanicy

Muzeum przygotowało wspólne stanowisko z Urzędem Miasta Duszniki Zdrój, na którym promowane były walory uzdrowiska oraz galanteria papiernicza.

Październik

Posiedzenie Rady Muzealnej

W dniach 18–19 października 1996 r. odbyło się inauguracyjne posiedzenie Rady Muzealnej Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju. Rada Muzealna

była organem opiniodawczym i doradczym dyrektora. Członkowie rady zostali powołani przez dyrektora placówki za zgodą Ministerstwa Przemysłu i Handlu. W jej skład weszli: mgr inż. Andrzej Kubik – Wojewódzki Konserwator Zabytków, Janusz Michałowski – dyrektor Zakładów Celulozy i Papieru „Celuloza” S.A. w Świeciu, mgr inż. Zbigniew Fornalski – dyrektor biura Stowarzyszenia Papierników Polskich, dr Piotr Stanisławczyk – dyrektor Instytutu Celulozowo-Papierniczego, dr Józef Dąbrowski – sekretarz naukowy Instytutu Celulozowo-Papierniczego w Łodzi, Leszek Grabowski – specjalista aparatury metrologicznej, prof. Aleksandra Mańczak – prorektor do spraw nauki i promocji Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Łodzi, dr Jerzy Andrzejewski – kierownik Działu Zbiorów Specjalnych Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, Grzegorz Średziński – Burmistrz Miasta Duszniki Zdrój oraz kierownicy działów merytorycznych Muzeum. W obradach wzięli również udział: Danuta Olko i Marta Frydrysiak – przedstawiciele Ministerstwa Przemysłu i Handlu, Paweł Wendelt – redaktor naczelny „Przeglądu Papierniczego”, Krystyna Toczyńska-Rudysz – dyrektor Muzeum Ziemi Kłodzkiej, Andrzej Gwiazda – zastępca dyrektora Wydziału Kultury Urzędu Wojewódzkiego w Wałbrzychu. Przewodniczącym Rady został burmistrz Dusznik Zdroju Grzegorz Średziński. Pracownicy Muzeum zdali sprawozdanie z ostatnich czterech lat działalności placówki jako samodzielnej instytucji kultury. Dyrektor Bożena Makowska przedstawiła plany działania i wieloletnie zamierzenia Muzeum. Za najpilniejsze uznano wykonanie stałej ekspozycji z zakresu historii papiernictwa, oraz zmianę ekspozycji techniczno-technologicznej.

Listopad

W listopadzie zakończony został trwający trzy lata remont pawilonu wejściowego i sal wystawowych.

Wyciąg ze statystyki za rok 1996

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa:	49.963
Uczestnicy lekcji muzealnych:	2.845
Bezpłatni zwiedzający:	3.182
Indywidualne warsztaty czerpania papieru:	151
Produkcja roczna papieru (w arkuszach):	15.112
Produkcja roczna galanterii (w sztukach):	16.089

1997

Styczeń

XVI Targi Papiernicze TARGOPAP Zima '97

Przedstawiciele Muzeum Papiernictwa w dniu 15 stycznia odwiedzili w charakterze obserwatora XVI Targi Papiernicze TARGOPAP „Zima '97” we Wrocławiu.

Luty

Dusznicy muzealnicy na stażu naukowym w Lipsku

Od 17 lutego do 14 marca Teresa Windyka i Maciej Szymczyk odbyli staż naukowy w Muzeum Pisma i Druku w Deutsche Bücherei w Lipsku. W czasie stażu dokonali oni kwerendy w materiałach dotyczących historii papiernictwa śląskiego i polskiego oraz zbiorach papierów z filigranami. Zapoznali się z organizacją pracy w powyższej placówce. Teresa Windyka przywiozła kopie filigranów śląskich, łużyckich i z Prus Królewskich oraz materiały dotyczące katalogowania rękopisów, nadruków na ryzach, a także heraldyki śląskiej i niemieckiej. Maciej Szymczyk zgromadził kopie publikacji dotyczących rozwoju przemysłu celulozowo-papierniczego na obszarze dzisiejszej Polski, fotografie fabryk oraz wykazy maszyn papierniczych zainstalowanych na ziemiach polskich i dane statystyczne na temat papiernictwa.

Wiersze Szymborskiej w duszniczej piarni

W poniedziałkowe popołudnie 10 lutego w Muzeum zorganizowano spektakl poetycki *Przy winie*, na którym Anna Lutosławska (aktorka teatralna, pedagog, reżyser, a prywatnie przyjaciółka poetki) recytowała wiersze Wisławy Szymborskiej. Spektakl został przygotowany przez Muzeum Papiernictwa we współpracy z Urzędem Miasta i Ośrodkiem Kultury, Sportu i Turystyki w Dusznikach Zdroju

Maj

Otwarcie wystawy stałej *Historia papiernictwa światowego, polskiego i śląskiego*

Ekspozycja stała

23 maja miało miejsce bardzo ważne dla Muzeum Papiernictwa wydarzenie. Po trzyletnim remoncie piarni otwarto nową ekspozycję stałą, zatytułowaną *Historia papiernictwa światowego, polskiego i śląskiego*. Wystawa została przygotowana według scenariusza dra Józefa Dąbrowskiego, jej współautorką była Teresa Windyka, kierująca w Muzeum Działem Historii Papiernictwa. Oprawę plastyczną przygotował artysta plastyk Marek Mikulski. Na uroczyste otwarcie przybyło wielu gości, m.in. Marian Bara, Leszek Goetzendorf-Grabowski, reprezentujący Komisję Historyczną Stowarzyszenia Papierników Polskich, Stefan Libiszowski z redakcji „Przeglądu Papierniczego”, mgr inż. Janusz Michałowski – członek zarządu Zakładów Celulozy i Papieru w Świeciu,

prof. Ryszard Sroczyński, Richard Sedlaček – dyrektor Muzeum Papiernictwa w Wielkich Łosinach. Nie zabrakło również władz wojewódzkich, które reprezentował wojewoda wałbrzyski Henryk Gołębiewski, obecny był również burmistrz Dusznik Zdroju Grzegorz Średziński. Na wernisażu dyrektor Muzeum Bożena Makowska, nie ukrywając wzruszenia, podkreśliła rangę tego wydarzenia, podziękowała autorom wystawy oraz wszystkim osobom zaangażowanym w jej przygotowanie.

Wernisaż wystawy *Papirus – materiał piśmienniczy przed wynalezieniem papieru*

23 maja – 15 sierpnia

Otwarcie ekspozycji stałej obrazującej dzieje papiernictwa w dobie rękodzielniczej wytwórczości papieru połączono z wernisażem wystawy czasowej *Papirus – materiał piśmienniczy przed wynalezieniem papieru*. Jej komisarzem była Beata Dębowska z Działu Naukowo-Oświatowego, projekt i aranżację przygotowali plastycy: Andrzej Lękoś i William Kurtyka. Po oficjalnej części odbywającej się w Muzeum Józef Dąbrowski wygłosił w Dworku Chopina wykład pt. *Refleksje na temat Confirmatio z 1546 roku króla Zygmunta Starego*.

Konkurs *Moja przygoda w muzeum*

W maju pracownicy Działu Naukowo-Oświatowego zorganizowali warsztaty dla uczestników ogólnopolskiego konkursu *Moja przygoda w muzeum*, odbywającego się pod patronatem Ministerstwa Kultury i Sztuki, Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz Muzeum Okręgowego w Toruniu. Dzieci i młodzież biorący udział w konkursie zwiedzali Muzeum i zapoznawali się z historią dusznickiego młyna, jak również z dziejami papiernictwa. Wizytę kończyli warsztatami czerpania papieru. Do konkursu przystąpiły 53 osoby, a do etapu ogólnopolskiego zakwalifikowało się 35 prac, z czego 5 prac przedstawiających Muzeum Papiernictwa zostało zakwalifikowanych na wystawę pokonkursową w Muzeum Okręgowym w Toruniu.

Posiedzenie Rady Muzealnej

24 maja odbyło się drugie posiedzenie Rady Muzealnej. Pod nieobecność Grzegorza Średzińskiego, pełniącego obowiązki przewodniczącego Rady, obradom przewodniczył jej wiceprzewodniczący dr Józef Dąbrowski. W czasie zebrania poruszone zostały kwestie dotyczące dalszego remontu papierni, zmiany ekspozycji stałej obrazującej historię techniki i technologii papierniczej oraz planu wystaw czasowych. Dyskutowany był także problem wydania przewodnika po Muzeum w wersji polsko- i obcojęzycznej.

Czerwiec

Odnaczenie Ministra Kultury dla Bożeny Makowskiej

W dniach 28–29 czerwca w Książu odbyła się ogólnopolska konferencja dyrektorów jednostek muzealnych i kierowników izb regionalnych PTTK. Na konferencji

dyrektor Muzeum Papiernictwa Bożena Makowska otrzymała przyznawaną przez Ministra Kultury i Sztuki Złotą Odznakę za Opiekę nad Zabytkami. Nagrodę wręczył zastępca Generalnego Konserwatora Zabytków Franciszek Midura.

Sierpień

Otwarcie wystawy *Duszniki spojrzenie w przeszłość*

8 sierpnia – 18 września

Wystawa została przygotowana z prywatnych zbiorów fotograficznych Ryszarda Grzelakowskiego – prezesa Towarzystwa Miłośników Dusznik oraz ze zbiorów fotograficznych i bibliotecznych Muzeum Papiernictwa. Tematycznie obejmowała ona dwieście lat historii miasta.

Wrzesień

Plener *Ślady*

W sferze zainteresowań Muzeum Papiernictwa znalazła się współczesna sztuka papieru. W dniach 16–26 września odbył się międzynarodowy plener artystyczny *Ślady*. Został on zorganizowany przez Muzeum Papiernictwa we współpracy z World Crafts Council Polska. Do uczestniczenia w plenerze zaproszonych zostało piętnaścioro artystów z Polski, Niemiec, Francji, Holandii i Szwajcarii. Do Dusznik przyjechali między innymi: Marek Wagner, Sylwia Woźniak, Maria Diduch, Susan Traa. Na czas pleneru wstrzymano w Muzeum produkcję papieru, a stanowiska pracy czerpalników oddano do dyspozycji artystom. Motywem przewodnim tworzonych prac były „ślady” w szerokim znaczeniu, ślady cywilizacji, przeżyć, przyrody. Każdy artysta stworzył ich własną wizję. Twórcy biorący udział w plenerze zostawili w Muzeum po jednej ze swoich prac, przez co powstała kolekcja sztuki współczesnej. 25 września otwarta została wystawa poplenerowa, którą można było oglądać do końca roku.

Listopad

Dusznicka wystawa w Meinburgu w Niemczech

30 listopada – 6 stycznia

Niemieckie Heimatmuseum w Meinburgu zaprezentowało w swej galerii wystaw czasowych dusznicką ekspozycję *Papirus – materiał piśmienniczy przed wynalezieniem papieru*, której autorką była Beata Dębowska, pracująca w Dziale Naukowo-Oświatowym Muzeum Papiernictwa.

Piszą o papierni

W wydawnictwie Łódzkiego Towarzystwa Naukowego ukazał się artykuł Leszka Goetzendorfa-Grabowskiego *Dawne i współczesne dzieje młyna papierniczego w Dusznikach Zdroju*.

Grudzień

W dniach 5–6 grudnia w Dworku Chopina w Dusznikach Zdroju odbyła się współorganizowana przez Muzeum konferencja naukowa *Problemy humanizacji techniki w programach nauczania polskich wyższych uczelni technicznych*.

Wiosną 1997 roku dokończono w Muzeum remont holu. Jeszcze przed otwarciem wystawy stałej wykonano elewację zewnętrzną budynku, odmalowano ogrodzenie wokół papierni. W miesiącach letnich odmalowano pomieszczenie biurowe. Jesienią na posesji muzealnej wykonano zadaszenie nad urządzeniem do odwadniania celulozy, zagęszczarką do masy papierniczej, filtrem do wody zwłóknianej, sprowadzonych z Politechniki Łódzkiej.

Wydawnictwa:

Listy świętego Jana Bożego, Wydawnictwo Artystyczne U. Kurtiak i E. Ley, Koszalin 1996. Wydrukowano 1000 egzemplarzy na zlecenie Konwentu Bonifratrów w Łodzi.

Wyciąg ze statystyki za rok 1997

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	43.740
Uczestnicy lekcji muzealnych	2.586
Bezpłatni zwiedzający	9.481
Indywidualne warsztaty czerpania papieru	491
Produkcja roczna papieru (w arkuszach)	83.611
Produkcja roczna galanterii (w sztukach)	10.583

1998

Maj

Otwarcie ekspozycji stałej *Historia techniki i technologii papiernictwa*

9 maja miało miejsce otwarcie drugiej części ekspozycji stałej pt. *Historia techniki i technologii papiernictwa*. Scenariusz wystawy przygotował kierownik Działu Papiernictwa Współczesnego – Maciej Szymczyk, aranżację plastyczną opracował Marek Mikulski z Opola. W ekspozycji zaprezentowano dzieje papiernictwa od wynalezienia maszyny papierniczej do czasów współczesnych. Pośród wielu eksponatów pokazanych na wystawie należy zwrócić uwagę na bogatą kolekcję urządzeń metrologicznych, egutery ze znakami wodnymi oraz model pierwszej maszyny papierniczej.

Helena i Joachim Tschacher *Trzy wymiary papieru*

9 maja – 19 lipca

Otwarcie ekspozycji stałej połączone zostało z wernisażem wystawy czasowej *Trzy wymiary papieru*, na której swoje prace prezentowali Helena i Joachim Tschacher z Mainburga (Niemcy). Artyści wcześniej pokazywali swoje prace w Niemczech, w Holandii, we Włoszech, w Danii, w Szwecji i na Łotwie. Helena Tschacher jest od 1997 roku dyplomowaną mistrzynią introligatorstwa. Jej mąż Joachim Tschacher urodził się w Dusznikach Zdroju, ukończył studia z rzeźby na Akademii Sztuk Pięknych w Monachium.

Czerwiec

Program *Kawa czy Herbata* promuje rękodzieło papiernicze

O świcie 19 czerwca z dusznickiej papierni nadawany był na żywo program *Kawa czy Herbata*, emitowany od poniedziałku do piątku w godzinach porannych na antenie telewizyjnej Jedyńki. W czasie emisji programu zaprezentowano wszechstronną działalność Muzeum Papiernictwa, jak również ważniejsze atrakcje Dusznik Zdroju.

Doktorat Macieja Szymczyka

Bardzo ważne wydarzenie dla Muzeum Papiernictwa miało miejsce 22 czerwca 1998 roku na Wydziale Historyczno-Pedagogicznym Uniwersytetu Opolskiego, gdzie kierownik Działu Papiernictwa Współczesnego Maciej Szymczyk obronił pracę doktorską, w związku z czym uzyskał tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie historii. Maciej Szymczyk zajął się badaniem dziejów śląskiego przemysłu papierniczego, czego owocem była praca pt. *Przemysł papierniczy na Śląsku od wprowadzenia maszynowej produkcji do 1945 roku*. Praca została napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Józefa Długosza z Uniwersytetu Opolskiego.

Lipiec

Powódź w Dusznikach

W nocy z 22 na 23 lipca na ziemi kłodzkiej miała miejsce powódź. Dotknęła ona między innymi Duszniki i spowodowała zniszczenia w zabytkowym młynie papierniczym. Oryginalne XIX-wieczne maszyny zostały zatopione w błocie. Zalany został do wysokości 3,5 metra parter budynku. Nieodwracalnemu zniszczeniu uległy: drukarnia typograficzna i zecernia, czerpalnia papieru, magazyny surowców, wyrobów gotowych, materiałów reklamowych i informacyjnych, suszarnia papieru, pomieszczenia socjalne pracowników z wyposażeniem, kalander, stolarnia z maszynami, wyciągiem odpylającym, węzeł ciepłowniczy z układem rozliczeniowym. Drewniany budynek suszarni został podmyty co stworzyło niebezpieczeństwo jego zawalenia. W budynku murowanym zawilgoceniu uległo 100% ścian, do wymiany były tynki wewnętrzne, kanały technologiczne, rozdzielnia prądu, 550 metrów kwadratowych posadzki. Na posesji Muzeum woda wy-

myła powierzchnie asfaltowe, zalaniu uległ sklep muzealny oraz warsztat mechaniczny z urządzeniami. Z Muzeum wywieziono 40 ciężarówek mułu i błota, wraz ze zniszczonym dobytkiem. Z powodu powodzi Muzeum poniosło ogromne straty. W samych magazynach szkody oszacowano na 90 tys. złotych, w urządzeniach – na 346 tys. złotych, w budynkach na ok. 13 tys. złotych. Przy usuwaniu skutków powodzi pomagało pracownikom Muzeum wojsko z jednostki piechoty górskiej w Kłodzku i żołnierze wojsk nadwiślańskich z Katowic. Na usuwanie skutków powodzi Muzeum otrzymało od ministerstwa 500 tys. złotych, uzyskało także wsparcie finansowe z różnych instytucji, zakładów papierniczych (takich jak International Paper Kwidzyn – 10.000 zł, Frantschach Świecie S.A. Świecie – 10.000 zł, Fabryka Papieru w Piechowicach – 10.200,42 zł) i od osób prywatnych.

Powódź uniemożliwiła organizację obchodów 30-lecia Muzeum Papiernictwa, które miały się odbyć 26 lipca. Z powodu zniszczeń powodziowych Muzeum zostało zamknięte dla zwiedzających do 11 sierpnia.

Wrzesień

Kongres IPH w Porto

W dniach 11–21 września Teresa Windyka wzięła udział w Kongresie IPH w Porto w Portugalii. Wygłosiła tam referat pt. *Sztambuch – próba syntezy*. W czasie obrad przedstawione zostały także informacje ukazujące zniszczenia, jakie w duszniczej pielni wyrządziła lipcowa powódź.

Październik

30-lecie Muzeum Papiernictwa

1 października odbyły się planowane na lipiec jubileuszowe obchody 30-lecia Muzeum Papiernictwa. W czasie uroczystości doceniona została praca i osiągnięcia w dziedzinie kultury takich osób, jak: Bożena Makowska, Anna Stefaniszyn, Józef Dąbrowski, Leszek Goetzendorf-Grabowski. Otrzymali oni od zastępcy Dyrektora Wydziału Kultury Urzędu Wojewódzkiego w Wałbrzychu Andrzeja Gwiazdy odznaczenia Ministra Kultury i Sztuki „Zasłużony działacz kultury”. Dyrektor Muzeum Bożena Makowska w swoim wystąpieniu podsumowała dotychczasową działalność Muzeum, przybliżyła sylwetki wcześniejszych dyrektorów placówki i ich działalność.

Otwarcie wystawy fotograficznej *Powódź, lipiec 1998 – obraz zniszczeń i tragedii ludzkich*

1 października 1998

Ekspozycja przedstawiała straty spowodowane w 1998 r. przez powódź na ziemi kłodzkiej. Jej autorami byli: Beata Dębowska, Maciej Szymczyk i Piotr Zilbert. Wystawa była czynna do końca lutego 1999 r.

Wyciąg ze statystyki za rok 1998

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	33.444
Uczestnicy lekcji muzealnych	862
Bezpłatni zwiedzający	7.583
Indywidualne warsztaty czerpania papieru	488
Produkcja roczna papieru (w arkuszach)	53.148
Produkcja roczna galanterii (w sztukach)	9.303

1999**Styczeń****Muzeum jednostką kultury Samorządu Województwa Dolnośląskiego**

Z dniem 1 stycznia, w związku z reformą administracyjną Polski, organizatorem prowadzącym duszniczką placówkę muzealną stał się Samorząd Województwa Dolnośląskiego.

Kwiecień**Otwarcie wystawy *Pieniądz zastępczy na Śląsku 1914–1924*****kwiecień – lipiec**

Wystawa została przygotowana ze zbiorów Janusza Siemienasa z Ząbkowic Śląskich. Pieniądze zastępcze emitowane były jako środki płatnicze – w celu złagodzenia trudności powstałych w wyniku niewłaściwej polityki monetarnej państwa – przez nieupoważnionych do tego wystawców (instytucje samorządowe, przedsiębiorstwa państwowe). Komisarzem wystawy był Maciej Szymczyk, opracowaniem graficznym zajęła się Mirosława Bernat.

Maj

Muzeum Papiernictwa przekazało firmie Konstans oddział muzealny w Jeziornie (w związku z reformą administracyjną duszniczkę Muzeum podporządkowano Urzędowi Marszałkowskiemu Województwa Dolnośląskiego, który nie mógł finansować instytucji w województwie mazowieckim).

Czerwiec**Nagroda dla Muzeum w prestiżowym konkursie za wystawę stałą**

Muzeum Papiernictwa otrzymało główną nagrodę Ministra Kultury i Sztuki w najbardziej prestiżowym w Polsce *Konkursie na Najciekawsze Wydarzenie Muzealne Roku 1998* za stałą ekspozycję *Historia techniki i technologii papiernictwa*

XIX i XX w. Wręczenie nagród odbyło się 30 czerwca w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie. W uroczystości uczestniczyli dyr. Bożena Makowska i autor wystawy Maciej Szymczyk.

Lipiec

W dusznickiej papierni ponownie czerpią papier

3 lipca miało miejsce uroczyste otwarcie wyremontowanej po powodzi czerpalni papieru. Zakończenie trwających prawie rok prac remontowych umożliwiło wznowienie ręcznej produkcji papieru, co niewątpliwie ucieszyło turystów odwiedzających Muzeum oraz odbiorców dusznickich wyrobów papierniczych. W uroczystościach wzięli udział między innymi prof. Jan Waszkiewicz – Marszałek Województwa Dolnośląskiego, przedstawiciele władz miasta Duszniki Zdrój, delegacje zakładów papierniczych wspierających finansowo remont, dyrekcja i pracownicy Muzeum. Natomiast 8 lipca dusznicki młyn papierniczy odwiedził Jacek Weiss – podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki.

Jubileusz Muzeum Papiernictwa

W lipcu 1998 r. powódź skutecznie uniemożliwiła uroczyste obchody 30-lecia Muzeum Papiernictwa, dlatego też w 25 lipca 1999 r. odbyły się obchody 31 rocznicy otwarcia dusznickiej papierni dla zwiedzających. W programie przewidziano nieodpłatne zwiedzanie ekspozycji. Przybyłych w tym dniu gości o pełnych godzinach oprowadzał przewodnik muzealny. Przygotowano również 50 pamiątkowych certyfikatów dla zwiedzających.

Sierpień

Otwarcie wystawy *Międzynarodowe Triennale Grafiki – Szlakiem Festiwalu*

sierpień – wrzesień

Na wystawie zaprezentowano 50 prac zgłoszonych na triennale grafiki w Krakowie. Były to prace artystów m.in. z Japonii, Tajlandii, Kanady i USA. Współorganizatorem ekspozycji, oprócz Muzeum, było Stowarzyszenie Międzynarodowe Triennale Grafiki w Krakowie.

Wrzesień

200-lecie powstania pierwszej maszyny papierniczej

W dniach 16–20 września przedstawiciele Muzeum Papiernictwa uczestniczyli w międzynarodowej konferencji papierników w Berlinie. Spotkanie poświęcone było 200-leciu powstania pierwszej maszyny papierniczej, którą skonstruował Luis Nicola Robert w 1798 r.

Grudzień

Wystawa *Śląskie tradycje kart do gry*

grudzień 1999 – styczeń 2000

Autorem wystawy był Rainer Sachs, a ze strony Muzeum jej organizacją zajęła się Teresa Windyka, kierownik Działu Historii Papiernictwa. Na wystawie zaprezentowano 40 zestawów śląskich kart do gry, pochodzących z XVI–XX w. Całość uzupełniono publikacjami dotyczącymi gier karcianych oraz urządzeniami służącymi do produkcji kart.

Wyciąg ze statystyki za rok 1999

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	37.432
Uczestnicy lekcji muzealnych	2.677
Bezpłatni zwiedzający	3.206
Produkcja roczna papieru (w arkuszach)	59.910
Produkcja roczna galanterii (w sztukach)	9.801

2000

Styczeń

Ferie w Muzeum

Z myślą o turystach spędzających ferie na ziemi kłodzkiej Muzeum Papiernictwa przygotowało specjalną ofertę. Od 25 stycznia do 25 lutego wszyscy indywidualni zwiedzający mogli wziąć udział w warsztatach czerpania papieru, które prowadzili pracownicy Działu Naukowo-Oświatowego.

Marzec

Muzeum wydało drukiem książkę *Śląskie papiernictwo w okresie industrializacji kapitalistycznej* – najważniejsze opracowanie naukowe Działu Papiernictwa Współczesnego. Książka, będąca zmodyfikowaną wersją rozprawy doktorskiej Macieja Szymczyka, szczegółowo przedstawia historię papiernictwa na Śląsku od lat 30. XIX w. do 1945 r.

Kwiecień

Spotkanie z posłem Czesławem Pogodą

3 kwietnia w hotelu Sonata w Dusznikach odbyło się spotkanie z posłem Czesławem Pogodą, który przyjechał na zaproszenie Ryszarda Grzelakowskiego – prezesa Towarzystwa Miłośników Dusznik. Na spotkaniu obecni byli rów-

niez dyrektor Bożena Makowska i kilku pracowników Muzeum Papiernictwa. Podczas rozmów zaprezentowane zostały zdjęcia mieszkańców Dusznik z końca XIX w.

Maj

Papierowy szlak Marii Diduch w Dusznikach Zdroju

maj – wrzesień

Ze względu na prowadzony w budynku papierni remont popowodziowy, wernisaż wystawy odbył się w salach Fundacji Międzynarodowych Festiwalu Chopinowskich. Zanim wystawa zawitała do Dusznik, można ją było obejrzeć w jednej z krakowskich galerii. Maria Diduch uczestniczyła w 1997 r. w plenerze dusznickim *Ślady* i jest artystką, którą każdego roku można spotkać na warsztatach artystycznych w Muzeum Papiernictwa.

Wyróżnienie dla Muzeum Papiernictwa

Wydarzenie niezwykle ważne dla dusznickiego Muzeum miało miejsce 17 maja. Na Zamku Królewskim w Warszawie odbyło się wręczenie nagród w konkursie Sybilla 1999 roku. W imieniu Muzeum Papiernictwa wyróżnienie odebrała jego dyrektor Bożena Makowska. Wyróżnienie zostało przyznane w kategorii „Dokonania z zakresu organizacji” – za usuwanie skutków powodzi.

Otwarcie wystawy *Kudowa Zdrój*

26 maja w kudowskiej pijalni wód odbył się wernisaż wystawy *Kudowa Zdrój*. Ekspozycja została zaprezentowana w cyklu Zdroje w ramach II Kłódzkich Spotkań Muzealnych. Wystawę przygotował kierownik Działu Papiernictwa Współczesnego dr Maciej Szymczyk.

Czerwiec

Marszałek Płażyński zwiedza dusznicką papiernię

23 czerwca Muzeum odwiedził Marszałek Sejmu RP Maciej Płażyński wraz z rodziną i starostą kłódzkim Dariuszem Mikosą. W czasie wizyty goście własnoręcznie czerpali papier.

Dni Dolnego Śląska w Strasburgu

Od 26 do 30 czerwca w Strasburgu obchodzono Dni Dolnego Śląska. Na imprezie obecne było również Muzeum Papiernictwa, które prezentowało walory Dusznik Zdroju i młyna papierniczego. Na specjalnie przygotowanym stanowisku Anna Stefaniszyn pokazywała technikę ręcznego wyrobu papieru.

Złoty Pierścień niemieckich papierników dla Bożeny Makowskiej

Podczas obrad Międzynarodowego Kongresu Niemieckiego Stowarzyszenia Papierników w Baden-Baden wręczono Bożenie Makowskiej, dyrektor Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju, nagrodę *Złoty Pierścień*. Nagroda ta jest przyznawana od 1963 r. przez Niemieckie Stowarzyszenie Papierników ludziom zasłużonym dla historii papiernictwa na całym świecie. Uroczystość odbyła się 28 czerwca.

Sierpień

Wystawa *Duszniki Zdrój*

5 sierpnia w dusznickiej pijalni wód miało miejsce otwarcie wystawy *Duszniki Zdrój*, opracowanej przez Piotra Sasima, kierownika Działu Historii Dusznik Zdroju. Ekspozycja została przygotowana w cyklu Zdroje w ramach II Kłodzkich Spotkań Muzealnych.

Wrzesień

Otwarcie wystawy w Kwidzynie

wrzesień – grudzień

W Kwidzynie zaprezentowano wystawy: *Dzieje papiernictwa*, *Ludzie celulozy* oraz *Kwidzyn zapomniany. Życie codzienne Kwidziniaków na przełomie XIX i XX wieku*. Był to wspólny projekt Muzeum Zamkowego w Kwidzynie, Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju, Muzeum Historyczno-Etnograficznego w Chojnicach oraz firmy International Paper – Kwidzyn S.A. Część dotycząca dziejów papiernictwa została przygotowana przez pracowników dusznickiego Muzeum – Teresę Windykę i Macieja Szymczyka. W ramach ekspozycji przedstawiono zdjęcia, plansze i eksponaty obrazujące rozwój techniki i technologii papierniczej.

Listopad

Wystawa grafiki Johanna Wüstena w Muzeum Papiernictwa

listopad 2000 – styczeń 2001

Od listopada 2000 do stycznia 2001 r. w Muzeum zaprezentowane zostały prace niemieckiego artysty Johanna Wüstena (1896–1943), malarza, ceramika, grafika. Wystawa prac artysty przygotowana została ze zbiorów Kulturhistorisches Museum w Görlitz we współpracy z Rainerem Sachsem. Do Dusznik przyjechała z Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu. Kuratorem wystawy była Teresa Windyka. Podczas wernisażu nastąpiło także uroczyste zakończenie prac remontowych prowadzonych w budynku Muzeum po powodzi z lipca 1998 r. Gości z przebiegiem remontów zapoznał Maksymilian Gutfreund, inspektor nadzoru budowlanego. W ramach przeprowadzonych prac wyremontowano przyziemie zabytkowej suszarni. Remont objął wymianę i wzmocnienie fragmentów fundamentów, wykonanie drenażu wokół

budynku, wymianę części podwalin, ocieplenie i uzupełnienie ścian zewnętrznych. Konserwacji i wzmocnieniu poddano drewniane elementy konstrukcji. Usunięto spod budynku suszarni zalegający tam po powodzi muł i zastąpiono go gruntem nie-nasiąkliwym. We wszystkich pomieszczeniach wykonano nowe podłogi (drewniane i terakotowe). Odnowiono również węzeł sanitarny. W pomieszczeniach socjalnych wykonano nowe ścianki działowe, wstawiono nową stolarkę drzwiową i okienną, wymianie poddano instalację elektryczną, grzewczą i antywłamaniową. Wykonano również prace konserwatorskie na poddaszu, zaimpregnowano też drewniane części elewacji. Na zewnątrz odwodniono teren i ułożono nową nawierzchnię z kostki granitowej. Zadbano o aranżację zieleni, wymieniono oświetlenie zewnętrzne, dodatkowo zainstalowano nocną iluminację budynku. Na dziedzińcu można też oglądać plenerową ekspozycję wielkogabarytowych zabytkowych urządzeń i maszyn papierniczych.

Grudzień

Wystawa malarstwa Franza Heigla

grudzień 2000 – styczeń 2001

W sali im. Jana Webera w siedzibie Fundacji Międzynarodowych Festiwalu Chopinowskich w Dusznikach Zdroju odbył się wernisaż wystawy *Franz Heigel – malarz śląskiego baroku*. Wystawę dzieł tego śląskiego artysty przygotowało Muzeum Papiernictwa wraz z Rainerem Sachsem i Fundacją Międzynarodowych Festiwalu Chopinowskich.

Wyciąg ze statystyki za rok 2000

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	37.258
Uczestnicy lekcji muzealnych	3.374
Bezpłatni zwiedzający	3.115
Indywidualne warsztaty czerpania papieru	284

2001

Styczeń

Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych w służbie Rzeczypospolitej

styczeń – marzec

Od 19 stycznia do 31 marca prezentowano w Muzeum wystawę czasową pt. *Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych w służbie Rzeczypospolitej*. Wystawa została przygotowana przez pracowników PWPW S.A., jej komisarzem był Zygmunt K. Jagodziński, a koordynatorem ze strony Muzeum Maciej Szymczyk.

Zwiedzającym przedstawiono dokonania i dorobek PWPW na przestrzeni osiemdziesięciu lat jej istnienia. Na ekspozycji można było zobaczyć między innymi oryginalne historyczne banknoty, znaczki, matryce do wytłaczania znaków na sitach eguterowych oraz materiały i narzędzia zecerskie.

Kwiecień

Wystawa malarstwa naiwnego Elisabeth Munker-Hanke

kwiecień – maj

20 kwietnia w Muzeum miał miejsce wernisaż czasowej wystawy pt. *Muszę to opowiadać. Naiwne malarstwo Elisabeth Munker-Hanke*.

Warsztaty czerpania papieru w Starostwie Kłodzkim

Starostwo Powiatowe w Kłodzku zaprosiło Muzeum Papiernictwa do przeprowadzenia prelekcji poświęconej dziejom papiernictwa, połączonej z warsztatami czerpania papieru dla uczniów szkół kłodzkich. Spotkanie to odbyło się w ramach cyklicznej imprezy Prezentacje miesiąca. Całość poprowadził 24 kwietnia Jan Bałchan z Działu Naukowo-Oświatowego.

Maj

Sukces Muzeum w Konkursie MKiDN – Sybilla 2000

Za wystawę *Dzieje papieru i papiernictwa*, prezentowaną w Kwidzynie, Muzeum Papiernictwa i Muzeum Zamkowe w Malborku otrzymały wyróżnienie.

Czerwiec

Pokazowe warsztaty czerpalnicze w Kłodzku i Toruniu

Przedstawiciele Muzeum: Anna Stefaniszyn oraz Jadwiga Janicka w sobotę 17 czerwca prowadziły pokazowe warsztaty czerpania papieru podczas festynu „Żyj bezpiecznie” w Kłodzku, na który Muzeum zostało zaproszone przez Starostwo Powiatowe. Oprócz własnoręcznego wyrobu papieru, każdy zwiedzający duszniczkie stoisko mógł nabyć wyroby z papieru czerpanego. Podobna prezentacja miała miejsce 24 czerwca w Muzeum Okręgowym w Toruniu.

Lipiec

Maria Komorowska *Czerpane światłem*

lipiec – sierpień

Wystawą warszawskiej artystki Marii Komorowskiej *Czerpane światłem* Muzeum zainaugurowało coroczne wystawy sztuki papieru w miesiącach letnich. Wernisaż wystawy odbył się 1 lipca.

Sierpień

Kongres IAPMA i Święto Papieru

Od 2 do 8 sierpnia w Muzeum Papiernictwa zorganizowano XIV Międzynarodowy Kongres IAPMA – International Association of Hand Papermakers and Paper Artists. Organizacja ta zrzesza papierników oraz artystów tworzących w papierze z całego świata. Przygotowanie kongresu było dużym wyzwaniem dla Muzeum. Znaczącą pomoc w jego realizacji służył Joachim Tschacher, wicedyrektor tej organizacji. Tschacher urodził się w Dusznikach Zdroju. Wraz z żoną kilka lat wcześniej prezentował w Muzeum Papiernictwa swoje prace. Przez cały czas trwania imprezy uczestnicy mieli dostęp do muzealnej czerpalni, gdzie mogli wykonywać ręcznie papier. Goście kongresu część swoich prac pozostawili w Muzeum.

Kongres obradował w Dworku Chopina, ale oprócz tego odbywały się imprezy towarzyszące. 4 sierpnia w siedzibie Fundacji Festiwalu Chopinowskich odbył się wernisaż wystawy walizkowej *Rozłożone, rozwinięte, rozpakowane*. Jeszcze tego samego dnia wieczorem w Polanicy Zdroju odbył się pokaz mody papierowej *Papierowa Sfera*, przygotowany przez studentów z Akademii Sztuk Pięknych w Łodzi. Na pokazie można było między innymi zobaczyć modelki w sukniach z układanych na mokro kształtek od jajek czy w płaszczu z papieru pakowego.

W trzecim dniu Kongresu IAPMA, 5 sierpnia, po raz pierwszy zorganizowano na dziedzińcu Muzeum imprezę plenerową pod hasłem *Święto Papieru*. Turyści mogli własnoręcznie wyczerpać papier, obserwować pracę kowala, szlifierza kryształu. Na festynie obecnych było wielu artystów tworzących w papierze, których dzieła można było zakupić. Zwiedzającym oferowano w sprzedaży mały „zestaw do samodzielnego czerpania papieru”, ręcznie zdobioną ceramikę. Prezentowano również wydawnictwa promujące sztukę papieru. O jedzenie zadbał skansen w Pstrążnej, serwujący gościom „chłopskie jadlo”. W ogrodzie Muzeum można było obserwować instalację przygotowaną przez niemiecką artystkę Hiltrud Schafer. „Zasadziła” ona w ziemi kilkadziesiąt obcojęzycznych książek. Uczestnicy kongresu mogli wysłuchać koncertu fortepianowego w wykonaniu Michała Szczepańskiego. W czasie pożegnalnej kolacji zorganizowano aukcję prac artystycznych. Dochód z aukcji przeznaczony był dla członków IAPMA znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej. Artyści biorący udział w kongresie przygotowali własne dossier, które pozostało w Muzeum, stanowiąc cenny zbiór informacji. Na kongres przyjechało 120 osób z różnych krajów: z Brazylii, Korei, Izraela i Niemiec.

Wystawa rysunków Marty Działochy

sierpień – wrzesień

15 sierpnia w Muzeum miał miejsce wernisaż wystawy rysunków Marty Działochy, zatytułowanej *Władczyni fantazji*. Artystka jest absolwentką Akademii

Sztuk Pięknych we Wrocławiu. Dusznicką wystawę zorganizowało Muzeum Papiernictwa wraz z Fundacją Międzynarodowych Festiwali Chopinowskich.

Wrzesień

Targi „Natura Sanat” w Polanicy Zdroju

W dniach 7–9 września Anna Stefaniszym, Agata Daniel i Jan Bałchan reprezentowali Muzeum na targach „Natura Sanat” w Polanicy Zdroju.

Wystawa grafik Mario Derry

wrzesień – listopad

Od 29 września do 30 listopada w Muzeum można było oglądać wystawę czasową *Grafiki wybrane* Mario Derry. Autor prac urodził się w 1954 roku w Gernsheim. Ukończył studia na Wydziale Grafiki Użytkowej w Mannheim oraz Sztuki Rzemiosła w Mainz. Tworzy głównie grafiki artystyczne. Mario Derra prezentował swoje prace na wielu wystawach, m.in. w Pekinie, Frankfurtie i Bukareszcie.

Korpus dyplomatyczny w Dusznikach Zdroju

Dusznicki kurort odwiedzili dyplomaci (ambasadorowie i chargés d'affaires, łącznie 72 osoby) z różnych krajów świata, akredytowani w Polsce. W programie wizyty przewidziano zwiedzanie Muzeum Papiernictwa. Gości z historią dusznickiej papierni zaznajomił dr Maciej Szymczyk.

Wyciąg ze statystyki za rok 2001

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	43.909
Uczestnicy lekcji muzealnych	6.427
Bezpłatni zwiedzający	2.129
Indywidualne warsztaty czerpania papieru	1.176
Produkcja roczna papieru (w arkuszach)	106.185

2002

Marzec

Promocja Muzeum na targach w Toruniu i Opolu

Od 1 do 3 marca Muzeum promowało swoją działalność na targach reklamy i upominków „Gadżet 2002” w Toruniu, a w terminie 8–10 marca pracownicy dusznickiej papierni prezentowali swoje wyroby na II Międzynarodowych Targach Turystyki, Sportu i Wypoczynku „W Stronę Słońca” w Opolu.

Kwiecień

Nowa wystawa czasowa Marmurki zakłete w papierze. Wzorzyste papiery introligatorskie Stefana Szczerbińskiego.

kwiecień – lipiec

15 kwietnia w Muzeum otwarto wystawę czasową *Marmurki zakłete w papierze. Wzorzyste papiery introligatorskie Stefana Szczerbińskiego*. W czasie wernisażu odbył się pokaz barwienia papierów, prowadzony przez Jacka Tomaszewskiego, wykładowcę z Katedry Konserwacji i Restauracji Starych Druków i Grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Po pokazie goście mogli sami spróbować barwienia papierów. Sponsorem wystawy byli: firma Antalis Poland Sp. z o.o. oraz Urząd Miejski w Dusznikach Zdroju. Wystawę przygotowała Teresa Windyka, kierownik Działu Historii Papiernictwa.

Stefan Szczerbiński (1892–1972) był krakowskim introligatorem, wytwórcą papierów wzorzystych. Na wystawie oprócz prac Szczerbińskiego zaprezentowano narzędzia wykorzystywane w introligatorstwie, eksponaty obrazujące dzieje barwienia i zdobienia papieru. Na wernisażu obecne były córki introligatora, które na potrzeby ekspozycji udostępniły prace Szczerbińskiego pochodzące z prywatnej kolekcji.

Marmurkom zakłętym w papierze... towarzyszyła ekspozycja przedstawiająca dokonania pracowników i studentów ASP w zakresie konserwacji i restauracji papierów barwnych. W dniach 16–18 kwietnia prowadzono bezpłatne warsztaty, w czasie których można było zapoznać się z tajnikami barwienia papieru. W warsztatach wzięli udział pracownicy archiwów i bibliotek.

Czerwiec

Targi w Prudniku

W dniach 7–9 czerwca Anna Stefaniszyn wzięła udział w V Wystawie Twórców Ludowych i Rzemiosła Artystycznego pogranicza polsko-czeskiego w Prudniku. Na wystawie można było zobaczyć twórczość ludową ponad 210 artystów z Polski i z zagranicy.

Dolnośląski Klucz Sukcesu dla Muzeum

Muzeum stanęło do konkursu o Dolnośląski Klucz Sukcesu. Nagroda ta przyznana została przez Stowarzyszenie na Rzecz Promocji Dolnego Śląska już po raz szósty. Uroczyste rozstrzygnięcie konkursu nastąpiło 6 czerwca w Bolesławieckim Ośrodku Kultury. Muzeum zwyciężyło w kategorii „Najlepsza instytucja kultury, inicjatywa kulturalna lub edukacyjna”. Klucz Sukcesu odebrała Anna Stefaniszyn.

Sierpień

Obiekty i ich tajemnice Aurelii Mandziuk-Zajączkowskiej

sierpień

1 sierpnia w Muzeum otwarto wystawę sztuki papieru *Obiekty i ich tajemnice Aurelii Mandziuk-Zajączkowskiej*. Artystka związana jest z Łodzią, gdzie ukończyła tamtejszą Akademię Sztuk Pięknych.

II Święto Papieru

18 sierpnia już po raz drugi na dziedzińcu Muzeum miał miejsce festyn „Święto Papieru”. W czasie imprezy goście mogli własnoręcznie wykonać papier, zapoznać się z jedną z technik barwienia papieru – marmurkowaniem, introligatorstwem czy wybijaniem suchych pieczęci. Oprócz tego każdy mógł posmakować prawdziwego chleba ze smalcem i skwarkami ze skansenu w Pstrążnej. Dużym zainteresowaniem cieszyły się zapachowe świeczki w łupinach orzechów oraz domowe ozdoby wykonane z drutu.

Wrzesień

Otwarcie wystawy *Makulatura – surowiec XXI wieku*

wrzesień 2002 – kwiecień 2003

Od 14 września 2002 do kwietnia 2003 r. w Muzeum można było oglądać wystawę edukacyjną *Makulatura – surowiec XXI wieku*. Scenariuszem i realizacją ekspozycji zajął się Maciej Szymczyk. Na wystawie eksponowane były przedmioty funkcjonujące w naszym życiu codziennym, np. meble w całości wykonane z papieru makulaturowego. Pokazano m.in. bony wydawane w latach 80. XX w. za oddaną do skupu makulaturę. Wystawie towarzyszyły również makulaturowe maskotki, które przygotowały uczennice dusznickiego gimnazjum: Anna Rokita, Urszula Gut, Monika Leszczak i Monika Jasiewicz. Ekspozycji towarzyszyły warsztaty ekologiczne. Uczestnicy tych warsztatów rozwłókniali makulaturę na masę papierniczą, a następnie własnoręcznie czerpali z niej papier. Muzeum poprzez tę wystawę włączyło się w podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa. Projekt był finansowany przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz organizacje odzysku i firmy recyklingowe.

Październik

Prelekcja dra Macieja Szymczyka

15 października dr Maciej Szymczyk wygłosił wykład na temat *Historii przemysłu papierniczego w rejonie Głucholaz w 100 rocznicę powstania zakładu przy ul. Andersa*. Prelekcja odbyła się w Bibliotece Publicznej w Głucholazach.

Targi „Natura Sanat” w Polanicy Zdroju

Muzeum gościło na 9 edycji targów „Natura Sanat” w Polanicy Zdroju.

Renowacja elewacji dusznickiej papierni

W Muzeum przystąpiono do remontu elewacji budynku. Pieniądze na remont przekazał Urząd Marszałkowski w ramach dotacji celowej Ministerstwa Kultury. Remont nadzorował inż. arch. Maksymilian Gutfreund, który już wcześniej współpracował z Muzeum przy remoncie popowodziowym. Udało się odtworzyć historyczny wygląd elewacji. Papiernia jeszcze przed II wojną światową była bogato zdobiona. Remont przeprowadziła firma Usługi Ogólnobudowlane Stanisława Tomaszewskiego. Autorką projektu kolorystyki elewacji była Anna Kościów ze Świdnicy. Przygotowując projekt elewacji, korzystano z materiałów archiwalnych i odkrywki na elewacji. Zdecydowano, że podstawowymi kolorami elewacji będą barwy jasnobezowa i czerwona – zbliżone do używanej w XVII i XVIII w. czerwieni żelazowej.

Wyciąg ze statystyki za rok 2002

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	44.283
Uczestnicy lekcji muzealnych	7.381
Bezpłatni zwiedzający	2.077
Indywidualne warsztaty czerpania papieru	1.801

2003

Styczeń

Konkurs wiedzy ekologicznej

24 stycznia rozstrzygnięto konkurs towarzyszący wystawie *Makulatura – surowiec XXI wieku*, którą można było oglądać w Muzeum od września 2002 r. Konkurs składał się z dwóch części. W pierwszej, dotyczącej wiedzy ekologicznej, uczniowie musieli przygotować pisemne wypracowanie inspirowane tematyką wystawy. W drugim etapie młodzież przygotowała prace plastyczne o tematyce ekologicznej. Konkurs przeprowadzono w dwóch kategoriach: dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych. Wzięły w nim udział dzieci ze Szkoły Podstawowej w Dusznikach Zdroju, Szkoły Podstawowej nr 1 w Boguszowie-Gorcach i Gimnazjum Publicznego w Dusznikach Zdroju. W konkursie wiedzy ekologicznej zwyciężył Mateusz Jeziorny ze Szkoły Podstawowej nr 1 w Boguszowie-Gorcach. W kategorii uczniów gimnazjalnych w tym samym konkursie zwyciężyła Jaśmina Mularska z Publicznego Gimnazjum w Dusznikach. W konkursie plastycznym przyznano dwa pierwsze miejsca uczniom Szkoły Podstawowej nr 1 w Boguszowie-Gorcach: Patrycji Kantorowskiej i Kasi Maciaszek. W kategorii gimnazjalistów pierwsze miejsce zdobyli uczniowie dusznickiego gimnazjum Mateusz Szwajca i Wojtek Wesołowski. Wręczenie nagród odbyło się w Muzeum Papiernictwa. Nagrody (książki) ufundowane przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu – wręczyła dyrektor Muzeum Bożena Schweizer-Makowska. Po oficjalnej części uczniowie obejrzeli film *Niezwykłe muzea* oraz wystawę prac plastycznych.

Marzec

Warsztaty dla muzealników w Łąncucie

Od 27 marca do 1 kwietnia dyrektor Muzeum Bożena Schweizer-Makowska oraz kierownik Działu Naukowo-Oświatowego Jan Bałchan brali udział w warsztatach szkoleniowych dla muzealników *Z herbem w tle*. Warsztaty odbywały się w Zamku w Łąncucie, a przygotowane zostały przez Pracownię Działalności Muzealnych Zamku Królewskiego w Warszawie oraz Muzeum-Zamek w Łąncucie.

Kwiecień

Nowy sklep-galeria w Muzeum Papiernictwa

Od 1 kwietnia Muzeum Papiernictwa zaprasza do nowo otwartego sklepu muzealnego, który na dziedzińcu muzealnym został wkomponowany w wiatę stojącą tam od lat 70. Formę architektoniczną sklepu przygotował Maksymilian Gutfreund. Wystrój opracowała Aleksandra Staniszevska z Polanicy Zdroju, a aranżację przestrzeni handlowej Elżbieta Wernio, plastyczka z Wrocławia. W sklepie można zakupić pamiątki z papieru czerpanego wyprodukowanego w Muzeum (papeterie, kartki okolicznościowe z komponentami lub kompozycjami kwiatowymi) oraz mapy, informatory turystyczne, widokówki, publikacje naukowe związane z historią papieru.

Wystawa *O Świcie Zakwitł Czarny Ocean*

kwiecień – czerwiec

Od 26 kwietnia do 29 czerwca w Muzeum prezentowana była wystawa *O Świcie Zakwitł Czarny Ocean*, na której przedstawiono grafiki prof. Przemysława Tyszkiewicza. Artysta urodził się we Wrocławiu, gdzie studiował w PWSSP. Dyplom z projektowania graficznego zdobył u prof. Jana Jaromira Aleksiuina, a z grafiki artystycznej u prof. Haliny Pawlikowskiej. Przemysław Tyszkiewicz prowadzi Pracownię Grafiki Artystycznej w Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu. Uprawia grafikę warsztatową w technikach druku wklęsłego (miedzioryt, akwafort, akwatinta). Oficjalne otwarcie wystawy odbyło się 10 maja. Wystawie towarzyszyły trzydniowe warsztaty graficzne prowadzone przez autora prac i jego studentów. Prezentowali oni na warsztatach różne techniki graficzne: akwafortę, akwatintę, suchą igłę, miedzioryt i linoryt.

Maj

Nagrody Ministra Kultury dla Muzeum Papiernictwa

18 maja 2003 roku na Zamku Królewskim w Warszawie wręczono nagrody w konkursie na Wydarzenie Muzealne Roku Sybilla 2002. Aż dwie wystawy przygotowane przez pracowników Muzeum Papiernictwa zostały docenione przez jury konkursu. Wystawa *Marmurki zakłęte w papierze. Wzorzyste papiery intrologatorskie*

Stefana Szczerbińskiego, przygotowana przez Teresę Windykę, otrzymała drugą nagrodę w kategorii „Wystawy przyrodnicze, techniczne i medyczne”. Wyróżnienie w kategorii „Programy edukacyjne, promocyjne i oświatowo-wychowawcze” otrzymała wystawa *Makulatura – surowiec XXI wieku*, przygotowana przez Macieja Szymczyka. Celem konkursu jest uhonorowanie najciekawszych inicjatyw muzealnych, zarówno wystawienniczych i naukowych, jak i promocyjnych, oświatowych i organizacyjnych. Nagrody wręczali premier Leszek Miller i minister kultury Waldemar Dąbrowski.

Pokazowe warsztaty czerpania papieru w Szczytnej i Gdańsku

W maju Muzeum zaprezentowało pokaz czerpania papieru na festynie unijnym w Szczytnej oraz na obchodach Dnia Drukarza w Gdańsku.

Lipiec

III Święto Papieru

W dniach 19–20 lipca na dziedzińcu papierni odbył się festyn „Święto Papieru”. Impreza zbiegła się z 35 rocznicą istnienia Muzeum Papiernictwa. W czasie festynu goście mogli własnoręcznie zaczerpnąć arkusze papieru ze znakiem wodnym oraz wykonać kartki z kompozycjami kwiatowymi. Na warsztatach z marmurkowania można było stworzyć przy pomocy farb drukarskich oryginalnie zabarwione papiery ozdobne. Zaprezentowano również replikę prasy Gutenberga oraz urządzenia metrologiczne. Odbywały się pokazy kaligrafii, drzeworytu, grawerowania szkła, odlewania pieczęci z laku. Goście mogli również zakupić wybite specjalnie z okazji święta okolicznościowe medale wykonane przez mincerzy. Prezentowana była także biżuteria papierowa, prace artystki Marii Diduch oraz dzieła z pracowni introligatorskiej Librarium z Łodzi.

Sierpień

Wystawa *Trzy (papierowe) światy* Grażyny Brylewskiej

sierpień – wrzesień

Od 1 sierpnia do 30 września w Muzeum prezentowana była wystawa czasowa *Trzy (papierowe) światy* Grażyny Brylewskiej. Pochodząca z Poznania artystka ukończyła w rodzinnym mieście PWSSP, gdzie otrzymała dyplom z wyróżnieniem na Wydziale Malarstwa, Grafiki i Rzeźby. Studiowała również w Wyższej Szkole Sztuki Stosowanej w Wiedniu. Trzykrotnie była stypendystką Ministerstwa Kultury i Sztuki. Od 2001 roku jest adiunktem w Instytucie Sztuki Akademii Pedagogicznej w Krakowie. W swoich pracach sięga po różne techniki i materiały, tworząc cykle obiektów przestrzennych. Dorobkiem artystki jest udział w ponad 200 wystawach krajowych i zagranicznych. Kuratorem wystawy była Bożena Schweizer-Makowska.

Październik

Ogólnopolskie warsztaty muzealnicze w Dusznikach Zdroju

Od 16 do 21 października w Muzeum odbywały się ogólnopolskie warsztaty dla muzealników *Sztuka Papieru*. Zorganizował je Dział Naukowo-Oświatowy Muzeum Papiernictwa wraz z Pracownią Działań Muzealnych Zamku Królewskiego w Warszawie. Zajęcia dla uczestników warsztatów prowadzili pracownicy merytoryczni Muzeum Papiernictwa przy współudziale Krystyny Dyrdy-Kortyki, Leszka Żurkowskiego oraz Przemysława Tyszkiewicza. W programie warsztatów przewidziano wykłady poświęcone dziejom papiernictwa. W czerpalni odbyły się zajęcia z szycia filigranów, marmurkowania papieru oraz warsztaty graficzne.

Grudzień

Wystawa *Graficznych Oplatków* Marka Sobacińskiego

grudzień 2003 – styczeń 2004

1 grudnia odbył się wernisaż wystawy *Graficzne Oplatki* autorstwa Marka Sobacińskiego. Artysta jest autorem licznych wystaw indywidualnych. Zdobył III miejsce w ogólnopolskim konkursie na dzieło plastyczne poświęcone Prymasowi Tysiąclecia – Kardynałowi Stefanowi Wyszyńskiemu. Zajmuje się projektowaniem wydawnictw. Jest autorem albumu graficznego do poezji Karola Wojtyły *Mysłąc Ojczyzna* (1997). Wykonał ilustracje do tomiku poezji ks. Jana Twardowskiego pt. *Z oplatkiem i sercem* (2001).

Wyciąg ze statystyki za rok 2003

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	49.281
Uczestnicy lekcji muzealnych	8.101
Bezpłatni zwiedzający	2.660
Indywidualne warsztaty czerpania papieru	954

2004

Styczeń

Lalki japońskie w Muzeum Papiernictwa

styczeń – czerwiec

Od stycznia do czerwca można było oglądać w Muzeum Papiernictwa wystawę czasową *Lalki japońskie*, wypożyczoną z Muzeum Lalek w Pilźnie. Ekspozycja składała się z blisko 140 lalek. Prezentowane na niej eksponaty – lalki i sprzęty z Japonii – wykonane zostały ręcznie w różnych technikach z jedwabiu, bawełny,

drewna, skóry, liści bambusowych i papieru. Zaprezentowane lalki przedstawiały postaci z legend, historii i życia codziennego, a powstały w XVIII–XX w. Komisarzem wystawy w Muzeum Papiernictwa była Teresa Windyka.

Maj

Wystawa papierów introligatorskich w Muzeum w Prudniku

1 maja w Muzeum w Prudniku otwarto wystawę Teresy Windyki *Marmurki zakłete w papierze* (ekspozycja była prezentowana w dusznickim Muzeum w 2002 r., a rok później zdobyła nagrodę w konkursie MKiDN Sybilla 2002). Podczas wernisażu autorka zaprezentowała pokaz barwienia papierów.

Konkurs na Muzeum Roku w Unii Europejskiej

Muzeum Papiernictwa przystąpiło do konkursu organizowanego przez Radę Europy na europejskie muzeum roku 2004. Spośród 400 zgłoszeń do finału, który odbył się w Atenach, zakwalifikowanych zostało 60 placówek z całej Europy, w tym Muzeum z Dusznik Zdroju. Przedstawiciel każdego z finalistów mógł zaprezentować tylko jedną rzecz, która miała ilustrować ofertę jego Muzeum. Reprezentujący Muzeum Papiernictwa Maciej Szymczyk przedstawił miniaturową wagę kwadrantową do badania gramatury papieru z 1920 r., powstałą w wytwórni Louisa Schoppera.

Kongres IAPMA w Korei

Dyrektor Muzeum Bożena Schweizer-Makowska uczestniczyła w Kongresie IAPMA, który tym razem odbył się w Jeonju (Korea) w dniach od 3 do 8 maja.

Czerwiec

Promocja Muzeum w Prudniku i Wrocławiu

Dusznickie Muzeum zajęło III miejsce w konkursie na najciekawsze stoisko wystawowe, organizowanym podczas VII Wystawy Twórców Ludowych i Rzemiosła Artystycznego pogranicza polsko-czeskiego, odbywającej się w Prudniku od 4 do 6 czerwca. Natomiast 7 czerwca Muzeum reprezentowało Duszniki Zdrój w Galerii Dominikańskiej we Wrocławiu. Impreza zorganizowana została przez Dolnośląską Organizację Turystyczną.

Wystawa *Historia Drukarstwa*

W czerwcu na dziedzińcu Muzeum Papiernictwa otwarto wystawę stałą poświęconą historii drukarstwa. Została ona opracowana przez Teresę Windykę kierującą w Muzeum Działem Historii Papiernictwa.

Warsztaty czerpania papieru na zamku w Malborku

17 czerwca Muzeum wzięło udział w projekcie edukacyjnym przygotowanym przez Dział Naukowo-Oświatowy Muzeum Zamkowego w Malborku *Poczta krzyżacka*. Pracownicy Muzeum Papiernictwa: Anna Stefaniszyn i Jan Bałchan przeprowadzili warsztaty rękodziela papierniczego, które obejmowały prelekcję poświęconą dziejom papiernictwa, czerpanie papieru oraz wykonanie filigranu na sicie.

Lipiec

Wystawa książki artystycznej

lipiec – październik

Od 8 lipca do 8 października można było oglądać w Muzeum czasową wystawę prezentującą różne formy współczesnej książki artystycznej. Kuratorem wystawy była Alicja Słowikowska. Zaprezentowane zostały prace artystów polskich i zagranicznych.

IV Święto Papieru

24 i 25 lipca na dziedzińcu Muzeum odbył się po raz czwarty festyn „Święto Papieru”. Każdy ze zwiedzających mógł własnoręcznie wyczerpać papier, zabarwić arkusze, obejrzeć pokazy różnych technik introligatorskich oraz wystawy muzealne. Uczestnicy festynu mogli zaznajomić się z metodami badania wybranych cech i własności papieru.

Wrzesień

Kongres IPH w Muzeum Papiernictwa

W 2000 r. w Muzeum Papiernictwa miał się odbyć Międzynarodowy Kongres Historyków Papiernictwa zrzeszonych w IPH (International Association of Paper Historians). Z powodu powodzi, która miała miejsce w lipcu 1998 roku, i zniszczeń, jakich dokonała w Muzeum, kongres wówczas się nie odbył, a przedsięwzięcie w Dusznikach Zdroju przesunięto na 2004 r. Główny temat obrad dotyczył papieru jako nośnika kultury. Kongres składał się z dwóch części. Pierwsza odbyła się w Muzeum Papiernictwa w Dusznikach od 3 do 7 września, a druga od 8 do 10 września zorganizowana została w Krakowie. Dusznickie obrady odbywały się w Dworku Chopina. Koordynatorem Kongresu była Bożena Schweizer-Makowska. Oprócz sesji naukowych w Dusznikach odbyły się wybory władz IPH. Nowym prezydentem organizacji został dr Józef Dąbrowski z Łodzi.

Odbywający się po raz pierwszy w Polsce Międzynarodowy Kongres Historyków Papiernictwa był okazją do promocji dusznickiego młyna papierniczego – obiektu cieszącego się opinią bezcennego zabytku techniki w skali świata.

Europejskie Dni Dziedzictwa

Od 18 do 19 września odbywały się Europejskie Dni Dziedzictwa pod hasłem *Architektura drewniana – dziedzictwo przemysłowe*. W ramach przedsięwzięcia umożliwiono turystom nieodpłatne zwiedzanie Muzeum Papiernictwa.

Październik

Wystawa prac Stefana Szczerbińskiego w Zielonej Górze

Od 13 października w Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze zaprezentowana została dusznicka wystawa *Marmurki zakłęte w papierze. Wzorzyste papiery introligatorskie Stefana Szczerbińskiego*. Autorka wystawy Teresa Windyka oraz Dorota Zielińska w trakcie wernisażu przeprowadziły pokaz czerpania i barwienia papieru.

Targi Edukacyjne w Krakowie

Dagmara Kacperowska i Dorota Zielińska promowały Muzeum Papiernictwa na Targach Edukacyjnych zorganizowanych w Muzeum Narodowym w Krakowie w dniach 21–22 października.

Grudzień

Muzeum uruchomiło własną stronę internetową: www.muzpap.pl

Strona została opracowana przez pracowników Muzeum w celu prezentacji wystaw, zbiorów i poszczególnych działów. Z czasem stała się najważniejszą formą upowszechniania informacji o działalności instytucji.

Wyciąg ze statystyki za rok 2004

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	55.776
Uczestnicy lekcji muzealnych	8.276
Bezpłatni zwiedzający	8.808
Uczestnicy indywidualnych warsztatów czerpania papieru	1.182

2005

Styczeń

Otwarcie wystawy *W kraju Pana Boga – Duszniki*

styczeń – maj

Wernisaż wystawy odbył się 21 stycznia. Zaprezentowano w niej eksponaty pochodzące ze zbiorów Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju, Muzeum Narodowego

we Wrocławiu, Muzeum Ziemi Kłodzkiej, Archiwum Państwowego we Wrocławiu, Towarzystwa Miłośników Dusznik Zdroju. Kuratorem wystawy był Damian Chamski. Ekspozycja przybliżała zwiedzającym dzieje Dusznik do 1945 roku.

Marzec

Nowa oferta edukacyjna Muzeum Papiernictwa

W marcu wydany został nowy Informator Edukacyjny Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju, przygotowany przez pracowników Działu Naukowo-Oświatowego. W informatorze zaproponowano nową tematykę zajęć muzealnych: *Fili-gran – strażnik papieru*, *Tajemnice ukryte w herbach*, *Grafika – sztuka na papierze*.

Maj

Konkurs *Moja przygoda w muzeum*

7 maja w Muzeum gościli uczniowie Liceum Ogólnokształcącego w Świdnicy, którzy wykonali prace na konkurs plastyczny pt. *Moja przygoda w muzeum*. Ponadto odbył się plener fotograficzny, którego uczestnicy wykonali fotografie do konkursu pt. *Muzealne spotkania z fotografią*.

Plener graficzny studentów ASP z Wrocławia

Od 9 do 15 maja w Muzeum odbywał się plener graficzny dla studentów wrocławskiej Akademii Sztuk Pięknych. Jego uczestnicy pod opieką prof. Przemysława Tyszkiewicza przygotowali prace na temat *1900 lat wynalezienia papieru* oraz *400 lat dusznickiej papierni*. Na zakończenie warsztatów w Muzeum zorganizowano kameralną wystawę grafik powstałych podczas pleneru.

Warsztaty Akademii Sztuki Trzeciego Wieku z Wrocławia

Od 27 do 29 maja w Muzeum Papiernictwa odbyły się warsztaty papiernicze dla Akademii Sztuki Trzeciego Wieku we Wrocławiu. W ich programie znalazło się czerpanie papieru, tworzenie kompozycji na papierze czerpanym, warsztaty graficzne w technice linorytu i monotypii. Zajęcia prowadzili wrocławscy wykładowcy Joanna Rojkowska i Krystyna Dyrda-Kortyka oraz pracownicy Działu Naukowo-Oświatowego Muzeum Papiernictwa.

Czerwiec

Dzień Dziecka w Muzeum Papiernictwa

Z okazji Dnia Dziecka 1 czerwca zorganizowano w dusznickiej papierni „Muzealny dzień dziecka z papierem w tle”. Dzieciom przybyłym do Muzeum umożliwiono nieodpłatne zwiedzanie Muzeum połączone z warsztatami czerpania papieru.

Konkurs Sybilla 2004 rozstrzygnięty – kolejna nagroda dla Muzeum Papiernictwa

18 maja w Muzeum Narodowym w Warszawie odbyła się uroczysta gala, w czasie której zostały wręczone nagrody w Konkursie na Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla 2004. Muzeum Papiernictwa tym razem otrzymało III nagrodę w kategorii „Publikacje” za książkę autorstwa dra Macieja Szymczyka *150 lat H. Füllner, Fampa, Beloit Poland, PMPoland*. Trójjęzyczny album dokumentuje 150 lat istnienia jeleniogórskiej fabryki maszyn papierniczych.

Lipiec

V Święto Papieru i wystawa prac Janiny Lamberty

23 i 24 lipca na dziedzińcu Muzeum po raz kolejny zorganizowano festyn „Święto Papieru”. W tym roku było to szczególnie wyjątkowe święto, ponieważ dodatkowo obchodzono 400-lecie dusznickiej papierni i 1900 lat wynalezienia papieru. Dla uczestników imprezy zorganizowano pokazy: historycznych technik drukarskich, współczesnych technik graficznych, technik introligatorskich oraz prezentację tworzenia tłoków pieczętnych. Tak jak w poprzednich edycjach Święta Papieru, odbyły się również warsztaty czerpania papieru i jego ręcznego barwienia (marmoryzacja), co niezmiennie od lat przyciąga rzesze turystów. Zaprezentowano także wybrane metody badania cech i właściwości papieru przy użyciu zabytkowej aparatury metrologicznej.

W niedzielę 24 lipca miał miejsce wernisaż wystawy sztuki papieru *Otoczeni naturą* z pokazem procesu twórczego autorki prac Janiny Lamberty z Hiszpanii. Tego samego dnia odbyła się sesja referatowa poświęcona jubileuszom papieru i papierni. Na zakończenie dnia podano tort urodzinowy z okazji 400-lecia młyna papierniczego, można też było posłuchać koncertu kameralnego kwartetu smyczkowego z Gerson.

Wrzesień

Europejskie Dni Dziedzictwa w Muzeum Papiernictwa

Muzeum po raz kolejny przyłączyło się do obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa. Tym razem przedsięwzięcie zrealizowano 17 i 18 września. Dusznickie Muzeum można było wtedy zwiedzić bezpłatnie, z czego skorzystało aż 501 osób.

Październik

Wystawa prac Mariana Stępaka *Przechodząc*

październik – grudzień

20 października otwarto nową wystawę czasową pt. *Przechodząc* toruńskiego artysty Mariana Stępaka. Organizatorem przedsięwzięcia ze strony Muzeum była Teresa Windyka. Po uroczystym wernisażu autor prac przygotował prelekcję dla dzieci i młodzieży.

Grudzień

Pożegnanie Bożeny Schweizer-Makowskiej

Wraz z końcem roku, po 22 latach pracy w Muzeum Papiernictwa, na emeryturę odeszła dyrektor Bożena Schweizer-Makowska, osoba niezwykle zasłużona dla dusznickiej placówki. Jej staraniem posiadające lokalne znaczenie dusznickie Muzeum przekształciło się w instytucję kultury realizującą ambitny program wystawienniczy, edukacyjny i naukowy, dostrzegany w skali kraju. Bożenie Schweizer-Makowskiej udało się stworzyć zespół pracowników zaangażowanych w rozwój Muzeum. Za jej czasów dusznicki młyn papierniczy stał się prawdziwą perłą zabytkowej architektury drewnianej w Polsce.

Konkurs na nowego dyrektora Muzeum Papiernictwa

W związku z planowanym przejściem na emeryturę dyrektor Bożeny Schweizer-Makowskiej Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego ogłosił konkurs na stanowisko dyrektora Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju. Konkurs rozstrzygnięty został 27 grudnia 2005 roku. Nowym dyrektorem został dr Maciej Szymczyk, dotąd kierownik Działu Papiernictwa Współczesnego, autor wielu nagradzanych i wyróżnianych wystaw i publikacji poświęconych papiernictwu XIX i XX wieku.

Wystawa wędrująca *Dzieje papieru i papiernictwa*

Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju wraz z firmą International Paper Kwidzyn S.A. przygotowało objazdową wystawę pt. *Dzieje papieru i papiernictwa*. Ekspozycja opiera się na scenariuszach autorstwa Teresy Windyki i Macieja Szymczyka, opracowanych w 2000 r. i wykorzystanych do prezentacji w Muzeum Zamkowym w Kwidzynie (wystawa zdobyła wyróżnienie w konkursie MKiDN Sybilla 2000). Obecna wystawa składa się z kilkudziesięciu kolorowych plansz informacyjnych, przedstawiających historię papieru od momentu jego wynalezienia aż do czasów nam współczesnych. Poszerzono ją o wątki dotyczące dusznickiego młyna papierniczego oraz działającego w nim Muzeum Papiernictwa. Realizacja przedsięwzięcia została dofinansowana przez MKiDN.

Wyciąg ze statystyki za rok 2005

Ogólna liczba zwiedzających Muzeum Papiernictwa	54.411
Uczestnicy lekcji muzealnych	8.977
Indywidualne warsztaty czerpania papieru	9.371
Bezpłatni zwiedzający	1.344
Produkcja roczna papieru (w kg)	4.353,47

KIEROWNICTWO MUZEUM I PRACOWNICY W LATACH 1992–2005

- Schweizer-Makowska Bożena – dyrektor Muzeum (do 2005)
Arent Małgorzata – specjalista sprzedaży (od 1992), portierka (1999–2004)
Bałchan Jan – archiwista (2000), specjalista działalności podstawowej (2001),
kierownik Działu Naukowo-Oświatowego (od 2003)
Bernat Hieronim – robotnik gospodarczy (1999)
Bernolak Zofia – portierka (1995–1996)
Biernacik Andrzej – drukarz (do 2003)
Chamski Damian – asystent muzealny (od 2004)
Ciesielska Maria – portierka (1997–1999)
Cieślik Lesław – czerpalnik (od 1992)
Czaja Agnieszka – specjalista budowlany (1998–1999), specjalista do spraw
techniczno-budowlanych (2000–2001)
Czajkowska Eleonora – portierka (1992)
Czerwińska Zofia – portierka (do 1995)
Daniel Agata – starszy magazynier biblioteczny (od 1992), księgowa (od 1996),
starsza księgowa (od 1996), specjalista obrotu towarowego (2001–2005)
Dębowska Beata – dokumentalista (od 1992), specjalista działalności podstawowej
(1994–1999), kierownik Działu Historii Dusznik Zdroju (od 2005)
Dobrowolska-Filozof Małgorzata – referent działalności podstawowej (1993–1998
– Oddział Muzeum Papiernictwa w Konstancinie-Jeziornie)
Dziedziul Leszek – czerpalnik (do 1993)
Gajowska Krystyna – robotnik gospodarczy (1992–1995), rzemieślnik obróbki
papieru (od 1995)
Giełbutowicz Celina – rzemieślniczka obróbki papieru (do 1998)
Golaszewska-Prywałow Dorota – samodzielny referent działalności podstawowej
(od 1995 w Oddziale Muzeum w Konstancinie-Jeziornie)
Goliński Artur – kierownik Działu Poligrafii (od 2005)
Hajkowska Wiesława – portierka (od 1996), pomoc muzealna (od 2002)
Janicka Jadwiga – specjalista obrotu towarowego (od 1992), starsza księgowa
(od 1999)
Janiszewski Janusz – główny księgowy (od 1992)
Just Krystyna – robotnik gospodarczy (1992–1997)
Kacperowska Dagmara – przewodnik muzealny (od 1999)
Kapica Józef – specjalista konserwator
Kłonowska Ewa – bibliotekarz (1994–1998), starszy bibliotekarz (od 1998)
Kościuk Alicja – przewodnik muzealny (do 1999)
Krzyżak Antonina – portierka (do 2004)
Laszewska Małgorzata – robotnik gospodarczy (1999)

- Lichołat Barbara – specjalista sprzedaży (1997–1998), portierka (1998)
Lichołat Czesław – czerpalnik (od 1993)
Mandryk Anna – specjalista obrotu towarowego (1999), specjalista sprzedaży (2001–2004)
Marcinów Wanda – rzemieślnik obróbki papieru (do 1995)
Martyn Stanisław – specjalista BHP (1992–1993)
Mąka Krzysztof – p.o. kierownika biblioteki (1994–1995)
Midura Iлона – rzemieślnik obróbki papieru (1999), specjalista sprzedaży (od 1999)
Mierzewska Regina – specjalista sekretarka (od 1997)
Mikłaszewska Wiktoria – portierka (do 1997)
Musiał-Mikrut Jolanta – radca prawny (1992)
Olecha Maria – portierka (do 2004)
Pindral Andrzej (2004)
Pocian Alina – rzemieślnik obróbki papieru (1992–2003)
Rajzer Zofia – starsza księgową (1992–1994)
Roźniakowska Barbara – kierownik działu Naukowo-Oświatowego (1992–1993)
Sałyga Magdalena – referent działalności podstawowej (1998 Oddział Muzeum Papiernictwa w Konstancinie-Jeziornie)
Sasim Piotr – starszy dokumentalista (1999–2004)
Seredyńska Joanna – specjalista do spraw organizacji (od 2004)
Siedlecki Tomasz – czerpalnik (do 1999)
Sikorska Dorota – zecer (do 1999)
Sołowiej Monika – specjalista-sekretarka (1996–1997)
Stefaniszyn Anna – kierownik do spraw administracyjnych
Sypek Beata – rzemieślnik obróbki papieru (od 2003)
Szymczyk Ewa – kierownik Działu Naukowo-Oświatowego (1994–1997)
Szymczyk Maciej – bibliotekarz (1992–1993), p.o. kierownika biblioteki (1993), kierownik Działu Papiernictwa Współczesnego (1994–2005)
Śmichura Renata – robotnik gospodarczy (1996–2005)
Tryniecka Dorota – robotnik gospodarczy (od 2005)
Tryniecki Marek – czerpalnik (od 1997)
Trzeciak Eugeniusz – elektryk (do 1994)
Tucholski Krzysztof – czerpalnik (1994–1996)
Uścienna Jolanta – specjalista obrotu towarowego (1999)
Wasielewska Urszula – portierka (od 1997), specjalista sprzedaży (od 2004)
Wielkopolski Tomasz – czerpalnik (od 2004)
Wiertel Małgorzata – specjalista działalności podstawowej (1999–2000)
Windyka Teresa – kierownik Działu Historii Papiernictwa (od 1992)
Włodarczyk Ryszard – specjalista p. poż. (1992–1993)
Wojtkowiak Bernard – specjalista budowlany (1993–2001), czerpalnik (2001–2004)

Wolińska Barbara – robotnik gospodarczy (1995–1996)

Zarychta Stanisława – rzemieślnik obróbki papieru (do 1995)

Zduńczyk Marek – starszy bibliotekarz (1993)

Zielińska Dorota – rzemieślnik obróbki papieru (2002–2004), asystent muzealny (2004), starszy asystent muzealny (2005)

Zilbert Piotr – bibliotekarz (1995–1997), starszy dokumentalista (do 1998), bibliotekarz (2002)

KRONIKA 2008 ROKU¹

STYCZEŃ

Grafika Młodych 2008

Studenci Wrocławskiej Akademii Sztuk Pięknych

11 stycznia – 30 marca 2008

Komisarz wystawy: mgr Artur Goliński

Wystawa w ramach obchodów 40-lecia Muzeum Papiernictwa, pod patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Bogdana Zdrojewskiego i Marszałka Województwa Dolnośląskiego Andrzeja Łosia. Patronat artystyczny: Rektor Akademii Sztuk Pięknych – prof. Jacek Szewczyk.

Szansą na porównanie dwóch różnych technik graficznych była trzecia już edycja cyklu Grafika Młodych, której bohaterami byli Bartosz Korotkiewicz i Robert Morawiec – studenci V roku Wydziału Grafiki ASP we Wrocławiu. Obaj studiują grafikę warsztatową w pracowni prowadzonej przez prof. Jacka Szewczyka i prof. Przemysława Tyszkiewicza. Tutaj podobieństwa się kończą, gdyż obaj prezentują swój dorobek w dwóch odmiennych technikach graficznych. Pierwszy z nich w akwafortcie z akwatintą, drugi – w grafice cyfrowej. Zderzenie obydwu technik to tak naprawdę konfrontacja różnych światów plastycznych – czerpiącego natchnienie z tradycji oraz inspirowanego nowoczesnością. Wystawa stała się więc doskonałą okazją do pobycia w dwóch miejscach jednocześnie.

---

¹ Kronikę opracowano na podstawie strony internetowej www.muzpap.pl, dokumentacji muzeum oraz relacji osób odpowiedzialnych za realizację poszczególnych przedsięwzięć.

*****

Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy w Muzeum Papiernictwa

13 stycznia odbył się XVI Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Tego dnia Muzeum Papiernictwa czerpało dla niej papierowe serduszka. Wstęp do Muzeum był bezpłatny, a zaoszczędzone pieniądze trafiły do skarbonki WOŚP. Chętnych do wykonania własnego serduszka nie brakowało.

*****

MARZEC

Muzeum Papiernictwa w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie

3 marca – 4 maja 2008

Komisarz wystawy: mgr Jan Bauchan

Współpraca ze strony Muzeum Techniki: Piotr Zarzycki

3 marca odbyło się uroczyste otwarcie wystawy Muzeum Papiernictwa w warszawskim Muzeum Techniki. Ekspozycja pod tytułem *Papier zawsze ważny* została przygotowana przez dusznickie Muzeum we współpracy z firmami: International Paper Kwidzyn S.A. i Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych S.A. Przedstawiona została w ramach obchodów jubileuszu 40-lecia Muzeum Papiernictwa, pod patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Marszałka Województwa Dolnośląskiego.

Zgromadzonych na wernisażu gości powitał Jerzy Jasiuk – Dyrektor Muzeum Techniki, po czym krótko o wystawie i dusznickim Muzeum opowiedział Maciej Szymczyk – dyrektor Muzeum Papiernictwa. W licznych wystąpieniach przybyłych gości padło wiele ciepłych słów o dotychczasowych osiągnięciach dusznickich muzealników, ale również deklaracje dotyczące planów rozbudowy Muzeum.

W wernisażu – oprócz przedstawicieli Muzeum Papiernictwa – uczestniczyli m.in.: Remigiusz Lenczyk – dyrektor Wydziału Kultury Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Grzegorz Średziński – burmistrz Dusznik-Zdroju (była zatem okazja do promocji Dolnego Śląska i Dusznik-Zdroju), Hubert Jarmułowicz i Seweryn Duda – przedstawiciele prezesa firmy International

Paper Kwidzyn, Piotr Pankanin – pełnomocnik Zarządu Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych, Andrzej Ambroziewicz – zastępca dyrektora Papierni PWPW i Radosław Mierzejewski z PWPW, dr Józef Dąbrowski – prezes IPH (Międzynarodowe Stowarzyszenie Historyków Papiernictwa) i Leszek Goetzendorf-Grabowski – przedstawiciel Stowarzyszenia Papierników Polskich.

Celem wystawy *Papier zawsze ważny* było popularyzowanie wiedzy o papierze, o Muzeum Papiernictwa i jego osiągnięciach w minionym 40-leciu oraz upowszechnianie informacji o polskich firmach papierniczych – International Paper Kwidzyn i Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych.

Wystawę przygotował zespół pracowników Muzeum Papiernictwa we współpracy z PWPW i International Paper Kwidzyn. Według danych Muzeum Techniki obejrzało ok. 17 tys. osób.

*****

KWIECIEŃ

„Przyrodnicze fascynacje” Teresy Kepowicz i Krzysztofa Kmiecia w malarstwie i ekslibrisie

4 kwietnia – 27 lipca 2008

Komisarz wystawy: mgr Teresa Windyka

Wystawę czasową „Przyrodnicze fascynacje” Teresy Kepowicz i Krzysztofa Kmiecia, którą wcześniej eksponowano w Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu, a później w Muzeum Carla i Gerharda Hauptmannów w Szklarskiej Porębie, od kwietnia można było obejrzeć w Muzeum Papiernictwa. Patronat honorowy nad wystawą objęli

Marszałek Województwa Dolnośląskiego oraz JM Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Krzysztof Kmieć ukończył studia farmaceutyczne w Krakowie. Szczególną uwagę poświęca historii oraz znaczeniu roślin leczniczych w rozwoju terapii. Od przeszło dwudziestu lat zajmuje się drzewem kasztanowca, oceniając między innymi jego wartość leczniczą. Nie dziwi zatem, że przyroda stała się głównym tematem jego ekslibrisów, które poczynawszy od 1985 roku są jego prawdziwą pasją.

Teresa Kępowicz studiowała na Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu. Specjalizuje się w malarstwie sztalugowym. Za swoje prace została nagrodzona między innymi w 2006 roku przez Marszałka Województwa Dolnośląskiego – „Za wybitne osiągnięcia w dziedzinie kultury”.

Do spotkania obojga artystów doszło w Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu. Krzysztof zauroczony obrazami malarki wykonał dla niej ekslibris, który opisał w taki oto sposób: „Był on przeniesieniem jej kolorowego i trochę tajemniczego świata przyrody w czarno-białą przestrzeń linorytu”.

Wernisaż wystawy w Muzeum Papiernictwa uświetnił Krzysztof Kmieć, który dla licznie zgromadzonych gości wykonał pokaz tworzenia ekslibrisów. Prezentacja cieszyła się olbrzymim zainteresowaniem; do artysty ustawiała się ogromna kolejka zainteresowanych otrzymaniem pamiątkowego ekslibrisu.

Wielkie zainteresowanie wystawą sprawiło, że przesunięto termin jej zamknięcia o 2 miesiące. Finisaż odbył się 27 lipca podczas Święta Papieru, na które przybył Krzysztof Kmieć.

*****

Puzzle z papiernią

Muzeum Papiernictwa przygotowało dla zwiedzających nową pamiątkę – puzzle przedstawiające duszniczką papiernię. Odtąd można ponad 400-letni młyn papierniczy nie tylko zwiedzać, ale również ułożyć ze 160 elementów.

*****

Duszniczkie Muzeum w Nowym Mieście nad Metują

Podobnie jak w ubiegłych latach, Muzeum Papiernictwa uświetniło swą obecnością rozpoczęcie sezonu turystycznego w Nowym Mieście nad Metują w Republice Czeskiej. Pomimo chłodnej pogody – a było to 19 kwietnia – dopisali zarówno mieszkańcy Nowego Miasta, jak i turyści z Dusznik-Zdroju.

Oficjalnego otwarcia imprezy dokonali: starosta Nowego Miasta Bronislava Malijowska i burmistrz Dusznik-Zdroju Grzegorz Średziński. Potem można już było korzystać z atrakcji, jakie przygotowali gospodarze, i zapoznać się z ofertą gości, w tym duszniczkiego Muzeum.

*****

Wizyta przedstawicieli Ministerstwa ds. Socjalnych z Dolnej Saksonii w Muzeum Papiernictwa

22 kwietnia Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju odwiedziła delegacja z Dolnej Saksonii, goszcząca na zaproszenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Wśród gości byli: dr Stephan Walter z Ministerstwa ds. Spraw Socjalnych, Kobiet, Rodziny i Zdrowia Dolnej Saksonii oraz Baldur Hilburg i Gerhard Elsner z krajowych organizacji senioralnych.

Celem wizyty było przedstawienie zagranicznym gościom oferty Dolnego Śląska skierowanej dla seniorów. Dusznickie Muzeum ma spore doświadczenie w organizowaniu zajęć z osobami w każdym wieku, stąd Urząd Marszałkowski zechciał przedstawić zagranicznej delegacji ofertę naszej instytucji.

Podczas zajęć w muzealnej czerpalni studentki Akademii Sztuki Trzeciego Wieku z Wrocławia zaprezentowały gościom z Niemiec tworzenie prac artystycznych z masy papierniczej i roślin. Efekty starań artystek przerosły wcześniejsze oczekiwania obserwatorów, którzy wyciągnęli wniosek, że na rozpoczęcie kariery artystycznej nigdy nie jest za późno.

W Niemczech udział seniorów w przedsięwzięciach kulturalnych jest znacznie większy niż w Polsce. Jednak dzięki inicjatywom wielu instytucji, w tym Muzeum Papiernictwa (które stara się być miejscem przyjaznym dla zwiedzających w każdym wieku), oferta dla osób na emeryturze jest coraz bogatsza.

*****

Przewodnicy z Oddziału PTTK Ziemi Kłodzkiej w Muzeum Papiernictwa

28 kwietnia odbyło się w Muzeum Papiernictwa spotkanie informacyjno-szkoleniowe przewodników PTTK, zrzeszonych w Oddziale PTTK Ziemi Kłodzkiej. Dyrektor Muzeum – Maciej Szymczyk – przekazał licznie przybyłym gościom informacje o obchodach jubileuszu 40-lecia działalności dusznickiej instytucji oraz o realizowanych w papierni inwestycjach. Następnie zaprosił przewodników na wycieczkę po Muzeum, zwracając uwagę na nowości:

- szyby w pawilonie wejściowym z wygrawerowanymi znakami wodnymi,
- wyrównane podłogi (pod kątem ułatwienia zwiedzania przez osoby niepełnosprawne),
- strych przebudowany na salę wystawienniczo-konferencyjną,
- nową klatkę schodową z windą dla niepełnosprawnych,
- znumifikowane jagnięce racice – pozostałość po stosowanej w dawnych wiekach technologii produkcji papieru.

Wszyscy uczestnicy spotkania uznali, że stała współpraca Muzeum z przewodnikami

jest bardzo ważna, wszak dusznicka papiernia jest jedną z największych atrakcji na mapie turystycznej ziemi kłodzkiej.

*****

MAJ

Noc Muzeów

17 maja Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju uczestniczyło w Nocy Muzeów zorganizowanej przez Muzeum Narodowe we Wrocławiu. Pokazy czerpania papieru cieszyły się ogromnym zainteresowaniem. Wrocławskie Muzeum odwiedziło w tym czasie prawie 7500 osób.

*****

Muzeum Papiernictwa prezentowało swą historię w Niemczech

24 maja – 6 lipca

Zrealizowana w ramach obchodów 40-lecia Muzeum Papiernictwa wystawa jubileuszowa dusznickiego Muzeum po niezwykle udanej prezentacji w Muzeum Techniki

w Warszawie pojechała do Heimatmuseum Grafschaft w Hoya – mieście partnerskim Dusznik-Zdroju w Niemczech.

W uroczystości otwarcia wystawy, którą prowadziła kierownik tamtejszego muzeum Elfriede Hornecker, udział wzięli przedstawiciele Muzeum Papiernictwa: Beata Dębowska – koordynator wystawy i tłumacz oraz Józef Kapica. Przybyło również wielu mieszkańców Hoya oraz przedstawiciele sąsiedniego Muzeum Drukarstwa.

Okazało się, że rok 2008 był jubileuszowym dla wszystkich trzech muzeów: dusznickie obchodziło 40 lat, Heimatmuseum – 25 lat, a Muzeum Drukarstwa – 10 lat działalności.

W Hoya otwarcie ekspozycji Muzeum Papiernictwa wzbogacono o pokaz czerpania papieru, prezentację grafik oraz biżuterii papierowej. Muzeum Drukarstwa zaprezentowało warsztat wytwarzania drewnianej czcionki drukarskiej.

Dyrektor Muzeum Papiernictwa Maciej Szymczyk, w liście odczytanym podczas wernisażu przez Beatę Dębowską, zaprosił Heimatmuseum do zaprezentowania swoich zbiorów w dusznickim Muzeum, co zostało przyjęte z wielkim zainteresowaniem. Wstępny termin wystawy w Dusznikach-Zdroju ustalono na 2010 r.

*****

CZERWIEC

Dzień Dziecka w Muzeum Papiernictwa

Międzynarodowy Dzień Dziecka to wielka uroczystość dzieci na całym świecie. Jednak nie we wszystkich krajach święto to obchodzone jest 1 czerwca. Różnice wynikają przede wszystkim z tradycji kulturowych i religijnych poszczególnych obszarów. Japońscy chłopcy celebrować je 5 maja, a japońskie dziewczęta – 3 marca. W Turcji dzień ten ustalony jest na 23 kwietnia. Polska i takie kraje jak Czechy, Ukraina i Słowacja obchodzą Dzień Dziecka właśnie 1 czerwca.

W tym roku dusznickie Muzeum w specjalny sposób uczciło to święto. Wyjątkowo dla wszystkich dzieci urządzone pokazy czerpania papierowych kwiatków. Była to nie lada frajda, nie tylko dla najmłodszych, ale i dla całych rodzin.

1 czerwca Muzeum było czynne dla wszystkich najmłodszych z rodzinami nieodpłatnie.

*****

Nagroda Stowarzyszenia Papierników Polskich dla Muzeum Papiernictwa

Muzeum Papiernictwa za książkę *Polski przemysł papierniczy 1945–1989* autorstwa Macieja Szymczyka otrzymało nagrodę im. prof. Edwarda Szwarcsztajna, przyznaną przez Stowarzyszenie Papierników Polskich. Nagroda ta wręczana jest co 4 lata za szczególne osiągnięcia naukowo-techniczne w dziedzinie papiernictwa. Fakt, że program badawczy realizowany przez nasze Muzeum spotkał się z uznaniem środowiska papierników, odebraliśmy z nieukrywaną satysfakcją.

*****

II Piknik Historyczny w Warszawie z udziałem Muzeum Papiernictwa

7 czerwca 2008 r. w Parku im. Rydza-Śmigłego w Warszawie odbył się II Piknik Historyczny zorganizowany przez Muzeum Historii Polski. Podczas imprezy zaprezentowało się ok. 40 muzeów z całej Polski. Jedną z ciekawszych prezentacji była ekspozycja Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju. Każdy uczestnik pikniku miał możliwość zaczerpnięcia własnej kartki papieru oraz zakupu galanterii papierniczej wykonanej w zabytkowym młynie, co spotkało się z dużym zainteresowaniem miłośników historii Polski.

Święto Lasu w Gołuchowie

Na zaproszenie Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie 13 czerwca Muzeum Papiernictwa po raz kolejny wzięło udział w corocznym „Spotkaniu z lasem” – cyklicznej imprezie, w której uczestniczą dzieci z okolicznych szkół. Właśnie dla nich pracownicy Muzeum zorganizowali warsztaty czerpania papieru. Każdy z uczestników mógł wykonać własny arkusz papieru, który otrzymywał na pamiątkę.

*****

Muzeum na XII Pikniku Nauki w Warszawie

14 czerwca Muzeum Papiernictwa, na zaproszenie Muzeum Literatury w Warszawie, po raz drugi wzięło udział w XII Pikniku Nauki Polskiego Radia i Centrum Nauki Kopernik w Warszawie. Warszawski Piknik jest największą w Europie plenerową imprezą popularyzującą naukę. Odbywa się corocznie na Rynku Nowego Miasta i Podzamczu w Warszawie. Za każdym razem przyciąga tłumy zainteresowanych. W tym roku ponad 200 wystawców z całego świata starało się zaprezentować naukę w prosty i zrozumiały sposób.

Na tę szczególną okazję Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju przygotowało stanowisko, przy którym piknikowi goście mogli wykonać własne arkusze papieru ręcznie czerpanego i poznać historię powstania tak cennego wynalazku, jakim jest papier. Każdy z uczestników mógł także zakupić wyroby wykonane ręcznie w zabytkowej pielni w Dusznikach Zdroju.

Impreza, oprócz popularyzowania wiedzy o papierze, była doskonałą okazją do promowania Muzeum Papiernictwa.

Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” dla Muzeum Papiernictwa

W roku jubileuszu 40-lecia Muzeum Papiernictwa Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego Bogdan Zdrojewski nadał dusznickiej instytucji Srebrny Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” za całokształt działalności na rzecz kultury polskiej. Wręczenie Medalu zaplanowano na 10 października 2008 r., podczas konferencji jubileuszowej w Muzeum Papiernictwa.

Medal Gloria Artis jest dowodem uznania dla dusznickiego Muzeum za podejmowane przez 40 lat działania zmierzające do aktywizacji życia kulturalnego, za dokonania edukacyjne, naukowe oraz sukcesy w zakresie promocji. To ogromna zasługa całego zespołu pracowników Muzeum, którego wysiłki są coraz powszechniej dostrzegane i coraz wyżej cenione, z korzyścią dla kultury ziemi kłodzkiej, Dolnego Śląska i Polski.

Taki sam Medal Gloria Artis przyznano Bożenie Schweizer-Makowskiej, która kierowała Muzeum Papiernictwa w latach 1984–2005 i przyczyniła się do przekształcenia dusznickiej placówki w prężnie działające Muzeum.

Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” (Chwała Sztuce) jest przyznawany przez Ministra Kultury od 2005 r. wybitnym postaciom i instytucjom świata kultury. Posiada trzy stopnie: I stopień – Złoty Medal, II stopień – Srebrny Medal i III stopień – Brązowy Medal.

*****

LIPIEC

Muzeum czerpało papier u cystersów w Henrykowie

Muzeum Papiernictwa zostało zaproszone do udziału w obchodach Dni Klasztoru Księżki Henrykowskiej, 5 i 6 lipca w Henrykowie. To właśnie w kronice tegoż klasztoru w XIII w. zostało zapisane pierwsze zdanie w języku polskim, stąd wysoka ranga Henrykowa w dziejach naszej historii i kultury.

W czasie festynu odbyły się koncerty, aukcje i występy zespołów folklorystycznych. Zrekonstruowano także bitwę z czasów napoleońskich. Gościom umożliwiono zwiedzanie klasztoru i kościoła. W niedzielę uroczystą mszę celebrował ks. Henryk kard. Gulbinowicz. Centralnym punktem programu było czytanie *Księgi Henrykowskiej*. Znana aktorka Emilia Krakowska, wybitny językoznawca – prof. Jan Miodek, ks. Henryk kard. Gulbinowicz oraz Marszałek Dolnego Śląska Marek Łapiński – to niektóre z osób poproszone o odczytanie fragmentów księgi.

Jednym z ważniejszych i – jak się okazało – najbardziej obleganych punktów było stanowisko Muzeum Papiernictwa. W ramach muzealnej prezentacji przedstawiono plansze informacyjne obrazujące wyrób pergaminu, na którym została spisana *Księga Henrykowska*. Niewątpliwą atrakcją stały się warsztaty czerpania papieru, podczas których każdy mógł samodzielnie wykonać arkusz znakowany dusznickim filigranem.

Organizatorzy szacują, że w ciągu dwóch dni klasztor odwiedziło ok. 20 tys. osób. To z pewnością wielki sukces, ale również ogromne przeżycie dla uczestników imprezy, którzy mogli zapoznać się z bezcennym dla polskiej kultury zabytkiem, jakim jest niewątpliwie *Księga Henrykowska*, oraz zaczerpnąć papier na stoisku dusznickiego Muzeum.

*****

Prezentacja Muzeum Papiernictwa w Chudowie na Górnym Śląsku

Fundacja „Zamek Chudów” w niedzielę 13 lipca zorganizowała festyn „W czasach Jana Gutenberga”, który odbył się w ruinach zamku chudowskiego położonego niedaleko Gliwic. Do udziału w tym festynie zostało zaproszone także Muzeum Papiernictwa, wszak drukarstwo nierozzerwalnie związane jest z papierem. W naszej prezentacji staraliśmy się połączyć tradycję ze współczesnością. Dlatego też przygotowane zostały warsztaty czerpania papieru, cieszące się wśród licznie przybyłych gości dużym powodzeniem. Forma zabawy niewątpliwie najlepiej przybliżyła uczestnikom warsztatów technikę i historię rękodzieła papierniczego. Zaprezentowane zostały

także wydawnictwa bibliofilskie wydane na papierze czerpanym w Dusznikach, których nie powstydziliby się sam Gutenberg.

Każdy zainteresowany mógł na naszym stanowisku zaopatrzyć się w wyroby z papieru czerpanego w postaci karnetów, papeterii lub kompozycji kwiatowych. Z dużym zainteresowaniem spotkała się prezentacja makulaturowych obiektów codziennego użytku, takich jak krzesła, stolik czy zabawki, które można było przetestować i przekonać się o ich funkcjonalności.

*****

Maria Diduch w Muzeum Papiernictwa

Od kilkunastu lat dusznickie Muzeum aktywnie wspiera rozwój współczesnej sztuki papieru. Wielu artystów, wykorzystujących papier w swych twórczych poszukiwaniach, prezentowało prace w Dusznikach w formie wystaw indywidualnych lub zbiorowych. Należy nadmienić, że część tych prac powstała w trakcie warsztatów plastycznych organizowanych w Muzeum. Z roku na rok powiększa się także kolekcja dzieł polskich i zagranicznych artystów zgromadzona w muzealnych zbiorach. Spośród wielu twórców odwiedzających duszniczką instytucję należy wymienić przede wszystkim Marię Diduch, polską artystkę, która od trzydziestu już lat mieszka i tworzy w Holandii. Artystka z powodzeniem prezentowała swe prace na licznych wystawach krajowych i zagranicznych, zdobywając uznanie m.in. królowej belgijskiej Fabioli. Od 11 do 26 lipca zwiedzający Muzeum mogli podpatrywać Marię Diduch w trakcie warsztatów.

Przebudowa Muzeum Papiernictwa zakończona

Od października 2007 r. trwała przebudowa Muzeum Papiernictwa. W efekcie prowadzonych prac dawny strych został przebudowany na obszerną salę wystawienniczo-edukacyjno-konferencyjną. Jednym z zamierzeń projektantów (firmy HTM z Kłodzka) było uwypuklenie drewnianych elementów konstrukcyjnych pomieszczenia, co z pewnością wpłynęło na wzrost estetyki sali.

Powstała również nowa klatka schodowa, zapewniająca sprawną komunikację do pomieszczeń na trzech kondygnacjach. Zainstalowano windę, która ułatwia poruszanie się po Muzeum osobom starszym i niepełnosprawnym. Z myślą o nich zlikwidowano część najbardziej niebezpiecznych stopni w starych salach ekspozycji stałych.

W miejscu dawnej klatki schodowej (wybudowanej jeszcze w latach 60. XX w.) na parterze powstało pomieszczenie do obróbki papieru, a na piętrze został urządzony niewielki magazyn muzealiów technicznych.

Inwestycja, której celem było zwiększenie potencjału Muzeum Papiernictwa w zakresie realizowanych wystaw i przedsięwzięć edukacyjnych oraz podniesienie standardów zwiedzania (w tym dla osób starszych i niepełnosprawnych), została sfinansowana ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego oraz dusznickiego Muzeum.

Koordynatorem zadania ze strony instytucji była wicedyrektor Joanna Seredyńska. Prace zrealizowała firma „Roboty Ogólnobudowlane Krzysztof Onyszczuk”.

Pomimo prowadzonych prac, Muzeum było czynne dla zwiedzających nieprzerwanie, co uznajemy za duży sukces organizacyjny.

*****

VIII Edycja Święta Papieru

Blisko 7 tys. osób przybyło 26 i 27 lipca do Dusznik-Zdroju na tegoroczne Święto Papieru. Odbyło się ono w ramach jubileuszu 40-lecia Muzeum Papiernictwa pod patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Marszałka Województwa Dolnośląskiego. Celem imprezy było popularyzowanie wiedzy o papierze, jego

historii oraz roli w rozwoju cywilizacji, jak również propagowanie ekologicznych zachowań polegających na umiejętnym wykorzystaniu papieru.

Atrakcji jak zwykle nie brakowało. Każdy z uczestników mógł samodzielnie czerpać papier, zbadać jego właściwości, np. wytrzymałość bądź gramaturę, lub zabarwić go metodą marmoryzowania albo shibori. Można było także odbić sobie słowa Chopina: „...a papier, na którym Ci piszę, jest z Dusznik” przy użyciu drukarskiej maszyny typograficznej napędzanej ręcznie. O pełnych godzinach odbywały się pokazy różnych technik graficznych. Najmłodszy uczestnicy festynu mogli wziąć udział w konkursach zręcznościowych, przy wykorzystaniu chociażby rolki papieru. Zgodnie z wcześniejszymi zapowiedziami Ewa Landowska z Krakowa przedstawiła warsztat chińskiej kaligrafii. Święto Papieru było także doskonałą okazją do delektowania się regionalnymi przysmakami, np. krajankami czy miodami.

Z każdym rokiem wzrasta ranga Święta Papieru. Cieszy się ono coraz większym uznaniem wśród zwiedzających i promuje duszniczką papiernię jako jedną z największych atrakcji na Dolnym Śląsku.

W ramach Święta Papieru odbyły się główne obchody 40-lecia Muzeum Papiernictwa, wernisaż Międzynarodowej Wystawy „Blowing in the wind...”, finisaż wystawy „Przyrodnicze fascynacje” oraz koncert Janusza Niziołka.

Obchody 40-lecia Muzeum Papiernictwa

26 lipca jest dla Muzeum Papiernictwa datą wyjątkową, gdyż właśnie tego dnia – w 1968 r. – otwarto dla zwiedzających duszniczką placówkę. Do utworzenia tej instytucji, zgromadzenia pierwszych eksponatów oraz powstania pierwszych ekspozycji doprowadził ówczesny jej kierownik Michał Kowalski.

Równy 40 lat od uroczystego otwarcia – w 2008 r. – w holu Muzeum odbyła się podniosła uroczystość upamiętniająca wydarzenia sprzed 40 lat. Wzięli w niej udział znamienici goście: Anna Laskowska – córka Michała Kowalskiego, Jacek Gawroński – Dyrektor Wydziału Kultury w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Dolnośląskiego, Andrzej

Kubik – Wojewódzki Konserwator Zabytków, Grzegorz Średziński – Burmistrz Dusznik-Zdroju, Piotr Zilbert – Przewodniczący Rady Miasta. Przybyli również przedstawiciele zaprzyjaźnionych muzeów: Muzeum Ziemi Kłodzkiej, Muzeum Papiernictwa w Konstancinie-Jeziornie i Muzeum Filumenistycznego w Bystrzycy Kłodzkiej.

Podczas uroczystości wręczono Muzeum Papiernictwa Medal „Za zasługi dla Miasta Duszniki-Zdrój”, przyznany w uznaniu wybitnych zasług dla rozwoju miasta. Identyczne odznaczenie otrzymał dyrektor Muzeum – Maciej Szymczyk.

Międzynarodowa Wystawa Artystów Papieru *Blowing in the wind...*

26 lipca – 10 września

Komisarz: mgr Beata Dębowska

Współpraca ze strony IAPMA: Siegrid Schraube

Jedną z głównych atrakcji tegorocznego Święta Papieru było otwarcie wystawy *Blowing in the wind...*, na której przedstawiono prace artystów pochodzących z krajów Unii Europejskiej, Szwajcarii, Norwegii, Turcji, Izraela, USA i Chile, zrzeszonych w Międzynarodowym Stowarzyszeniu Papierników i Artystów Papieru – IAPMA. Wystawa ta została objęta patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Marszałka Województwa Dolnośląskiego. Ekspozycję zaprezentowano w nowo otwartej sali wystawienniczo-edukacyjno-konferencyjnej. Niektóre z prac wręcz zachęcały, by je dotknąć, jak chociażby papierowa bielizna czy papierowe stroje. Trudno uwierzyć, że zostały wykonane właśnie z papieru.

Finisaż wystawy „Przyrodnicze fascynacje”... w ramach VIII Święta Papieru

Finisaż wystawy „Przyrodnicze fascynacje” Teresy Kępowicz i Krzysztofa Kmiecia był jednym z ciekawszych punktów programu VIII Święta Papieru. Specjalnie na tę okoliczność na uroczystości przybył Krzysztof Kmieć, który zwiedzającym prezentował metodę powstawania znaków przez niego samego nazywanych „strażnikami książek” – ekslibrisów. Zaangażowanie, z jakim artysta tworzy wspomniane znaki, przełożyło się na rzeszę zainteresowanych, którzy koniecznie chcieli wykonać ekslibris z dedykacją mistrza Krzysztofa Kmiecia. Dodajmy, że był to wyjątkowy ekslibris, upamiętniający 40-lecie działalności Muzeum Papiernictwa.

Koncert Janusza Niziołka

Pierwszy dzień Święta Papieru został uwieńczony recitalem wokalnym Janusza Niziołka (*basso profundo*), światowej sławy śpiewaka operowego, a także znanego w całej Europie pedagoga. Półgodzinny koncert, zatytułowany „Perły literatury wokalne”, odbył się z okazji 40-lecia Muzeum Papiernictwa. Przybyli goście mogli wysłuchać między innymi arii Skułoby *Ten zegar stary...* Stanisława Moniuszki oraz pieśni *Nie płacz nade mną...* Mieczysława Karłowicza. Było to niezwykle wydarzenie, zważywszy na fakt, że głos Janusza Niziołka należy do nielicznych najniższych głosów basowych.

SIERPIEŃ

Wrocławska edycja Święta Papieru

2 i 3 sierpnia Święto Papieru dołączyło do szeregu imprez oferowanych przez stolicę Dolnego Śląska. Mieszkańcy Wrocławia i turyści mogli skorzystać z wielu atrakcji, które zostały zorganizowane przez Muzeum Papiernictwa w Arsenale. Oprócz samodzielnego czerpania, barwienia i badania właściwości papieru, można było zapoznać się z techniką decoupage, batikowania arkuszy, a także wziąć udział w konkursach zręcznościowych. Zgodnie z założeniem: poprzez zabawę – nauka, propagowaliśmy ekologiczne zachowania już u najmłodszych uczestników. Nie można bowiem zapomnieć, że celem festynu jest popularyzowanie wiedzy o papierze, jego historii i roli w rozwoju cywilizacji.

W sobotnie popołudnie głównym punktem programu było otwarcie dwóch wystaw jubileuszowych: „40 lat Muzeum Papiernictwa” i „Dzieje papieru i papiernictwa”. Uroczystość odbyła się z udziałem dra Macieja Łagiewskiego – dyrektora Muzeum Miejskiego Wrocławia, Edwina Petrykata – pełnomocnika Marszałka ds. dialogu ze środowiskami artystycznymi oraz dra hab. Macieja Szymczyka – dyrektora Macieja Szymczyka. We wrocławskim Arsenale można było oglądać do 31 sierpnia.

Festyn „Święto Papieru” został zorganizowany w ramach jubileuszu 40-lecia Muzeum Papiernictwa pod patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Marszałka Województwa Dolnośląskiego.

*****

Powstał film o Muzeum Papiernictwa

Na zlecenie Muzeum powstał film promujący instytucję. Materiał wg scenariusza Macieja Szymczyka latem 2008 r. zrealizowała firma Słodkowski Holding. Reżyserem był Andrzej Słodkowski. Film trwa 13 minut. Przedstawia dzieje dusznickiej papierni i prezentuje walory historyczne i architektoniczne obiektu, ukazuje dzieje Muzeum Papiernictwa oraz aktualną ofertę kulturalną, edukacyjną i turystyczną instytucji.

*****

Muzeum Papiernictwa w Novym Meste nad Metují

W dniach 30–31 sierpnia już po raz drugi w 2008 roku Muzeum Papiernictwa gościło w Nowym Mieście nad Metują w Czechach. Tradycyjnie stanowisko dusznickiego Muzeum było jedną z większych atrakcji festynu zorganizowanego na Zamku z okazji pożegnania wakacji. Turyści mogli własnoręcznie wykonać arkusze papieru, zakupić wyroby z papieru czerpanego oraz zapoznać się z ofertą turystyczną dusznickiego Muzeum. Wystawcom i zwiedzającym Zamek turystom czas uprzyjemniała grupa teatralna z Brna.

*****

Muzeum Papiernictwa jedną z Perł w Koronie Dolnego Śląska

W trwającym podczas wakacji internetowym plebiscycie, który miał wyłonić 10 największych atrakcji turystycznych Dolnego Śląska – „Perł w Koronie”, Muzeum Papiernictwa zajęło czwarte miejsce. W plebiscycie można było głosować na 46 najatrakcyjniejszych w naszym regionie obiektów. Dusznickie Muzeum uzyskało ponad 18 tys. głosów. Wszystkim, którzy w głosowaniu nas wsparli, serdecznie dziękujemy.

*****

WRZESIEŃ

Wystawa *Dzieje papieru i papiernictwa* w Nysie

5 września – 23 listopada 2008

Po Warszawie i Wrocławiu kolejnym miejscem prezentacji wystawy w 2008 r. stała się Nysa, a dokładnie pałac biskupów, w którym ma swą siedzibę Muzeum

w Nysie. To właśnie tam 5 września odbył się wernisaż wystawy *Dzieje papieru i papiernictwa*.

Zamysłem autorów ekspozycji było przedstawienie zwiedzającym historii papieru w okresie jego rękodzielniczej wytwórczości oraz zmian, jakie zaszły w technice i technologii papierniczej w XIX i XX w. Na wystawie zaprezentowana została część kolekcji zabytkowej aparatury metrologicznej, papiery znakowane filigranami, wzorzyste papiery introligatorskie oraz obiekty sztuki papieru. Niebywałą atrakcją dla zwiedzających była także makieta duszniczej papierni oraz rekonstrukcja stanowiska czerpania papieru. Całość została poszerzona o starodruki i dokumenty ze zbiorów własnych Muzeum w Nysie, co stanowi nawiązanie do wspnianych, sięgających końca XV w., tradycji papierniczych tego miasta oraz powiatu nyskiego. Papiernia w Nysie była jedną z pierwszych wybudowanych na Śląsku. W późniejszym okresie powstały młyny papiernicze w Jarnołtówku, Białej Nyskiej i Podlesiu koło Głucholaz, a w XIX i XX w. wybudowano fabryki papieru w Rudawie i Głucholazach.

*****

Prezentacja Muzeum Papiernictwa w Kostrzynie nad Odrą

Muzeum Papiernictwa zostało zaproszone przez firmę Arctic Paper S.A. w Kostrzynie do udziału w festynie rodzinnym zorganizowanym w ramach dni otwartych zakładów papierniczych, który odbył się w sobotę 13 września br. Tegoroczna impreza zorganizowana została w bardzo atrakcyjnej oprawie. Mogli w niej aktywnie uczestniczyć nie tylko pracownicy firmy, ale i pozostali mieszkańcy miasta oraz okolicznych miejscowości. Przedstawiciele Muzeum Papiernictwa przygotowali warsztaty czerpania papieru, warsztaty graficzne oraz stanowisko ze sprzedażą galanterii papierniczej. Atrakcje te jak zwykle cieszyły się zainteresowaniem i z pewnością przyniosły wszystkim wiele radości. Osobami odpowiedzialnymi za realizację zadania byli: Agata Daniel, Jan Bałchan i Artur Goliński.

*****

Europejskie Dni Dziedzictwa w Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju

W ramach obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa 14 września w Muzeum Papiernictwa odbyła się prelekcja pt. *Korzenie powojennej kultury Ziemi Zachodnich na przykładzie Dusznik Zdroju*, wygłoszona przez Ryszarda Grzelakowskiego. Spotkanie zakończyło się prezentacją fotografii dusznickich osobliwości, wykonanych przez autora prelekcji.

*****

***Drukarskie techniki zdobienia papierów i tkanin* – nowa wystawa w Muzeum Papiernictwa**

Komisarz wystawy: mgr Teresa Windyka
15 września 2008 – 20 lutego 2009

Temat dotyczący barwienia papierów pojawił się w Muzeum Papiernictwa w 2001 r. dzięki wystawie Teresy Windyki *Marmurki zakłęte w papierze. Wzorzyste papiery introligatorskie Stefana Szczerbińskiego*. Ekspozycja ta została nagrodzona w konkursie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego Sybilla 2002. Ogromne zainteresowanie tematyką barwienia papierów skłoniło Autorkę do podjęcia dalszych badań. Tym razem pokusiła się o szersze opracowanie metod dekoracji papierów i dodatkowo zdobnictwa tkanin przy wykorzystaniu rękodzielniczych technik drukarskich. Najnowsza wystawa przedstawiła papiery perkalowe zdobione metodą drukarską przy użyciu klocków, zwykle drzeworytniczych, które często uzupełniane były metalowymi elementami; papiery walcowe, wykonane przy użyciu form w kształcie wałka; papiery stemplowe – zdobione przy użyciu stempli, wykonanych głównie z korka, kartofla albo gumy, zabarwionych zwykle farbami kłajstrowymi albo papiery wykonane drukarską techniką rezerważu. Bogata kolekcja została uzupełniona o wzorniki papierów ozdobnych, kołtryny (polskie XVIII-wieczne

odpowiedniki tapet), a także przepiękne tkaniny zdobione drukiem, jak chociażby pluszowa kapa drukowana stemplem czy łemkowskie zapaski ręcznie drukowane. Te unikatowe zabytki należą do zbiorów Muzeum Papiernictwa, ale również muzeów w Kamiennej Górze, Krakowie, Łodzi, Międzyrzeczu, Warszawie i Wrocławiu. Wystawa została zaprezentowana w ramach obchodów 40-lecia Muzeum Papiernictwa pod patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Marszałka Województwa Dolnośląskiego. Zrealizowano ją ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Muzeum Papiernictwa, a katalog wystawy został dofinansowany przez Starostwo Powiatowe w Kłodzku.

*****

Prezentacja czerpania papieru w Siedlęcinie

21 września w średniowiecznej wieży książęcej w Siedlęcinie odbyły się obchody corocznych Europejskich Dni Dziedzictwa. Turyści, zwiedzając w ten dzień zakamarki wieży, mogli przyrzeć się pracy rzemieślników z minionych epok. Było to m.in. filcowanie wełny, bicie monet, wyrób glinianych naczyń oraz... czerpanie papieru zaprezentowane przez Dagmarę Kacperowską z Muzeum Papiernictwa. Pomimo deszczu i dającego się odczuć wrześniowego chłodu zwiedzający na rozgrzewkę mogli zobaczyć walki rycerzy w książęcej wieży. Na szczęście solidne mury sprzed siedmiuset lat przetrwały to starcie i pewnie przetrwają jeszcze niejedno...

*****

Czerpanie papieru w Środzie Śląskiej

Kolejną instytucją, która nawiązała współpracę z Muzeum Papiernictwa stała się Biblioteka Publiczna w Środzie Śląskiej, obchodząca w 2008 r. jubileusz 60-lecia. To właśnie na jej zaproszenie 26 września pracownicy Muzeum: Jan Bałchan oraz Agata Daniel przeprowadzili w Średzkim Ośrodku Kultury prezentację dotyczącą historii papieru i papiernictwa, połączoną z warsztatami czerpania papieru oraz sprzedażą wyrobów wykonanych z dusznickiego papieru czerpanego. W swej prelekcji Jan Bałchan nawiązał do tradycji papierniczych Środy Śląskiej, gdzie z początkiem XIX w. wybudowano papiernię, w której produkcja oparta była na nowatorskiej wówczas technologii przerobu słomy. Ten sam surowiec wykorzystywany był także w funkcjonującej w pobliżu Środy fabryce celulozy w Malczycach.

Pracownikom Biblioteki Publicznej w Środzie Śląskiej z okazji jubileuszu składamy serdeczne życzenia.

*****

PAŹDZIERNIK

Promocja Muzeum Papiernictwa w Galerii Dominikańskiej

„Cztery Pory Roku na Dolnym Śląsku. Jesień – Zima” to tytuł imprezy zorganizowanej w dniach 3–5 października w Galerii Dominikańskiej we Wrocławiu. Nie zabrakło na niej Muzeum Papiernictwa, które zaprezentowało swą ofertę turystyczną oraz wyroby z papieru czerpanego.

*****

Jubileusz 40-lecia Muzeum Papiernictwa

10 października 2008 r., podczas konferencji jubileuszowej poświęconej 40-leciu Muzeum Papiernictwa, nasza instytucja otrzymała – przyznany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Bogdana Zdrojewskiego – Srebrny Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”. Identyczne odznaczenie wręczono Bożenie Schweizer-Makowskiej, która kierowała duszniczką instytucją do 2005 r., przyczyniając się do obecnej – dobrej – kondycji Muzeum.

Medal „Gloria Artis” jest najwyższym odznaczeniem przyznawanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego za wybitne osiągnięcia w dziedzinie kultury.

Ponadto osoby związane z Muzeum: Józef Dąbrowski, Leszek Goetzendorf-Grabowski, Hubert Jarmułowicz, Anna Stefaniszyn, Grzegorz Średziński i Teresa Windyka otrzymały ministerialne odznaki „Zasłużony dla Kultury Polskiej”. Medale i odznaki w imieniu ministra wręczyła Małgorzata Bociąga.

Konferencja stała się okazją do wręczenia Nagród Marszałka Województwa Dolnośląskiego za szczególne osiągnięcia w dziedzinie kultury dla Beaty Dębowskiej i Joanny Seredyńskiej. Wszyscy pracownicy Muzeum z okazji jubileuszu otrzymali listy gratulacyjne od Marszałka. Nagrody i listy wręczył pełnomocnik Marszałka Edwin Petrykat.

Dyrektor Muzeum, chcąc uhonorować instytucje szczególnie zasłużone dla duszniczkiej placówki, przyznał tytuły Przyjaciela Muzeum Papiernictwa Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych S.A., International Paper Kwidzyn S.A., Arctic Paper Kostrzyn S.A., Packprofil Sp. z o.o., miesięcznikowi „Przegląd Papierniczy”, PTTK Oddziałowi Ziemia Kłodzka oraz Wydziałowi Kultury Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Tytuł Honorowego Kustosza Muzeum Papiernictwa przyznany został Anecie Augustyn – dziennikarce szczególnie zasłużonej w popularyzowaniu Muzeum, Michałowi Jarczyńskiemu – prezesowi sponsorującej Muzeum firmy Arctic Paper Kostrzyn i przewodniczącemu Rady Muzeum Papiernictwa, Zbigniewowi Fornalskiemu – dyrektorowi Generalnemu Stowarzyszenia Papierników Polskich i członkowi Rady Muzeum Papiernictwa, Piotrowi Pankaninowi – Pełnomocnikowi Zarządu PWPW, Marcinowi Zawile – poprzedniemu przewodniczącemu Komisji Kultury Sejmiku Województwa Dolnośląskiego i Ryszardowi Grzelakowskiemu – prezesowi Towarzystwa Miłośników Dusznik Zdroju.

Po części okolicznościowej odbyła się sesja, podczas której wygłoszono referaty przybliżające historię Muzeum Papiernictwa (ich treść została wydrukowana w pierwszej części niniejszego tomu).

Część oficjalną konferencji zakończył premierowy pokaz filmu *Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju*.

Konferencja odbyła się w ramach obchodów jubileuszu Muzeum pod patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Marszałka Województwa Dolnośląskiego.

*****

Labirynt dziesiąty w Muzeum Papiernictwa

11 października – początek listopada

11 października w nowej sali wystaw czasowych otwarto wystawę fotografii *Uwodzenie* w ramach *Labiryntu dziesiątego*. Wyboru prac zaprezentowanych w dusznickiej instytucji dokonała Anna Wesołowska. Wystawa fotografii artystycznej w ramach *Labiryntu* w Muzeum Papiernictwa odbyła się po raz trzeci.

*****

Honorowy gość w Muzeum Papiernictwa

14 października Muzeum Papiernictwa odwiedził Jego Eminencja ks. Henryk kard. Gulbinowicz. Honorowemu gościowi towarzyszył rektor Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Henrykowie, ks. dr Jan Adamarczuk. Spotkanie odbyło się na trzy dni przed 85. urodzinami Kardynała, co stało się okazją do przekazania Eminencji najlepszych życzeń od pracowników Muzeum, spisanych oczywiście na dusznickim papierze. W czasie pobytu w Muzeum Kardynał wyraził szacunek dla wielu pokoleń dusznickich papierników, którzy swą pracą przyczyniali się do rozwoju kultury. Zwiedził również muzealne ekspozycje oraz dał się namówić do własnoręcznego wykonania kartki papieru.

Po spotkaniu w papierni Kardynał Gulbinowicz odprawił w kościele parafialnym mszę w intencji Muzeum Papiernictwa i jego pracowników. Była to pierwsza wizyta Kardynała w dusznickim Muzeum.

*****

***Piękno krajobrazu ziemi kłodzkiej* tematem pleneru i wystawy poplenerowej**

W dniach 18–25 października w Muzeum odbył się plener graficzny. Jego uczestnikami byli studenci Wydziału Grafiki Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu, którzy pracowali pod opieką prof. Przemysława Tyszkiewicza – pedagoga wrocławskiej uczelni: Catarina Behrendt, Anna Halarewicz, Katharina Hoffmann, Jełena Każoka, Diana Karpowicz i Bartosz Korotkiewicz. Ze strony Muzeum organizatorem przedsięwzięcia był mgr Artur Goliński.

Obok studentów w plenerze wzięli udział uczniowie szkół ponadgimnazjalnych powiatu kłodzkiego – z LO im. Bolesława Chrobrego w Kłodzku, z LO im. Józefa Lompy w Kudowie-Zdroju oraz z LO w Dusznikach-Zdroju. Tematem tegorocznego pleneru stało się *Piękno krajobrazu ziemi kłodzkiej*. Powstałe prace wykonane techniką linorytu i suchej igły zostały zaprezentowane na wystawie poplenerowej w dusznickim Muzeum.

*****

Wystawa poplenerowa *Piękno krajobrazu ziemi kłodzkiej*

25 października – 31 listopada

Komisarz: mgr Artur Goliński

Wystawa prezentowała prace studentów wrocławskiej Akademii Sztuk Pięknych i uczniów szkół ponadgimnazjalnych z powiatu kłodzkiego, będące efektem pleneru graficznego. Grafiki przedstawiały najciekawsze – zdaniem uczestników pleneru – widoki ziemi kłodzkiej.

*****

Warsztaty plastyczne słuchaczy Akademii Sztuki Trzeciego Wieku w Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju

W weekend 25–26 października w ramach współpracy z Towarzystwem Edukacji Otwartej w Muzeum odbyły się warsztaty plastyczne słuchaczy Akademii Sztuki Trzeciego Wieku z Wrocławia.

Oprócz studentek Wrocławskiej ASTW udział wzięła w nich Krystyna Dyrda-Kortyka – znana artystka sztuki papieru.

Wrocławska akademia to placówka edukacyjna, której ideą jest rozwój osobowości, pogłębianie wiedzy oraz poprawa jakości życia osób starszych. Od lutego 2005 r. prowadzi działalność edukacyjną w zakresie szeroko pojętej kultury i sztuki, w szczególności sztuk plastycznych.

Dział Naukowo-Oświatowy Muzeum Papiernictwa dwa razy do roku organizuje zajęcia, podczas których słuchacze ASTW mogą uprawiać „Sztukę

Papieru”. Według uczestniczek udział w warsztatach jest wspaniałą formą spędzenia wolnego czasu. To właśnie podczas tych zajęć mogą realizować swoje pasje twórcze, tworząc przepiękne papierowe kompozycje z komponentami roślinnymi, a także barwne kolaże papierowe.

Prace Krystyny Dyrdy-Kortyki i jej studentek, powstałe podczas tych i wcześniejszych spotkań, można było obejrzeć w Muzeum Papiernictwa w marcu 2009 r.

*****

LISTOPAD

Zarząd Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej obradował w Muzeum Papiernictwa

5 listopada w Muzeum Papiernictwa odbyło się posiedzenie zarządu Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej z udziałem wicemarszałka Piotra Borysa, dyrektora biura zarządu Wojciecha Fedyka i burmistrza Dusznik-Zdroju Grzegorza Średzińskiego. Na spotkaniu Zarząd omawiał bieżące sprawy DOT.

Wizyta wicemarszałka stała się okazją do spotkania w Muzeum burmistrzów i prezydentów kilku miast Dolnego Śląska (m.in. Marka Obrębalskiego – Prezydenta Jeleniej Góry, Czesława Kręcichwosta – Burmistrza Kudowy-Zdroju, Jerzego Terleckiego – Burmistrza Polanicy-Zdroju).

Po zakończeniu spotkań goście zwiedzili Muzeum Papiernictwa, a niektórzy czerpali papier. Zarówno dusznicka papiernia, jak też oferta turystyczna i edukacyjna Muzeum zrobiły na przedstawicielach DOT-u duże wrażenie.

*****

GRUDZIEŃ

Witraże Zbigniewa Muziewicza

5 grudnia 2008 – 28 lutego 2009

Komisarz wystawy: mgr Jan Bałchan

Propozycją Muzeum Papiernictwa na czas zimowy stały się witraże i lampy witrażowe Zbigniewa Muziewicza. Artysta, związany od 1984 r. z Chocieszowem, wykonuje swoje prace w dwóch technikach: klasycznej, wynikającej z definicji witrażu, oraz Tiffany’ego, polegającej na łączeniu szkielek przy pomocy samoprzylepnej taśmy miedzianej spajanej cyną. Zrealizowane przez niego projekty można podziwiać m.in. w Muzeum Filumenistycznym w Bystrzycy Kłodzkiej, w Hotelu Europa w Polanicy-Zdroju, w Pijalni Wód Mineralnych w Kudowie-Zdroju, w Ratuszu w Łądku-Zdroju, jak również w kościołach w Nowej Rudzie czy Wambierzycach. Podczas wernisażu Zbigniew Muziewicz wykonał pokaz tworzenia witrażu.

Witraże i arkusze papieru łączy wspólna cecha – możliwość oglądania ich w przeczroczu. Niemożliwe jest bowiem dostrzeżenie filigranu w papierze bez odpowiedniego podświetlenia. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku witraży. Pełnię ekspresji uzyskują one dopiero w połączeniu ze światłem, które przesywając szklane elementy, nadaje witrażom charakter i wydobywa ich duszę.

Podczas trwania wystawy pracownicy Działu Naukowo-Oświatowego prowadzili warsztaty papierowego witrażu, które cieszyły się dużym zainteresowaniem.

Sponsorem wystawy była firma Packprofil Sp. z o.o., a patronat medialny nad *Witrażami* objął tygodnik „Euroregio Glacensis”.

*****

Komisja Kultury Sejmiku Samorządowego Województwa Dolnośląskiego w Muzeum Papiernictwa

12 grudnia w dusznickim Muzeum obradowała Komisja Kultury, Nauki i Edukacji Sejmiku Samorządowego Województwa Dolnośląskiego. W posiedzeniu, które prowadził przewodniczący komisji Zbigniew Piotrowicz, oprócz radnych wzięli udział m.in. Edwin Petrykat – pełnomocnik Marszałka ds. dialogu ze środowiskami artystycznymi, Jacek Gawroński – dyrektor Wydziału Kultury Urzędu Marszałkowskiego oraz Maciej Szymczyk – dyrektor Muzeum Papiernictwa.

Komisja w Dusznikach-Zdroju zaopiniowała kilka uchwał, m.in. w sprawie ogłoszenia roku 2010 rokiem Marianny Orańskiej oraz przyznania Muzeum Papiernictwa Nagrody Kulturalnej Silesia za 2008 r. Uczestnicy spotkania zapoznali się z bieżącą sytuacją Muzeum oraz z planami na przyszłość – tę bliższą (wymiana dachu gontowego) oraz dalszą (budowa drugiego budynku Muzeum, do którego w przyszłości zostaną przeniesione magazyny zbiorów, gabinety pracowników merytorycznych i administracja oraz w którym powstaną nowe ekspozycje).

W programie było również zwiedzanie Muzeum, czerpanie papieru oraz odbijanie papierowych dłoni.

*****

Ziemia Podlaska gości Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju

19 grudnia w muzeum w Bielsku Podlaskim odbył się wernisaż wystawy wędrującej *Dzieje papieru i papiernictwa*.

W dwóch salach ekspozycyjnych udostępniono zwiedzającym wystawę ilustrującą przedmiot zainteresowania dusznickiego Muzeum, uzupełniony makietą zabytkowego młyna papierniczego. Niewątpliwą atrakcją były warsztaty czerpania papieru dla dzieci i młodzieży prowadzone przez pracowników muzeum w Bielsku.

Wystawa była czynna do końca marca 2009 r.

*****

Nagroda Kulturalna Silesia 2008 dla Muzeum Papiernictwa

30 grudnia – na ostatniej sesji w 2008 r. – Sejmik Samorządu Województwa Dolnośląskiego przyjął przez aklamację uchwałę o przyznaniu Nagrody Kulturalnej Silesia w 2008 r. W kategorii instytucji laureatem nagrody zostało Muzeum Papiernictwa, obchodzące w bieżącym roku jubileusz 40-lecia działalności.

Ta najważniejsza na Dolnym Śląsku nagroda została ustanowiona przez Sejmik Samorządowy w celu uhonorowania osób i instytucji, które wniosły szczególny wkład w rozwój dolnośląskiej kultury lub skutecznie promowały region w Polsce i za granicą.

Największe znaczenie dla Kapituły Dolnośląskiej Nagrody Kulturalnej miały liczne osiągnięcia Muzeum w zakresie popularyzowania Dusznik-Zdroju, ziemi kłodzkiej, Dolnego Śląska i Polski. Dzięki wielu zrealizowanym przez zespół pracowników programom Duszniki-Zdrój słyną nie tylko ze wspaniałych wód mineralnych i muzyki Fryderyka Chopina, ale również z Muzeum potrafiącego w atrakcyjny sposób przyciągać dziesiątki tysięcy zwiedzających, którzy przy okazji odwiedzenia papierni poznają historię i piękno regionu. Na ocenę Muzeum wpłynęły również ostatnie inwestycje, które pozwoliły zwiększyć potencjał wystawienniczy instytucji i przystosować XVII-wieczną papiernię do zwiedzania przez osoby niepełnosprawne.

Nagroda miała wymiar finansowy. Na rachunek Muzeum wpłynęła kwota 100 tys. Złotych. Jej połowa została przeznaczona na nagrody dla pracowników instytucji.

Lista pracowników Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju zatrudnionych w 2008 r.

1. Jan Bałchan kustosz, kierownik Działu Papiernictwa Współczesnego
2. Lesław Cieślik specjalista czerpalnik papieru
3. Agata Daniel kierownik Działu Produkcji Papieru Czerpanego
4. Beata Dębowska kustosz, kierownik Działu Historii Dusznik Zdroju
5. Krystyna Gajowska rzemieślnik obróbki papieru
6. Artur Goliński adiunkt muzealny, kierownik Pracowni Grafiki
7. Wiesława Hajkowska opiekun ekspozycji
8. Renata Hansz stażystka w Dziale Naukowo-Oświatowym (26.03.2007–25.03.2008), przewodnik muzealny (26.03.2008–31.11.2008)
9. Danuta Hochhaus opiekun ekspozycji – pracownik gospodarczy (od 1.07.2008 r.)
10. Jadwiga Janicka starsza księgowa
11. Janusz Janiszewski główny księgowy
12. Dagmara Kacperowska przewodnik (do 30.09.2008 r.), asystent muzealny w Dziale Naukowo-Oświatowym (od 1.10.2008 r.)
13. Józef Kapica specjalista ds. maszyn i urządzeń papierniczych
14. Ewa Kłonowska starszy bibliotekarz
15. Czesław Lichołat specjalista czerpalnik papieru
16. Dawid Lichołat specjalista czerpalnik papieru
17. Ilona Midura sprzedawca
18. Regina Mierzewska sekretarka
19. Marta Nowicka asystent muzealny w Dziale Naukowo-Oświatowym
20. Edward Płachytko specjalista czerpalnik papieru (od 1.05.2008 r.)
21. Joanna Sereżyńska wicedyrektor Muzeum Papiernictwa
22. Katarzyna Skowron specjalista ds. organizacyjnych
23. Anna Stefaniszyn specjalista ds. administracyjnych
24. Beata Sypek rzemieślnik obróbki papieru
25. Maciej Szymczyk dyrektor Muzeum Papiernictwa
26. Dorota Tryniecka pracownik gospodarczy
27. Marek Tryniecki specjalista czerpalnik papieru
28. Urszula Wasielewska sprzedawca
29. Tomasz Wielkopolski specjalista ogrodnik
30. Teresa Windyka starszy kustosz, kierownik Działu Historycznego
31. Dorota Zielińska-
-Pytlowany adiunkt muzealny, kierownik Działu Naukowo-Oświatowego

Wyciąg ze statystyki za 2008 rok

(w nawiasach dane z 2007 r.)

Frekwencja ogólna – **62.916** osób (61.028)

Lekcje muzealne – **12.636** osób (13.852)

Warsztaty muzealne – **2.570** osób (1.936)

Usługę przewodnicką świadczoneo **455** razy (405).

Otwarto 8 wystaw czasowych (8).

Do zbiorów muzealnych przyjęto 77 (11) eksponatów, a biblioteka powiększyła stan posiadania o 104 (304) książki.

Wyprodukowano 60,3 tys. (61 tys.) arkuszy papieru w formatach od A4 do A2 oraz 17,1 tys. (17 tys.) kopert. Wykonano 2 (2) nowe filigrany i zaprojektowano nowe wzory galanterii papierniczej.

oprac. Maciej Szymczyk

Autorzy zdjęć:

Agata Daniel

Artur Goliński

Adam Seredyński

Anna Stefaniszyn

Maciej Szymczyk

Dorota Zielińska-Pytlowany

Kancelaria Sejmiku Województwa Dolnośląskiego

